

విషయానుక్రమణిక

ప్రభవ—సెట్టి లక్ష్మీనరసింహముగారు ... ... ముఖపత్రము

సేవాంజలి—శ్రీ వేంకటపార్వతీశ్వర కవులు ... ... ముఖపత్రము త.

ప్రభాతీర్థము—శ్రీ శివశంకరశాస్త్రి గారు ౧-౩

నన్నయగీతములు—చిలుకూరి నారాయణరావు గారు ౪-౧౩

వసంతప్రవాసి—పండితారాధ్యుల నాగభూషణం గారు ౧౩-౧౪

భాషాసంప్రదాయములు—శ్రీ పరవస్తు వెంకటరామానుజస్వామిగారు ... ౧౫-౨౧

స్వర్గములో ఒకవిలాపము—జయంతి గంగన్న గారు ౨౨-౨౪

క్రీడాభిరామకర్త శ్రీనాథుడా?—వేమూరి విశ్వనాథశర్మగారు... ... ౨౫-౩౩

అర్థి—కందుకూరి వీరబసవరాజు గారు ౩౪-౩౫

శ్రీనాథకవిరాజీయము—కవిరాజ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు ... ౩౬-౪౪

గంగమ్మ-అహింస—పిశుపాటి నారాయణశాస్త్రి గారు ౪౫-౪౭

ఆనందకందము—కొత్తపల్లి సూర్యరావుగారు ౪౮-౫౨

అన్యాపదేశపద్యములు—పురాణం సూర్యనారాయణతీర్థులుగారు ... ౫౩

రంగరాజు—దశిక సూర్యప్రకాశరావుగారు ౫౪-౬౫

శుక్లపక్షము—విన్నకోట వెంకటరత్నశర్మగారు ౬౬-౬౮

కనులు—కవికొండల వెంకటరావుగారు ౬౮

నాగరత్నము—రాయసము వెంకటశివుడుగారు ౬౯-౭౬

సూర్యోదయము—జి. జాషువకవి గారు ౭౬

శ్రీ

ఆంధ్రయూనివర్సిటీ పట్టుదలలు—భమిడిపాటి కామేశ్వరరావుగారు ... ౭౭-౯౫

జిజ్ఞాస—వెలగపూడి దొనయ్యచౌదరిగారు ౯౫

ఆంధ్రమహాసామ్రాజ్యము—మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు ౯౬-౧౦౩

నాపాట—అడివి బాపిరాజు గారు ౧౦౪

పిట్టకథ—కమల ... ... ౧౦౪ త

శాంతినికేతనము—గూడా కృష్ణమూర్తిగారు ౧౦౫-౧౧౨

నాఅభీష్టము—అమరవాది హనుమచ్ఛాస్త్రి గారు ౧౧౨

ప్రాచీన భారతీయాభరణములు— ౧౧౩-౧౧౪

పుష్పమాల—మిత్తింటి నరసింహమూర్తి గారు ౧౧౫

కలగూరగంప—ఆంధ్రభాషయందలి వింతయక్షరము; క్త్వార్థేకారసంధి; సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు; నిజాము రాష్ట్రములోని క్రొత్తశాసనములు; ఆంధ్రత్వము; చోంకణాదిత్య (నన్నెచోడ) నికాలము; అంతఃపురకాంతల ఆనందమయజీవితము; "దైవంమానుషరూపేణ"; హిందువులునిక్కముగ మతధర్మముల ననుష్ఠించు చున్నారా? కాకతీయులు-క్షత్రియులు; టైపురైటింగు యంత్రముతో చిత్రించిన చిత్రములు; కీ. శే. ఏ. వి. వరదాచార్యులుగారు; పాల్ వాన్ హిండెన్‌బర్గు; శ్రీ వెంగరే మాధవరావు గారు, ప్రకృతి పరమాద్భుతములు; అజంతా చిత్రములు; చీనాబాలుడు. ౧౧౬-౧౩౪

గ్రంథవిమర్శనము, పత్రికాపరిచయము,... ... ... ౧౩౫-౧౩౯

పిచ్చుకా! ఏలనీకిట్టి వెడఁగుదనము?—శ్రీరామ్ వీరబ్రహ్మంగారు ... ౧౩౮

సాభిప్రాయవిశేషములు ౧౩౮-౧౪౯

చిత్రములు

త్రివర్ణ చిత్రములు—ప్రతి-గిరక.

సాధారణచిత్రములు—ప్రాచీన భారతీయాభరణములు, ఇతర చిత్రములును.

ప్రభవ

సెట్టి లక్ష్మీనరసింహము గారు

శ్రీప్రమదకహారహంబు బ
హుప్రమదంబెదను బ్రభవమొందించెడి స
ర్వప్రభవిష్ణుఁడు విష్ణుం
డీప్రభవాబ్దమున శుభములిచ్చుత మీకున్.

తే. గీ. ధర్మసంస్థాపనము నిమిత్తము యుగయుగ
మందుఁ బ్రభవంబునందు శ్రీహరి ప్రభవ ము
దలు గలుగు నీ యఱువది యేఁడుల యుగము
జగమునకు సౌఖ్యకరముగా జరుపుఁ గాక!

ఆ. వె. ప్రభ వహించి దేవపతిసోదరుఁడుగ వి
ప్రభవనమున దేవపాళిఁ బ్రోవఁ
బ్రభవమొందినట్టి ప్రభుఁడు ముజ్జగము లీ
ప్రభవయందుఁ బ్రోచుఁ బరమకృపను.

సేవాంజలి

శ్రీ వేంకటపార్వతీశ్వర కవులు

౧

మలపుకోలేనైతి మఱసి నీకై సేఁత సడలింపఁ జేయు నావడఁకుదనము;
ఆఁచుకోలేనైతి నడరి నీనునుమేను నొఁగిలింపఁ జేయునా గగురుపాటు
అడఁచుకోలేనైతి నలఘు నీనెమ్మోముఁ గందింప జేయు నాకాఁకయూర్పు
నిలుపుకోలేనైతి నిండి నీ చేర్చుక్కుఁ గరఁగింపఁ జేయునా కంటినీరు
తప్పుగలిగె ననుచు దద్దరిల్లుటె కాని-యేమిసేయవలెనో యెఱుఁగకుంటి
సర్వకారణుఁడవు క్షమియింపకుందువే-పావనస్వభావ, దేవదేవ!

౨

సీ. అభవ! నీకర్ఘ్యపాద్యములుగాఁ జాలునే నిస్సారమైన యీ నీటిబుగ్గ
కాంత! నీయారాత్రికంబుగాఁ జాలునే అతిముక్తిమైన యీ మెఱుఁగుఁబురుగు
విశ్వతోముఖ! నీకు విందుగాఁ జాలునే పేలవంబైన యీ పేలగింజ
నాథ! నీసంసేవనంబు గాఁ జాలునే చిందువంబైన యీ చిన్నిపూవు
పరమదుర్లభమైన నీ కరుణ లేక-తావక శ్రీపదాంభోజసేవనమున
నలరుటబ్బునె యీపరమాణువునకు, సత్కృపాధామ! దేవతాసార్వభౌమ!

3

మొగమోటములు గూర్చి మగిడి పోవకు సుమీ పలుకెల్ల నమృతంబు చిలుకు [చుండె,
కనుఁబ్రామికలు గూర్చి కదలి పోవకు సుమీ నిలువెల్లఁ బులకలు నిండుచుండె,
పారవశ్యముఁ గూర్చి పాఱిపోవకు సుమీ తలఁపెల్ల నానంద మొలుకుచుండె,
ఆత్మవిస్మృతిఁ గూర్చి యడ్డె పోవకుసుమీ భవమెల్లఁ గోర్కులు పండుచుండె,
మఱపుఁ గొల్పకుమింక నేమఱకు మింకఁ, దలఁపుఁ ద్రిప్పకుమింకఁ బోఁదలఁపకింక
ఆదకొను మింక మన మేకమైతి మింక, సచ్చిదానంద లీలాప్రసన్నమూర్తి!

చెన్నపట్టణము ఏప్రెల్ ౧౯౨౭ 1927

సంపుటము ౪ ప్రభవ సంవత్సరము చైత్రమాసము సంఖ్య ౪

ప్రభుతీర్థము

సాహిత్యసమితి సభాపతి శ్రీశివశంకరశాస్త్రి గారు

శంకరుడు

మహిత వాసవ మణికుట్టిమమ్ము బోలు
సాగరముతోడనొప్పు భూసౌధమునకు
కౌముదీప్లావితంబైన గగనసీమ
తనరుచున్నది ధవళ వితాన కాంతి.

విమలహాసవిభావరీసమయశోభ
నేలనో కాని కనుగొన నిచ్చగింప
కాననము వాలిచి నిమీలితాక్షు లగుచు
పలుకకున్నారు శ్రీమహాప్రభువు గారు!

రామానందరాయలు

దేవ, ప్రసరింపజేయుడు దృష్టి యిటులు
పొంగి పోవుచు నున్నది పూర్ణచంద్ర
కిరణజాలమ్ముతాకున కెరలి మిగుల
ఆతతంబైన నీలరత్నాకరంబు.

రాధికాదేవి కబరీభరమ్మునుండి
జారుచుండెడి కుసుమసంస్పర్శవలన
పరమ హర్షమ్ముతో గగుర్పాటు గాంచు
శ్యామసుందరు లలిత దేహమ్ము వోలె.

శ్రీచైతన్యమహాప్రభువు [కన్నులు తెరచి]

ఏడి నాశ్యామసుందరు డేడి యేడి!
చూచుచుండగ నెచటికో నురిగినాడు
ఇచటనే నిల్చియున్నవా డింతలోనె
అచ్చెరువు తోప నేకడ కరిగినాడు!

ఏమి చిత్రము! సఖులార, ఇపుడె యతని
నీప్రదేశమ్మునందె వీక్షింప గంటి
అంతలోనె యంతర్ధాన మయ్యె నయ్యొ
వంచకాగ్రణి గోపికావల్లభుండు!

[ఇటు నటు జూచి]

కాన రావేమి కృష్ణ, ఈకన్నదోయి
ఏమి పాపమ్ము చేసినదో, మనోజ్ఞ
దివ్య భవదీయ రూప దీధితి లభింప
దక్కటా!—రమ్ము, నాహృదయాధినాథ!

నిన్ను గనజాల కున్న నే నిమిషమైన
తాళజాలను కృష్ణ! ఈతనువునుండి
ప్రాణములు లేచిపోవు! కృపాప్రపూర్ణ
మానసమ్మున దరిజేరుమా రయంబ!
వినయపూర్వకముగ నిన్ను వేడుచున్న
దోయి రాధిక! రమ్ము నేత్రోత్సవముగ.

[కొంచెమూరకుండి]

శీఘ్రగతితోడ నేల వేంచేయ కుంటి
వోయి! అక్కట యేమి చేయుదును కృష్ణ!
ప్రాణసఖులార, ధూర్త గోపాల కుండు
అతిరయమ్మున నెచ్చటి కరిగినాడో
తెలిసికొని సత్వరమ నివేదింప రేని
ఇంక మీతోడ నెపుడు భాషింప నేను.

గోవిందదాసు [ప్రభుపాదములమీదవ్రాలి]

మీచరణ దాసవర్గమ్ముమీద నిట్టు
లాగ్రహింపగ నేల మహానుభావ!
కింకరజనమ్ముపై మీరు కినుక బూని
పలుక కుండిన నెట్టులు బ్రతుక గలము!

రామానందరాయలు

ప్రభువరున కాగ్రహము లేదు, భయము వీడి
లెమ్ము గోవింద, ఇయ్యది లీల సుమ్ము;

స్వామి యిప్పుడు తన్మయత్వమ్ము వలన
పల్కు శ్రీరాధికాదేవి భావనమున.

శ్రీమహాప్రభువు [ప్రక్కకు జూచి]

కేకి పింఛావతంసుడై కృష్ణు డదిగొ
నన్ను గాంచి శిరః కంపనమ్ము చేసె!

[ఆతురతతో]

ఇదిగొ పరుగిడి వచ్చి నాహృదయనాథ,
చేరుదానను నీసమాశ్లేషమందు!

[అని ముందుకు పోబోవును]

శంకరుడు

మారుతాహతి నుత్కంపమాన శిఖర
కలిత మైనట్టి తాళవృక్షమ్ముగాని
బర్హిబర్హావతంస గోపాలమూర్తి
కాదు కాదు, మహాప్రభూ, కనుగొనుండు.

శ్రీమహాప్రభువు [చంద్రునివంక జూచి]

శ్యామసుందర, ఏమి యన్యాయ మోయి!
యోగ్యముగ లేదె నీకు నాయూరుతలము?
ప్రేయసిని రాధ నిట్లు పరిత్యజించి
పవ్వళించితి వేటికి పాలకడలి?

శంకరుడు

కాదు కా దది క్షీరసాగరము కాదు
పరిణతం బైన చంద్రబింబమ్ముకాని
నడుమ నున్నది శ్యామసుందరుడు కాడు
సాంద్ర మైనట్టి మేదినీచ్ఛాయ గాని.

శ్రీమహాప్రభువు

అయ్యయో చూడు, డెంత దయావిహీను
డో హిమాంశుడు, గగనమునుండి యిట్లు
కౌముదీరూపకం బైన కారుచిచ్చు
నొక్కరీతి కురియించుచున్నవాడు!

[బాధతో]

తాళజాలను కృష్ణ, యీతాపమునకు
దీనురాలిని మిగుల బాధింతు వేమి ?
శీఘ్రముగ నేగుదెంచి యాశ్లేష మిచ్చి
అపనయింపుము దేహదాహమ్ము నాథ!

[జాలిగా]

ఎంత బ్రతిమాలుకొన్న రావేల కృష్ణ!
రాధ చేసిన ప్రబలాపరాధ మేమి ?
ఎంత నీకయి నేను తపించుచున్న
పలుక వేటికి అయ్యయో ప్రాణనాథ !
అక్కటా, సత్వరంబ మీరైన గాని
వెడలి చెలులార, కృష్ణుని వెదకి తెండు.

ప్రాణనాయకు దోర్గాఢబంధమందె
స్వస్థ నయ్యెద—అన్యత్ర శాంతి లేదు !
మిమ్ములైనను చెలులార, నమ్మరాదు,
కఠినహృదయలు ! ఇకనైన కదలరేమి?
ప్రాణములు పోవు పిమ్మట పరుగువారి
తీసికొని వత్తురోక్కొ- ఆమోసగాని?

[రోషముతో]

పట్టువడునేని ధూర్తగోపాలు నిపుడు
నలిపివేయనె ఆలింగనమ్మునందు !
కఠిన దంతక్షతమ్ములు కఠిన నఖర
ఘాతములు చేయకుందునే గాత్రమందు !

[కన్నులుమూసికొని]

ఆగ్రహింపకు మోయి, ఈయబలపైన !
బాధలో నాథ, ఏమేమొ పలికినాను.
కరుణ వహియించి వేగమ కౌగిలించి
అతితరం బైన తాపము నార్పు మోయి !

[అని ముందుకు పడబోవగా రామానందరాయలు పట్టుకొన్నాడు.]

[కనులు తెరచి ఆనందముతో]

అడుగో నాశ్యామసుందరు డడుగో అడుగో
వచ్చుచున్నాడు నాప్రాణవల్లభుండు
హస్తములు చాపి ! నీప్రియురాలి కృష్ణ,
చేర్చుకొమ్ము భుజాంతర సీమయందు !

[అని తటాలున సముద్రములోపడినాడు.]

రామానందరాయలు [కలవరముతో]

వేగముగ పట్టుకొమ్ము గోవిందదాస !
శంకరా, లెమ్ము లేలెమ్ము సత్వరముగ
పట్టు తప్పించుకొని మహాప్రబలధాటి
నురికినాడు మహాప్రభు వుదకమందు !

[శిష్యులు లేవదీయగా, ఆనందముతో]

శ్రీమహాప్రభువు

ఎంత తాపాపనోదకం బెంత శీత
లమ్ము నాప్రాణనాయకు లలితగాత్ర,
మెంత మధురమ్ము నాహృదయేశు గాఢ
భంగురోరఃస్థలీ సమాలింగనమ్ము !

రామానందరాయలు

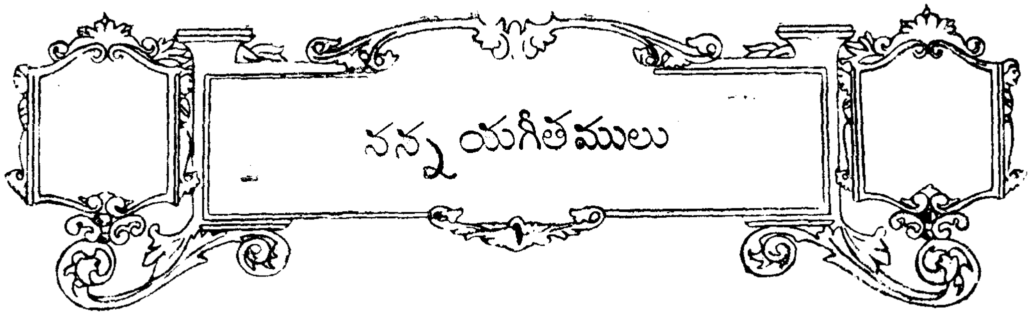
ప్రవిమలం బైన శ్రీమహాప్రభువరేణ్యు
గాత్రసంస్పర్శచేత సాగరజలంబు
నేటి యామిని పరమపునీత మయ్యె !
ఈప్రదేశము తీర్థమా నింకమీద.

గోవిందదాసు [సముద్రోదకము నోటబోసికొని]

భక్తకల్పద్రుమం బైన ప్రభుశరీర
మధుర సంస్పర్శ వశమున మారిపోయె
నహహా, స్వాభావికం బైనయబ్ధిగుణము!
ఇక్షుమధురమ్ముగా నున్న దిచటి నీరు !

శిష్యులు [ఉచ్చైస్స్వరముతో]

జయము సద్గురుమహాళికి జయము జయము
జయము జయము నవద్వీప చంద్రమునకు
జయము శ్రీగౌర గోవింద చక్రవర్తి
కధిక జయము మహాప్రభు నాశ్రితులకు!

నన్నయగీతములు

చిలుకూరి నారాయణరావు గారు యమ్. ఏ., యల్. టి.

నా మిత్రులగు మ-రా-రా. గిడుగు సీతాపతి పంతులుగారు నన్నయసీసపద్యములను గురించి తెలుగుపత్రికలో సమగ్రముగా ముచ్చటించియుండిరి. నన్నయగీతములలో కూడా ఈ నియమము కనబడుచుండుట చేత దానిని గురించి యిచ్చట ముచ్చటిస్తున్నాను. అయినా తొలుత, సీతాపతిగారి సీసపద్యచర్చ కనుబంధముగా నాకు కనబడిన సీసపద్యవిశేషములను కొన్నిటిని చూపుతాను.

సీసపద్యములం దింకను విశేషములు:

(౧) అమృతాశనంబు సే-యకయును దేవ నా
కజరామరత్వంబు-నందుటయును
నఖిలలోకంబుల-కగ్రణివైన నీ
యగ్రంబునందు ని-న్నధికభక్తిఁ
గొలుచుచునునికియుఁ-గోరితిఁ గరుణతో
దయసేయు ముద్ధత-దైత్యభేది
యనవుడు వానికి - నభిమతంబులు ప్రీతుఁ
డై యిచ్చి హరి యిట్టు-లనియె నాకు
ననఘ వాహనంబ-వై మహాధ్వజమవై
యుండుమనినఁ బక్షి-యును బ్రసాద
మనుచుమ్రొక్కి పఱచె-నంతనా[illegible]మీద
వజ్రమెత్తివైచె - వాసవుండు.

—ఆది. ౨, ౧౦౮.

ఇందు మూఁడో పాదములో నియమము కొంత తప్పిఉన్నది. పాఠాంతరముండి ఆపాదమందును, ఆ. వె. యందు ౧, 3 పాదములను యతియం దొకేయక్షరము ఉండునేమో చూడవలసి ఉన్నది.

(౨) కమనీయధర్మార్థ-కామమోక్షములకు
నత్యంతసాధనం - బయినదాని
వేడ్కతోఁ దవిలి తఱ-వినుచున్న వారల
కభిమతశుభకరం - బయినదాని
రాజులకఖిల భూ - రాజ్యాభివృద్ధి ని
త్యాభ్యుదయప్రదం - బయినదాని
వాఙ్మనఃకాయప్ర - వర్తితానేకజ
న్మాఘనిబర్హణం - బయినదాని
* * * *

—ఆది. 3, ౯.

దీనిలో రెండవ దళమునం దంతటను యతిస్థానమున ఒకేవర్ణము కనబడుతున్నది.

(3) పలుకుల ముద్దును-కలికిక్రాల్గన్నుల
తెలుపును వలుద చ-న్నుల బెడంగు
నలఘు కాంచీపద - స్థలముల యొప్పును
లలితాననేందుమం - డలమురుచియు
నళినీల కుటిల కుం - తలముల కాంతియు
నెలజవ్వనంబున - విలసనమును

నలసభావంబును-బొలుపును మెలపును
గలుగు నగ్గిరికను-దలఁచితలఁచి
* * * *

—ఆది. ౩, ౨౭.

దీనియం దంతటను ప్రాసస్థానమున నొకే యక్షరము కనబడుచున్నది.

(౪) యమునంశమునఁబుట్టె - నధిపతి ధర్మజుం
డనిలాంశమునఁబుట్టె - ననిలజుండు
శక్రాంశమున ధనం-జయుఁ డుదయించె నా
శ్వినులయంశముల నూ-ర్జితులు నకుల
సహదేవు లనవద్య - చరితులు పుట్టిరి
శ్రీమూర్తియై యాజ్ఞ- సేని పుట్టె
నగ్నియంశమునఁ జి-తారి ధృష్టద్యుమ్నుఁ
డనఁబుట్టె ద్రుపదరా- జాన్వయమున
* * * *

—ఆది. ౩, ౮౩.

దీనియం దేపాదమున కాపాదములో రెండుదళముల యందు నొకేవిధమగు యతి కనిపించు చున్నది.

అధికలజ్జావన-తాస్యుల నపగతా
భరణాంబరుల ధర్మ-పరుల నజిన
వల్కలధారుల-వరముని వేషులఁ
బాండుకుమారుల-భానునిభులఁ
జూచి దుఃఖితయయి- సురలార యిట్టి దు
ర్వ్యసనోపహతులైన-వారిమిమ్ము
జూడక ముందఱ-సురలోకమున కేఁగి
పాండుభూపతి పుణ్య-భాగియయ్యె
* * * *

—సభా. ౨, ౨౮౪.

ఇది (౨) వంటిది.

పార్థివప్రభుఁడైన-పాండుమహీపతి
కోడల నయి యుద్ధ-కుశలు లయిన
పాండుతనూజుల-భార్యనై పూజ్యుఁడ
వైననీసఖియనై- యధికశక్తిఁ
బరఁగుధృష్టద్యుమ్న-భగిని నై ధృతరాష్ట్రు
పట్టిచే సభఁదల-పట్టి యీడ్వఁ
బడి పాపకర్ముచేఁ-బరిధాన మొలువంగఁ
బడి దారుణంబైన-పరిభవంబు
పడితి నట్టి నన్నుఁ-బాండవుల్ సూచుచు
నుండి రొరుల వోలె-నుక్కు దక్కి
యాపగాతనూజుఁ-డాదిగా గలవృద్ధ
బంధుజనులు సూచి-పలుకరయిరి.

—ఆర. ౧, ౧౩౬.

దీనియందు సీసము ప్రథమదళమున, నాలుగుపాదములయందును యతి ఒక్కటే. ఇంకను ఈయతివర్ణము ద్వితీయదళములందుఁ గూడ ౩, ౪, పాదములలోను, ఆ.వె.యందు ౧, ౪ పాదములలోను కనబడుచున్నది.

కడఁగి బుద్ధీంద్రియ-కర్మేంద్రియంబుల
యందు సంయతచిత్తు-లైన వారు
ధృతి నహంకార ప్ర-తిగ్రహాపేక్షల
యందు నివృత్తాత్ము-లైన వారు
నల్పభోజనులు న-నారంభకులు నయ్యు
నత్యంత సంతోషు-లైన వారు
సత్యవ్రతులు శుభా-చారు లక్రోధను
లగుచు ధర్మాన్వితు-లైన వారు
నఖిల తీర్థశతము-లాడిన ఫలమును
నఖిల యజ్ఞవిధుల-నైనఫలము

బడయుదురువిహీన-భాగ్యదుష్కృతులకుఁ
బరమతీర్థసేవఁ-బడయనగునె?

—అర. ౨, ౨౪౦.

ఇదిన్ని (౨) వంటిదే. ఆ. వె. ౧, ౨, పాదములయం దాయతివర్ణమే తీసికొనిరాఁ బడినది. ౩,౪, పాదములయందు నొకేయతివర్ణ మున్నది.

గీతములు

సీసములందువలెగీతములందును నియమము కనబడుచున్నది. ఆనియమము నీరీతిగా నేర్పరచవచ్చును:

(౧) సర్వయతి.

(౨) సర్వప్రాస.

(౩) ౧, ౩, పాదములు యతి; ౨, ౪, పాదములు ప్రాస.

(౪) ౧, ౩, పాదములు ప్రాస; ౨, ౪, పాదములు యతి.

ఈ నియమములు తేటగీతలకున్ను, ఆటవెలఁదులకున్ను సామాన్యములే.

(౧) సర్వయతి:- తేటగీతలు: ౧౩౬. ఉదా:

అమ్మహాశ్వంబు ధవళదే-హంబునందు
నల్లఁగలిగిన నీవిష్టు-నాకు దాసి
వగుము మఱియందు నల్లలే-దయ్యె నేని
నీకు నే దాసినగుదు ప-న్నిదము సఱుము.

—ఆది. ౨, ౩౧.

ఆటవెలఁదులు: ౧౩౮. ఉదా.

సభలవిస్తరిల్లి - శల్యాదికములైన
నాల్గుపర్వముల వి-నంగఁ జాలి
నవమపర్వమనఁగ - నవ్యార్థరమణీయ
మగుచు శల్యపర్వ-మతిశయిల్లు.

—ఆది. ౧, ౫౧.

(౨)సర్వప్రాసము:_ తేటగీతలు: ౧౪. ఉదా.

పఱువనోపకయున్న మై - మఱచి పెంటిఁ
బెనఁగియున్నను బ్రసవింప-మొనసియున్నఁ
దెవులుగొనియున్న మృగములఁ-దివిరి యేయ
రెఱచియాహారముగమను-నెఱుక లయిన.

—ఆది. ౫, ౫౭.

ఆటవెలఁదులు: ౧౮.

ఎట్టి సాధ్వులకును - బుట్టినయిండ్లను
బెద్దకాల మునికి-దద్ద తగదు
పతులకడన యునికి - సతులకు ధర్మువు
సతుల కేడుగడయుఁ-బతులసూవె.

(౩) ౧, ౩:—పాదములు యతి; ౨, ౪, పాదములు ప్రాస

తేటగీతలు: ౧౨.

సుతుల విద్యాప్రవీణతఁ - జూచు వేడ్క-
నెంతయును సంతసంబునఁ గుంతిదేవి
రాజసన్నిధి గాంధార - రాజపుత్రి
కెలననుండె నున్మీలిత - నలిన నేత్ర.

ఆటవెలఁదులు: ౮.

భ్రమవిమోహలోభ - భయపరిభూతనై
కొడుకు విడువ నంత - వెడగనయ్యె
యేను వీనిశక్తి - యెఱుఁగక పంచిన
దానఁగాను వినుము - వీనిశక్తి.

(౪) ౧, ౩, పాదములు ప్రాస; ౨, ౪, పాదముల యతి:—

తేటగీతులు: ౧3. ఉదా.

వీఁడు పుట్టిన పదియగు-నాఁడు వెలుచఁ
బడియె నాచేతనుండియు-ప్పర్వతమునఁ
బడిన వడిఁ జేసి బాలకు-నొడలు దాఁకి
యాక్షణంబ శాలెల్లను-గ్గయ్యెఁ జూవె.

ఆటవెలఁదులు: ౨౪. ఉదా.

దానినెఱిఁగి కమల-యోని వానికిఁ గర
మల్గి మర్త్యయోని-యందుఁ బుట్టు
మనుచు శాప మిచ్చె-నొనరంగవాఁడును
గరము భీతిఁ గరయు-గంబు మొగిచి.

—ఆది. ౪, ౧౨౨.

పై నియమము సాధారణసూత్రము. దీని కపవాదములుగా అచ్చుపుస్తకములం దీ క్రిందిపద్యములు కనుపించుచున్నవి. వానికి సామాన్యసూత్రానుసారమయిన పాఠమును తాళపత్రగ్రంథములనుండి యెత్తి యిస్తున్నాను.

అచ్చుపాఠము

సకలధర్మవిదుండవు-సర్వలోక
(తాళపత్రగ్రంథపాఠము: సర్వధర్మవిదుండవు-సర్వలోక)
వర్తనము లెఱింగిన పుణ్య-కర్తవీవు
నెయ్య మొనరంగ నెఱిఁగింపు-మయ్యనాకు
వెలయఁ బుణ్యలోకంబులు-గలవె యనిన.

—ఆది. 3, ౨3.

ఎట్టిరాజులును మ-హీసురోత్తము లెదు
రరుగుదెంచు నప్పు-డధిక భక్తి
నెరఁగి ప్రియము పలికి-తెరువిత్తు రిట్టిద
(తాళపత్రగ్రంథపాఠము.—తెరలి ప్రియము పలికి-తెరువిత్తు)
ధర్మ మీవు దీనిఁ-దలఁపవెట్లు.

—ఆది. ౨, 3.

ఎంతయోటువడిన-నంతియ జూదంబు
(తాళపత్రగ్రంథపాఠము: ఎంతయోటువడిన-నింకను జూదంబు)
నందుఁ దగులుఁ జలము-నతిశయిల్లు
నేమిసేయుదాన - నిది యొగ్గునకు మూల
మని లతాంగి దుఃఖి - తాత్మయగుచు.

—ఆర. ౨, ౬౨. అచ్చుప్రతి

ఇది సర్వాయతిపద్యము.

ఈ క్రింది పద్యమున మరొక్క విధాన మగుపడుచున్నది.

వానిఁ జూచి నలుఁడు-దానల్గి శాప మీ
నున్నఁ గలి యెఱింగి-నిన్నుఁ బొంది
యహివిషంబుచేత-ననిశంబు దగ్ధుఁడ
[1]వైతి నింక నాకు - నలుగ వలదు.

—ఆర. ౨, ౧౭౯.

ఈపద్యములో సాధారణసూత్రమునకు విలక్షణముగా ౧, ౨, పాదములందు ప్రాసయు, 3, ౪, పాదము లందు యతిన్నీ కనఁబడుచున్నది. ఈ క్రింది వానికి పాఠాంతరములు నింకను నన్వేషింపవలసి యున్నది.

(౧) కడఁగి సూతుండు పుత్త్రకుఁ-గౌఁగిలించి
కొని తదీయమూర్ధాఘ్రాణ-మొనరఁ జేసి
యంగరాజ్యాభిషేకార్ద్ర-మైనశిరముఁ
దడిపె వెండియు హర్షాశ్రు-తతులఁ జేసి.

—ఆది. ౨, ౫౨.

[1] ఇంక నాకు నది సహింపవలయు; ఐతినింకనను సహింపవలయు.—; గిడుగు రామమూర్తి పంతులు గారి ప్రతులు.

ఇది సర్వయతిగా నుండవలెను. రెండవ పాదమున తప్పినది.

(౨)అధికవీరుండు రక్కసుఁ-డరుగు దెంచు
నని మనంబున భయమంది-వనజ నేత్ర
వీరి సుఖసుప్తులైయున్న-వారి నిద్ర
సెడఁగ బోధింపనోప నా-కడిఁది వినుము.

—ఆది. ౭, ౧౯౮.

ఇందు మొదటిపాదమున ప్రాసయతియో మూడవపాదమున యతియో ఉండవలెను.

(3)ధరణిసురులగురులఁ-బరమ యోగుల మహా
[1]భాగ్యవంతు లయిన-భాగవతుల
రాజవంశకరుఁడు-[2]పూజించుచును వారి
వలనఁ బుణ్యకథలు-వెలయ వినుచు.

—ఆది. ౮, ౧౨౫.

(౪) సాక్షియును ధర్మదర్శియు-సాత్యవిధులు[3]
దప్పఁగాదు తప్పినను న-ధర్మయుక్తిఁ
వరుణపాశసహస్రంబు-వానిఁ గట్టి [౪.
పాయునేఁటేఁట నొక్కొక్క-డాయతము

—సభా. ౨, ౨౪౨.

(౫)వీనిపుట్టిన పాపంబు-వేళఁ బెక్కు-
దుర్నిమిత్తముల్ పుట్టిన - నిర్ణయించి
యేను జెప్పితిఁ దొల్లియు - [5]వీనిచేత
నెట్టుఁ గౌరవులకుఁ గీడు-పుట్టు ననియు.

—ఆర. ౧, ౪౯.

(౬)పాంచజన్యరవము - పంచమహాశబ్ద
రవముఁ జెలఁగె దిశలు - సెవుడుపడఁగ
నోలసి జనులదీవ- సలు మించె రమ్యమై
గరుడకేతనంబు - గ్రాలెఁజడల.

—ఆర. ౧, ౧౮౦.

ఈగీత పద్యములందు మరిఒకరీతి విశేషమును అచ్చటచ్చట కనబడుచున్నది. అరవమునందు ఐచ్ఛికముగా వాడబడే 'మూనై' అని యతివిశేష మిట్టిదే. ఈక్రింది పద్యము లిట్లే ఉండవలెనో, పాఠాంతరములను చూచి అన్నిపాదములూ ఒకేరీతిగా ఉండవలెనని నిశ్చయింపవలెనో తెలియరాకున్నది. ఈపద్యములు పైని సూచించిన సామాన్యసూత్రము ననుసరిస్తూ ఇంకామరికొన్ని నియమములతో కనిపించుచున్నవి.

(౧)ఇన్నరేంద్రుచేత-మున్ను గృహీతమై
యున్న నాకరంబు-గ్రన్ననిక
నోరున కర్హమగునె-పరిణయ విషయమై
ధరఁ బరిగ్రహింపఁ-బరమమూర్తి!

—ఆ. వె, ఆది. 3, ౧౬౭.

దీనిలో మొదటి రెండుపాదములయందును ఒకేప్రాసాక్షరము. తరువాతి రెండుపాదములందును నొకే ప్రాసాక్షరము.

(౨) ఎట్టి సాధ్వులకును-బుట్టిన యిండ్లను
బెద్దకాల మునికి-దద్ద తగదు

౧. భాగులయిన యట్టి.; ౨. పూజింపుచును.; 3. సాక్షియును ధర్మదర్శియు-సాంఖ్యధర్మ.
౪. విధులు తప్పంగఁ జెప్పిన - నధమవృత్తి. ౫. నీతిచెయిది.—గిడుగు రామమూర్తిపంతులుగారి ప్రతి.

పతుల కడనయునికి-సతులకు ధర్మువు
సతుల కేడుగడయుఁ-బతుల సూవె.

—ఆ. వె., ఆది. ४, ६४.

దీనియందు 3, ४, పాదములలో నొకే ప్రాసాక్షరమున్నది. ౧, ౨, పాదములలో కూడా అట్లేఉండునా అని భ్రమ పుట్టు చున్నది.

(3) ఏల యెఱుకలేని-యితరుల యట్ల నీ
వెఱుఁగ ననుచుఁ బలికె-దెఱిఁగియెఱిఁగి
యేనకాని దీని-నెఱుఁగరిందొరులని
తప్పఁ బలుక నగునె-ధార్మికులకు.

—ఆ. వె., ఆది. ४, ౭౭.

ఈపద్యము మొదటి 3 పాదములలోను యతియం దొకే అక్షరమున్నది. నాల్గవ దానిలో మారినది.

(४) ఏను జహ్నుకన్య-నింద్రసమాన నీ
సద్గుణావళులకు-సంతసిల్లి
భానుతేజ నీకు - భార్యగా వచ్చితి
నిష్టమునఁ బరిగ్ర-హింపు నన్ను.

—ఆ. వె., ఆది. ४, ౧3౫.

దీనియందు ప్రాసము విధింపఁ బడినదా అన్నట్లున్నది. ౧,3, పాదముల రెండవయక్షరమును చూడండి; ఇట్లే:

(౫) పరులవలన బాధ-వొరయకుండఁగ సాధు
జనులధనముఁ గాచు-జనవిభుండు
గరుణదప్పి తాన-హరియించు వాఁడగు
నేని సాధులోక-మేమిసేయు.

—ఆ. వె., ఆది. ౭, ౧౦3.

ఇందు 'ర' యనునది ప్రాసాక్షరముగా ౧, 3, పాదములందు కలియుచున్నది. పైదాని యందు కంటె హెచ్చువిశేషము:

(౬) దీనిఁ బుత్త్రు మఱి మ-దీయపిండోదక
నిధిఁ దనూజుఁ గులము-నిస్తరించు
వానిఁ బితృగణంబు-వలనిఋణంబుఁ బా
చిన మహోపకారిఁ-జెఱుతవాని.

—ఆ. వె., ఆది. ౬, ౨४౮.

(౭) పురుషుకంటె మున్ను-పరలోకమేఁగిన
సతియ నోఁచినదియు-సతులలోనఁ
బురుషహీనయగుచుఁ-బరమ పతివ్రత
యయ్యు జగముచేతఁ-బ్రయ్యఁబడదె.

—ఆది. ౬, ౨౫3.

ఇది (౫) వంటిదే.

(౮) సతివిముక్తయయిన-పతికి పునర్దార
సంగ్రహంబు సేఁత - శాస్త్రమతము
పతి విముక్తుఁడయిన-సతికన్యపురుషసం
గ్రహము సేఁత లోక-గర్హితంబు.

—ఆ.. ౬, ౨౫౫.

ఇదియున్ను (౫) వంటిదే.

(౯)జలము లందయుండు-సర్వలోకంబులు
గాన నీమహోగ్ర - కలుషవహ్ని
జలధిలోన విడిచి - సత్ప్రతిజ్ఞుండ
వగుము జలధి జలము - నది వహించు.

—ఆది. ౭, ౧४౭.

ఇది (४) వంటిది.

(౧౦)...వరునితపముఁ జెఱుప-వలయునావుడుఁ
...లాసనుండు త్రిభువ-నార్చితుండు [గను

సురహితంబుపొంచెం - సుందోపసుందుల
కడకువచ్చె వధము - కరుణ నీఁగ.
—సీసపద్యములోని ఆ. వె., ఆది. ౮, ౯౬.

ఇదియు (౪) వంటిదే.

(౧౧)అనఘ ధర్మతనయ-ననుజసమన్వితు
సంస్తుతించి రధిక-సమ్మదమున
నని కురుప్రభునకు-నట్లు వైశంపాయ
నోక్తమైన కథ ర-సోత్కటముగ.
—సీసములోని ఆ. వె., సభా. ౧, ౨౯౧.

దీనియందు ౧, ౩, పాదములలో ఒకే యక్షరము యతిగాను, ఒకేఅక్షరముప్రాసవర్ణముగాను ఉన్నది.

(౧౨)గురులవృద్ధశిల్పి-పరవణిగ్బాంధవ
జనుల నాశ్రితులను-సాధుజనులఁ
గరుణఁ బేదఱికము-వోరయకుండఁగఁబ్రోతె
సకలజనులు నిన్ను-సంస్తుతింప.
—సీసములోని ఆ. వె., సభా. ౧,౪౬.

(౧౩) ధర్మరహితులైన-ధార్తరాష్ట్రులకు భూ
రాజ్యలక్ష్మి సుస్థి-రంబు గాదు
ధర్మతనయ నిన్నుఁ-దద్రాజ్య సంపదల్
వలచి తమకుఁ దాము-వచ్చి పొందు.
—అర. ౧, ౭౧.

ఇది (౧౧) వంటిది.

(౧౪) అనిన రక్కసునకు-నలిగిన యగ్రజు
నలుక యెఱిఁగి వీరుఁ-డర్జునుండు
మొనసి గాండివంబు-మోపెట్టె నవసిత
ఖడ్గపాణులైరి-కవలునంత.
—సీసములోని ఆ. వె., ఆది. ౧,౧౧౬.

ఇందు ౧, ౩, పాదములలో ప్రాసము; ౧, ౨, పాదముల యందు యతిగా ఒకేయక్షరముండుట విశేషము.

(౧౫) కరుణనిట్టులనియెఁ-బరమాస్త్రలాభంబు
నీకు నిష్టమేని-లోకవంద్య
గరళకంఠు నీశుఁ-బరమునఁ బ్రసన్నుఁగా
వేగఁ జేయుమధిక-యోగశక్తి.
—సీసములోని ఆ. వె., అర.౧, ౨౯౪.

ఇది (౫) వంటిది.

(౧౬) పర నరేంద్రమకుట-పద్మరాగద్యుతి
నరుణమగు భవత్ప-దాబ్జయుగము
పరుషదారు శిలల-పై నిప్పు డరుగుట
నరుణమయ్యెఁ బర్వ-తాంతరముల.
—అర. ౧, ౨౧౨.

ఇందు పెద్దవిశేషము: నాల్గుపాదముల లోనూ ఒకేప్రాసాక్షరము. ౧, ౩, పాదముల యందును, ౨, ౪, పాదముల యందును యతిస్థానమునఒకే వర్ణము.

(౧౭) వరుణదేవుతోడ-కరమల్గి జలనివా
సంబు విడిచి భూస్థ-లంబువలని
కరుగుదేర నున్న-వరుణేంద్రుదేవియుఁ
బోనిదాని దేవ-యానిఁ గనియె.
—ఆది. ౩, ౧౩౯.

ఇది (౫) వంటిది.

(౧౮) కర్మఫలము లేదు-కర్మఫలాప్తికిఁ
గారణంబు విధియుఁ-గాదనంగ
నంత యెఱుకలేనె-యార్తనై విధిచేయి
కలసి పలికితిం బ్రి-యంబు దప్పి.
—అర. ౧, ౨౩౧.

ఇది ౧, ౨, పాదములయందున్న, ౩, ౪, పాదముల యందున్న యతిస్థానమున ఒకే అక్షరము గలది.

(౧౯) మిత్రసంపన్నుఁ డైన న-మిత్రు మిత్ర
బలముతోడ భేదించి దో-ర్బలముఁ జలము
గలిగి దేశబలంబును-గాలబలము
గలుగువాని కసాధ్యంబు-గలదె యెందు.
—అర. ౧, ౨౫౦.

ఇందు ౨, ౩, ౪, పాదములలో ఒకటే ప్రాసాక్షరము.

(౨౧) ఒంటిరులఁ గడవంగ న-య్యువిద లెల్లఁ
బఱచియొక్కొక్క కలహంసఁ-బట్టికొనఁగ
జెలువముగ నందు దమయంతి-చేతఁ బట్టు
వడియె నలుచేత విషువంగఁ-బడిన హంస.
—అర. ౨, ౧౭.

దీనిలో ౨, ౪, పాదముల యతిస్థానమున నొకటే యక్షరము.

(౨౧) నలున కాని నలిన-దళనేత్ర వరియింప
దట్టి చూత మనుచు-నమరవరులు
నలుపురుషను గడంగి-నలరూపమున వచ్చి
రాస్వయంవరమున-కతిరయమున.
—అర. ౨, ౫౨.

ఇందు ౧, ౩, పాదములలో ప్రాసవర్ణ మొక్కటే; ౨, ౪, పాదములలో యతివర్ణ మొక్కటే.

(౨౨) అనుచు సంశయాకు-లాత్మ లైసురలార,
నలు నెఱుంగు విధము-నాకుఁ జేయుఁ
డాత్మరూపధరుల-రగుఁడని పరిదేవ
నంబుచేసెఁ దనము-నంబులోన.
—సీసములోని ఆ. వె., అర. ౨, ౫౩.

ఇందు ౧, ౩, పాదములలో యతివర్ణ మొక్కటే; ౨, ౪, పాదములలో యతివర్ణ మొక్కటే.

(౨౩) ఎంతయోటు వడిన-నింకనుజూదంబు
నందుఁ దగులుఁ జలము-నతిశయిల్లు
నేమి సేయుదాన-నిది యెగ్గనకు మూల
మని లతాంగిదుఃఖితాత్మ యగుచు.
—అర. ౨, ౬౨.

ఇది (౨౧) వంటిది.

(౨౪) నీధనంబును రాజ్యంబు-నిక్కృతిఁ గొన్న
యక్షముల మేము నీవస్త్ర-మపహరింపఁ
బక్షిరూపుల మైవచ్చి-పార్థివేంద్ర
యపహరించితి మనిచెప్పి-యరిగెఁ జదల.
—అర. ౨, ౬౭.

ఇందు ౨, ౪, పాదములలో ఒకే యతి వర్ణము.

(౨౫) అందుఁ గొంద అధిక-హాస్యంబు సేసిరి
యడవి నేమిరోసె దనిరికొంద
అవ్వ, నీవు వేల్ప - వగుదని కొందఱు
మొగిన కేలు మొగిచి - మ్రొక్కి రంత.
—సీసములోని ఆ. వె., అర. ౨, ౧౦౪.

ఇందు ౧, ౨, ౩, పాదములందు యతి స్థానమున నొకే వర్ణము.

(౨౬) పురుషునందు దోష-పుంజంబు గలిగిన
నెఱిఁగి యెద సహించు-నేని భార్య
పురుషునం దభీష్ట-భోగంబు దేహాంత

రంబునందు ధర్మ-రతియుఁ బడయు.
—అర. ౨, ౧౫౯.

ఇది (౧౨) వంటిది.

(౨౭)(దురిత కర్మంబులెల్ల......)
బాయుఁ గాలకుంజరమను-పర్వతంబు
నందు దేవహ్రదంబాడి-యభిమతమును
బడయుదురు మేధికంబునాఁ-బరఁగు తీర్థ
మాడి మేధాసమన్వితు-లగుదు రెందు.
—సీసములోని తే. గీ., అర. ౨, ౨౭౮.

ఇందు ౧, 3; ౨, ౪, పాదములం దొకే యతివర్ణము.

(౨౮) ఎఱిఁగి యెఱిఁగి దీని-నెట్లీఁగ నగు భోగ
యోగ్యమైన యది ప-యోజనేత్ర
యీనినాఁడు శాప-మిచ్చుఁగా కమ్ముని
యేల సైఁచు నింక-నెట్టులో కొ-!
అర. ౨, 3౨౮.

ఇందు ౧, 3, ౪, పాదములలో ఒకేయతి.

(౨౯)త్వష్ట యంత నూఱు-ధారలరమ్యమై
యనల కణకరాళ-మైన వజ్ర
మొనరఁ జేసి దీన-నోర్వుము దైత్యుల
ననుచు నిచ్చె దాని-నమరపతికి.
—అర. 3, ౭.

ఇందు ౨, ౪, పాదములకు ప్రాస; యతి వర్ణమొక్కటే.

(3౦)వరదుఁడైనయీశు-వరముననిదియొక్క-
పదరు పుట్టె నెట్టి-వరమొయనుచు
దానిఁ బొఱపైవఁ-గా నున్న నాకాశ
వాణి యిట్టులనియె-వసుమతీశ!
—అర. 3, ౫౪.

ఇందు ౧, ౨, ౪, పాదములయందు యతి స్థానములో ఒకేవర్ణము.

(3౧) ఇదియు విష్ణుపదంబుదా-నిది వివాశ
యిదియుఁ గాశ్మీరమండలం-బిది నిరస్త
మిదియు మానసద్వారమిం-దిందువంశ,
పరశురాముండు మును హంస-పథముఁ జేసె.
—అర. 3, ౨౬.

ఇందు ౧, ౨, 3, పాదములలో యతిస్థానమున ఒకే వర్ణము.

(3౨) ప్రాణభయమున వచ్చి యి-ప్పక్షి నన్ను
నాశ్రయించె నాశ్రితునెట్టి-యధముఁడైన
విడువఁడనినను నేనెట్లు-విడుతుదీని
నాశ్రితత్యాగ మిదిధర్మ-మగునె చెపుమ?
—అర. 3, ౨3౦.

ఇందు ౨, ౪, పాదములలో యతిస్థానమున ఒకేవర్ణము.

(33)మునికుమారు నెగిచి-కొనివచ్చినిశితశూ
లాయుధమునఁ బొడిచి-యాసురమున
రక్కసుండుచంపి-యకాంతయునుదాను
నరిగె రైభ్యుకడకు-నాకుణంబ.
—అర. 3, ౨౭౧.

ఇది (3౧) వంటిది.

(3౪) ఏను వేదశాస్త్రమ్ముల-నెఱిఁగి వ్రతము
లెల్ల సలిపి యారైభ్యుచే-హింసితుండ
నైతి, నాకంటె రైభ్యున-కధికశక్తి
యైన తెఱఁగెట్టులనిన ని-ట్లనిరి మునులు.
—అర. 3, ౨౫౧.

ఇందు ౧,౨, పాదములలో యతివర్ణ మొక్కటే; ౩,౪, పాదములలో యతివర్ణ మొక్కటే.

పైవిశేషము లన్నీ భారతకవిత్వమునకు మార్దవమును గలిగిస్తున్న వనడానికి సందేహము లేదు. ఇవి కవిత్వమునకు నిర్బంధము లెంతమాత్రమును కావు. ఇట్టి ఐచ్ఛిక వ్యవహారమును బట్టి కవితకు మెరుగు వస్తుంది అవి బంధములుగాపరిణమిస్తే కవిత్వమునకుసొగసు తగ్గిపోతుంది. ఇట్టి నియమములన్నీ ఛందోవిషయమున మొదట కవిత్వాలంకారప్రాయములుగా నేర్పరుపబడినా, తరువాత విధులుగా లాక్షణికులచేత చెప్పబడి శృంఖలప్రాయము లైనవి. దేశిపద్యములం దీనియమములువిధులుగా పరిణమింపకుండడము ఆంధ్ర భాష అదృష్టము.

ఈవిషయమునే 'సత్కవిత్వతత్త్వ'మున అడిదము సూరకవి ఈక్రిందిపద్యమున నతి సరసముగా సంగ్రహించినాడు.

యతియుక్తి వాక్యాను - గతినంటవలయు వ
  త్సంబు ధేనువు వెంటఁ - దవిలి నట్లు
మెట్టుమీఁదనుగాలు- వెట్టఁగై దండ యం
  దించినట్టులు ప్రాస - మెనయవలయు
సానబట్టినమణి - చందాన పద మర్థ
  నారీశుభంగి బం-ధంబువలయు
దివి వెలుంగుమెఱుంగుఁ - దీఁగె యట్లర్థంబు
  తేటతెల్లంబుగాఁ- దెలియవలయు
నలఁతి దొలవడ్డ చంద్రమం-డలము వలన
జలజలనరాలు నమృతంపు-జాలు లీల
రసము దులకింపవలె నట్టి-రమ్యకవిత
రసికరసనారిరంపచే-బ్రబలకున్నె.

వ్యాసకర్త

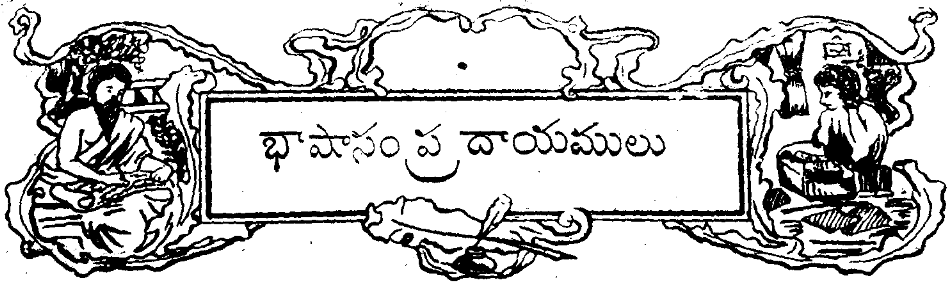
వసంత ప్రవాసి

పండితారాధ్యుల నాగభూషణం గారు

శ్రీపికశారికా నికరసుస్వరభాస్వరమై మహీరుహ
ప్రకరము పల్లవించెఁ గనుపండువుగా నిలువెల్ల మల్లికా
వకుళజపాద్యనేకసుమవార పరీమళముల్ గ్రహించుచున్
సకలదిశాంతరంబులను సందడిమై విహరించు వాయుడిం
భకుఁడు దళత్సరోజ నవమంజుల పక్వమరంద మాని వా
రక చరియించు తేంట్లు మధురధ్వనులన్ శ్రుతిరంజకంబుగాఁ
బ్రకట మనోనురాగ రసబంధురభావములన్............
..........రమ్యకళావిభవ ప్రదర్శనో

త్సుకమతులై చెలంగెదరు సుందరపుష్పవనంబులం బ్రపం
చకమఖిలంబు నిట్లితులసౌఖ్యరసాంబుధిఁ దేలుచుండ నీ
వకట, వసంతకాలమున నన్యపదంబులయందుఁ బాంథ! యే
టికిఁ జరియించెదిట్టులు కడింది శ్రమంబున కగ్గమౌచు, నిం
టికిఁ గడుదూర మౌచు, గమనింపవు కష్టసుఖంబు లింతయుం
వికచసరోరుహాక్షి యట నీదు వియోగముచేఁ దపించుచుం
వికలతఁ జెంది యెంత విలపించునో యీ మధుమాసవేళలం
సకియల నింట డింపఁజను నాపరదేశములం జరింప నీ
కొకనికిఁ జెల్లెఁ గాక యెవఁడోపు నిదాఘనితాంత తాపవా
రకరమణీమణీ లసదురః ప్రభవ ప్రథితాధరామృతా
ధిక సుఖసంపదల్ విడిచి ద్రిమ్మరఁ గన్గొనుమయ్య యే క్రియం
బ్రకృతి ప్రభూతరాగ రసభావుకమై యొసలారుచుండెనో
నికట మహీరుహప్రతతి నెమ్మి సుఖించెడుఁ గీరశారికా
పికముఖ పక్షిదంపతులు ప్రేమరహస్యము వెల్లడించు చా
ట్లు కసరి కూయునో వినుము; లోకముసంగల సర్వవస్తులె
ల్లకడల రాగరంజితములై కనుపట్టఁగ నీమనంబునం
దకట రవంతయుం జలనమందినచందము గానరా దిదే
మి! కఠినదారునిర్మితమొ! మృత్పరికల్పితమో! శిలావిశి
ష్టకమొ! యయోమయంబొ! యకటా! జడమై రసహీనమై కడున్
వికృతమునై విచిత్రమయి వింతగనుండె గ్రహింపరాక, తా
నక హృదయప్రవృత్తి, పశుపక్షులయందును మృగ్యమయ్యెఁ జా
లికవయిన మనోహర మహీనసుఖావహ మాత్మశాంతిదా
యకమగు నీ వసంతసమయంబు వృథా చననీక వేగమే
సుకముగ నిల్లుఁ జేరుకొని సుందరిఁ గూడి సుఖింపు మధ్వగా!

[వెనుకటి సంచిక తరువాయి]

శ్రీ పరవస్తు వెంకటరామానుజస్వామి గారు

7. ఇండో యూరపియన్ కుటుంబ సామాన్య ధర్మములు; కొన్ని శాఖల విశేషధర్మములు

'ఇండో యూరపియన్' కుటుంబములో జేరిన భాషలన్నిటికి నీక్రిందిసామాన్యధర్మము లగపడుచున్నవి:

1. ధాతువు లేకాచ్కములుగా నుండుట: అనగా భాషలో నేపదమునైనను తీసికొని దానిలోని ప్రత్యయముల నన్నిటిని క్రమముగా వేరుచేసినచో దుదకు విభాగానర్హమగు నేకాచ్కవర్ణసముదాయము మిగులు నని యర్థము. దీనినే ధాతు వందురు. భాషలలోని పదములన్నియును ధాతుజములని భాషాశాస్త్రజ్ఞుల యభిప్రాయము.

2. అస్పష్టప్రత్యయములనుగలిగియుండుట. ధాతుప్రత్యయములు చేరునప్పుడు తరచుగా నీరెంటియందును వర్ణవిపరిణామములు గలిగి ధాతుప్రత్యయములు రెండును రూపభేదములను బొందును. ఆకారణమున నీకుటుంబములోని భాషలలో బ్రకృతి ప్రత్యయవిభాగము సులభముగా నుండదు.

3. అజ్విపరిణామమును గలిగియుండుట. అజ్విపరిణామమనగా (Vowel Gradation లేక Ablant) ధాతువులోనికాని, ప్రత్యయములోనికాని యచ్చట్టిధాతుప్రత్యయములు చేరియున్న పదములలో నియమముతో మారుట.

ఉ॥ గమ్   జగ్మతుః   అగమత్   జగామ
తృ(తర్)   పితృషు   పితరః   పితా

సంస్కృతాదిభాషలయందుదాత్తాదిస్వరము లేపదమునందైనను స్థిరముగా నుండక కొన్నికారణముల ననుసరించి మారుచుండును. ఇట్టి స్వరములోని మార్పే యజ్విపరిణామమునకు ముఖ్యమైనకారణమని భాషాశాస్త్రజ్ఞుల యభిప్రాయము. ఈ అజ్విపరిణామమును గురించి ముందు తిరుగ బ్రశంసింపగలము.

ఈకుటుంబములో జేరియున్న భాషాశాఖలకు పైనిచెప్పిన సామాన్యధర్మములే కాక కొన్నివిశేషధర్మములుకూడ గలవు. కొన్నిముఖ్యమైనశాఖల విశేషధర్మము లీక్రింద జూపబడినవి.

1. 'ఆర్యన్' శాఖ—(i) 'ఇండోయూరపియన్' మాతృభాషలోని ఎ, ఒ అను రెండచ్చులును అకారములోనికి మారుట. (ii) మాతృభాషలోని యస్పష్టాచ్చు (e) ఇకారములోనికి మారుట. (iii) ఇ, ఉ, క, ర, ల, స అనువర్ణములకు బరముగానుండు సకారము షకారములోనికి మారుట. (iv) అజంతములలో షష్ఠీబహువచనమున 'నామ్' అనుప్రత్యయము కలిగియుండుట.

2. 'బాల్టోస్లివోనిక్' శాఖ—(i) అజ్మధ్యములు ద్విత్వవర్ణములయొక్క ద్విత్వము లోపించుట. (ii) మాతృభాషలోని n అనునాసికాచ్చు in అనువర్ణములోనికి, ఋవర్ణము ir అనువర్ణములలోనికిని మారుట. (iii) సుబంతశబ్దములలో గొన్ని విశేషరూపములను గలిగియుండుట.

3. 'గ్రీక్' శాఖ—(i) మాతృభాషలోని ఋవర్ణము (ar, ra) అనువర్ణములలోనికిని, ౡవర్ణము (al, la) అనువర్ణములలోనికిని మారుట. (ii) మాతృభాషలోని జకారము dj అనువర్ణములోనికి మారుట. (iii) అజ్మధ్యస్థమగు సకారము లోపించుట. (iv) లిట్ (Perfect) లుఙ్ (Aorist) రూపములలో గొన్నివిశేషములు.

4. 'ఇటాలిక్' శాఖ—(i) మాతృభాషలోని m, n అను అనునాసికాచ్చులు em, en, అనువర్ణములలోనికి మారుట. (ii) మాతృభాషలోని ఋ, ౡ, వర్ణములు or, ol అనువర్ణములలోనికి మారుట. (iii) అజ్మధ్యస్థసకారము నాదమగుట. (iv) మాతృభాషలోని ఘ, ధ, భ, అను మహాప్రాణములు తత్తత్ స్థానీయములగు నూష్మలుగా (h, th, f) మారుట.

5. 'జర్మానిక్' శాఖ.—ఈ (i) మాతృభాషలోని ఋ, ౡ వర్ణములును, అనునాసికాచ్చులును(m,n) వరుసగా ur, ut, um, un, అనువర్ణములలోనికి మారుట (ii) 'గ్రిమ్' (Grimm) పండితుడు కనిపెట్టిన నియమముల ప్రకారము స్పర్శలు మారుట.

ఈ శాఖలకు పైనిచెప్పిన విశేషధర్మములేకాక మూడునాలుగు శాఖలకు సామాన్యములగు ధర్మములు కూడ గొన్ని గలవు. 'ఇండోయూరపియన్' మాతృభాషలో కంఠోష్ఠ్యములనియు, కంఠ్యము లనియు, తాలవ్యములనియు, మూడువిధములగు వర్ణములుండినవి. 'ఆర్యన్' 'ఆమినియన్' 'అల్బేనియన్' 'బాల్టోస్లావోనిక్' శాఖలలో మాతృభాషలోని కంఠోష్ఠ్యములు కంఠ్యములు గాను, తాలవ్యము లూష్మలుగాను మారినవి. మిగిలినశాఖలలో మాతృభాషలోని కంఠోష్ఠ్యములు కొన్ని ఓష్ఠ్యములుగాను, తాలవ్యములు కంఠ్యములుగాను మారినవి.

ఉ. కతరః (poteros) గౌః, (bous)

శతమ్, 'అవే—' satem 'లిథు'—szimtas

EkaTov (ekaton) Centum.

ప్రా. ఐరిష్—, cet, ప్రా. 'ఇంగ్లీషు'—hund

పైని చివరనుండు నుదాహరణములోని 'అవెస్తా' 'లాటిన్' రూపమునుబట్టి మాతృభాషలోని తాలవ్యము లూష్మలుగా మారినభాషలకు 'సతెమ్' భాషలనియు, కంఠ్యములుగా మారినభాషలకు 'కెంటుమ్' భాషలనియు వ్యవహారము కలదు. మాతృభాషలోని కంఠోష్ఠ్యతాలవ్యముల మార్పులను గురించి ప్రసంగింపుసందర్భమున తిరుగ నీవిషయము చర్చింపబడును. పైని చెప్పినభేదముల ననుసరించి 'ఇండో యూరపియన్' మాతృభాష దాని జన్మస్థానమునందే ప్రప్రథమమున రెండు భాషలుగా మారి తరువాత నవి దేశాంతరములలో తిరుగ నెనిమిదిభాషలుగా మారినవని భాషాశాస్త్రజ్ఞు లూహించియున్నారు.

8. 'ఇండోయూరపియన్' మాతృభాష, దానిని రూపించు విధము

ప్రతికుటుంబమునకును నొకమూలపురుషుఁడుండునట్లు భాషాకుటుంబమునకు గూడ నొక మూలభూతమగు మాతృభాష యుండవలయును. 'ఇండోయూరపియన్' మాతృభాష ప్రస్తుత మెచ్చటను వ్యవహారములో లేదు. దానిలో వ్రాయబడిన గ్రంథము లేవియును లేవు. కాబట్టి దానిస్వరూపము తజ్జన్యములగు సంస్కృతాదిభాషలను బట్టి యూహింపవలసియున్నది. ఏదైన నొకధర్మము జన్యభాష లన్నిటియందును గనబడుచున్నచో నది మాతృభాషలో గూడ నున్నదని చెప్పగలము. కాని కొన్నిభాషలలో నగపడి మిగిలిన వానిలో లేనియెడల నాయాభాషల స్వరూపమును విమర్శించి యాధర్మము మాతృభాషలో నున్నదో లేదో నిర్ణయింపవలసియున్నది. దీని కొకయుదాహరణము క్రింద జూపబడును.

'గ్రీక్' 'లాటిన్' మొదలగు ననేకభాషలలో హ్రస్వములగు ఎకార ఒకారములుగలవు. సంస్కృతభాషలో నీవర్ణములగపడుటలేదు. ఈవర్ణఘటితపదములగు 'గ్రీక్' 'లాటిన్'మొదలగు భాషలలోని పదములకు సమానములగు సంస్కృతపదములలో వానిస్థానమున అకార మగపడుచుండును. 'ఇండోయూరపియన్' మాతృభాషలో నీవర్ణము లున్నవో లేవో నిర్ణయింపవలసియున్నది. సంస్కృతభాష యనేకవిషయములలో మిగిలిన భాషలకంటె విశేషముగా మాతృభాషను బోలియుండుటచే మొట్టమొదట భాషాశాస్త్రజ్ఞులు సంస్కృతములో గనబడనందున నీవర్ణములు మాతృభాషలో లేవని చెప్పుచుండిరి. కాని యిటీవల వారియభిప్రాయమును వారు మార్చుకొనవలసివచ్చినది. ఇండోయూరపియన్ మాతృభాషలోని కంఠ్యములును,కంఠోష్ఠ్యములును, తాలవ్యవర్ణములు (ఇ, ఈ,య,e) పరముగా నున్నపుడు సంస్కృతమున తాలవ్యములుగా మారుననునియమమొకటి నవీన

ఏల మీరు కామినియా తైలమును మాత్రమే వాడవలెను?

(రిజిష్టరు చేయబడినది)

ఎందుకనగా:

కామినియా తైలము వెంట్రుకలకు చాలలాభకరమైనది.

కామినియా తైలము వెంట్రుకలు ఊడిపోవుటను ఆపును.

కామినియా తైలము వెంట్రుకలు పొడవుగాను, దళముగాను కాంతిగాను పెరుగుటకు తోడ్పడును.

కామినియా తైలము సువాసనతైలము మాత్రమే కాదు. అయితే వెంట్రుకలు పెరుగుటకు కావలసిన ఓషధులు ఇందులో గలవు.

కామినియా తైలము పుర్రెకు చల్లదనమును గలిగించి మెదడుకు విశ్రాంతి నిచ్చును.

చదువుడు, ఆలోచింపుడు, ఆర్డరును పంపుడు.

కలకత్తాలోనున్న ఫార్వర్డుపత్రిక తెలిపినది:—"ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండ్ కెమికల్ కంపెనీవారిచే పంపబడిన అత్తరులు, వాసనతైలములు విభజింపబడి, పరీక్షచేయబడుటవలన అందులో హానికరమైన వస్తువులు లేదని రుజువుపరచబడినది. కామినీయా వాసనతైలమునందు మనోహరమైన అత్తరు చేర్చబడినది. మెదడుకు చలువను గలిగించును."

సి. యు. ఆర్. కార్వెల్లొ, ఎస్. ఏ. సర్జను, పెరా ద్వీపమునుండి వ్రాసినది:— "కామినియా తైలము మిక్కిలి మంచిదనియు, తృప్తికరమైనదని నిస్సందేహముగా కనుగొంటిని. ప్రత్యేకముగా చుండుకు, పుర్రెకు త్వరలో గుణమును గలిగించును. ప్రస్తుతము వాడుచున్న నా రోగులకందరికిని దీనిని శిఫార్సుచేసితిని."

బుడ్డి 1 కి ధర రు. 1—0—0	వి. పి. ఖర్చులు రు. 0—6—0
బుడ్లు 3 కి ధర రు. 2—10—0	,, ,, ,, 0—12—0

హెచ్చరిక:—ప్రతిపట్టణమునందును, గ్రామమునందును యున్న సుప్రసిద్ధమైన దుకాణములందు కామినియా తైలము విక్రయించబడుచున్నది. మీరు అడుగునట్టి దుకాణమునందు దొరకనిచో అతని పేరును మాకు తెలుపుచూ, ఆర్డరును మాకు నేరుగా పంపుడు. కొందరు వర్తకులు ఎక్కువలాభమునకై ఆశపడి పేరులేని వస్తువులు గలవి, తక్కువరకమువి "శ్రేష్ఠమైనదని" తెలుపుదురు. గనుక అట్టి తంత్రములను నమ్మి మోసపోకుడు. ఎల్లప్పుడును కామినియా తైలమునే పట్టుపట్టి తెప్పించి వాడుడు. ఇతరమైనవాటిని తెప్పించవద్దు.

ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండ్ కెమికల్ కంపెనీ,

285, జుమ్మామసీదు, బొంబాయి.

మీకు మేలైన సువాసనగల అత్తరులు కావలెనా?

అటులైన అత్తరులకు రాజని పిలువబడు ఆటోదిల్‌బహార్‌ను వుపయోగించుడు

కొన్ని బిందువులను మీ చేరుమాలుపై చిలికినతోడనే యింపగు, పుష్పసంబంధమగు సువాసన నీచుట్టుపట్లవ్యాపించును. ఇంతటిరమ్యామైన, మనోహరమైనవాసనను నీవు బజారులోకొను యితర అత్తరులలో పొందజాలవు.

'ఆటోదిల్ బహార్' అను పేరును యిప్పుడు జ్ఞాపకమునకు తెచ్చికొనుడు. దానిని ఒకమారుపయోగించుడు. దాని మనోహరమైన, శాశ్వతమైన సువాసనకుతన్మయత్వమునుచెందుదువు.

$\frac{1}{2}$ ఔన్సు	బుడ్డి	వెల	రు.	2-0-0
$\frac{1}{4}$,,	,,	,,	రు.	1-4-0
1 డ్రాము	,,	,,	రు.	0-12-0
మాదిరిసీసా		,,	రు.	0-2-0
సువాసనగలకార్డులు			రు.	0-1-0

వి. పి. చార్జీలు ప్రత్యేకము

కొనునపుడు దయచేసి 'ఆటోదిల్ బహారు' అను పేరును జాగ్రత్తగా పరిశీలించి కొనుడు. అన్నిచోట్లను అమ్మబడును.

సోల్ ఏజంట్లు:—

ఆంగ్లో యిండియన్ డ్రగ్ అండు కెమికల్ కంపెని,

285, జుమ్మామసీదు బజారు, బొంబాయి.

నొప్పులుగాని, తీపులుగాని, ఏవైననుసరియే తొలగింపవచ్చును

మీరు ఏల నొప్పులవలన బాధపడవలెను. ఆ నొప్పులు తలయందైననుసరే, దేహమున యితరచోట్లనైననుసరియే, నడుమునొప్పి, వాయువునొప్పులు, పడిశెము, గొంతురాపిడి, కాళ్లనొప్పులు, కీళ్లనొప్పులు, నాడినొప్పులు, బెణుకునొప్పులు, మొదలగు నొప్పులైనను సరియే, తప్పక త్వరలో

'ఆడమేన్స్ సైప్రెస్ సాల్వ్'

అనువానిచే మాన్పవచ్చును. ఇది వుపశాంతికరమగు అంజనము కాదు. ఇది చాలా మేలైన తైలము. ఇది చాలా విలువగల ఓషధులచే తయారుచేయబడినది. దీనిచే నొప్పులుమొదలంటపోయి తత్క్షణమే చిన్న ఆనొప్పియొక్క బాధనుండి తొలగించును. వేలకువేలు దీనివల్ల లాభపడిరి.

వెల బుడ్డి 1 కి రు. 1-0-0. వి. పి. చార్జీలు ప్రత్యేకము.

ఈ అత్యద్భుతమగు బాధనివారిణి ఫలమును కనుగొనుటకు యీ క్రింద పేర్కొనిన అంగడినుండి 2 అణాలకు శ్యాంపిలుడబ్బీ తెప్పించుకొనవచ్చును.

మెస్సర్సు:—ఎ. బి. పారెక్, 259, చైనాబజారు, మద్రాసు.

సోల్ఏజంట్లు:—ఆంగ్లో యిండియన్ డ్రగు అండు కెమికల్ కంపెని,

285, జుమ్మామసీదుబజారు, బొంబాయి.

ముగా కనిపెట్టబడెను. మరియు 'గ్రీక్' 'లాటిన్' మొదలగుభాషలలో ఏకారముగలపదములలో నీవర్ణము నకుపూర్వము కంఠ్యమున్నచో నాకంఠ్యముకూడ దత్సమానసంస్కృతపదములలో తాలవ్యముగా కనబడుచుండును. ఏకారస్థానమున అకారముమాత్ర ముండును. మరియు నా భాషలో నకారమునకు బూర్వముండు కంఠ్యము సంస్కృతమున కంఠ్యముగానే కనబడుచున్నది. మాతృభాషలో సంస్కృతమునందువలె ఏకారము లేనిచో నీపదములలో సంస్కృతమున గంఠ్యము తాలవ్యముగా మారుట కవకాశము లేదు. తాలవ్యకరణనియమము ననుసరించి తాలవ్యాచ్చు పరముగా నున్నప్పుడుమాత్రమే మాతృభాషలోని కంఠ్యము సంస్కృతమున దాలవ్యముగా మారవలయును గాని అకారము పరముగా నున్నప్పుడు మారుట కవసరము లేదు. కాబట్టి సంస్కృతములోని యీ అకారము తాలవ్యాచ్ఛిజన్యము కావలయును. అది 'గ్రీక్', 'లాటిన్' మొదలగు భాషలలోనుండు ఏకారమనుట న్యాయ్యము. ఏకారము సంస్కృతమున అకారముగా మారుసందర్భమున దనతాలవ్యతను దత్పూర్వమున నుండుకంఠ్యమునకు సంక్రమింపజేసియుండవలయును. లేనిచో సంస్కృతమున మిగిలినయకారములకుబూర్వమునవలె భాషాంతరములలోని ఏకారముతో సరిపోవు అకారమునకు బూర్వముకూడ గంఠ్యము తాలవ్యముగా మారుట కవకాశము లేదు. కాబట్టి సంస్కృతములోని యీ అకారము ప్రాచీనమైనది కాదనియు, భాషాంతరములలో గనబడు ఏకారమే ప్రాచీనమైనదనియు, మాతృభాషలో ఏకార ముండినదనియు, నది సంస్కృతమున అకారముగా మారినదనియు జెప్పక తీరదు. సంస్కృతములో లేని ఏకార ఒకారములలో ఏకారము మాతృభాషలో నున్నదని యంగీకరింపవలసివచ్చినందున రెండవదికూడ మాతృభాషలో నుండినదనియు నదియును సంస్కృతమున అకారముగా మారినదనియు నంగీకరించుటలో లాభమున్నందున, ఈరెండువర్ణములును మాతృభాషలో నుండినట్లు భాషాశాస్త్రజ్ఞు లంగీకరించి యున్నారు. ఇట్లీవర్ణములు మాతృభాషలో నుండినవని నిర్ణయించుటకు సంస్కృతములోని తాలవ్యీకరణనియమము ముఖ్యాధార మగుచున్నది. దీనినినుసరించి మాతృభాషలోని కంఠ్యముల విపరిణామమునుగూర్చి చర్చించు సందర్భమున తిరుగ సోదాహరణముగా బ్రసంగింపబడును. మాతృభాషలోని యచ్చులనుగూర్చి భాషాశాస్త్రజ్ఞుల ప్రాచీనాభిప్రాయము లీతాలవ్యీకరణనియమము కని పెట్టబడినతోడనే మార్చుకొనవలసివచ్చినది.

పైరీతిని విమర్శచేసి భాషాశాస్త్రజ్ఞులు మాతృభాషాస్వరూపమును జాలవరకు నేర్పరచియున్నారు. దాని నాధారముగా జేసికొనియే ముందుభాగములలో సంస్కృతమునకును మాతృభాషకును సంబంధము నిరూపింపబడును. జన్యభాషాస్వరూపపరిశీలనమువలననే కాని మాతృభాషాస్వరూపమును తెలిసికొనుటకు మార్గాంతరము లేదు. దానిలో వ్రాయబడిన గ్రంథము లేవియును లేవని యిదివరకే చెప్పబడినది.

౯. వర్ణోత్పత్తి

మాతృభాషాస్వరూపమును తెలిసికొనుటకు దజ్జన్యములగు భాషలను బోల్చిచూడవలసియున్నదని యిదివరలో జెప్పబడినది. భాష వాక్యరూపముగాను, వాక్యము పదఘటితముగాను, పదము వర్ణసమూహాత్మకముగాను నుండునుగదా! కాబట్టి, భాషలను బోల్చిచూచుటకు వర్ణోత్పత్తిస్వరూపములు ముఖ్యముగా దెలిసికొనవలసి యున్నది.

కంఠము, కొండనాలుక, తాలువు, నాలుక, దంతములు, ఓష్ఠములు, నాసికయను నీయవయవములను మనము వర్ణోత్పాదనమునం దుపయోగింతుము. శ్వాసకోశమునుండి వచ్చునిశ్శ్వాసవాయువు కంఠమును దాటి ముఖమును బ్రవేశించినతరువాత నచ్చట జిహ్వాతాల్వాద్యంగములచే దానికి కలిగిన యవరోధమువలన నది వివిధవర్ణములుగా మారుచుండును. శ్వాసకోశమునువదలిన నిశ్శ్వాసవాయువు మొట్టమొదట కంఠనాళమును బ్రవేశించును. దీనిమీదిభాగమున రెండుపొరలు గలవు. ఇవి యవసరమగునప్పుడు పైకిలేచి తలుపులవలె మార్గమును మూయును. ఇట్టిసమయమున నిశ్శ్వాసము వానిని పైకి త్రోసి వానిమధ్య నేర్పడిన మార్గము ననుసరించి పైకి బోవును. ఇట్లు నిశ్శ్వాసవాయుప్రవాహముచే క్షణక్షణమును ద్రోయబడు నీ పొరలయం దొకవిధమగు కంపము జన్మించును. ఈకంపమువలన శబ్దము పుట్టి యాశబ్దముపైకి పోవు నిశ్శ్వాస

మును నాదయుక్తముగా జేయును. తలుపులవంటి యా పొరలు పైకిలేవక క్రిందకు బడియున్నచో వాయుమార్గమునకు బ్రతిబంధము లేనందున నిశ్శ్వాసము నాదయుక్తము కాక కేవలశ్వాసరూపముగానే పైకి పోవును. ఇట్లు కంఠస్థానమునందు శ్వాసనాదభేదము కలుగును.

కంఠమును వదలి నిశ్శ్వాసవాయువు పైకి బోవునపుడు దానికి రెండుమార్గములు గలవు: ముఖద్వారము ననుసరించికాని, నాసాద్వారము ననుసరించికాని వెళ్ళగలదు. మన మూపిరితీయునపుడు వాయువు నాసామార్గమున బోవును. అప్పుడు విశేషముగా శబ్దముపుట్టును. కొండ నాలుకవాయును; నాసామార్గమున బోనీయక యడ్డును. కొండనాలుక పైకెత్తబడిన యెడల నది నాసామార్గమును మూయును. అప్పుడు పుట్టినశబ్దము నిరనునాసికముగా నుండును. అట్లుకాక అది క్రిందకు పడియున్నయెడల వాయువు నాసామార్గమును గూడ బ్రవేశించి శబ్దము ననునాసికముగా జేయును. ఇట్లు కొండనాలుకవలన ననునాసికత్వ నిరనునాసికత్వ భేదములు కలుగును.

కొండనాలుకను దాటి వాయువు ముఖమార్గమును బ్రవేశించినతరువాత నచ్చట దానికికలుగు ప్రతిబంధముల చేతను ముఖమార్గముయొక్క యాకారభేదములచేతను,వివిధ వర్ణములు పుట్టును. నిశ్శ్వాసమునకు బ్రతిబంధము కలుగనప్పుడు హల్లు లేర్పడును. ఈప్రతిబంధము కంఠమున గాని, తాలువునొద్దగాని, యోష్ఠములవలనగాని, దంతముల యొద్దగాని కలుగవచ్చును. ప్రతిబంధముయొక్క స్థానభేదముచే హల్లులుకూడ ననేకవిధము లగుచున్నవి. కంఠమునందుండు పొరలకదలికవలన కలిగిన నాదము ముఖమార్గముయొక్క యాకారభేదములవలన వివిధముగా మారి యచ్చులుగా నేర్పడును. ఆవరణభేదమునుబట్టి దానియందు బుట్టినశబ్దము భేదించుట యనుభవసిద్ధమేకదా! ముఖముయొక్క యాకారభేదము లనంతములగుటవలన వానివల్ల నేర్పడు నచ్చులసంఖ్యకూడనిజముగా నసంఖ్యేయమేకాని స్పష్టభేదముకల యచ్చులసంఖ్య మాత్రము స్వల్పముగానే యుండును. ఇవి యన్నియును గూడ నన్నిభాషల లోను లేవు,

శ్వాసనాదభేదమును, ననునాసికత్వానునాసికత్వభేదమును ముఖమార్గమును వాయువు ప్రవేశించుటకు పూర్వమే కలుగును. కాన నైభేదము లన్నివర్ణములకు నుండుటకు నవకాశము కలదు. మరియు ముఖమార్గమున వర్ణము లుత్పన్నములగునప్పుడు జిహ్వాది వర్ణోత్పాదకాంగములకు స్థేనములనందైనను బూర్తియైన స్పర్శగాని యీషత్ స్పర్శగాని స్పర్శాభావము గాని సంభవింపవచ్చును. ఈకారణమువలన వర్ణములు స్పృష్టములనియు, నీషత్ స్పృష్టము లనియు, వివృతములనియు మూడువిధము లగుచున్నవి.

ఇకను గొన్ని ముఖ్యములగు వర్ణము లుత్పన్నములగునపుడు జిహ్వావ్యవయవము లేరీతిగా నుండునో పరిశీలింతము. అకార ముచ్చరించునపుడు నాలుక కొంచెము వెనుకకు,అనగా గండమువైపునకు లాగబడును. ఆహేతువుచేతనే యిది కంఠ్యమనబడుచున్నది. ఇకార ముచ్చరించునపుడు నాలుకమధ్యభాగము తాలువువద్దరకు యెత్తబడును. కావున నిది తాలవ్యమగుచున్నది. ఉకార ముచ్చరించునపుడు జిహ్వామూలము కొంచెము పైకెత్తబడి యోష్ఠములు గుండ్రముగా జేయబడి ముందుకు తేబడును. కాబట్టి యిది ఓష్ఠ్యమగుచున్నది. ఎకార ముచ్చరించునపుడు నాలుకయంచయును గొంచెము పైకెత్తబడును. జిహ్వామూలము కూడ పైకిలేచుటచే దీనిని గంఠ్యతాలవ్యమందురు. ఒకార ముచ్చరించునపుడు జిహ్వామూలము పైకిలేచుటయేకాక యోష్ఠములు గుండ్రముగా జేయబడును;ఆకారణమున నిది కంఠోష్ఠ్య మగుచున్నది. రెండేసియక్షరములు కలసి యుచ్చరింపబడినచో సంధ్యక్షరమేర్పడునని భాషాశాస్త్రజ్ఞుల యభిప్రాయము. అకారఇకారముల నవ్యవహితముగా నుచ్చరించినచో ఐకారము వినబడును. ఇట్లే అకారఉకారముల నవ్యవహితముగా నుచ్చరించిన యెడల ఔకార మేర్పడును. హిందూవైయాకరణులు ఏ,ఓ, లను గూడ సంధ్యక్షరములుగా నంగీకరించిరి. సంహితలో నీవర్ణములు కూడ పూర్వపరవర్ణముల కాదేశములుగా వచ్చుటవల్ల కావలయును, వారట్లుచెప్పిరి. భాషాశాస్త్రజ్ఞులు మాత్ర మట్లుకాక 'ఐ,ఔ' అను రెండక్షరములనే సంధ్యక్షరములుగా గీకరించిరి.

జిహ్వావ్యవయవములకు గలిగెడి స్పర్శయొక్క స్థానము ననుసరించి హల్లులు విభాగము చేయబడినవి. జిహ్వామూలమునకును తాలువుయొక్క వెనుకభాగమునకును గలిగినస్పర్శను బైకిబోవు నిశ్శ్వాసవాయువు విడిపింపగా కంఠ్యములు పుట్టుచున్నవి. జిహ్వామధ్య భాగమునకును, దాలువునకును గలిగిన స్పర్శమును నిశ్శ్వాసవాయువు విడిపింపగా దాలవ్యములు పుట్టుచున్నవి. జిహ్వాగ్రమునకును, దాలువు మధ్యభాగమునకును గలిగిన స్పర్శము నిశ్శ్వాసవాయువు వలన బోగొట్టబడినపుడు మూర్ధన్యములు పుట్టుచున్నవి. 'ఇండోయూరపియన్' భాషలలో నొక్క సంస్కృతమునందు మాత్రమే మూర్ధన్యము లగపడుచున్నవి. సంస్కృతమున వీనియుపలబ్ధి కారణము ముందు తెలియజేయబడును. జిహ్వాగ్రమునకును దంతమూలములకును గాని, దంతములకును గాని కలిగినస్పర్శము వాయువుచేవిడదీయుసందర్భమున దంత్యము లేర్పడుచున్నవి. దంతములం దుత్పన్నములగు దంత్యములు సంస్కృతమున లేవు. 'ఇంగ్లీష్' మొదలగు మరికొన్ని భాషలలో కలవు. ఉత్తరోష్ఠాధరోష్ఠములకు కలిగినస్పర్శము వాయువువల్ల విడుసందర్భమున నోష్ఠ్యము లుత్పన్నములగుచున్నవి. జిహ్వాద్యవయవముల స్పర్శను పోగొట్టు వాయువు శ్వాసరూపముగాగాని నాదయుక్తముగాగాని యుండవచ్చును. కాన పైవర్ణములన్నియును శ్వాసనాదభేదమున ద్వివిధములుగా నుండవచ్చును. మరియు పైని వర్ణింపబడిన స్పర్శలు నాదయుక్తమగువాయువువలన నడుగిడునప్పుడు నాసామార్గము తెరువబడియున్నచో నాయా స్థానికములగు ననునాసికవర్ణము లేర్పడును. పైనివివరించిన యేదువిధములగు వర్ణములు నుత్పన్నములైనపుడు వర్ణోత్పాదకావయవములకు బూర్తియగు స్పర్శ (దృఢస్పర్శ) యుండును. కాని యవయవముల కట్టి దృఢమగు స్పర్శ లేనప్పుడుకూడ వర్ణములు పుట్టవచ్చును. అట్టివర్ణములకు సంస్కృతమున నంతస్థలనియు, నూష్మలనియు సంజ్ఞలు కలవు. ఇవి పుట్టునపుడు జిహ్వ ఆయా అవయవములకు దగ్గరగా నుండునుగాని వానిని స్పృశింపదు. అప్పుడు వానిమధ్యనుండు స్వల్పమగుమార్గమున వాయువు పోవుటలో గలిగెడిరాపిడి వలన శబ్దములు పుట్టును. అవి కూడ స్థానభేదము ననుసరించి వివిధములుగా నుండును. సంస్కృతమున కంఠస్థానీయమగు నంతస్థయు, నోష్ఠస్థానీయమగు నూష్మమును లేవు.

పైనివర్ణింపబడిన వుత్పన్నములైనపుడు వర్ణోత్పాదకావయవములు తత్తత్ స్థానములలో స్థిరముగా నుండును. అట్లు స్థిరముగా నుండక యాయావయవము లొకస్థానమునుండి మరియొకస్థానమునకు బోవునపుడుకూడ వర్ణములు పుట్టవచ్చును. మనము మాటలాడునపుడు వర్ణముల నొకదానివెనుక నొకదాని నతిశీఘ్రముగా నుచ్చరించెదము. అందువల్ల జిహ్వ యొకస్థానమునుండి మరియొకస్థానమున కతిశీఘ్రముగా పోవుచుండును. అట్టిసమయములలో మనము నిశ్శ్వాసము నంపుటలేదు. కాన వర్ణములు పుట్టును. అట్టివర్ణములకు చరవర్ణములని (**Glide sounds, Glides**) పేరు. వీనిని మనము లిపిలో సూచింపముకాని వీనిలో గొన్ని కాలక్రమమున లిపిలో జూపదగినంత స్పష్టతను సంపాదించి స్థిరవర్ణము లగుచుండును.

10. లిపివిచారము

మనము మనయభిప్రాయములను మనయెదుట నుండువారికి తెలియజేయునప్పుడు భాష నుపయోగింతుము. కాని దేశకాలములచే విప్రకృష్టములుగా నుండువారికి మనయభిప్రాయములను దెలియజేయుటకు భాష యుపయోగింపదు. అట్లుచేయుటకు స్థిరమైన యాధార మవసరముగా నున్నది. భాష శబ్దరూపమగుటవలనను, శబ్దము క్షణికమగుటవలనను భాష యస్థిరమగుచున్నది. అట్లు దేశకాలములచే విప్రకృష్టముగానున్నవారికి ప్రాచీనులు తమయభిప్రాయములను దెలియజేయుటకు గల్పించిన సాధనములనుండి క్రమముగా లిపి యేర్పడినది.

'అమెరికా' (**America**) 'ఆస్ట్రేలియా' (**Australia**) ఖండములలోని ప్రాచీననివాసులు కొందరు తమయభిప్రాయములను దూరమునన్నవారికి జిత్రముల మూలమున దెలియజేయుచుండిరి. ఈ చిత్రము లభిప్రాయబోధకములుగను గాని పదబోధకములు గాని వర్ణబోధకములుగాని కావు. కాని దేశాంతరీయులకును భాష నెరుగని మూగవారికిని ముఖహస్తాదిచేష్టల వలె నర్థవత్తు లగును. కాని చక్షురింద్రియగ్రాహ్యములగు రూపవత్పదార్థములే చిత్రమందు సూచింపబడగలవుగాని

నిరూపములను పదార్థములును సంబంధములును సూచింపబడవు. మరియు నొకచిత్రము ననేకు లనేకవిధములుగా గ్రహించుట కవకాశము కలదు.

ప్రప్రథమమున చీనాదేశములో మరియొకవిధమగుసాధన ముపయోగింపబడుచుండెను. దీనికి 'క్విపు' (Kwipu) అనునామముతో దక్షిణఅమెరికా (South America)లో వ్యవహరించుచుండిరి. ఒకరజ్జువునకు వివిధవర్ణములుగల యనేకచిన్నచిన్న త్రాళ్లు కట్టబడియుండును. ఈచిన్నత్రాళ్లకు ముళ్లువేయబడియుండును. రంగుత్రాళ్ల స్థానభేదమునుబట్టియు, వానికివేయబడిన గ్రంథుసంఖ్యనుబట్టియు వివిధాభిప్రాయములు సూచింపబడుచుండెను. ఈసాధనముకూడ పైనివర్ణింపబడిన చిత్రములవలె నభిప్రాయబోధకమగునుగాని,పదబోధకముగాని వర్ణబోధకముగాని కానేరదు. మరియు చిత్రములవలెకాక యిది సాంకేతికమగుచున్నది. అభిప్రాయములను తెలియజేయువారును, తెలిసికొనువారును గొన్నిసంకేతముల నేర్పరచుకొనవలసియున్నది. ఈ 'క్విపు'చే రూపవత్తులగు పదార్థములేకాక నిరూపములగునవికూడ దెలియజేయబడగలవు. వానికిగూడ సంకేతముల నేర్పరచుకొనవచ్చును.

పైనివర్ణింపబడిన రెండువిధములగు నుపాయములును నభిప్రాయబోధకములగుటచే వీనినుండి వర్ణబోధకములగు నాధునికలిపులు పుట్టుట కవకాశములేదు. పదార్థబోధకములగు మరికొన్నిసాధనములనుండి యాధునికలిపులు వెడలినవని ముందు నిరూపింపబడును.

'ఈజిప్టు' (Egypt) దేశమునందును 'యూఫ్రటీస్' (The Euphrates) నదీప్రాంతములలోను వేరువిధములగు చిత్రములు వ్యవహరింపబడుచుండినవి. 'అమెరికా' ఖండమున వాడబడినచిత్రములు పూర్తిగానైన యభిప్రాయములను తెలియజేయుచుండెను. కాని యీ చిత్రములు పదార్థబోధకములుగా మాత్ర ముండినవి. సూర్యుని దెలియజేయుటకు సూర్యపటమును, చెట్లు, ఇళ్లు మొదలగువానిని దెలియజేయవలసివచ్చినపుడు చెట్లు ఇల్లు మొదలగువానిరూపమును వ్రాయుచుండిరి. సంబంధములును, నిరూపపదార్థములును చిత్రమున వ్రాయువిధానమునుబట్టి తెలియనగును. దాహమును దెలియజేయుటకు నీటిపటమును నీరుత్రాగుటకు పరుగెత్తుచున్న యొకజంతువుయొక్కపటమును వ్రాయబడుచుండెను. స్నేహమును బరస్పరము పట్టుకొనుచున్న రెండుహస్తములచే దెలియజేయుచుండిరి. ఈచిత్రములలోగూడ బదార్థమునకును జిత్రమునకును సంబంధముకలదుకాని పదమునకును జిత్రమునకును సంబంధము లేదు.ఆకారణముచేనిదికూడ భాషాంతరీయులకును మూగవారికిగూడ నర్థబోధక మగుచుండును. ప్రథమమున బదార్థబోధకములగు నీచిత్రములు సాధ్యమైనంతవరకు వానిని పోలియుండును. కాని కాలక్రమమున లేఖకులయలసతచేతనుగాని సౌలభ్యాభిలాషచేతనుగాని కౌశల్యలోపముచేతనుగాని చిత్రములు పదార్థములను సరిగా పోలియుండక తుదకు సాంకేతికములగును. ఇట్లు వివిధదేశములలో బదార్థాంకములగుటచే మొదట నేకరూపముగా నున్నలిపి కాలక్రమమున భిన్నభిన్నములుగా మారి దేశాంతరీయుల కర్థవత్తులు కానేరవు. ఇట్లు సాంకేతికములైన చిత్రములు క్రమక్రమముగా నాకారణముచేతనే పదార్థసంబంధమును వదలి పదసంబంధమును బొంది కాలక్రమమున లిపిక్రింద నేర్పడును.

ప్రతిభాషయందును ననేకార్థకపదము సామాన్యముగా నుండును. ఆయానేకార్థకపదముల యర్థములను సూచించు చిత్రములలో దీనినిజూచిన నాపదము జ్ఞప్తికి వచ్చుచుండును. పదమును వినినతోడనే దానిచే బోధింపబడు నర్థములను సూచించు చిత్రములన్నియును జ్ఞప్తికి రావలసియున్నను వానిలో ముఖ్యమైనదిగాని తరుచుగా వ్యవహరింపబడునదిగాని మనకు స్ఫురించుచుండును. అందువలన క్రమముగా నట్టి చిత్రమునకు మాత్రమే పదముతో సంబంధ మేర్పడును. ఏయర్థములో నాపదము ప్రయోగింపబడినను నాచిత్రమే స్ఫురించి వ్రాయబడుచుండును. అర్థాంతరములలో నాచిత్రముపయుక్తమగునప్పుడది విశేషార్థసూచికములగు రేఖలు చేర్చి వ్రాయబడుచుండును. ఈరీతిగా చిత్రములకు పదార్థసంబంధము నశించి పదసంబంధము స్థిరపడినప్పుడు పదమున కొకలిపి యేర్పడును. 'చీనా' భాషలో బదములన్నియు నేకాచ్కములగుటవలన చీనాలిపి యీస్థితినే యిప్పటివరకునున్నది. ఏకాచ్కపదములుకూడ వర్ణసమూహాత్మకములనియు కాబట్టి ప్రత్యేకవర్ణములకు లిపి యేర్పరచుకొనవచ్చుననియు వారికి దోచియుండలేదు.

'ఈజిప్టు' దేశపుభాష ప్రత్యయవిశిష్టముగా నుండెను. కాబట్టి యాదేశస్థులకు పదములకు ప్రత్యయములను జేర్చువలవాటు కలదు. వారు ప్రత్యయములను పదములకంటె భిన్నముగా నెరిగియుండిరి. ప్రత్యయములు సామాన్యముగా నేకవర్ణాత్మకములుగా నుండుటచే వారికి వర్ణజ్ఞానము స్వాభావికమాయెను. వర్ణజ్ఞానము కలవారికి నొకవర్ణ మనేకపదములలో నగపడుటచే పదమునకంటె నను నొకలిపి యుండుటకంటె వర్ణమునకొకలిపి యుండినచో లాభమగునని తోపకమానదు. వర్ణబోధక లిపి యీక్రిందివిధముగా నేర్పడినదని భాషాశాస్త్రజ్ఞుల యభిప్రాయము. ఏదైన నొకపదమును బోధించులిపి నా పదముయొక్క ప్రథమాక్షరమునకు లిపిగా వ్యవహరింప నారంభించియుందురు. అనేకపదము లొకేవర్ణముతో ప్రారంభించియుండును. ఆపదముల లిపులలో తేలికగా వ్యవహరింపబడునదిగాని, సులభముగా వ్రాయబడునది గాని, సొగసుగా నుండునదిగాని యావర్ణమునకు లిపిగా నంగీకరింపబడును. ప్రథమమున గొంచెము వ్యవహారభేద మున్నను కాలక్రమమున నందరును సౌకర్యముకొరకే లిపిని వాడెదరు. ఇట్లు పదాదియందుండెడి నేకవర్ణములకు లిపులేర్పడగా మిగిలిన వర్ణములకు ప్రాచీనలిపులలో నను పయుక్తములగు వానిని సాంకేతికముగా నేర్పరచియుందురు. పైరీతిని పదబోధకలిపి వర్ణబోధకముగా మొట్టమొదట ఈజిప్టుదేశములో మారినది. దానిని 'సెమైట్సు' (Semites) అనుజాతివారు 'ఈజిప్టు' దేశమునకు వచ్చి నేర్చియుండిరి. ప్రాచీనకాలమున గొప్పవర్తకులుగానుండిన 'ఫినీషియన్సు' (Phocnicians) దీనిని పైదేశములలో వ్యాపింపజేసిరి.

'సెమిటిక్' దేశమున 'ఆర్మేయన్' (Armaean) అనియు, 'ఫినీషియన్' అనియు రెండువిధములగు లిపులు క్రమముగా నేర్పడినవి. అశోకమహారాజు చెక్కించిన శాసనములలోని 'ఖరోష్ఠి' లిపి 'ఆర్మేయన్' జాతి లిపి నుండియు, 'బ్రాహ్మీ' లిపి 'ఫినీషియన్' జాతిలిపినుండియు పుట్టినవని 'బ్యూలర్' (Bühler) పండితుడు చెప్పియున్నాడు. 'సెమిటిక్' లిపులు వర్తకులమూలముగా మనదేశమునకు వ్యాపించినవని యతడు చెప్పియున్నాడు. పూర్వకాలమున 'ఫినీషియా' దేశపు వర్తకులు మనదేశమునకుగూడ వచ్చుచుండినట్లు చరిత్రకారులు చెప్పుదురు. వారు క్రీ. పూ. 8-వ శతాబ్దప్రాంతమున వారిలిపిని హిందువులకు నేర్పియుండవలయునని 'బ్యూలర్' పండితుని యభిప్రాయము. 'ఖరోష్ఠి' లిపి 'సెమిటిక్' లిపుల వలెనే కుడివైపునుండి యెడమవైపునకు వ్రాయబడుచుండెను. 'బ్రాహ్మీ' లిపికూడ ప్రథమమున నట్లే వ్రాయబడినట్లు నాణెములవలన దెలియుచున్నది. కాని యశోకమహారాజు వేయించిన శాసనములలోమాత్ర మెడమవైపునుండి కుడివైపునకు వ్రాయబడియున్నది. 'సెమిటిక్' లిపిలో నిరువదిరెండక్షరములే కనబడుచున్నవి. 'బ్రాహ్మీ' లిపిలో నలువదియారక్షరములు కలవు. హిందువులు 'సెమిటిక్' అక్షరములను తమభాషలో నా భాషలోనివర్ణములను బోలినవర్ణముల కుపయోగించి మిగిలినవర్ణములకు క్రొత్తలిపులను గల్పించియుందురు.

అశోకమహారాజుయొక్క శిలాశాసనములు హిందూదేశమునం దంతటను గనబడుచున్నవి. వానిలో నుత్తరహిందూదేశపుశాసనములలోని 'బ్రాహ్మీ'లిపికిని దక్షిణహిందూదేశపు వానిలోని 'బ్రాహ్మీ' లిపికిని గొంచెము భేదము కలదు. వీనిలో నుత్తరహిందూస్థానపు 'బ్రాహ్మీ'లిపినుండి (దేవ) నాగరీలిపి యేర్పడినదని చెప్పుదురు. హిందూస్థానములోని వారును, మహారాష్ట్రులును నీలిపినే యిప్పటికిని వాడుచున్నారు. ఉత్తరహిందూదేశములో స్థలాంతరములలో వ్యవహరింపబడుచున్న 'బంగాళీ' 'ఓఢ్రము' 'పంజాబీ' 'కాశ్మీర' మొదలగు లిపులన్నియు నీ (దేవ) నాగరీలిపిజన్యమైనట్లు స్పష్టముగా దెలియుచున్నది. దక్షిణహిందూదేశములోని తెలుగు, అరవము, మళయాళము మొదలగులిపులు దక్షిణదేశపుశాసనములలోని 'బ్రాహ్మీ'లిపినుండి పుట్టినవని 'బ్యూలర్' పండితుడు చెప్పియున్నాడు.

స్వర్గములో ఒక విలాపము

(వెనుకటి సంచిక తరువాయి)

జయంతి గంగన్న

అందు సత్యంబేమియైన కలదని మీరు
డెందముల నమ్మియుండిన, దానిమర్మంబు
పొందనగు హృదయానుభోగముననే కాని;
* * * *
బాలభాషణము లవి, పటుతర్క వాదముల
ఈలీల శోధింప తాళజాలగ లేవు,
తూలి తుత్తునియలై కూలబడుచున్న యవి.
* * * *
శరణుశరణో మహాశయ మృగాధిపులార,
ధరణిసిద్ధాంతముల్, ధర్మముల్, సూత్రముల్
పరతత్త్వముల్, ముక్తిపద్ధతుల్, వాదముల్,
* * * *
శాసనవిధానముల్, సంస్కార తంత్రముల్,
దేశసేవా మహాదీక్షా ప్రచోదితా
వేశముల్, నిప్పనుద్దేశముల్ మీకున్న,
* * * *
నిల్పవచ్చును, మీరునిఖిలకార్య ధురీణు
లల్పుడను, నాపేర అట్టి సంస్థాపనల్
కల్పించినను వాటిఘనత అంతయు తొలగు;'
* * * *
అనియిట్లు మొఱపెట్టి ఆధర్మకోవిదుల
కనికరమువడసి, నా కార్యంబు నెరవేర్చి
కొనివత్తు వేవేగ, అనుమతింపుము తండ్రి."
* * * *
కన్నీరుగారంగ, గద్గదికతో, ఇట్లు
విన్నపంబులుచేసి వేడుభక్తుని ఆత్మ
తెన్నుగనిపెట్టి, ఆపన్న జనవత్సలుడు,
* * * *
"పసివాడవౌట, ఈపగిది దీనికి ఇంత
ఉసురుసురని ధైర్య ముడుగుచుంటివి తనయ-
హాసియించుచున్న వారటుచూడు మందఱును-
* * * *
ఏల యీపరిహాస, మేలనవ్వులు? మీరు
ఈలీలయే వెనుక, ఇందద్భుతము లేదు;
చాలు చా,లింతలో జ్ఞాపకము తప్పెనో?
* * * *
ఏమోయి ఓవ్యాస, ఏమోయి ఓయేసు,
ఏమోయిసిద్ధార్థ, ఏమి ఓశంకరా,
మోము చూపవదేమి, ఏమి ఓ శ్రీకృష్ణ?
* * * *
పాదమిట మోపినది యాదిగా, గుండియల్
మోదుకొను, 'హాహాహా! మునిగిపోయెనుకొంప,
మాదు బోధనలన్ని మంట గలియుచునున్న,'
* * * *

వని మీరు గోలుమను, నవతారమెత్తి, ఆ
మనుజలోకము కరుగుమనుచు, మొన్నటిదాక
ననుపెట్టినది మఱచినారె, నాయనలార?

* * * *

తత్తరిలి తత్తరిలి, తపియించి తపియించి,
నెత్తురుల్ నేత్రముల నింపుకొని ఏడ్చేడ్చి,
ఎత్తెఱుంగును గనక, ఎపుడు రామానుజుడు,

* * * *

మొత్తుకొని మొత్తుకొని, మొఱవెట్టి మొఱవెట్టి,
ఎత్తెఱుంగును గనక, ఎపుడు ప్రహ్లాదు తండ్రి,
చిత్తవిభ్రమణంబు చెందుదురొ కద తుదకు,

* * * *

అని నేను ప్రాణంబు లఱచేతిలో పట్టు
కొనియుంటి, ధైర్యంబు కొంచె మిపుడిప్పుడే
జనియించుచున్న, దీచందమే మీరంత—

* * * *

ఓవత్స, తెలిసినదె? ఈవిరి నవ్వులకు
నీవేమియుం జిన్నపోవద్దు—ఇటు చూడు,
నావాక్య మదిలోన భావింపుమో బిడ్డ:

* * * *

ధరణీతలంబునకు అరిగి, అచ్చట ఒక్క
అరదినమె కాదు, యుగమంత మగుదాక, నీ
వఱచినను, ఏడ్చినను, మఱి అభోజన మున్న,

* * * *

దివిజలోకము నుండి దిగినాడ ననియన్న,
దివిజసందేశముల్ తెచ్చినా నని యన్న,
దివిజుడను నేనన్న, దేవుండ నేయన్న,

* * * *

మఱియింక ఏమన్న, మఱియేమిచేసినను,
కరుణమై అమృతంబు, పరిరోషమున విషము,
కురిపించినప్పటికి, కుదర దారోగంబు.

* * * *

నీవొక్కడవె కాదు, నీతోడ నే గూడ,
దేవతాగణములున్, దివ్యదీధితిజాల
మావరింపగ కదలి, అవనీస్థలికి పోయి;

* * * *

దుందుభి ధ్వానముల్, తూర్యరావము లెసగ,
అందలంబుల మీద అందఱను రావించి,
విందు లమరిచి పెట్టి, వీణియల్ మీటించి,

* * * *

నట్టువల పిలిపించి, నాట్యంబు లాడించి,
ఇట్టి వేడుకలింక ఎన్నెన్ని ఏర్పఱచి
పెట్టినను వద్దనరు, విసుగు చెందరు, కాని

* * * *

'మనవియున్నది, మాదు మనవియొక్కటి చిన్న'
దని నోరు తెఱచునరి, 'కాగు, డాగుడు, ఇపుడు
మనవు లాలించుటకు మాకు తీఱిక లేదు.

* * * *

ఏల మీకీ తొందర, రింక కొంచెము తాళ
జాల లేకుండిరే, స్వర్గలోకము వచ్చి,
ఆలింపకుందుమా, అన్ని మనవులు మేమె?

* * * *

దయచేయు డిప్పటికి, దయచేయు, డాలస్య
మయిన మాపని చెడును', అని చెప్పి వెంటనే
పయనంబు కట్టించి పంపివేతురు మనల.

* * * *

కదలమని, ఏమైన కదలమని, ముంజూరు
వదలమని, మనమింక వైదికము చూపింప
మొదలుపెట్టెదమన్న, పదనుతప్పును; వారు

* * * *

'సరసులనుకొని, చెప్పసాహసించితి, మయ్యో!
పొరపాటు, పొరపాటు, బుద్ధివచ్చిన దిపుడు;
మఱియేల ఈగొడవ? మాకుమీకును, చూడ,

* * * *

వాదముల్ సల్పుటకు లేదు సమరంగమే;
లేదులేదిక వోట్ల* మీదనే జరుగవలె
మీదివ్యవహార,' మనిమీసముల్ ముట్టుదురు"

* * * *

ఆక్షణంబున భక్తుడదరిపడి బెదరుగొన
వీక్షించి, ఆయఖిల భీతకోటి శరణ్య
వక్షుండు, "అయ్యయో! వత్స, అదియేమిఅది?

* * * *

అట్లు వణకెదవేల? అదియేమి, వెడగు వలె
అట్లు చూచెదవేమి?" అని యడుగ, భక్తుండు,
-"వోట్ల*న్న గుబగుబల్ పుట్టె నాగుండెలో!"-

* * * *

"నీకంటె ధైర్యంబు నాకొకింతయు లేదు;
లోకనాయకుడంచు, లోకబాంధవు డంచు,
భీకరుడు దుర్జనుల, కాకరుడు సుజనులకు,

* * * *

పరమపురుషుండంచు, భవ్యచరితుం డంచు,
నిరుపముడు, నిఖిలార్థనిర్ణేత యని యంచు,
మఱి గంపలుగ, పుట్లు గరిసెలుగ, ఇంకింక,

* * * *

ఏమేమొ ననుగూర్చి, ఇటువంటి వెన్నెన్నొ—
ఆమాటలన్నియుఁ మోముచాటిచ్చుకాల్,
మోము చూపిన పంగనామాలు పెట్టరే!

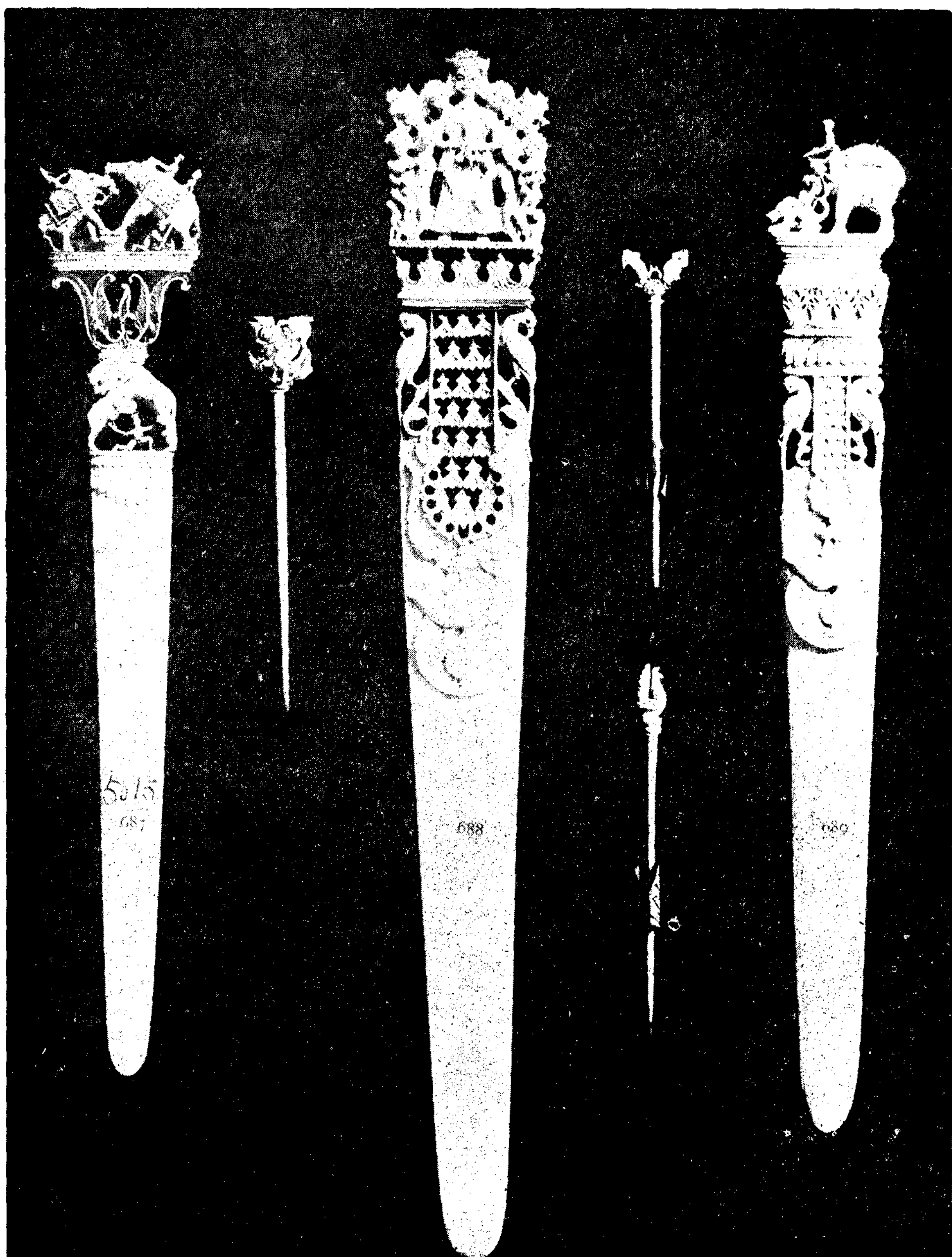
* * * *

ఇదియేను భువిలోని ఈనాటిమానవుల
హృదయతత్త్వము; దీనినెఱుగజాలక యింత
బెదరుచుంటివి, శాంతి వదలుచుంటివి వత్స."

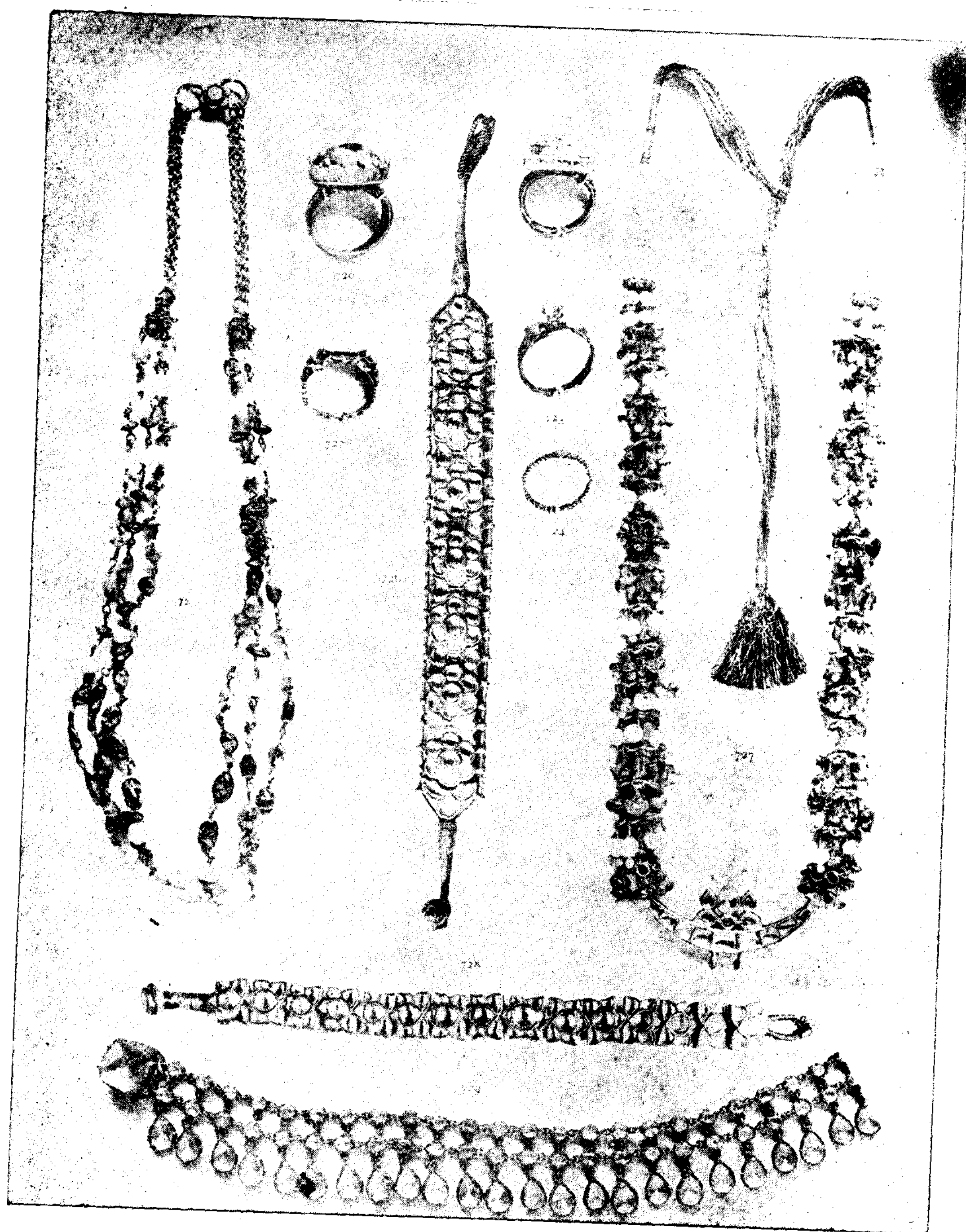
* * * *

[సశేషము.]

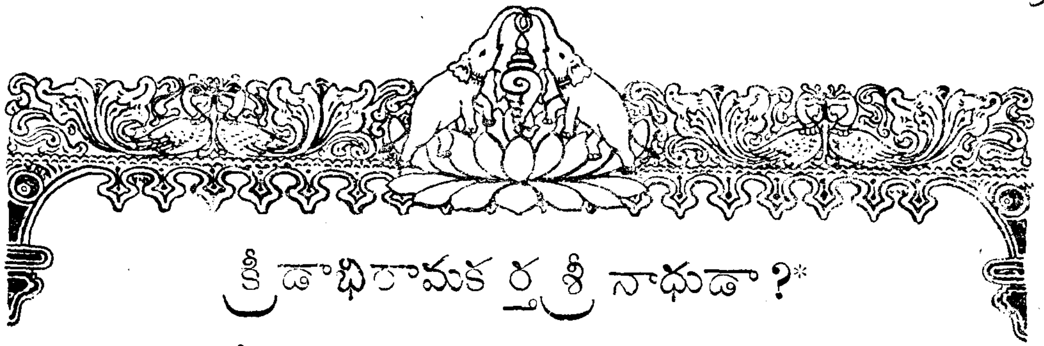

౧-వ చిత్రము

౨-వ చిత్రము

క్రీడాభిరామకర్త శ్రీనాథుడా?*

వేమూరి విశ్వనాథశర్మ గారు, ఎమ్. ఏ., యల్. టి.

శ్రీయుత వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారి శృంగార శ్రీనాథములోని క్రీడాభిరామకర్తృత్వవిచారము చాల ముఖ్యమైనదని నాతలంపు. ఈభాగములో ఒకరియాస్తిని వేరొకరికి సంక్రమింపజేయుటకై శాస్త్రిగారు సర్వవిధముల ప్రయత్నించినారు. క్రీడాభిరామము వినుకొండ వల్లభరాయని దని గ్రంథమునం దున్నది. కాని యది శ్రీనాథునికృతియని శాస్త్రిగారి సిద్ధాంతము. "ఈగ్రంథము శ్రీనాథరచనమనుటకుఁ బలువురు విశ్వసింపక పోయిరి. అట్టి యవిశ్వాసము సమసిపోవుటకై యింత వ్రాయవలసెను." ఈవాక్యమునుబట్టి శాస్త్రిగారికి తమ వాదమునందుగల గాఢవిశ్వాసమును, పట్టుదలయు వ్యక్తము కాగలవు.

"శ్రీనాథుని రచనాచమత్కారముల నెఱిఁగిన వారిది చక్కఁగా గుర్తింపఁగల్గుదురు. ...మర్మజ్ఞులీపద్యము వినఁగనే శ్రీనాథుని రచనమని గుర్తింపఁగల్గుదురు. ...రచనాచమత్కారము చక్కఁగా నెఱుఁగనేర్చినవారికి శ్రీనాథుని రచనమనుటకీగ్రంథమెల్ల నుదాహరణమే." ఈవాక్యములనుబట్టి తమయభిప్రాయముతో నేకీభవింపనివారు కవితాచమత్కృతుల నెఱుగజాలని రసహీనులని శాస్త్రిగారి యభిప్రాయము కాకపోవచ్చును. కాని, పండితులనియు, కవులనియు, విమర్శకులనియు పేరు పడిసవారిని వెనకగొట్టుట కీవాక్యములు సూత్రప్రాయములు కాగలవు. నేను కవిని గాను; కవితావిమర్శకుడను గాను; పండితుడ నంతకన్న కాను. అందుచేత శాస్త్రిగారివాదమును, క్రీడాభిరామమును చదివినమీదట నాకు గల్గినసంశయములను జంకులేక చెప్పదలచినాను.

క్రీడాభిరామమను వీథినాటకము ఏకాశ్వాసము గల యొకచిన్నప్రబంధము. అచ్చుపడిన ప్రతిలో 295 పద్యము లున్నవి. ఇందు కొద్దిసంఖ్యామాత్రమే వచనములు. ప్రతిపద్యము మిక్కిలి రసవంతముగ నున్నది. పద్యరచనమునందు వివిధములగు పోకడలు గలవు. వర్ణనలు స్వభావసిద్ధములు. కవిత్వము గంభీరముగ నుండును. వినుకొండ వల్లభామాత్యుని కృతియని గ్రంథమునందు గలదు. పెదపాటి జగన్నాథకవి తన ప్రబంధరత్నాకరములో వల్లభరాయని వీథినాటకమను గ్రంథమునుండి యొకపద్యము నుదాహరించియున్నాడు. ఆపద్యము మనకు లభించిన క్రీడాభిరామములో లేదు. జగన్నాథకవి తరువాతివాడగు అప్పకవి శ్రీనాథునివీథినాటకములోనివిగ రెండు పద్యము. లుదాహరించెను. అవి మనకు లభించిన క్రీడాభిరామములో నున్నవి. ఇది శాస్త్రిగారివాదమునకు పునాది. క్రీడాభిరామమును శ్రీనాథుడే రచించి వల్లభరాయని పేరు పెట్టెనని శాస్త్రిగారి సిద్ధాంతము. ఈ సిద్ధాంతము ననేకకారణములచేత సమర్థించిరి. అందు—

౧. గ్రంథనామము

క్రీడాభిరామమునకు మాతృక రావిపాటి త్రిపురాంతకుని ప్రేమాభిరామము. కాని దానికి సరియైన యాంధ్రీకరణము గాదు. ఈసంగతి కర్త సూచించెను. శాస్త్రిగా రంగీకరించిరి. మారుపేరుపెట్టుట కింకొకకారణమున్నది. ప్రేమాభిరామము నాటకము; క్రీడాభిరామము వీథి. "రావిపాటి త్రిపురాంతదేవుఁ డనుకవీశ్వరుఁ డొనరించిన ప్రేమాభిరామనాటకంబు ననుసరించి క్రీడాభి

*ఈవ్యాసమును సారస్వతసర్వస్వమునకై మూడుసంవత్సరములక్రితము వ్రాసితిని. ఆపత్రికతో నావ్యాసముకూడపోయి ఇటీవల తిరిగి దొరికినది. ఈనష్టవ్యాసలాభమునకు సంతసించి యిప్పు డీపత్రికలో ప్రచురించుచున్నాను.

రామంబను...వీథి యనురూపకము" అని క్రీడా భిరామనవతారికయందలి వాక్యము. సంస్కృతనాటకమున కనుసరణమే కాక క్రీడాభిరామ మునందు ఒకరోజున ఓరుగల్లులో జరిగిన క్రీడావినోద ములుమాత్రము వర్ణింపబడినవి. అందుచేత 'క్రీడాభి రామ' మనుపేరు సార్థకము. సంస్కృతమునకు సరియైన ఆంధ్రీకరణము గాకపోయినను క్రీడాభిరామమునందు మాతృకలోనిరచనములను గుర్తించుట సులభము. ఓరుగల్లు పట్టణమునకు సంబంధించిన వర్ణనలన్నియు ప్రేమాభి రామమునందుండియుండును. కథానాయకులపేర్లు త్రిపు రాంతకునివే యగును. పల్నాటివీరులకథ, గ్రామదేవ తజాతర, పొట్టేళ్లయుద్ధము, కోడిపుంజులపోట్లాట మొ లగునవి క్రీడాభిరామమునందు విశేషముగ విస్తరించి వర్ణింపబడియుండును. ఏదియెట్లున్నను ప్రేమాభిరామ మును, తత్కర్తను వందనపూర్వకముగ పేర్కొనుటచేత క్రీడాభిరామకర్త నిష్కల్మషహృదయుడని చెప్పవచ్చు ను. స్వకపోలకల్పితమని లోకులను మోసపుచ్చెడి యు ద్దేశము లేదనుట స్పష్టము. మారుపేరు పెట్టినంత మాత్ర మున శ్రీనాథునికృతి యనుటకు ప్రబలకారణము గనుపడ దు. వల్లభరాయనికర్తృత్వమునకు భంగము రాదు.

౨. అవతారికలోనిపద్యములు-భరతవాక్యము

అవతారికయందలి పద్యములలో స్వోత్కర్ష విశే షముగ నున్నదనియు, భరతవాక్యములో గ్రంథకర్త తన ను దానే ఆశీర్వదించుకొనెననియు, అందుచేత కర్త వల్లభరాయడు కాజాలడనియు నొకవాదము. ఈ యవ తారికపద్యములలో నున్నంత స్వోత్కర్ష చేసుకొనని ప్రబంధకవులు తెలుగులో నెందరు గలరు? అంతమాత్రము చేత మనకవులు వినయహీనులని చెప్పరాదు. గ్రంథావ తారికలో తమకులమును గొప్పగా వర్ణించుటయు, తమ పాండిత్యమును అతిశయోక్తిలో జెప్పుకొనుటయు మన కవులకు పరిపాటి.

"సంగీతసాహిత్య సరసవిద్యల నేర్చు
కవులఱొమ్ములఁగాని కాల్చి విడువ"

అను శ్రీనాథుని వాక్యములోకంటె వల్లభరాయని పద్యములలో పాండిత్యప్రకర్ష యెక్కువ గలదా?

ఒకవేళ శ్రీనాథుడే క్రీడాభిరామమును రచించె ననుకొం దము; అప్పుడుమాత్రము గ్రంథకర్తృత్వము వల్లభరాయని పేర నున్నంతకాలము, ఆపద్యముల కౌచిత్య మెట్లు గలు గును? ఇంతకు నాయవతారికపద్యములును, భరతవాక్య మును వల్లభరాయని గూర్చి సూత్రధారుడు పలుకుచు న్నాడు. కృతిభర్త కవినిగూర్చి పల్కినపలుకులనంటివి మనకవులసాంప్రదాయమునకు విరుద్ధముగ లేవు.

3. పద్యసామ్యము

గీ. గార్గ్యసిద్ధాంతమున మహాకాలకలన
శకునమూనుట యది బృహస్పతిమతంబు
విప్రజనవాక్య మతయంగ విష్ణుమతము."

ఈమూడు చరణములు క్రీడాభిరామములోను, భీమఖండములోను సమానములు.

"వ్యాసమతము మనః ప్రసాదాతిశయము"

అని క్రీడాభిరామమునందు నాల్గవచరణము.

"సర్వసిద్ధాంత మభిజిత్తు సమ్మతమను"

అని భీమఖండములోని నాల్గవపాదము. ఈయైదుచరణ ములును సంస్కృతభీమఖండములో నున్నవి. కాని యిది శకునశాస్త్రమునందలి శ్లోకము.

"మనోజవంతు మాండవ్యః"

అను శకునశాస్త్రవాక్యముమాత్రము భీమఖండములో పురాణకర్తయగు వ్యాసపరముగా మార్చబడినది. క్రీడాభి రామములోని చరణము భీమఖండవాక్యమునకు తెలుగ నుట స్పష్టము. ఈపద్యమంతయు శ్రీనాథునిరచనయై యుండవచ్చును. వల్లభరాయడు గ్రహించియుండును. లేదా ప్రేమాభిరామములోని శ్లోకమునకు తెలుగుచేత శ్రీనాథుడు గ్రహించియుండవచ్చును. లేదా వీరిరువురకు పూర్వమే యీశ్లోకమునకు తెలుగుచేత యుండినదేమో! కొన్ని పద్యములును, శ్లోకములును ఒకరిద్దరికృతులలో నుండుట యపూర్వము గాదు.

"దేశభాషలందు తెలుగులెస్స"

అనువాక్యము క్రీడాభిరామములోను, ఆముక్తమాల్యద లోను గలదు. శ్రీనాథవిరచితశాసనములలో అతనికి పూ

ర్వులు రచించినశ్లోకములు లేవా? ఇప్పటి కీయభ్యాసము పోయినదా? తొతంభట్టుపని యచ్చువేయుచున్న లక్షణసారములో తిమ్మకవిపద్యము లెన్ని లేవు? సర్వసామాన్యముగను, లోకోక్తిప్రాయములుగను ఉన్న వాక్యములను కవులు సముచితముగ తమగ్రంథములలో చేర్చుకొనియుందురు. ఈశకునశాస్త్రశ్లోకమునకు తెలుగు పూర్వమునుండి వాడుకలోనుండియుండునని నాయూహ.

౪. పద్యములపోలిక

క్రీడాభిరామములోని యొకపద్యముయొక్క పోకడ శ్రీనాథునిహరవిలాసపద్యమును బోలియున్నది. ఈ పద్యము అవతారికలో నుండుటచేత సంస్కృత ప్రేమాభిరామశ్లోకమునకు తెలుగు కాదు. ఇంకొకపద్యములో హరవిలాసపద్యమునుబోలిన సమాససంవిధానము గలదు. కాని యీరెండుపద్యములకు మూలాధారము భట్టుమురారి యనర్ఘరాఘవమని శాస్త్రిగారే నిర్ణయించిరి. కాబట్టి క్రీడాభిరామకర్తను మాత్రమే గ్రంథచౌర్యాపరాధము వాటిల్లదు. ఇంతియకాక కథాసందర్భమునుబట్టి యీ రెండవపద్యము రావిపాటి త్రిపురాంతకుని చేతకు తెలుగని స్పష్టము కాగలదు. అందుచేత రెండవపద్యమునుబట్టి శ్రీనాథుఁడే గ్రంథకర్త యనుట పొసగదు.

మొదటచెప్పిన అవతారికపద్యమునకును, హరవిలాసములోనిపద్యమునకును కొంతపోలిక యున్నది. ఆపద్యమిది:—

శా. సారాచారమునన్ వివేకసరణిన్
సౌభాగ్యభాగ్యంబులన్
....
....
వేరీ మంత్రులు? సింధువేష్టితమహో
ర్వీచక్రవాళంబునన్.

అని శాస్త్రిగారిచ్చిన పాఠము. చివరచరణము

"వీరేమంత్రులు"

అని అచ్చుప్రతిలోనిపాఠము. ఇక హరవిలాసములోని పద్య మిది:—

శా. వేరీ నిన్నెదిరింపఁగా జగమునన్
వీరుల్ ప్రతాపోద్ధతిన్?"

ఈరెండుపద్యములకు పోలిక యున్నను "వీరే మంత్రులు" అనుటవలన పద్యములో సగము సారస్యము పోయినది. కవియొక్క మనోవృత్తియందే భేదము సూచించును. అర్థ మొకటే యైనను ప్రశ్నార్థమందు పటుత్వము జాస్తి. "కారే రాజులు?" అను పోతనపద్యమునకును "చనినారార్వురు చక్రవర్తులు" అను లక్ష్మీనరసింహంగారిపద్యమునకును గలభేద మీరెండుపద్యములకును గలదు. శ్రీనాథునిపద్యమునందే భావగాంభీర్య మెక్కువ యున్నది.

యతిప్రాసలు సరిపోవునప్పుడు పాఠమునుమార్చుట కవకాశ ముండదు. శాస్త్రిగారిపాఠమే సరియైనదని చెప్పినను అంతమాత్రముచేత క్రీడాభిరామములోనిపద్యము శ్రీనాథునిదే యనిచెప్పుటకు సరియైనకారణములు లేవు. పద్యములనుబోలినపద్యములు మనప్రబంధములలో నంతటను గలవు. భావములనే కాక సమాససంవిధానముల నుగూడ ప్రఖ్యాతకవులనుండి గ్రహించుట మనకవుల కాచారము. పద్యములయొక్క పోకడలయందు సామ్యమును కనుగొనుటకు వెదకనక్కరలేదు. శ్రీనాథుడే రఘువంశము, కుమారసంభవము మొదలగుమహాకావ్యముల నుండి భావముల ననువదించినాడు. ఇతరభాషలలోని యుద్గ్రంథములనుండి మంచిభావములను మనభాషలో సందర్భానుసారముగ ననువదించుట గ్రంథచౌర్య మనిపించుకోదు. ఇది శాస్త్రిగారే యంగీకరించిరి: "శ్రీనాథునకు భవభూతి,భట్టుమురారి నాటకములమీఁదనభిమానము మెండు. వారినాటకములలోని రచనములను టెక్కు చోట్లఁ బుడికిపుచ్చుకొన్నాఁడు." ఇట్టిపక్షపాతమును ప్రతికవియెడల జూపవలెను.

తెలుగులోకూడ ప్రఖ్యాతకవులయొక్క కృతులను బోలినరచనలుచేయుట మనలో గౌరవాస్పదమైయుండెను. పెద్దన్నవంటివాడు శ్రీనాథునిపోకడల ననుకరించలేదా? మనప్రబంధములలో "పిల్లవసుచరిత్ర" లని వసుచరిత్ర కెన్ని ప్రతికలు లేవు? ఇంతకును పైపద్యముల పోకడ శ్రీనాథునికి పూర్వము లేదని స్పష్టముకావలెను. అతని సమకాలీను లిట్టిపద్యమును వ్రాయలేదని నిర్ధారణ కావలెను. అప్పుడీపద్యము శ్రీనాథునిదనుటకు కొంత యాధార మేర్పడును.

౫. భావములపోలిక

“టిట్టిభ! యదె చూడు నరుణరాజవారాంగనావిలాస దర్పణానుకారియై యహర్పతి క్రుంకఁబోయె.”—వీథి. శ్రీనాథుని భీమఖండములోని పద్యమిది:—

క. చరమాచల శిఖరంబునఁ
దిరమై యొక్కింతసేపు దనకరుఁడొప్పెన్
నరుణునిశుద్ధాంతంబున
నరవిందాక్షులకు మించుటద్దం బనుచున్.

అస్తాద్రిపైనున్న సూర్యుని అద్దముగ చెప్పిరి. ఇది సుప్రసిద్ధమైనపోలిక. శ్రీనాథునివిశిష్టకల్పన మనుటకు వీలులేదు. ఇంకొక యుపమానము:—

వ. సెరసంజయు మసమసకని చీఁకటియుఁ గలిసి దిక్పొగమాటవాటికనికరంబుల ప్రేలనిడిచిన కురువిందపుపూసల పేరునుంబోలెఁ బొలుపుమిగిలె.—వీథి.

శ్రీనాథుని నైషధములోని పద్యము:—

క. పసుఁబాప యెండ కొనలును
మసమసకని యిరులు గలసి మన సలరించెన్
దెసల నలుగడల గుంజా
విసరంబులసరులు ప్రేలనిడిచినభంగిన్.

ఈరెంటికిని సంపూర్ణభావైక్యము గలదు. కాని నైషధపద్యములోని భావము శ్రీనాథునిదా? శ్రీహర్షునిదా? ఈయుపమానము సంస్కృతనైషధములో నున్న యెడల శాస్త్రిగారి వాదమునకు ముప్పాతికబలముతగ్గును. ఇట్టివే మరికొన్ని యుపమానములు, ఇతరభావములు క్రీడాభిరామములోను, శ్రీనాథునికృతులలోను సమానచ్ఛాయ గలవని చూపబడినవి. ఇవిగాక మరికొన్ని చిన్న సమాసములు శ్రీనాథుడు తనగ్రంథములలో నుపయోగించినవి క్రీడాభిరామములోను గలవని తెలిపిరి. ఇవి చాల వరకు సర్వసామాన్యముగు వాడుకలో నున్నవి. “కుసుమం బెట్టినచీరె-పదియార్వన్నె పసిండి-చెక్కుటద్దములు—విజ్జోడు—కప్పురపుబోగివంటకము—పెసర్పప్పు”- ఇవి పద్యాలు వ్రాసేవారందరికి నాలుక చివరనుండు పదములు. “కోకిలపంచమశ్రుతి”—ఇది సుప్రసిద్ధమైన యుపమానము. “ద్యావాపృథ్వ్యంతరాళములు”- దీనిఛాయ సంధ్యావందనములోను (అప్రాద్యావాపృథివీ అంతరిక్షం), ఉపనిషత్తులోను (పృథివ్యామాకాశే) గలదు. “గోధూళిలగ్నము”—ఇది శాస్త్రప్రసిద్ధము. “ఘుంటాఘుణాత్కారములు”—కప్ప బెకబెకలాడు నన్నట్లు ఘుంట ఘుణఘుణ మనుట సర్వసామాన్యముగ వాడుకలోనున్న విషయము. ఇంతియకాక క్రీడాభిరామములో మరికొన్నిశబ్దవిశేషములుగూడగలవు. “తకధుంధుంధుంకిటాత్కారసంగతి—ఛీత్కారంబునం బూలగన్—కోకిలకుహూకారంబు తోరంబుగన్—డమరుడిండిమంబు డమడమధ్వనిమ్రోసె”— మొదలగునవి ఘుంటాఘుణాత్కారముల వంటివే. సర్వసామాన్యములైన పూర్వులకును, భావములకును ఒకడే కర్త యనుటకు వీలులేదు. ఇంతియకాక క్రీడాభిరామపద్యములలో వైషమ్యములు కొన్ని యించుకభేదముతో నున్నవి: “కోయిలపంచమస్వరము గ్రోల్చినభంగి”, “పదియారువన్నియబంగారు సరిపచ్చు.”

ప్రతాపరుద్రుని యుంపుడుకత్తె యగు మాచల్దేవి యొక్క భవనము క్రీడాభిరామములో చక్కగ వర్ణింపబడినది. విశేషించి యామెచిత్రశాలలో నేమూల నేచిత్తరువు లుండెనో పేరువారిగ చెప్పబడినవి. ఈనిరుపమానమగు చిత్రశాలావర్ణనము మాచల్దేవిగృహమును జూచి వర్ణించినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. శ్రీనాథు డాకాలమున లేడు గనుక ఈభాగ మతనిది కాదని యెవరో యాక్షేపించిరట. దీనిని “వికటవాద” మని శాస్త్రిగారు తిరస్కరించిరి, కాని యీభాగము సంస్కృతప్రేమాభిరామమున కనువాదమై యుండవచ్చు నన్నభావమును సూచించిరి. రావిపాటి త్రిపురాంతకుడు ప్రతాపరుద్రుని యాస్థానకవి. అందుచేత ఓరుగంటికి సంబంధించిన భాగము లన్నియు నతనిప్రేమాభిరామములోనివే యనుట సహజము. క్రీడాభిరామములోనివర్ణనములు వానికి తెలుగనుటయే యుక్తియుక్తముగ నున్నవి.

ఏదైననొకగ్రంథమునకు కర్తృత్వమును నిశ్చయించుటకు అనేకవిషయములు సమన్వయించవలసియుండును. ఇది విమర్శకుల బాధ్యత. అందులో ఒకరిపేరనున్నగ్రంథముయొక్క కర్తృత్వమును ఇంకొకరికి కట్టబెట్టజూచినప్పుడు ఈబాధ్యత ద్విగుణమగును. ప్రత్యేకించి క్రీడాభిరామకర్తృత్వము నింకొకరికి చెందజేయునప్పుడు మరియొకవిషయమునుగూడ ఆలోచింపవలసియున్నది. వల్లభరా

యనికి ఎట్లో కవియను పేరు సంపాదించి లోకమును మోసపుచ్చేయుద్దేశ మున్నట్లు కనబడదు. తనపుస్తకము స్వంతకల్పనము గాదనియు, మహాకవియగు రావిపాటి త్రిపురాంతకుని ప్రేమాభిరామమున కనుకరణమనియు నుపోద్ఘాతములో జెప్పి యతనికి కృతజ్ఞతను జూపియు న్నాడు. ఇంతియ కాక వల్లభరాయడు నిరక్షరకుక్షి కాడు. అతడు

"ఆశ్వలాయనశాఖయందు ఋగ్వేదంబు
కరతలామలకంబుగాఁ బఠించెఁ
బ్రత్యక్షమొనరించి భైరవస్వామిచే
సిద్ధసారస్వతశ్రీ వరించె."

ఇట్టివాఁ డొకసంస్కృతకావ్యమును తెలుగున అనువదించెననుటలో నసంభవము లేదు.

క్రీడాభిరామము రావిపాటి త్రిపురాంతకుని ప్రేమాభిరామమునకు తెనుగు కాదని శాస్త్రిగారు స్పష్టముగ జెప్పుచున్నారు. ఇందుకు మారుపేరుండుటతప్ప మరియొక కారణ మీయలేదు. క్రీడాభిరామ మను పేరు వల్లభరాయ డెందుకు పెట్టినది పైన చెప్పియుంటిని. ఒకవేళ వారినిరీతిని శ్రీనాథుడే కర్తయైనను ప్రేమాభిరామమును తెనుగున అనువదించె ననుటలో న్యూనతయేమున్నది? అప్పుడు క్రీడాభిరామములోని గంభీరభావములయొక్కయు, పదసంఘటనములయొక్కయు గౌరవము రావిపాటి త్రిపురాంతకునికి దక్కును గాని శ్రీనాథునికి జెందదు. క్రీడాభిరామము సంస్కృతమున కనువాదము కాదనుట కిదితప్ప వేరొక కారణము కానరాదు. ఈగ్రంథమునుబట్టి త్రిపురాంతకుడు అద్భుతమైన కవితాశక్తి గలవాడని తోచుచున్నది. ఇది సంస్కృతమున కనువాదము కాదనుటవలన వల్లభరాయని కర్తృత్వపుమాట యటుండగా అసలుకవియగు త్రిపురాంతకునికే మోసము వచ్చినది. క్రీడాభిరామము సంస్కృతమునకు తెలుగని యొప్పుకొన్నయెడల శ్రీనాథునివని చూపిన భావవిశేషము లన్నియు త్రిపురాంతకునివి కాగలవు. అప్పుడు క్రీడాభిరామకర్త శ్రీనాథుడే యనువారివాదమునకు బలము తగ్గును.

ఏవో కొన్నియుపమానములు, కొన్ని పదముల కూర్పులు, మరికొన్ని పద్యముల పోకడలు సమానముగ నున్నంతమాత్రమున అవిగలగ్రంథము లన్నిటికి నొకడే కర్త యని వాదము చేయుటకు నలనుపడదు. 'వ్యాఘ్రగ్రాహ్య' పదప్రయోగమునందును, 'శశిసిద్ధార్థ' ప్రయోగమునందును శ్రీనాథునకు మురుపు మెండని శాస్త్రిగారు చెప్పిరి. ఇందు మొదటిది అనర్ఘరాఘవములో నున్నది. రెండవది ప్రేమాభిరామములోనిది కాకూడదా? 'మొత్తమునకీగ్రంథము(క్రీడాభిరామము)సంస్కృతగ్రంథమునకు సరియగు తెనుగు కా'దని చెప్పినను 'కొన్నిమార్పుల'తోనైనను సంస్కృతప్రేమాభిరామమున కనువాదమని శాస్త్రిగారే యంగీకరింపవలసివచ్చినది. అందు ఏ భాగములు ప్రేమాభిరామములోనివో, యేవి క్రీడాభిరామకర్తయొక్క స్వంతకల్పనలో నిర్ధారణచేయలేదు. ఇట్టిస్థితిలో శాస్త్రిగారు శ్రీనాథునివని చూపించిన భావములు, పదములకూర్పులు సంస్కృతప్రేమాభిరామములోనివనియే నానమ్మకము. తనకు పూర్వగ్రంథములనుండి మంచిభావములను, పదములకూర్పులను శ్రీనాథుడు తనగ్రంథములలో ధారాళముగ నుపయోగించినాడు. ఈ వ్యాఘ్రగ్రాహ్యశశిసిద్ధార్థములే కాక శ్రీనాథుని భీమఖండమునందలి 'దేవవేశ్యాభుజంగ'ముకూడ క్రీడాభిరామమునందు గలదు:—

గీ. "జారచోరమహాధూర్తచక్రవర్తి
దేవవేశ్యాభుజంగుండు తెలుఁగుభర్త."
—క్రీడాభిరామము.

"రాజవేశ్యాభుజంగ" డను బిరుదము శాసనాదికములలో నున్న విషయము అందరికి తెలిసినదియే కాబట్టి యిట్టి ప్రయోగములు తరుచుగ వాడినంతమాత్రమున వీటికి శ్రీనాథుడే కర్తయని కాని అవియున్న గ్రంథము లన్నియు శ్రీనాథునివని కాని చెప్పుటకు వీలు లేదు.

లోకోక్తిప్రాయములుగ నుండదగిన కొన్నివాక్యములకు కర్తను నిశ్చయించుట దుర్లభము. "దేశభాషలందు తెలుఁగు లెస్స" యనుచరణము కృష్ణరాయలు క్రీడాభిరామమునుండి గ్రహించెనని నేను నమ్మను. ఈ భావము స్వభాషాభిమానమును జూపుటకు ఆంధ్రులు గల్పించినదై యుండదు. బహుభాషాపరిచయముగల పండితుల యభిప్రాయము లోకోక్తిప్రాయముగ నుండి యుండును. ఆభావమును పద్యములో నిముడ్చునప్పు

డిద్దరుకవుల కొకేచరణము తోచుట యసంభవము కాదు. ఈయిరువురి పద్యములే యీయూహను బలపరుచుచున్నవి. వల్లభరాయని పద్యమునకును, కృష్ణరాయనిపద్యమునకును పూర్వార్థమునందు పోలిక లేదు. చెప్పదలచిన భావములే వేరైయున్నవి. నాయభిప్రాయమును విపులముగ చెప్పుట కొకయుదాహరణము నిచ్చెదను: "లోకం ముయ్యడానికి మూకుడుందా?" అనులోకోక్తి కలదు: దీనిని ఛందోబద్ధముచేయునప్పుడు పలువురు నొకే విధముగ జేయుట యసంభవమా? అట్లే యీప్రాంతముల ఉభయభాషలు దెలిసిన యాంధ్రులలో "తెనుగు తేనె, అరవము అధ్వాన్నము" అను నానుడి కలదు. మనదేశములో దీనిని పద్యముగ వ్రాయునప్పుడు పలువురుకవులు నొకేరీతిగ వ్రాసినచో నాశ్చర్య ముండదు. "దేశభాషలందు తెలుంగులెస్స" యనుభావముకూడ లోకోక్తితరగతిలోనిదని నానమ్మకము. కావున కర్తను నిశ్చయించుట సులభము కాదు. శ్రీనాథుడే కర్తయైనచో నతనికుండిన భాషాభిమానమునకు దీనిని తనగ్రంథములన్నిటియందును వాడియుండును.

గ్రంథాంతమం దీపద్య మున్నది:—

క. నటులది దోరసముద్రము
విటులది యోర్గల్లు కవిది వినుకొండ మహా
పుటభేదన మీత్రితయము
నిట గూర్చెను బ్రహ్మ రసికు లెల్లను మెచ్చన్.

ఇది శాస్త్రిగారిచ్చినపాఠము. మానవల్లి రామకృష్ణ కవిగా రచ్చువేసినగ్రంథములో ఈపద్య మిట్లున్నది:—

క. అటు నది దోరసముద్రము
నిటు నది యోర్గలు కడింది వినుకొండమహా
పుటభేదన మీత్రితయము
నిటఁ గూర్చెను బ్రహ్మ రసికులెల్లను మెచ్చన్.

దోరసముద్రమునుండి నటులు, ఓర్గల్లునుండి విటులు, వినుకొండనుండి కవియు గలిసి మోపూరిభైరవుని యుత్సవమునకు వచ్చినప్రజలను సంతసింపజేసిరని శాస్త్రిగా రభిప్రాయపడినట్లు తోచుచున్నది. కాని యిందొక యసందర్భ మున్నది. "విటులది యోర్గల్లు" అనుపాఠము సరియైనది కాదు. విటులది కాసల్నాడు; ఓర్గల్లుకాదు:—

క. "కాసల్నాటను శ్రేష్ఠుఁడు
మీసాలప్పయ్యగారి మేనల్లుఁడు."

సీ. "ఎందుండి వచ్చితి రీరుకాసల్నాట
నుండి వచ్చితిమి మేముత్పలాక్షి."

ఇత్యాదిచరణములు పుస్తకములోనే యున్నవి. రామకృష్ణకవిగారి పాఠమే సరియైనదని తోచుచున్నది. ఆకాలమున దోరసముద్రము, ఓరుగల్లు, వినుకొండలు సుప్రసిద్ధపట్టణములు. అచ్చట జరుగుచుండెడి క్రీడావినోదాదివిశేషముల నొకచోట జేర్చి రసవంతముగ వర్ణింపబడినవని కవిగారిచ్చినపద్యమున కభిప్రాయము, కవిగారియభిప్రాయ మిదే యని యీక్రిందివాక్యము వలన తేలును:

"ఓరుగల్లును, భల్లాళులరాజధాని దోరసముద్రమును, వినుకొండయు విటుల కనుకూలముగానుండునని గ్రంథాంతపద్యమున నున్నది. రాజధానులుగానుండి క్షీణించెడు నగరము లన్నియు నీతిబాహ్యప్రవర్తనలకు నాటపట్టగునని తోచుచున్నది."

—క్రీడాభిరామపీఠిక.

ఇందువర్ణించినక్రీడలలో పల్నాటివీరుల ప్రదర్శనము, పంబలవాండ్రకథలు, గ్రామదేవతలజాతర్లు వినుకొండలో విశేషప్రచారములో నుండియుండును. ఇట్లే మరికొన్ని వినోదములు ద్వారసముద్రములో జరుగుచుండెడివి. ఇవి సంస్కృతప్రేమాభిరామములో నుండినవో లేవో చెప్పజాలను. తెలుగుగ్రంథమునకు మారుపేరు పెట్టుట కిదియు నొక కారణమైయుండునని యిదివరకే చెప్పియుంటిని.

ఇంతవరకు క్రీడాభిరామము శ్రీనాథునిదే యను వాదము పరిశీలించడమైనది. ఇక శ్రీనాథునిది కాకపోవచ్చు ననుటకు కొన్ని కారణములు చెప్పి యీవిషయము ముగింతును.

౧. లాక్షణికుల ప్రమాణము :—

క్రీడాభిరామములోని రెండు పద్యములు— (1) కుసుమరి బెట్టినచీరకొంగు—(2) కందుకకేళిసల్పెడు— శ్రీనాథుని వీథినాటకములోనివని అప్పకవి యుదాహరించినాడు. లింగమగుంట తిమ్మకవి మొదలగు నాధునికులు అప్పకవివలెనే యీరెండుపద్యములను శ్రీనాథుని

వని యుదాహరించిరి. కాని అప్పకవికి పూర్వలాక్షణికులు చాలమంది యీపద్యములనే కాక మరికొన్ని పద్యములుకూడ వల్లభరాయని వీథినాటకములోని వనియే చెప్పియున్నారు. "చిత్రకవి పెద్దన, ముద్దరాజు రామన, శ్రీధరుడు, గోపవరపు వేంకటకవి, జగన్నాథుడు-వీరందరును వల్లభరాయని వీథినాటకములోనివని యే యుదాహరించియున్నారు. జగన్నాథకవి రత్నాకరములో సుమారు ౧౦ పద్యములకంటె నెక్కువగా వల్లభరాయనివనియే పేర్కొనెను. అళియరామరాయల మత్తేయగు సోమభూపాలున కంకితమీయబడిన శ్రీధరచ్ఛందములో వల్లభరాయని వీథినాటకములోనిదని 'మంచన వింటివో' యనుపద్య ముదాహరింపబడియున్నది. అందుచేత వల్లభరాయడు శ్రీనాథునిబాల్యదశలో గొప్పకవియైనట్లు తెలియుచున్నది." అని రామకృష్ణకవిగారు క్రీడాభిరామపీఠికలో వ్రాసియున్నారు. పైని పేర్కొనిన కవులు అప్పకవికి పూర్వులు. అందు శ్రీధరుడు చాల ప్రాచీనుడు. వల్లభరాయకర్తృత్వమువిషయమై యింత గ్రంథముండగా ఈసంగతే యెత్తుకోక "అప్పకవ్యాదులు శ్రీనాథుని వీథినాటకములోనివని యుదాహరించినపద్యములు (రెండుమాత్రము) ఏగ్రంథమున నానుపూర్వితో నుండునో యాగ్రంథమే శ్రీనాథునివీథినాటకము గదా! ఆగ్రంథము దొరికినది. దానిపేరు క్రీడాభిరామము. అది వీథినాటకమే." అని శాస్త్రిగారు వ్రాయుట వల్లభరాయనికి జరిగిన యన్యాయము. కవిగారి వ్రాతను శాస్త్రిగారు ఖండించలేదు సరేకదా, అప్పకవికి పూర్వముండిన లాక్షణికులు వల్లభరాయనివని వ్రాసినవ్రాతలైనను సమన్వయింపలేదు.

అప్పకవి శ్రీనాథునిదని వ్రాయుటకును, అతనికి పూర్వులు వల్లభరాయనిదని వ్రా యుటకును గల కారణము లనాలోచితము. వల్లభరాయలపూర్వులదివినుకొండయు, దానికి సమీపమున నున్న త్రిపురాంతకేశ్వరుడు (త్రిపురాంతకము వినుకొండ సమీపముననున్న గ్రామము) వారి కులదైవముగను ఉండియున్నను, అతను మోపూరుగ్రామమునుపాలించు చుండెను. క్రీడాభిరామమును అచ్చటనే వ్రాసెను.-మోపూరు కడపజిల్లా పులివెందులతాలూకాలో నున్నది. ఆప్రాంతములందుండిన ప్రాచీన లాక్షణికు డగు శ్రీధరుడు తనఛందస్సులో వల్లభరాయనికృతి యనుట సహజము. ఈవిషయము తెలిసినవారందరు శ్రీధరునే యనుకరించిరి. కొంత కాలమునకు శ్రీనాథుని వీథిపద్యములు గుంటూరు, కృష్ణా, గోదావరిజిల్లాలలో ప్రచారమందియుండును. అప్పుడు కవిపేరుతెలియక శ్రీనాథునిపద్యములను బోలియుండిన పద్యములన్నిటిని అతని కంటగట్టియుందురు. ఇప్పు డచ్చుపడి ప్రచారములోనున్న శ్రీనాథుని వీథిలోని పద్యములన్నియు నతనివి కానునాడము లేదా. అప్పకవికి వల్లభరాయని పేరే తెలియదని నానమ్మకము. ఏలయన క్రీడాభిరామ కర్తృత్వవిషయమున శ్రీధరాదులకు తెలిసినదానికంటె విశేషాంశము లతనికి తెలియుట కవకాశము లేదు. ఒకవేళ శ్రీనాథుడే వ్రాసి వల్లభరాయనిపేరు పెట్టినట్లు లోకవసంతినిబట్టి అప్పకవి వ్రాసెనని యన్నచో, కవులవిషయమై కట్టుకథలు వ్రాయుటయం దభిరుచిగల అప్పకవి యీగుట్టు తప్పక బయలుపెట్టి పూర్వలాక్షణికులు తప్పు వ్రాసిరనికూడ చెప్పియుండును. కాబట్టి అప్పకవి యుదాహరించిన పై రెండుపద్యములును కవిపేరు తెలియక శ్రీనాథుని కంటగట్టినవి. శ్రీనాథునిచాటువని ప్రచారములోనున్న "వీరులు దివ్యలింగములు" అనుపద్యము కూడ క్రీడాభిరామములోనిదై యుండునని నానమ్మకము. ఈపద్యమున కందు చక్కనియానుపూర్విగలదు. "కులము దైవతంబు గుతజాల గంగాంబ" అను క్రీడాభిరామపద్యము తరువాత నీపద్యమునకు తావున్నది.

౨. కవిస్తుతి:—

గ్రంథకర్త కవిస్తుతిలో ఆదికవిని పేర్కొనిన తరువాత తనయభిమాన కవులను స్తుతించుట సహజము. వల్లభరాయడు నన్నయతిక్కనలను చెప్పిన తరువాత భాస్కరుని, చిమ్మపూడి యమరేశ్వరుని మాత్రము నుతించి రావిపాటి త్రిపురాంతకుడు వీరితో సమానుడని చెప్పెను. ఇట్లు చెప్పుట యాకవులయం దాతనికుండిన యభిమానమును సూచించును. శ్రీనాథుడు తనగ్రంథములయం దెన్నిటిలో, రావిపాటి త్రిపురాంతకుని గాని చిమ్మపూడి యమరేశ్వరునిగాని నుతించెను? "అదె దారువనభూమి" యను క్రీడాభిరామములోని పద్యము శ్రీనాథునిపద్యమును బోలియున్నదని శాస్త్రిగారు వ్రాసిరి.

"అదె కైలాసము" అను అమరేశ్వరుని వసంతసేనమునం దలి పద్యము నిట్టిదే. ఇట్టియెత్తుగడగలపద్యములు క్రీడాభిరామములో పెక్కులున్నవి. "అదె మాణిక్యపుఁ బూర్ణకుంభము; ఇదె యీయింటియజమానుండు; అదిగో ఎత్తినవారు; అదె భైరవస్థాన మటమీద నల్లదె చముడేశ్వరీమహాశక్తి నగరు, వీడిదె తెల్లనాకులను వీడెము సేయుచు; అదె నీకుమారితమదనరేఖాకన్య," ఇత్యాదులు పైనిజూపిన యమరేశ్వరునిపద్యముయొక్క యెత్తుగడ గలవి. వల్లభరాయని కిట్టి పద్యములయందుగల మోజును, అమరేశ్వరునియందుగల యభిమానమును సూచించును.

3. వ్యక్తిగతములగు విశిష్టభావములు:—

ఏవైన రెండుకృతులను పోల్చునపుడు సామాన్య భావసామ్యమునుబట్టి కర్తృత్వమును నిర్ణయించుటయుక్తముకాదు. సమకాలికులగు కవులలో సర్వసామాన్యములగు భావములందును, బదములయొక్క కూర్పునందును, కొంతవరకు శైలియందుకూడ పోలిక లుండును. "శైలి విషయమున సామాన్యమును జూపి శ్రీనాథునకు కర్తృత్వమారోపింతమన్నచో నక్కాలపు గావ్యములెల్ల నించుమించుగా సమానపాటవమును,కవితాధాటియును,నిరంకుశభావములు గలిగియున్నవి." అను రామకృష్ణకవిగారి వాక్యము యథాస్థితిని జెప్పుచున్నది.

ఇతరకవులు సామాన్యముగ నుపయోగించనిభావవిశేషములను బట్టి కొంతవరకు కర్తృత్వము నిశ్చయింపవచ్చును. వ్యక్తిత్వమును సూచించునట్టి విశిష్టభావములు క్రీడాభిరామములో పెక్కులు గలవు. ఈక్రింది చలివర్ణనమెంతస్వభావసిద్ధముగ నున్నదో చూడుడు:—

ఉ. ప్రక్కలువంచు వంచి మునిపండ్లును పండ్లును రాచు రాచి రొమ్ముక్కలఁజేయుఁ జేసి తలయల్లనఁ గాళుల సందు సంది లోఁ
చక్కికినొక్క నొక్కి యిరు
చంబడ నుమ్మడిమూటగట్టి వీ
పెక్కు దువాళిచేసి చలి యిక్కడ
నక్కడఁ బెట్టువేకువన్.

మనప్రబంధములలో నిట్టిచలివర్ణనముగాని 'కాళుల సందు' 'సంది' అనునట్టి క్రియాప్రయోగములుగాని యొండరుకవు లుపయోగించినారు?

కండ్లయెదుట గట్టిన ట్లుండులాగున చిత్రించిన యీక్రిందివర్ణనములు చూడండి:—

క. కీసిన వెదురుసలాకలు
నేసిన యిరుదల శిఖండి నిడు వంపమునన్
దోసరిలికటకుటీరవి
లాసిని........................

ఉ. ద్రుతతాళంబున వీరగుంభితకథం
ఘుంఘుంకిటాత్కారసం
గతి వాయింపుచు.....................

సీ. గర్జించి యరసి జంఘాకాండయుగళంబు
వీరసం బెటకోల వేయు నొకఁడు...

సీ. క్రొత్తఁదోమినపంత కోరకంబులయందు
తాంబూలరాగంబు తళుకు గూర్చి...

సీ. అనఘవమంతు నెట్టునిచంద్రమల్లెలఁ
జోద్యంపుసండాలు చొచ్చువారు.

ఇట్టిసాక్షాత్కారము నొందజేయగల వర్ణనము లెన్నియేని గలవు. క్రీడాభిరామములోని పాములవాండ్రవర్ణన మెంతమనోహరముగ నున్నదో చదివి యానందించవలెను.

శ్రీనాథునిచాటువని ప్రతీతిగన్న "భాగోతుల బుచ్చిగాడికి" అనుపద్యమునుబోలిన పద్యమొకటి క్రీడాభిరామములో నున్నది. ఈరెంటికిని అర్థపాటవమునందు భేదము చూడుడు:— క్రీడాభిరామపద్యమిది:—

ఉ. మీనవిలోచనంబులును
మీటిన ఖంగనునుబ్బచన్నులిం
పైనవచోమృతంబు సొగ
సైనమదాలసమందయానముం
గా నొనరించి దీని గణి
కామణిఁ జేయక నిర్దయాత్ముఁడై
గానులదానిఁ జేసిన వి
ధాతవిధిం దలమొత్తఁగాఁ దగున్.

౮. జాతీయములు:—

క్రీడాభిరామమునందు జాతీయములకును, లోకోక్తులకును కొఱతలేదు. శ్రీనాథుడు తనగ్రంథములన్నిటిలోను చేర్చి యిన్నిన్ని జాతీయము లుపయోగించినాడో లేదో సంశయము. ఇందు కొన్ని దత్తమండల ప్రాంతములలో ప్రచారము గలవి. పరిగె, పరిగోల పరిబోతు, లింగముద్రలు, సరుసల్లాటు, క్రంతత్రోవ కనుము (నల్లగనుము) మొదలగునవి నెల్లూరిజిల్లాకవుల పరిపాటిలో లేవు.

అపూర్వప్రయోగమిదివరలో నొకటి తెలిపియుంటిని. సందు అనునది క్రియాపదముగ ప్రయోగించుట సామాన్యము కాదు. ఇట్లే జీవగఱ్ఱయను ప్రయోగముకూడ క్రీడాభిరామములో గలదు.

౯. ప్రధానరసము:—

క్రీడాభిరామములోని ప్రధానరసము శృంగారమొక్కటియె కాదు. ఎంత శృంగారమున్నదో అంత హాస్యమున్నది. కొన్ని వర్ణనములు పచ్చిగ నున్నను రసౌచిత్యము తప్పలేదు. పుణ్యస్త్రీలకు నీచవర్తన మారోపింపలేదు.

ఇక హేళనసేయుటలో దేవుళ్లనుకూడ వదలలేదు. శ్రీకాకుళములోని 'తెలుగుభర్త' చిన్నపోవునట్లు వర్ణించెను.

"కమఠావతారంబు గైకొన్న దైత్యారి
కమనీయ పరమభాగంబు"

"ఆదియుగంబునం దావిర్భవించిన
శివనాథదేవునిశిరసు"

"గంగమట్టియతోడ సాంగత్యమొదలిన
నునుపారు మునిమిట్ట నదురు"

ఇవి నీచోపమలతో వర్ణింపబడినవి. వీలైనచోట్ల పదశ్లేషల నుపయోగించి గేలిసేసెను.

గీ. "జనకుడవు కర్త వోజ్జవు సజ్జనుడవు
క్రొత్తలంజల కాముండ వుత్తముడవు........"

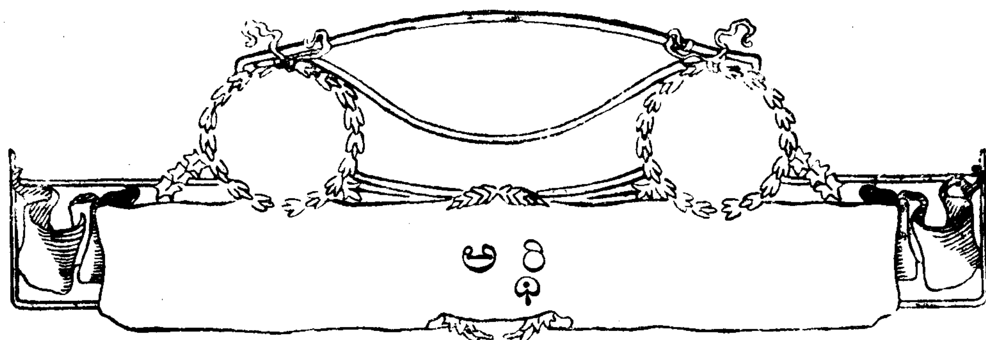
గీ. "......భువనహితముగ నుత్సవం బవధరింప
నందుఁ బోయితి విహాపోయినట్టియేడు"

శ్రీనాథునివీథినాటకములోనివని చెప్పెడి పద్యము లన్నియు సింహాచలయాత్రకు పోయినప్పుడు చెప్పినచాటువు లనవచ్చును. కొన్ని నీలాటిరేవుదగ్గర చెప్పినవి. వీటిలో స్త్రీవర్ణనగాక మరియేమున్నది? సింహాచలయాత్రలో స్త్రీలుతప్ప మరియేవర్ణనాంశములు లేకుండెనా? క్రీడాభిరామములో విషయబాహుళ్య మున్నది. హాస్యములో కొన్ని తావుల వీరేశలింగముగారి ప్రహసనహాస్యము జ్ఞప్తికి వచ్చును.

క్రీడాభిరామముయొక్క అచ్చుప్రతి యిప్పుడు దొరకుట దుర్లభమగుటచేత కర్తృత్వమువిషయమై యింత వ్రాసితిని. ఒక్క స్థూలపరీక్ష చేసిన చాలును. క్రీడాభిరామములో 295 పద్యము లున్నవి. ఇవి చదివి తరువాత శ్రీనాథునిగ్రంథములలో ఏకథాభాగమునందైనను వరుసగ 300 పద్యములు చదివిన క్రీడాభిరామకర్త శ్రీనాథుడో భిన్నుడో చదువరులే గ్రహింపగలుగుదురు.

రాజులును ధనవంతులును సామాన్యముగ గ్రంథకర్తలుగారని శాస్త్రిగారి నమ్మకము. వారి యాస్థానకవికృతులే వారిపేర నున్నవని యభిప్రాయము. ఈతుల్లు బయలపెట్టుటకు ప్రత్యేకగ్రంథమే వ్రాయవలసి యున్నదని శాస్త్రిగారు వ్రాసియున్నారు. ఇట్టినమ్మకమున కనుగుణ్యముగ వల్లభరాయడు "కవీంద్రకాంక్షిత త్రిదశమహీరుహము" కావున విశేషధన మొసగికవియశోలోభమునవే తత్కావ్యకర్తృత్వమును దనపై వేయించుకొన్నాఁడనఁదగును" అని శాస్త్రిగారు లోకకారణము నిచ్చిరి. ఇంతకంటె "నాకీగ్రంథము (క్రీడాభిరామము) నెడ నభిమానము మెండు... ఈగ్రంథము శ్రీనాథునికృతియై వెల్లడికాఁగల్గినందులకెంతయు సంతోషించుచున్నాఁడను" అను శాస్త్రిగారి మనోవృత్తి చాలవరకు వల్లభరాయకర్తృత్వమునకు భంగము గలిగించినదని నా నమ్మకము.

కందుకూరి వీరబసవరాజు గారు

సంకెలవోలె ముందడుగు సాఁగఁగనీదు నిజాభిజాత్య మే
వంకలు వచ్చునో పరులభావము నొచ్చునోయంచు నాల్కయున్
గొంకులువోవుఁ గొట్టుకొను గుండె లవజ్ఞ ఘటిల్లు భీతి నీ
సంకటమందు దైవ మర సచ్చిన ని న్నలయించు నర్థిరో!

ఉ. భారము లౌనయోమయపువ్రాఁతల నీతలవ్రాసె బ్రహ్మ ని
ష్కారణహార్దుఁడై యినుపగజ్జెలతల్లి వసించుఁబైని సం
సారభరంబు నాపయి ననాథులు సేయునవజ్ఞ యింత బ
ర్వోరిచి యెట్లు లెత్తఁగలవోయి తలన్ బరుఁజేరి నేఁడువోన్?

శా. ఆదిన్ సాదృతిఁగన్న యాప్తుఁడును గార్యంబీవు చెప్పంగ నోఁ
గాదన్ సందులకై యెగాదిగఁ గనున్ గర్వించి పోరామియం
దౌదాసీన్యము వైమనస్యము నసూయన్ జూపు నానాఁటికిన్
నీదౌర్భాగ్యపుగాలిసోఁకి ఘనుఁడేనిన్ నీరసుండై విడున్.

చ. వెడవెడచూపు గుండెదడ పీడనితృష్ణ పరాకు నాలుకే
జడియుట జాడ్యమున్ బరవశత్వము మున్నగ రోగ చిహ్నముల్
బడసిన నీవు ధిక్కృతి యపథ్యముచే మఱిచచ్చినంత పా
డడరి చరింతు వెక్కసపుటాయువుచే నడపీన్గవై ధరన్.

చ. రాజసుఁడంచు జ్ఞానులు నిరాకృతిసేయఁగ, బంధులెల్లరున్
వాజయటంచు నవ్వ, ధనవంతులు పీడ యటంచుఁ దిట్ట, ని
స్తేజత నర్థిరో! మనసు సిగ్గును లొగ్గడిసేయఁగా ధనే
చ్ఛాజితబుద్ధివై వ్రతము సౌఖ్యముఁగూడఁ దొఱంగినావుగా.

చ. అడుగక పెట్టదమ్మయునటందువె? యమ్మ నిరాకరించునే?
యెడపక యామె పెట్టులవమేనియుఁ దృప్తినిఁ గూర్పకుండునే?
పుడమిని దల్లివంటి జనముల్ మఱి గల్గిన నిత్యతృప్తి నీ
యెడఁదకు నున్న వేఁడు మెదియేనియుఁ దక్కినఁ దక్కు మర్థిరో!

ఉ. తప్పియు దారి పంజరముతల్పుఁ దెరల్చినఁ బోవు చిల్క యు
ట్లెప్పుడు చేయివిప్పి దురదృష్టపురేఖను బైటఁ బెట్టితో
యప్పుడె పోయె గౌరవ మహంకృతి యేటికి? నీదుగొప్ప నీ
గుప్పిటనుండు విప్పకుము కోటిలభించిన దానినర్థిరో!

గీ. మూఁపుపైనోపరాని కాపురపుమోపు - కాలు సేతులు మోహశృంఖలలు గలిగి
భవజలధి భంగపడితివి, పగ్గెలేల; ఒరులచేమూఁత యర్థింపు మోయియర్థి!

ఉ. డాబు లివేల లౌకికకళాప్రవణుండను, గొప్పవారు నా
జేబులనుందురంచనటఁ జేతులు మోడ్పఁగలేదో; నాయనా,
బాబని వేఁడలేదో; తలవంచి సలాములు సేయలేదొకో;
నీబవిసారలేదో? యెటునీల్గిన నర్థివె సుమ్ము నీవిఁకన్.

మ. కులగోత్రంబుల సాటిఁజూడు, మట నీకుఁ వశ్యమంత్రంబుగాఁ
గలవాఁ డొక్కనిమాట నూఁతగొను, సఖ్యప్రీతిగా వేషభా
షలమార్పుల్ పచరింపు, వచ్చెడియవజ్ఞన్ సైప నుద్యాపనం
బెలమిన్ జేయు మనోభిమానమున కర్థీ! వేఁడు పైసంగతిన్.

చ. ధనికులయందు నవ్విన యధర్మము, నర్థులయందుఁ దృప్తియున్
బానుపడఁజేయు చిర్వరకుఁ బొత్తుఘటింపఁడ యంతఁబోకనా
ధనికులపంచ నర్థులను దారిచి యీడ్పులఁ బెట్టి యర్థిచే
ననవినగానితిట్లఁ బడు నాముది బ్రహ్మకదేమి ముచ్చటో? (సశేషము)

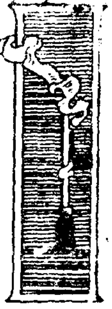

శ్రీనాథకవిరాజీయము

కవిరాజ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు

(వెనుకటిసంచిక తరువాయి)

(శ్రీనాథుఁడు శిష్యులతోఁ బ్రవేశించును.)

అన్నామాత్యుఁడు

సార్వభౌమా! రత్నభద్రాసన మలంకరింపుము.

(సముచితాసనముం జూపును.)

(శ్రీనాథుఁడు ఆసీనుఁ డగును.)

అన్నామాత్యుఁడు

శ్రీనాథకవినాథా! నీ విపు డెం దుండి యిందు వచ్చితివి?

శ్రీనాథుఁడు

దేశాటనము చేయుచు శ్రీశైలంబునకుం బోయి యటనుండి యిటకు మహామాత్యుల దర్శింప నర్థినై వచ్చితిని.

అన్నామాత్యుఁడు

సంతోషము, సంతోషము.

"సీ. వినిపించినాఁడవు వేమభూపాలున
కఖిలపురాణవిద్యాగమములు
కల్పించినాఁడవు గాఢపాకం బైన
హర్షనైషధకావ్య మాంధ్రభాష
భాసించినాఁడవు బహుదేశబుధులతో
విద్యాపరీక్షణవేళలందు
వెదచల్లినాఁడవు విశదకీర్తిస్ఫూర్తి
కర్పూరములు దిశాంగణములందుఁ
బాకనాఁటింటివాఁడవు బాంధవుఁడవు
కమలనాభునిమనుమఁడ వమలమతివి
నాకుఁ గృపసేయు మొకప్రబంధంబు నీవు
కలితగుణగణ్య! శ్రీనాథకవివరేణ్య."

"మ. అరవిందాప్తకృతప్రతిష్ఠుఁడగు ద
క్షారామభీమేశ్వరే
శ్వరుమాహాత్మ్యముతోడఁ గూడి భువన
శ్లాఘాస్పదం బై యభం
గుర మై స్కాందపురాణసారమగు శ్రీ
గోదావరీఖండమున్
బరిపాటిన్ రచియింపు మాంధ్రజగతీ
భాషాప్రపంచంబుగన్."

(అని కర్పూరతాంబూలాంబరాదు లొసంగును.)

(శ్రీనాథుఁడు ప్రతిగ్రహించి)

"సీ. ధారాసురత్రాణ ధాటీసమారంభ
గర్వపాథోరాశి కలశజులకు
సప్తమాడియరాజ ఝూడియుఝ్మపాల
వందితశ్రీపాద వనరుహులకు
సింహాద్రిపర్యంత సీమాంధ్రమేదినీ
మండలీపాలనాఖండలులకు
హరిదంతదంతిదంతావళీ లిఖ్యమా
నానేకజయశాసనాంకురులకు

వీరభద్రేశ వేమ పృథ్వీధవులకు
ననుఁగుమంత్రి! మహాప్రధానాగ్రగణ్యా!
బెండపూఁడన్న! జగనొబ్బగండబిరుద!
సచివదేవేంద్ర! మత్కృతీశ్వరుఁడవగుము."

అన్నామాత్యుఁడు

నీవు నాపేర గ్రంథము రచించుచు నా యింటన యుండుము. మఱియు నీవీరభద్రారెడ్డికడ నా స్థానకవివై యుండ నేనభిలషించుచున్నవాఁడ. ఈరాజమహేంద్రవరమో,

"సీ. కమలాచలాగ్ర మార్కండేయ శివశిర
శ్శశిచంద్రికా ధౌతసౌధ వీథి
గోదావరీ పుణ్యకూలంకషా జల
స్ఫారిత శ్రీరుద్ర పాదయుగళి
బలవదభ్యున్నత ప్రాకారపరివేష
గండూషితాజాండ మండలంబు
గంధదంతావళగ్రైవేయ ఘంటికా
టంకారముఖర ఘంటాపథంబు
రాజబింబాననానూత్న రత్నపేటి
వీరరాహుత్తసుభట కంఠీరవాద్రి
వేమభూపాల రాజ్యాభివృద్ధికరము
సాంద్రవిభవంబు రాజమహేంద్రపురము."

శ్రీనాథుఁడు

హా హా; ఏమి నాపుణ్యము! ఈనాకృతీశ్వరుండు

"సీ. రాజమహేంద్రదుర్గమునఁ గావించె శ్రీ
వీరభద్రునకుఁ బ్రాకార రేఖ
నిలిపె మార్కండేయ నీలకంఠుని మ్రోల
రామేశుఁ దమతల్లి నామకముగ
సంగమేశ్వర దివ్యశంభులింగమునకుఁ
గల్పించెఁ గళ్యాణగర్భగృహము
దక్షవాటికయందుఁ దరుణేందుమౌళికి
మొదలివాకిట ధామమును రచించెఁ
బ్రాగ్దిశావప్రగోపుర ప్రాంగణమున
సప్తముని సింధుసోపానసరణి కెలనఁ
దీర్చె భవనంబు భీమయదేవునగర
మంత్రిదేవయయన్నయామాత్యవరుఁడు."

ఇట్టి నీసన్నిధినుండుటకన్న భాగ్యం బొండు లేదు. మఱియు నీరాజమహేంద్ర వరపురంబు

"సీ. ఉండు నేవీట మార్కండేయమునినాథ
సజ్జలింగ మనంగశాసనుండు
ప్రవహించు నేవీటి పశ్చిమ ప్రాకార
మొరసి గంగమ్మ సాగరము కొమ్మ
యావిర్భవించినాఁ డేవీటికోటలో
బలభేది మదన గోపాలమూర్తి
పాలించు నేవీటి ప్రాగుదక్కోణంబు
నుమ ప్రోది శ్రీముల్లగూరిశక్తి
ప్రబలధారాసురత్రాణ భద్రజాతి
కరిఘటాసైన్య దుస్సాధకనక లోహ
గోపురద్వాఃకవాట ప్రదీపిత మతి
సాంద్ర విభవంబు రాజమహేంద్రపురము."

ఇది దక్షిణకాశిక యనం బ్రసిద్ధిఁ జెందిన క్షేత్రంబు. ఇందలి వాసమును బురాకృత సుకృతపరిపాకంబు కాని సామాన్యముకాదు.

అన్నామాత్యుఁడు

కవితల్లజా! దేవపూజావసరం బగుదెంచెఁ గావున మన మీకొలువు చాలించి యంతర్గృహంబునకుం బోవుదము రమ్ము (అని లేచును).

[అందఱు లేచి నిష్క్రమింతురు.]

స్థలము—అన్నమంత్రి గృహము

[శ్రీనాథుఁడు వ్రాసికొనుచుండును.]

అన్నామాత్యుఁడు

(ప్రవేశించి) కవిసార్వభౌమా! రాజాస్థానము నుండి నాకు రా నాజ్ఞ వచ్చినది. ఇప్పుడావీరభద్రభూపాలుండు

"సీ. త్రైలోక్యవిజయాభిధం బైనసౌధంబు
చంద్రశాలాప్రదేశంబునందు
సచివసైన్యాధీశసామంతనృపవార
సీమంతినీజన శ్రేణి కొలువ
శాస్త్రమీమాంసయు సాహిత్యగోష్ఠియు
విద్వత్కవీంద్రులు విస్తరింపఁ
గర్పూరకస్తూరికాసంకుమదగంధ
సారసౌరభము దిక్పూరితముగ
నిజభుజావిక్రమంబున నిఖిలదిశలు
గెలిచి తను రాజ్యపీఠ మెక్కించినట్టి
యన్నవేమేశ్వరునియంక మాశ్రయించి
నిండుకొలువుండెఁ గన్నులపండు వగుచు."

నేను బోయివచ్చెద; నీవిట గ్రంథరచన గావించుకొనుచుండుము.

(నిష్క్రమించును.)

శ్రీనాథుఁడు

నా కిష్వరంబున రాజానుగ్రహంబు గలిగించుకొని యుండుట కిష్టమే కాని ఇచటిపండితంమన్యులు దుముపులు దీసిన నీకవిత్వమేదియని నన్నాక్షేపించుచున్నారు.

"తే. బోధ మల్పంబు గర్వ మభ్యున్నతంబు
శాంతి నిష్పచ్చరంబు మత్సరము ఘనము
కూపమండూకములఁబోలెఁ గొంచెమెఱిఁగి
పండితంమన్యులైన వైతండికులకు."

వీరి నొకపాటివారిం జేసి వీరిమాటలకు నోటమిం జెందుట సాంప్రదాయము కాదు. కాని విచారించెదం గాక!

భటుఁడు

(ప్రవేశించి) హసాదు కవిసార్వభౌమ! రాజేంద్రులయు నన్నామాత్యులయు నాజ్ఞ యైనది. రా నవధరింపుము.

శ్రీనాథుఁడు

(తనలో) అన్నామాత్యుఁడు మహారాజులతో నావృత్తాంత మంతయుం జెప్పియుండెఁ బోలు. కావుననే నా కాజ్ఞ వచ్చినది. నే నిప్పుడ పోయి రాజదర్శనంబు గావించెదంగాక.

[భటునితో నిష్క్రమించును.]

స్థలము—వీరభద్రారెడ్డి సభాస్థలము

[మంత్రిసామంతాదులు పరివేష్టింప వేమభూపాలుఁడు తమ్మునితో సింహాసనాసీనుఁడై కనుపించును.]

శ్రీనాథుఁడు

(ప్రవేశించి)

"శా. కర్ణాటక్షితినాథ మౌక్తికసభా
గారాంతసంకల్పిత
స్వర్ణస్నాన జగత్ప్రసిద్ధకవిరా
ట్సంస్తుత్యచారిత్ర! దు
గ్ధార్ణోరాశిగభీర! ప్రాహ్ణముఖమ
ధ్యాహ్నపరాహ్ణార్చితా
పర్ణావల్లభ! రాజశేఖరమణీ!
పంటాన్వయగ్రామణీ!"

"శా. మార్కండేయమహేశ్వరుం డఖిలసా
మ్రాజ్యంబు పాలింపఁగా

నర్కేందుల్ గలయంతకాలము తదీ
యాంఘ్రిద్వయీభక్తిసం
పర్కోదంచితభాగ్యసంపదల నా
త్మోమండలీవల్లభుల్
కోర్కుల్ నిండఁగ సేవకత్వమునఁ గై
కొం డ్రాయురైశ్వర్యముల్."

మఱియును

"సీ. చిన్నారిపొన్నారి చిఱుతకూఁకటినాఁడు
రచియించితి మరుత్తరాట్చరిత్ర
నూనూగుమీసాల నూత్నయౌవనమున
శాలివాహనసప్తశతి నొడివితి
సంతరించితి నిండుజవ్వనంబునయందు
హర్షనైషధకావ్య మాంధ్రభాషఁ
బ్రౌఢనిర్భరవయఃపరిపాకమునఁ గొని
యాడితి భీమనాయకునిమహిమ
ప్రాయ మింతకు మిగులఁ గైప్రాలకుండఁ
గాశికాఖండ మనుమహాగ్రంథ మేను
దెనుఁగుఁ జేసెదఁ గర్ణాట దేశకటక
పద్మవనహేళి శ్రీనాథభట్టసుకవి."

వేమభూపాలుఁడు

(శ్రీనాథుని విశ్రమింప నియోగించి)

"సీ. వచియింతు వేములవాడభీమనభంగి
నుద్దండలీల నొక్కొక్కమాటు
భాషింతు నన్నయభట్టుమార్గంబున
నుభయవాక్ప్రౌఢి నొక్కొక్కమాటు
వాక్రుత్తు తిక్కయజ్వప్రకారము రసా
భ్యుచితబంధముగ నొక్కొక్కమాటు
పరిఢవింతు ప్రబంధపరమేశ్వరుని తేవ
సూక్తివైచిత్రి నొక్కొక్కమాటు
నైషధాది మహాప్రబంధములు పెక్కు
చెప్పినాఁడవు మాకు నాశ్రితుఁడ వనఘ,
యిపుడు చెప్పఁదొడంగిన యీప్రబంధ,
మంకితము సేయు వీరభద్రయ్యపేర.

శా. ఈక్షోణి న్నినుఁ బోలు సత్కవులు
లే రీనేటి కాలంబునన్
దాక్షారామ చళుక్యభీమవర గం
ధర్వాప్సరోభామినీ
వక్షోజద్వయగంధసారఘుసృణ
ద్వైరాజ్యభారంబు న
ధ్యక్షించుం గవిసార్వభౌమ భవదీ
యప్రౌఢసాహిత్యముల్.

(అని కర్పూరతాంబూలజాంబూనదాంబ
రాభరణాదు లర్పించుచున్నాఁడు.)

శ్రీనాథుఁడు

(ప్రతిగ్రహించి)

"సీ. ఆంధ్రక్షమామండలాఖండలుం డైన
వేమభూపతికృపావీక్షణంబు
ఘోడెరాయాంకసద్గురురాజభీమేశ్వ
రస్వామి పదసమారాధనంబు
కమలాద్రి నిలయమార్కండేయ శివమౌళి
చంద్రాంశు నవసుధాసారధార
వేదాద్రినరసింహ విపులవక్షస్స్థలీ
కల్హారమాలికా గంధలహరి
కారణంబులు నుద్బోధకములు గాఁగ
సంభవించినసాహిత్యసౌష్ఠవమున
వీరభద్రేశ్వరుఁ బ్రబంధవిభునిఁ జేసి
కాశికాఖండము దెనుంగు గా నొనర్తు."

వీరభద్రారెడ్డి

శ్రీనాథా! నిన్ను మామంత్రివర్యుం డెంత
యేనిం బెద్దచేసి చెప్పియున్నాఁడు. నీకవిత్వం

బనస్యసామాన్యంబు కాని నీ వీనడుమ సింగభూపాలు పేరోలగంబున వాని బూఁతు పొగడినట్లు పొగడియుంటి వని వింటి నిది నిశ్చయమా?

అన్నామాత్యుఁడు

ప్రభువర్యా! కవివర్యులు దేశకాలపాత్రాను సారంబుగం బ్రవర్తించుచుండవలయుం గదా! కాకున్న వారికి జీవనాధారం బేది?

వేమభూపాలుఁడు

అవు నది నిశ్చయమే. కావుననే శ్రీ మహాభారతమున నత్రిగౌతమసంవాదములో నర్థి యగువాఁడు రాజుం బొగడుట తప్పు గా దని చెప్పియున్నది.

శ్రీనాథుఁడు

భూపాలాగ్రణీ! సింగభూపాలు నేఁ బొగడితి నో తెగడితి నో పద్యము చెప్పితిని.

వీరభద్రారెడ్డి

ఏదీ యాపద్యము?

శ్రీనాథుఁడు

"క. సర్వజ్ఞ నామధేయము
శర్వునకే, రావుసింగజనపాలునకే
యుర్విం జెల్లును; దక్కొరు సర్వజ్ఞం
డనుట కుక్క సామజ మనుటే."

ఇందలి యర్థాంతరము విద్వత్ప్రభువులకు విశదంబు గాక పోదు.

వీరభద్రారెడ్డి

నీవు మిక్కిలిసమర్థుఁడవు. తిమ్మిని బ్రహ్మిని బ్రహ్మిని దిమ్మినిఁ జేయఁ గలవు. ఉండనిమ్ము. "కాశీఖండ మయఃపిండం నైషధం విద్వదౌషధమ్" అని కదా పెద్దలు చెప్పుదురు. ఇందు విద్వదౌషధము చక్కఁగ సేవించితివి. అయఃపిండము నెట్లు సేవించెదవో చూచి యానందింతుము గాక!

శ్రీనాథుఁడు

నానేర్చినకొలంది విద్వత్ప్రభువుల విపులానుగ్రహంబున నయఃపిండ మమృతపిండముగాఁ జేసి సేవింపఁ గలనని విన్నవించుచున్నవాఁడ.

వీరభద్రారెడ్డి

నీభీమేశ్వరపురాణము మా మంత్రివర్యున కంకితము గావించి సఫలీకరించితివి. అం దాతని నెట్లు వర్ణించితివో వినఁ గుతూహలం బగుచున్న యది.

వేమభూపతి

అమాత్యు నభివర్ణించిన రాజు నభివర్ణించుటయే కదా!

శ్రీనాథుఁడు

అవధరింపుఁడు:

"సీ. ధారాసురత్రాణ ధాటీ సమారంభ
గర్వపాథోరాశి కలశజులకు
నన్నమాడియరాజ ఝూడి యత్నాపాల
వందిత శ్రీపాద వనరుహులకు
సింహాద్రిపర్యంత సీమాంధ్ర మేదినీ
మండలీపాలనాఖండలులకు
హరిదంతదంతి దంతావళ లిఖ్యమా
నానేకజయశాసనాక్షరులకు
వీరభద్రేశ వేమపృథ్వీధవులకు
ననుఁగుమంత్రి మహాప్రధానాగ్రగణ్యు
బెండపూఁడన్న జగనొబ్బగండ బిరుద
సచివదేవేంద్రుఁ గృతి నధీశ్వరునిఁ జేసి."

అన్నామాత్యుఁడు

మేలుమేలు శ్రీనాథా! నాదికృతి యన్న పేరు గాని యిదియును మా ప్రభువర్యులదే యని సంతసించు చున్నవాఁడం జుమీ! మఱియు నిందు నావంశముకన్న మున్న ప్రభువంశ వర్ణనము చేయుటయు నాకెంతయు సంతసము.

వేమభూపాలుఁడు

కవిరాజా! నీకవిత్వం బుత్తమోత్తమము. నీవు కవిసార్వభౌముఁడవే. నీవింక సకుటుంబంబుగ మాపురంబున నుండి గ్రంథరచన గావించుచు మాయాస్థాన కవివై మా కానందం బాపాదించుచుండుము.

శ్రీనాథుఁడు

(సంతసించుచు లేచి వేమభూపతి దిక్కు మొగంబై)

"సీ. వివిధవిద్యోద్దండ విద్వత్కుముదకాండ
హరిణాంక! రూపనారాయణాంక!
నిత్యోగ్రకరవాల నిర్జితారినృపాల
సప్తాంగ! రాజవేశ్యాభుజంగ!
సకలమహీరాజ్య సంరక్షణోద్యోజ్య
కులశీల, గుజ్జరిదళ విఫాల!
భామాజనస్వాంత పరితోషణ లతాంత
కోదండ! రాయచేకోలు గండ!
జయవిజయజన్య కాంభోజహయసమాజ
ఖురవిపాటన సంభూత కుతలరేణు
పటల నిబిడఘనధ్వాన భరితభువన
విజయరఘురామ! అల్లాడ విభునివేమ!"

(వీరభద్రారెడ్డి దిక్కు మొగంబై)

"సీ. జయ! రాజవేశ్యాభుజంగాంక! నిశ్శంక!
యభ్యుదయంబు రాజాధిరాజ!
మండనం బానతమండలీ కరగండ!
సంకల్పసంసిద్ధి సమర విజయ!
బ్రహ్మాయు నరిరాయ బసువశంకరముద్ర
వర్ధిల్లు గాయగోవాళబిరుద!
మహిమించురిపుచెంచుమలచూఱకారాంక
స్వస్తి కర్పూర వసంతరాయ!
ఆంధ్ర(కర్ణాటశక)సింధు యవనిచేది
వీరలక్ష్మీస్వయంవర వీక్షణాఢ్య!
ధరణి పాలింపు మాచంద్రతారకముగ
విక్రమోన్నిద్ర! అల్లయవీరభద్ర!"

వేమభూపాలుఁడు

(మంత్రిదిక్కు మొగంబై) అమాత్యవరా! కవిరాజసందర్శనోత్సవసందర్భమునంజేసి కాలాతిక్రమణంబు గాన కున్నవారము. ఇప్పటికే చాల ప్రొద్దుపోయినది. ఈనాఁటి కీకొలువు చాలింతము. అని తమ్మునితో లేచును.)

[అందఱు లేచి నిష్క్రమింతురు.]

అంకాంతము

స్థలము-అమ్మవారిగుడివీథి

(తెరలో మేళములు, తాళములు, రప్పెట్లు, డప్పులు, లోనగువానిశబ్దము.)

(పాములవాండ్రు పాములపెట్టెలతోఁ బ్రవేశము.)

పాములవాఁడు

(నాగస్వర మూఁదుచుఁ బాము నాడించుచు లేచి దానిచుట్టు నాడుచుం దిరుగును.)

పాట

౧. నాగన్నా దేముఁడా! నాపాలీభీముఁడా!
పాలు బోతూనీకూపడగెత్తి యాడరా.

౨. కొండాపుట్టలలోను, కోడేతాచులలోను,
గొప్పాగా దిరిగేటి సప్పాలానాయుడా.
3. పొట్టా నిండా గాలీ, గొట్టీ ముద్దూ పెట్టూ
కొండూనాయందూనా కోపము సేయకు.
౪ కలవోరూ నిను సూసి, తల కోడబ్బూ వేసి
తల లూ సేలాగూనా తలయెత్తియాడరా.

రెండవ పాములవాఁడు

ఓ రెంకుబావా! నీపాట కేంగాని, నీవు మోళీ కడతావంట వోమా టీడ గట్టి నీసిత్తరయిసి త్తరా లన్నీ యీపజ సూసేలాగు సెయ్యిరా సూదారి.

పాములవాఁడు

ఔనోరి బావా! నాసిత్తరా లన్నీ సూపిస్తా సూడు. (నాగస్వర మూఁది) మో! హో! యచ్చిణీ! మహాంకాలీ! సత్తీ! రా! రా! (అనిఆకాశముఁ జూచుచు గుప్పిళ్లతో రూపాయలు లోనగునవి చల్లును).

రెండవవాఁడు

(అవి యన్నియు నేరి చేతఁ బట్టుకొని) యెంత సిత్రం, హెంతసిత్రం! నీకెన్ని ద్దెలు తెలుసున్రా!!

పాములవాఁడు

నేను మోళీకట్టి బర్లు గీస్తా. గీత దాటి వొచ్చి నోడికి నూటికి నూరు పందె మేస్తా; సూడు నాపెగిని; సూడు నామగిమ.

(అంతలో నొకతురకవస్తాదు ప్రవేశము.)

తురకవస్తాదు

(మల్ల చఱచి యెదుటికి వచ్చి) ఏమిటివోయ్! పాములవాఁడూ! నీకే మోళీ తెల్సునూ సెప్తావు. నీగీతా దాటేవాడూ లేడూ వోయ్! నేనూ హల్లాకామేహర్బానీసే సనంల్లో దాటీ పోతాను వోయ్! (అని గద్దించును.)

పాములవాఁడు

సాయెబు మ్యా! ఇది పుల్లావు కాదోసి. ఎల్లెల్లు. నీలాటివోళ్లను లాచ్చా డబ్బై పదకొండు వేలని సూశాను. మామావోళ్లు సేతగాక మోయారు. ఎల్లు. ఎల్లకుంటే నాను గీసినగీత దాటూ సూదారి.

తురకవస్తాదు

వో! సనంకే దాటీ పోతాం. గీతా కాదూ. సీతలా దాటీ పోతాం వోయ్!

పాములవాఁడు

సర్లే! కాసే సాయెబూ! (నాగస్వర మూఁదుచు నేలపైఁ గొన్ని గీతలు గీచి బూది మంత్రించి యటుతలు చల్లి ఒకచో రూపాయలుపెట్టి) వస్తాదూ! యీగీతల్ దాటొచ్చి యీరూపాయలు ముచ్చుకో సూదారి.

(తురకవస్తాదు మల్ల చఱచి వెనుకకపఱచి వచ్చి మొదటి గీతమీఁద పడి నెత్తురు గ్రక్కుకొనును.)

(అందఱు కరతాళధ్వనులు చేయుదురు.)

(తురకవస్తాదు సిగ్గుపడిలేచి పోవును.)

[తెర పడును.]

(అపటీక్షేపంబున నొకచో లాటరుగుండు త్రిప్పుచుందురు; ఒకచో జూదమాడుచుందురు; ఒకచో గొందఱు త్రాగి పోట్లాడుచుందురు; ఒకచోఁ జిత్రవస్తుప్రదర్శనము జరుగుచుండును; ఒకచోఁ గఱ్ఱలతో సాము చేయుచుందురు; ఒకచో జక్కు

లవాండ్రు అమ్మవారు పెట్టెలతోఁ బ్రవేశించి యొడిసెలతోఁ గొట్టుకొనుచుందురు; ఒకచోఁ గోడి పందెములు జరుగుచుండును. మఱియు ననేకవిధములు. అంత మాఱువేషములతో వీరభద్రారెడ్డియు, శ్రీనాథుఁడును, గొందఱు భటులును బ్రవేశింతురు.)

వీరభద్రారెడ్డి

శ్రీనాథకవిసార్వభౌమా! మన మీయమ్మవారి యుత్సవసందర్భమున నూరెల్లఁ జుట్టిరావలయును జుమీ!

శ్రీనాథుఁడు

దేవరయాజ్ఞ.

వీరభద్రారెడ్డి

శ్రీనాథా! ఈకోళ్ల కెంతశౌర్య మున్నదో చూడుము. మే నెల్ల రక్తప్రవాహంబున సిక్తమయినను విడువక పోరుచునే యున్నవి. వీని నించుక వర్ణింపుము.

శ్రీనాథుఁడు

ఉ. ఊఁదిన యంతమాత్రమున
నుక్కున ముక్కు బిగించి కాళ్లతో
మీఁదుగఁ దన్ని కొంగపయి
మిక్కిలి క్రౌర్యము సూపి పోరెడున్
గాదన మాన దీనెమలి
కన్నుల నిప్పుక లుప్పతిల్లు నేఁ
డాదిపులుంగుతేఁ డమృత
మందినయప్పటిచంద మందెడున్.

వీరభద్రారెడ్డి

విద్యాసనాథా! ఈగొఱ్ఱెపోతు లెట్లు పోరుచున్నవో చూడుము. వీనిశౌర్య మవార్యము సుమీ!

శ్రీనాథుఁడు

(దృష్టి సారించి చూచి) హాహాహా! పొట్టేళ్లు—

చ. కలిసియు వెన్క వెన్కగను
గాళుల మొట్టుచు నింత వోయి వెఁ
జవమున మోఱ లెత్తుకొని
సాఁగి నిమేషములోన రెండునుం
దవులఁగ ముందు వచ్చి కడు
దర్పము పేర్పడ నిల్చి టాకుఁ బె
ల్లవియ శిరంబు లొప్పఁగ మ
హారవ మద్రులు వ్రేలుపోలికన్.

వీరభద్రారెడ్డి

శ్రీనాథా! మన మీప్రజాసమ్మర్దమున నింక నుండఁ జాలము. కొంచెము తొలంగి యుందము రమ్ము. (కొంచెము నడచి) అదిగో త్రాఁగుఁబోఁతు లెట్లు కొట్టుమిట్టాడుచున్నారో చూడుము.

శ్రీనాథుఁడు

(చూచి)

మ. కనుల న్నిప్పుక లుప్పతిల్ల సకలాం
గంబుల్ వడంకన్ వడిం
జనఁ గాళ్లాడక తొట్రుపా టొదవ నా
చాశక్తి హెచ్చిల్లఁ గుం
భినిపై వ్రాలుచు సోలుచుం దనకు మున్
వేఁ డున్న లేకున్న న
మ్మను నక్కం గుదెగ్రుచ్చి తిట్టు నతఁ డా
హాలాప్రభావంబునన్.

వీరభద్రారెడ్డి

శృంగారశేఖరా! అటు చూడుము. పూఁబోఁడులు పోడిమిగ నలంకరించుకొని జాతరం

జూచుతలంపునం గాఁబోలు వచ్చుచున్నారు, చూడుము; వారిశృంగార మించుకయభివర్ణింపుము.

శ్రీనాథుఁడు

(ఒక్కొకదాని నిరూపించి రాజునకుం జూపుచు)

"సీ. బొమవింటఁదొడిగినపూవింటిదొరముల్కి-
పోల్కిఁ గస్తురిసోఁగ బొట్టు వెట్టి
చకచక లీనుతారకలరేకలువోలెఁ
గొలుకులు వెడలఁ గజ్జలము దీర్చి
పొడుపుగుబ్బలిమీఁదఁ బొడమునీరెండనా
రంగు చందురు కావిరైకఁ దొడిగి
పిఱుఁదుపొక్కిలియును మెరకపల్లముగప్పఁ
బాలవెల్లువవంటి చేలఁ గట్టి
అంచకొదమల బెదరించునట్టిపోల్కి
నందెచప్పుళ్లు గల్లుగల్లనుచు మెఱయ
నడుము జవజవలాడఁ గీల్జడ ఘటించి
వచ్చు నంకమ్మ నేవ కీమచ్చెకంటి."

వీరభద్రారెడ్డి

ఈసుందరి నీయాశీర్వాదమునకుఁ బాత్రురాలు సుమా!

శ్రీనాథుఁడు

సందేహమా? ధరాపురందరా!

"సీ. చక్కనినీముఖచంద్రబింబమునకుఁ
గళ్యాణ మస్తు బంగారుబొమ్మ,
నిద్దంపునీచెక్కుటద్దంపురేకకు
నైశ్వర్య మస్తు నెయ్యంపుదేవి,
మీఁటినఁ బగులునిమెఱుఁగుఁ జాలిండ్లకు
సౌభాగ్య మస్తు భద్రేభయాన,
వలపులు గులుకునీవాలుఁగన్నులకు న
త్యధికభోగోస్తు పద్మాయతాక్షి,
మధురిమము లొల్కునీముద్దుమాటలకును
వైభవోన్నతి రస్తు లావణ్యసీమ,
నన్నెచిన్నెలు గల్గునీమన్ననలకు
శాశ్వతస్థితి రస్తు యోషాలలామ!"

వీరభద్రారెడ్డి

(ఒకయింతిం జూచి) కవిరాజా! ఈరాజానన యేకులస్థురాలో పరికింపుము.

శ్రీనాథుఁడు

"ఉ. వాలుగుకన్నుఁదోయి జిగి
పట్టునగుబ్బలు కాఱుచీఁకటిం
జాలహసించుకొప్పు జిగి
పారదము న్నగుమోముగల్గు నీ
బాలికఁ గూలి కమ్ముకొన
బట్టలు నేసెడువాని కిచ్చె హా!
సాలెత గాదురా కుసుమ
సాయకుపట్టపుదంతి యింతియే."

వీరభద్రారెడ్డి

ఈసౌందర్యవతి చాకెతవోలె నున్నది చూడుము. ఔను. ఇది చాకెతయే.

శ్రీనాథుఁడు

"ఉ. శ్రీకరభూషణంబులును
సిబ్బెపుగుబ్బలు ముద్దుఁజెక్కులున్
గోకిలవంటిపల్కులును
గొబ్బునఁ జేఱలఁ గేరుకన్నులున్
బ్రాకటదేహకాంతియును
బంగరుబొమ్మకు హెచ్చువచ్చు నీ
చాకలివాని జవ్వనికి
సాటిగ రారిఁక బోటు లెవ్వరున్."

(సశేషము)

గంగమ్మ - అహింస

పిసుపాటి నారాయణశాస్త్రి గారు

అభిషేకంబున శ్రీహరి దివ్యపా
దారవిందంబునం దుద్భవించినావు
హావభావాదుల నలరింపఁగాఁ జేసి
ముక్కంటితలమీఁది కెక్కినావు
స్నానపానముల ముజ్జగములఁ బోషింప
నుచితంబుగఁ బ్రవహించినావు
పావనద్వాదశ జీవనదులలోన
నగ్రగణ్యప్రథ నందినావు
వాయువీరన కీపు జిల్లవారలకును - దర్శనంబిచ్చి రక్షించు తాఁపునుండి
వింతవింతగ సూరారు వెలసినావు - కనికరపుఁ బాలవెల్లి! గంగమ్మ తల్లి!

సీ. నడురేయి గడగడ వడఁకుచు ముల్లోఁతు చన్నీట స్నానంబు సలుపునపుడు
ఊపిరాడకయుండ నోగి గుగ్గిలపుఁ బొగ కనుల ముక్కుల నోటఁ గ్రమ్మునపుడు
నెంపనేండకు వీఁపు మండిన నేమైన నోర్చి దుమ్మునఁ బడియుండునపుడు
ఘల్లుఘల్లునఁ బంపజోళ్లును తోళ్లఁ గొమ్ములు జమిడికలు రేఁగి మ్రోఁగునపుడు
గీ. భయము జెందక విసుకటపాటు లేక - బత్తివిడక నిస్స్పృహపాలుగాక
స్త్రీలు సైతము నీ సేవ సేయుచుండి - రౌర, నీదు ప్రభావ మత్యద్భుతంబు.
గాదె! శ్రితకల్పవల్లి! గంగమ్మతల్లి!

ఉ. అంబ! జగంబునం బరగు నందఱు నీదగుబిడ్డలే కదా!
వెంబరవిత్తులై యొదవు పెక్కసపాటున నాలుబిడ్డలన్
డంబుగఁగూడి సౌఖ్యముపడన్ మహి గొఱ్ఱెలఁబెన్పొటేళ్ల నీ
కుం బలివెట్టు క్రూరులను గోపముసేయకయుంట ధర్మమే?

మాలిక ౧

ఉ. ఆయతభంగిఁ దాను దనయాత్మజులున్ దనభార్యయున్ సుఖో
పాయముగా మెలంగుటకుఁ బాతరలాడుచు మూఢచిత్తుఁడై,
న్యాయముదప్పి నోరెఱుఁగ నట్టి యమాయిక జంతుసంతతిన్
గూయిడఁ దెచ్చి నీయెదుట గొంతులుగోయఁ గరాసిధారచే,
మాయురె! యారకొంటఘనమా? దయమాలిన దానవైతె? హిం
సాయుతులం బ్రసన్నమతి సాఁకఁ దలంచితె? యట్టులైనచో
నీ యశ మింకఁబై నిలువనేర్చునె? మాంసముఁగోరు దేవతన్,
రోయక కొల్తురే బుధజనుల్? తనబిడ్డలఁ దిన్నతల్లి ము
న్నేయుగమందునైన నుదయింపఁగ వింటిమె? యెట్టిజంతువేన్,
హాయినిగాక యాపదల నందఁ దలంచునె? కన్నబిడ్డలం,
గోయఁగరాదె జంతువులఁ గోసెడిస్వార్థపరాయణుల్?
భవన్మాయ నెఱుంగ మాకుఁ దరమా? జగదంబరో! యిందు నేమియున్
జేయక చూచుచుంటఁ బరిశీలనచేసినఁ దోఁచు "నీపశు,
ప్రాయులు ప్రాగ్భవార్తపటుపాతకదూషితులౌట నీక్రియం
జేయఁదొడంగి" రంచు; నరి చేసినఁ జేయుదు, రంతభ్రష్టులై
పోయెద రుగ్రనారకపు భూమి వసింపఁగ; వీరిసంగతిం
బాయుము, డాయ రానియకు; పావనమున్ మహిమాన్వితంబునౌ,
నీయిలు నిస్సిరో, మెదడు నెత్తురు మాంసముతో ననహ్యాముం
జేయఁగనేల? నావినుతిచేకొని హింసకుఁ జోటులేని టెం
కాయలు మున్నుగాఁ గలుగు కానుకలఁ బ్రీతివహించి, భక్తులన్
శ్రీయుతులం జిరాయువులఁ జేయుము గంగమతల్లి! మ్రొక్కెదన్.

మాలిక ౨

ప్రాణముకన్న మిన్నయగు వస్తువు ముజ్జగమందు నెందునుం
గానఁగరాదు జీవులకుఁ; గావునఁ దత్పరి రక్షణంబె సూ
దానములందు శ్రేష్ఠమగుదానము; దానిని సేయువాఁడె పో;
జ్ఞానియు నుత్తమోత్తముఁడు సార్థకజన్ముఁడు పుణ్యమూర్తి వి
ద్యానిధి సత్కృపావనధి; తల్లిరో! పావనభారతావనిన్
మానవుఁడై జనించి యభిమానము, జ్ఞానము వీటిఁబుచ్చి, యా
త్మానుభవ ప్రమోదమున కావలనై, వెలియై ప్రతిష్ఠకున్,
దానెటు లట్టు లాపదల దైన్యము, మేలున నుబ్బు, గన్న సం
తానమునందుఁ బ్రేమయు, సదా మనియుండెడి కోర్కెఁ గల్గి, యి
చ్ఛానుగతిం జరించు పశుసంతతి నెంతయుఁ బట్టితెచ్చి, ధా
రానిశితాసిపాతముల రాయిడి కోర్వక కూయివెట్టినన్
మానక, హింససేయు దయమాలి యెవం డతఁ డెంత పండితుం
డైనను నెట్టి ధర్మపరుఁడైనను గవ్వకుసాటిగాఁడు; పై
వాని మొగంబు గన్గొనినవారికిఁ బాపము రాకతీర; దా
సూనరు ఘోరపుంబనికిఁ జొప్పడ వెయ్యేడఁ దగ్గనిష్కృతుల్;
మానిని! నీవు తన్మతము మార్పఁగఁ జాలినదానవంచు నా
మానసమందుఁ దోఁచెను; గుమారులయల్లరిమాన్పఁ దల్లి చే
నైనటు గా దిఁకేరికి; సమస్త జగజ్జననీ! భవాని! యీ
దీనుని ప్రార్థనంబు విని తెప్పున హంతృహృదబ్జవాసివై
మానఁగఁజేయు మీపనికిమాలినకార్య, మహింసకెల్లెడన్
స్థానమొసంగుచుం బరమశాంతిని వర్ధిలఁజేయు మీపయిన్."

కొత్తపల్లి సూర్యారావుగారు

(వెనుకటి సంచిక తరువాయి)

ఆఅన యంకురము

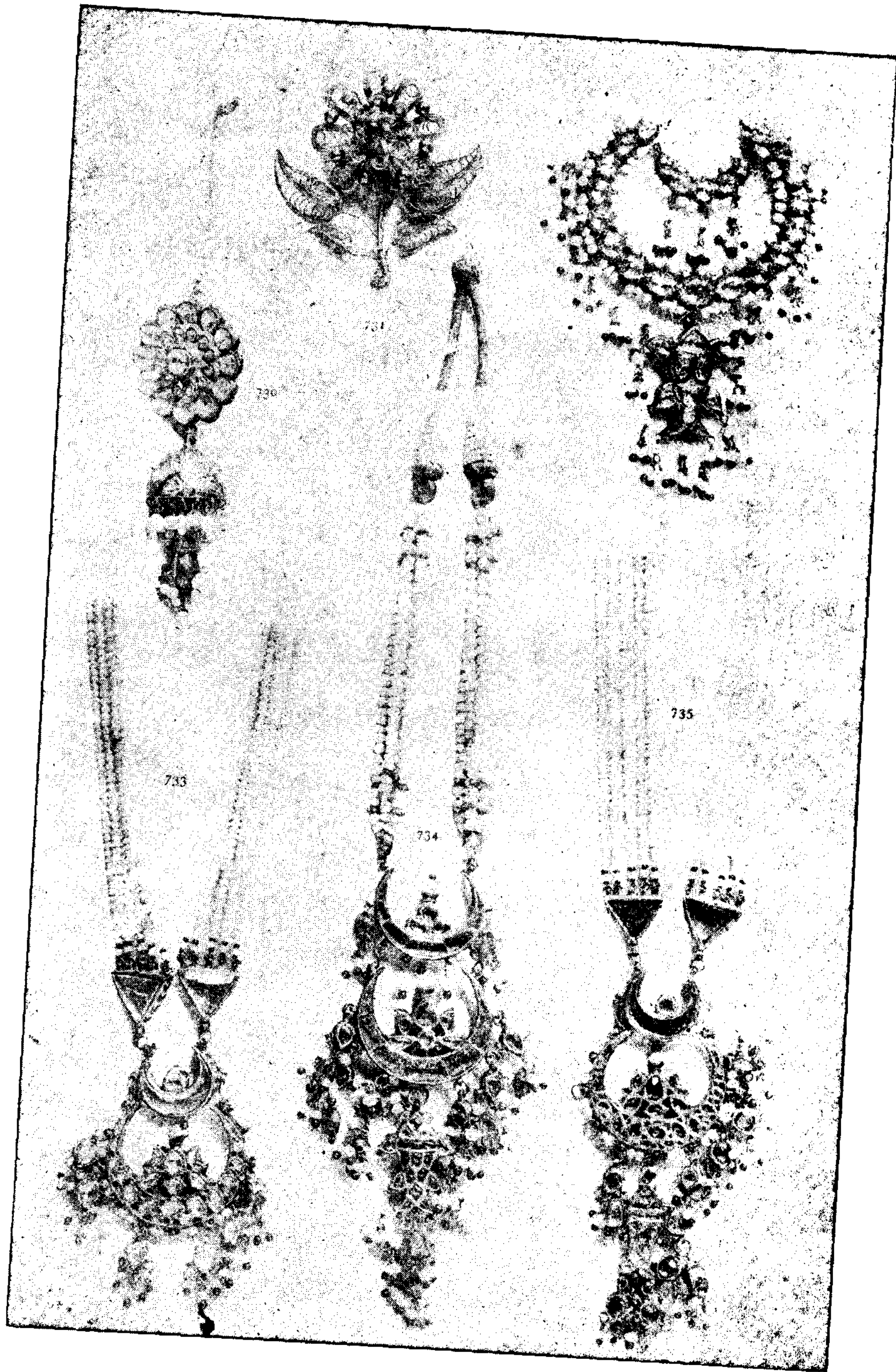
మాయూర బడియున్నదిగాని చిన్నది. ఇరువది మంది పిల్లలకంటె నెక్కుడున్నం జాలదు. బాలురు, బాలికలును గలసి యిరువదికి లోపుగానే యుండువారు. ఉన్నవారిలో సగము కోమటిబిడ్డలు. తక్కినవారికిం బొలముపాళే- చదువక్కఱలేదు. బ్రాహ్మణులపిల్లలు కొందఱు; వారికేమిచదువు? అయిదుబడులు, గుణింతము. పేరులు నేర్పుటయే యాబడియొక్క పరమోద్దేశము. మొదటినుండియు నంతకంటెం జదువే లేదనియు, నంత వఱకువచ్చినం జాలుననియుం దలంచువారేకాని విద్య యిట్టిదని యెఱింగినవారే చాలమంది లేరు. అప్పుపత్రముల మీంద సాక్షివ్రాళ్లు చేయుటకేకదా మనయూరిలోం జదువనువారే కాని యప్పుపత్రము వ్రాయుట యెట్లని యెవ్వరుం దలంపరు. మొట్టమొదటనే సంతకముచెక్కి, యే మామిడిచెట్టుక్రిందనో కమ్మవారు, కాపులుం గొందఱు పెద్దమనుష్యు లెందుకొఱకనియో, "నానమాముల బుల్లెయ్యసాక్షివ్రాలు," అనునదియే కొన్నినాళ్లు అభ్యసించువారు. శ్రద్ధపట్టి యీరీతిగాం దమతమపేరులు వ్రాయుట నేర్చికొని గ్రామములోని సర్వవ్యవహారము లలోం దామే సంబంధము కలిగించుకొనుచుం దము సాక్షివ్రాలు చదువును వినియోగించుచుందురు. ఆగొడవ మనకేలగాని, వారు సమయమువచ్చినప్పుడు, తామే యొక్కరి కవహరపత్రము వ్రాసియీవలసివచ్చినప్పుడు, చేవ్రాలు చేయుటలో- సాక్షిపదమువిడిచి వ్రాలుచేయుట చేతం గాక కష్టపడినవారిని నేనెఱుంగుదును. "... యేడుగొండలు సాక్షివ్రాలు" అని దానపత్రముమీంద వ్రాసి, చివరకు నేను సాక్షినేకాని- మఱియొక్కటికాదని తప్పించుకొని సామ్యగాచేసినవాని నెఱుంగుదును. ఆప్రసంగము విడిచినదైతము. మానాయన మాకోఱకు ... తో పాటు, దానికిం గొంచెముంతో నమకోగాని, హితోపదేశము, నీతిశాస్త్రమును చిన్నపుస్తకములను ... నేయించినాడు. మాయమ్మ నను వ్రాయుట నేర్పినది. మాయింటి విద్యార్థులు నాచేత నగునిట్టి వ్రాయింను వారు. ఒక్కసంగతి - మనలో నాదినుండియు వ్రాత శుభ్రముగా నుండునట్లు శ్రమపడినట్లు బాలుర కభ్యాసము చేయించినట్లు దృష్టాంతములున్నను ఒక్కరికిని, ముఖ్యముగా బ్రాహ్మణులలోం బాలుపుడుట నొక్కరి యొక్కరి యక్షరములేకాని మంచివ్రాంత చేయంగలవారు చిత్రము.

౬. "యగలమసుదనస" యనాము

బరుమడి నీయక్షరములు భయనయత్రసలకా

నిగవసును వ్రాయనేర్చిన

నరకేరుణా ... వ్రాలు పత్రమువలమరున్.—అని, పై యెనిమిది యక్షరములు సంప్రదాయమునం బ్రసిద్ధికెక్కినవి

3-వ చిత్రము

౮-వ చిత్రము

కాఁబోలును—వీనిని సరిగా వ్రాయుట నేర్చికొనిన మిగిలినయక్షరములు నాయభ్యాసము బలముననే చక్కఁగా వ్రాయఁగలుగుదురని యేర్పఱిచినారు. తరువాతఁ దలకట్లొక్కరీతిగా వ్రాయ నలవాటుచేసికొనుటకై,

క. పరమదయాకర శుభకర
నరవరనుత గరుడగమన నగధరపరమా
మురహరభవహరమాధవ
ధరధరనుత ధవళనయన దశరథ తనయా!

అనునీపద్యమును మేలుబంతిపెట్టించి వ్రాయించువారు. ఈపరువడియే యొరవడియని పిలువఁబడుచున్నది.—అఱవపదమేమోయని యొక్కరుశంకించిరి. వరివడివు, అనునఱవపదమున్నదఁట. మేలుబంతిలో "మేల్" మీఁదనుండునదియఁట–అనుకొనవచ్చును. ధ్వనిరూపముగా నున్నదాని నక్షరరూపమునఁ జూపుట కఱవములో "వరివడు" వందురఁట. మనకీయక్షరతత్త్వచర్చయేల–తలకట్లొప్పిదముగాఁ గుదిరినపిమ్మట,

క. గిరిదిరిగి విఱిగి నిలిచిరి
గిరికిటికింబిండిదినిరి...భీతి
ల్లిరిచింతిల్లిరి.........
......మినికిమినికితిట్టిరిభీతిక్.

ఇట్లు సర్వాక్షరములు గుడులతోనున్నవి వ్రాయించువారు. అనంతరము–"గురులును మునులును బుధులును;" నిట్లుగా నైత్వములు నొత్వములు, ప్రకారవములు, నొక్కటియేమి–నేర్పువారు. ఇప్పుడుగాని యప్పుడుగాని యీపద్ధతిననుసరించి ఫలమనుభవించినవారు స్వల్పసంఖ్యాకులనియే తోఁచుచున్నది. మానాయనగారి శిష్యులు మాకుమాత్ర మీపద్ధతిమీఁదనే నేర్పిరి.

మాయమ్మ కవీశ్వరులయింటఁ బుట్టినదేకాని తిన్నఁగా నొక్కటియు రాదు. అన్నింటిలో నున్నదాననని మాకొక్కింత యొక్కింత దొక్కశుద్ధి చేయించినది. మేనమామపోలిక మాయొద్ద నొకించుకయు లేదు. కుమారిశతకము చదివించి యర్థముచెప్పినది. అదియే మాకుఁ బుట్టకీటుదిట్టము. సీతాచరిత్రము, సావిత్రికథ, సత్యాద్రౌపదీసంవాదము, అనసూయారుంధతులు, మొదలుగాఁగల కథలలోని విషయములు నేర్పినది. మాయయ్యతాతయో, మాయయ్యతండ్రియో వ్రాసినది యొకతాటియాకులపుస్తకము; సుమారు మున్నూఱుపద్యములున్నవి; దానిలోఁ గూఁతులు నత్తవారింటికిఁ బంపునపుడు బహుగ్రంథములలోఁ జెప్పియున్నబోధలు నీతులు నేర్చివ్రాసినారు. అందుఁ గొన్నికొన్ని చదివినదానను. వల్లెవేసిన హితోపదేశములోని మిత్రలాభమున కర్థము మాయింటివిద్యార్థులు చెప్పిరి. మిత్రభేదము నేర్చికొనుటకు నాకవకాశము లేకపోయినది. ఆపదునాల్గేఁడులలో నాల్గుసంవత్సరములే నావిద్యాభ్యాసమనవచ్చును. నేర్చినది చాలును. ఇదియంతయు నాచరణలోనికిఁ దెచ్చుకొనినఁజాలదా! అదియే బ్రహ్మాండము. మనకేమిపని? వంట, పెట్టు, అతిథియభ్యాగతి తర్పణము, బీద సాధు, బంధువు, స్నేహితుఁడు, సేవకులు, సంతానము, వీరివిషయమై సరిగాఁ దెలిసికొని నడవడికలు మఱవక నడచుచున్న నంతేకంటె నేమికావలయును? తక్కిన రాజు, మంత్రి, తగవు, తీర్పులు, న్యాయస్థానములు, రచ్చలు రవ్వలు మనకేల? చదివినదానికర్థము రాకున్నవ్యర్థము. ఆసీత, సావిత్రి, ద్రౌపది, దమయంతి– వీరుపడినపాటులు, భర్తలతో నడవులుదిరుగుట, వారియందలినాథులప్రేమ, యిదినేర్చిన వేయి నీతిశాస్త్రములపెట్టు. మేముచదువుకొన్నంతలోనే లచ్చి యొక్కనాఁడు మాయమ్మతో కొంగనుబడఁగొట్టిన బ్రాహ్మణుఁడు, ఆయిల్లాలియొద్ద నోరుమెదుపలేకపోయినాఁడేమియని ప్రశ్నించి యందఱను నవ్వించినది. "అమ్మా, తపశ్శాలికి, బ్రాహ్మణునకుఁ గోపముండరాదు. కోపమెవ్వరికినిగూడదు. అందులోఁ దపస్సుచేసి యాతీతేఱినవానికి, బ్రాహ్మణునకుఁ గోపమున్న వానితపస్సెందుకు? ఆయిల్లాలికిఁ బతిభక్తియే పెద్దతపస్సనంటిది. అట్టిపతిభక్తియున్నందు కా బ్రాహ్మణునికివలెఁ గోపమేయున్నయెడల వారిద్దఱకుభేదమేమి? చెప్పవచ్చినదేమనఁగాఁ బతివ్రతకుఁ బ్రపంచములోని యందఱును లొక్కయన్నమాట. చూచితివిగదా – ఆకాలముగాదులేయిది, సూర్యుఁ డుదయింపకుండఁజేసినదఁట– దివారాత్రము లెఱింగించు సత్యాధారుఁడైన సూర్యునే భయపెట్టినదనిన–ఏమన్నమాట! మనదంతయు నూకొట్టుకాలమేకాని క్రియనడునదు. వారట్లుచేసిరి, వీరిట్లుచేసిరనిన నోహో

యనుటయేకాని మనచేత నేమియుఁగాదు. మనమతము లోని వారేకాదు, సకలమతములలోనివారు నిట్లేయున్నారు. ఈకాలమే వట్టిదుర్బలకాలము. పెద్దలుచెప్పు మాటలువిని నడువవలసినదేకాని-యట్టిమహత్త్వము మన యొద్దఁ జచ్చిపోయినది." అనిలచ్చిప్రశ్నకుగా నొక్క-యుపన్యాసమునర్చినది. ఇట్లే యేదో వెఱ్ఱిప్రశ్నకు మాయమ్మ పెద్దగాథ చెప్పుచుండునది. అవి యిపుడెందు కనుకొంటిమిగదా!

సాధారణముగా నర్థము తెలియని పెద్దపెద్దమాటలు మేముపయోగించువారము గాము. ఉచ్చరించినమాటలకర్థము తెలిసికొనువారము. ఒక్క-నాఁడంతర్వేదినుండి సప్తసాగరయాత్రచేసి మరలివచ్చు నెవ్వరో కొందఱు కుంకుమము పొట్లముకట్టి తెచ్చి మాయమ్మకిచ్చిరి. పొట్లము విప్పి బరిణెలోఁబోసికొని కాగితముపాఱవైచినది. తీసిదానిలో నేమున్నదోయని దానిని జదువ మొదలుపెట్టితిని.

"క. టెంపారరిడిపిటికలకట
రింపొందఁగఁబొందుటలరి హీనగతిన్నే
సొంపున మఱిమీాపుణ్యము–"

నాచదువు మానాయన విన్నారు. "అమ్మా! పాఱవేయవే- అదేమిచదువు? నీకు వేఱొకపుస్తకము దొరకలేదా! ఏమంత మంచిపద్యమని పట్టుకొని విడువకున్నదానవు." అనియర్థమునకై రెండుమూఁడు మాఱులు చదువఁగా విని కోపించిరి. ఆనాఁడుమొదలు రెండవకాగితము పట్టుకొనుట మానివైచితిని. సాధారణసంసారికి జన్మమునకంతకును మూఁడువందలమాటలు చాలునఁట. ఒక్కరియొద్దఁ గొలువుగుదిరి వ్యవహరించువాని కైదువందలపదములు తెలిసిన సరినెత్తుకొని పోవఁగలఁడఁట. కొంచెము మాటకారి, పుణ్యపాపములు, కథలు, కారుణ్యములు చెప్పువాఁడైన వేయిపదము లుండవలయునఁట. కవులకు వేలకొలఁదిపదములు కావలయునందురు. అందఱసంగతి నాకేమిగాని, నాకే డెనిమిది వందలపదములు తెలిసియుండునని ధైర్యము.

అక్షరజ్ఞానము, పదార్థజ్ఞానము దొడ్డవి. ఒక్క-మాట కర్థమువింటిమా రెండవమాటకు దానిసాహాయ్యమున నర్థముచేయుటకు మొదలిడుదుము. పెండ్లికివచ్చిన వారిలోఁ గొందఱు "పాపము, వారివారి తల్లిదండ్రు లిట్టిమహోత్సవములు తమకన్నులతోఁ జూచి యానందింపవలసినవి. ఇంతకుఁ బసివాండ్రయదృష్ట మిట్లున్నది." యనువారు. పూర్వాపరసంపర్కములు తెలియక, లచ్చి, గౌరును జిక్కు-పడువారు. వచ్చినవారిలోఁ బలువురు వీరికింకను దమతల్లిదండ్రులు లేరను నూహయున్నదో లేదో, యని యెఱిఁగి, మాటలాడవలసినపనియేమి, ఏబల్లి పాడు ప్రసంగమోచేయువారు. మావాండ్రుకనుసన్నలతో వారించువారు. ఎన్నినాళ్లు దాగినను గన్యావరులను యమున, వారి మనిమనుమరాలు, వీరిమనుమరాలు, వీరి కూఁతురునని వర్గత్రయము నుగ్గడించు సందర్భములో లచ్చికను పెట్టినది. "ఏమే, గౌరీ, నీకొకలాగున, నాకొకలాగునఁ జదివినారేమే, నాన్న పేరు రాలేదేమే" యని యొక్క-మాట నెంబడిని నుడివినది. అక్క-డనుండి వారికిఁ బూర్వాపరసందర్భవిచారమున కవకాశము కలిగినది. ఎవ్వరిమాటలలోనో కొంతకొంత బోధపడినది. ఇరువురు నొరులకుఁ దెలియరాకుండఁ గొన్నిదినములు తమలోఁ దామే "అసనే, నాన్న పోలికిమనయక్క-య్యలోనున్నదే; నీపోలికి నాలోఁగాని, యక్క-య్యలోఁగాని లేదే; ముగ్గురము మూఁడు తెన్నుల వారముగా నున్నారము. నాన్న పిఠాపురము వెళ్లివచ్చుచుండుట యెందుకొఱకో, బల్లిపాడు బల్లిపాడని యెవ్వరో కాఁపులువచ్చుచుండుట యేపనికో, మన మాలోచింపవలయు" నని- "పటము తెచ్చి చూపించిననాఁ డమ్మయేడ్చిన" దని "నాతో నెవ్వరో చచ్చిపోయినారని చెప్పినది. దీనిరహస్యము మనము బాగుగాఁ దెలిసికొనవలయు" నని, ఎవ్వరికిఁ జెప్పవలదనియు నిరువురు గూఢముగా నాలోచింపసాఁగిరి. మధ్యమధ్యను పెండ్లిలోవియ్యపురాండ్ర మర్యాదలలో నమ్మలక్క-ల మాటల సారముందీసిరి. ఎన్నినాళ్లు దాఁగును? అప్పగింతలువచ్చినవి. ఆనవాయిలేదని తప్పించివేయుఁడని మా యమ్మ మొదట సరిదిచెప్పినది; కాని, యేలయట్లు చెప్పవలయును? వియ్యమువారికిఁ దెచ్చిన చీరలు, జామారులు నీసమయములోనే యిచ్చివేయవచ్చును. కానిమ్మని మా నాన్నగారు సాహసించివారు, కాని పాలుపళ్లెరములోఁ బోసి తెచ్చినారు; పీటలమీాఁదఁ గూర్చున్నారు. "అష్టవర్షా భవేత్క-న్యా పుత్రవత్పాలితా మయా" అనిచెప్పి, తల్లీ, మాతండ్రిగారు గోడనుజేరఁబడి యావఱచినట్లఱచినారు.

గ్రుడ్డులనీరు గ్రుక్కుకొనుచున్న మాయమ్మయందుకొన్నది. సందుదొరకి-అపుడువారినోదార్చుటలో, పెండ్లికొమాళ్లిద్దఱును విషయమెఱిఁగినవారుకాన గురువుగారేడ్చిరని-"అయ్యో, మనయత్తమామలేయుండిననింకనెంతవిశేషముగానుండియుండునోకదా"యనియేడువసాగిరి. పెండ్లికూఁతుండ్రేడ్చిరి. అంతటనింకనెవ్వరాఁగుదురు? గోడలేడ్చినవి; ఱోళ్లురోకళ్లు నేడ్చినవి. "అపి గ్రావారోదిత్యపి దళతివజ్రస్యహృదయ" మన్నారుగద!

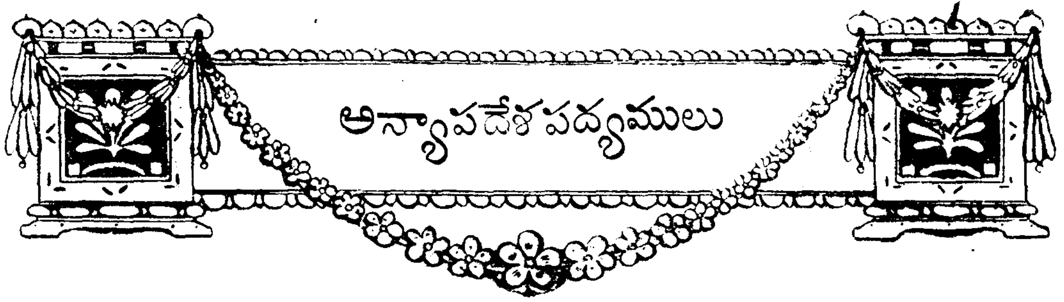
పెండ్లివారును, "జచ్చినవారుచచ్చినారు, మిమ్మేమీండ్రు తల్లిదండ్రులనుకొన్నారు. ఆతల్లిదండ్రులనెఱుఁగనేయెఱుఁగరు. వారినిమఱపించి మీరుపెంచితిరి. పెండ్లిండ్లుచేసి యొక్కొక్కరియిండ్లు మరలనేర్పఱిచి నిల్పితిరి. మీరునిలిచి యింతపనిచేయకున్న నారెండుకుటుంబములు నేమికావలసినవి! ఛిన్నాభిన్నమై యెవరికిదొరకనది వారుసంగ్రహించుకొని పేరులేకుండఁ జేసియుందురు. ప్రతిచోటను గలదియే, శుభములో నీదుఃఖము; అందునను దలఁచుకొన్నఁ గడుపుతెగఁగోసికొనిపోవు నిట్టివార్తను మీరెట్లిన్ని దినములు లోలోననణఁచియుంచియుండిరో యాశ్చర్యము! ఊరకుండుఁడు; తెలిసియుఁ దెలియనితనము, అజ్ఞానపుబిడ్డలు- బెంగపెట్టుకొందురు" అనికొందఱు- "అచ్యుతరామయ్య అన్నా! నీకేమిఛాందసము; మగవాఁడవు, లేలే: ప్రొద్దులేదు, చాలపనియున్నది. విడిదలలో గృహప్రవేశములు కావలయును. అలస్యమగు"నని కొంపఱుబోధించిరి. విడిదలబోవుచున్న వధూవరులుఁగూడ నున్నవారు నేడ్చుచునేయున్నారు. క్రమక్రమముగా దుఃఖాశ్రువులు ఆనందాశ్రువులుగా మాఱినవి.

గృహప్రవేశములకు లచ్చితో మాతల్లిదండ్రులు వెళ్లిరి. గౌరితో మేమిరువురమునువెళ్లితిమి. ఊరులదూరభారమునుబట్టి మరలవచ్చి మేమందఱము నొకటిరెండుదినముల వ్యవధానములోఁ జేరుకొంటిమి. గౌరి యొక్కనాఁటిరాత్రి యత్తవారియింటనుండఁగానే నాప్రక్కలోఁ బండుకొని "అక్కయ్యా! నేనెవ్వరితోను జెప్పనుగాని, మఱియేడువనుగాని, మాపెండ్లిలో [illegible]రందఱు నంతగా నేడ్చినారుగదా- కొంతకొంత యూహించుకొంటిమి గాని పూర్ణముగాఁ దెలిసికొనకున్న మనస్సులో శాంతముకుదురుకొనదు- జరగినవృత్తాంతము వినవలయునని-యున్నది; చెప్పు"మని కౌఁగిలించుకొన్నది. ఎఱిఁగినంత యెఱుఁగును; ఎఱుఁగనితావుల దానిమాటలకు సంబంధముగలిపి చెప్పవలసివచ్చినది. తప్పినదిగాదు. అప్పుడనుకొంటిని. "ఎంతతెలివిగలది యిది! వారు వారనుకొను నాఁటినాఁటిమాటలన్నియుఁ బదముల వరుసలోనికిఁ దెచ్చినది. నడుమనడుమ నన్వయము కుదురనిమాటలు దిగవిడువఁబడినచోటుల నామాటలుచేర్చి యన్వయించుకొన్నది!"అని యత్యాశ్చర్యమును బొందితిని. లచ్చి, యేనాళ్లు పంచిపెట్టుటకని మాయమ్మ మొదలగువారూరిలోనికిఁ బోయియున్న సమయమునఁ, జనవుగలది కావున నొంటిపాటున లక్ష్మీనారాయణనే యడిగి తెలిసికొన్నదఁట. దానికి దీనికిఁ గలయంతరమిట్టిది! బుద్ధిలో నొక్కరీతివారే వీరిద్దఱును. "వీరినే పూర్ణముగాఁ జదువులో విడిచిపెట్టితిమా, స్త్రీలలో జంటకవులు లేరను లోపమును బోఁగొట్టుదురుగదా"యనుకొంటిని.

ఇట్టి స్వచారిత్రమువినిన పిన్నవాండ్రేమిచేసిరో యెఱుఁగుదురా! "వీరు మనతల్లిదండ్రులుగారు; వీరియింట మనమేల? వీరితోఁ బనియేమి?" యను నూహకురాలేదు. "ఆహా! అపుడు వీరువెళ్లి యాదుకొనకున్న మనగతి యేమయియుండునో! ఆయవస్థలో మనకు మూఁడునాళ్లెండ్లప్రాయమే యగుటచేఁ గన్నులయెదుట జరగిన దానిని మఱచితిమి. వీరే మనతల్లిదండ్రులు. మఱియొకరి చేతులలోఁబడిన మనమెట్టికష్టముల పాలయియుందుమో! మన మిగిలినయిల్లువాకిలి యెట్టియవస్థకు వచ్చియుండునో!"అని మునుపటికంటె మాయందు నెక్కుడు విశ్వాసము కుదిరినది. దినదినాభివృద్ధిగా వినయము ముదిరినది. "మనసొమ్ము తృణమైనను ముట్టుకొనలేదు. మనపోషణకై మనమునధనములోనుండి వ్యయము చేయలేదు. ఎవ్వరిలెక్క వారికిఁ బెండ్లిలో నలువురయెదుటఁ జదివి వినిపించినారు." అని నాయనగారిపై దేవునియందువలె భక్తి, గంధముపూసినట్లు, కవచము తొడిగికొనినట్లు, ఆయనశరీరమును గౌఁగిలించుకొనుచు విడువకుండువారు. ఒక్కపనిచేయనీయరు. "అమ్మా! మేమువంటచేయఁగల" మందురు. "మీరింకను వంటచేయఁగూడదు. పనులు బాగుగా నేర్చికొనుఁడునకు, పనిచేసిన నొడలువంగును; కొందఱనుకొనినట్లు శరీరమార్దవమునకు హానిరాదు. దంచినఁ,

బిందెవిసరిన, నీళ్లుతోడిన, నాడువారికి శరీరవ్యాయామము. మనమొక్కడకును వెళ్లి పాటుపడుటకు మగవారముకాము. మనకింత నిదియే కసరత్తు. పాటుపడి యింటికి వచ్చినమగవారి కోపిక లేని నాగమ్మ లేమి యుపచారము, పతిశుశ్రూషలు చేయఁగలరు? "సుకుమారము సుకుమారము" అని కూర్చుండినచోటినుండి లేవలేక, తెగబలిసి, తెగనెండి- అదిపనిగాదు. వంటచేసిన నలసి, పిల్లకుఁబాలిచ్చిన జిక్కి, ఏమి——తినిన తిండి యేమగును! ఏమనుచున్నదే! మాటకెల్లఁ జేతిలోఁబనివాండ్రున్నారని చేతిలోని చెంబు క్రిందఁబెట్టుటకు వెంకిని బిలిచిన, నా మొగము, అది యెందుకఁబనికివచ్చును? నీళ్లు చేఁదినఁ జేతులకు బలము. నిలువున నరములు సరుదుకొనును. దంచినఁ జేతులకేకాదు వంటిలోనికిఁ గాలుతోఁగూడఁ ద్రోయుచున్నందునఁ గాళ్లకుఁగూడ బలము. కూర్చుండి తిరుగలివిసరుట, కొంచె మెత్తుపీఁట మీఁదఁ గూర్చుండి రుబ్బుట, వంగియిల్లలుకుట, బట్టలు దుకుట, ప్రాతఃకాలమున స్నానముచేయుట, కొంతసేపు తడిబట్టలోనే యుండుట, పసుపురాచికొని నలుఁగిడుకొనుట, నూనెపూసికొని నలుఁచుకొనుట, అప్పలఁగాటుక పెట్టుకొనుట- ఇట్టివి శరీరపరిశ్రమలు, లేక దోహదవిశేషములగును. కాటుక, నూనె, పసపు వీనిని వాడుచుండినఁ బ్రొయ్యియొద్దనున్న వేఁడి శరీరమున కెక్కుడని పింపదు. భోజనమునపుడు, వంటయపుడు బట్టకట్టులోని భేదమునఁ గొంత విశ్రాంతియున్నది. రాత్రులు వడ్డించుటలోఁ, బగలువడ్డించుటలో భేదములు గలవు. ఏవస్తువునుగాని యొకరికిచ్చునపు డొంటిచేతితో నీయరాదు. రెండవచేయి సాయము చేసికొనవలయును. పాత్రసంశోధనమున వంటయందుకంటె నేర్పుగలిగి యుండవలయును. ఒక్కరు మంచినీరడిగిన బిందెలో ముంచితెచ్చినవియే కదాయని చూడకుండనీయరాదు. సన్నమూతులుగల కూజాలు, బిందెలు వాడుకొనరాదు. మఱి యాచారము, శుచి, మైల, మడి, యంటుసొంటు, ఎంగిలి వీనిభేదమును గలలోను మఱవరాదు. ఆఱవైచిన బట్టలుతీసి, పిండెనెట్టునపుడే చూచి, దులిపి మఱియుఁ జేయవలయును. దానివలన పురుగులు, తుక్కుదూళి, చిరుగులు తెలియును. కట్టుకొనునపుడు మరల దులిపి కట్టుకొనవలయును. ఆఁడుది మగవారియెదుట నెల్లపుడు నిలువరాదు. ఏపనియు నొక్కరుచూచుచుండఁగాఁ జేయరాదు. వంటచేయునపుడు మగవారుబొత్తిగాఁజూడరాదు- దానికనియే యడ్డగోడలుపుట్టినవి. తుమ్ముట, దగ్గుట, యుమ్మివేయుట, నీరుత్రాగుట, భోజనముచేయుట-యివి యతిరహస్యముగాఁ జేయవలయును. పాడి, పాలు, పెరుఁగు మొదలు, చిట్టు, పొట్టు- నేర్చుకొనవలయును. పాలుకాచుటలోఁ, జేమిరిపెట్టుటలోఁ, పెరుఁగు చిలుకుటలోఁ, బడినది తెలిసికొని వెన్నదీయుటలో, నేయికాచుటలో నేర్పెంతయో కావలయును. మగవాండ్రు పాలుపిదికియిచ్చెదరు. ఆఁడుది యాపాలను జేయవలసినట్లు చేయదేని యేమిప్రయోజనము? పండించి నవధాన్యములతో నిల్లునిండించెదరు. ఏవియెట్లు దాఁపవలయునో యెఱుఁగనియాఁడుది యున్న మగవారిపాటునకుఫల మేమి? యింటనున్న వస్తువులకుగతియేమి? అన్నింటికినింటికిల్లాలుగతి, ఇల్లలుకుట. ముగ్గులుపెట్టుట గోడలు మేఁగుట, పూసి వెల్లవేయుట, యివి యింటినిరక్షించుకొనుటకేకాదు శరీరమును, దానియారోగ్యమును రక్షించుటవంటివి. ఏవస్తువెక్కడనున్నదో చీఁకటిలోనైనఁ జేయివెట్టినచోటఁ గనఁబడునట్లు తీసినచోటనే దానిని మరల బనితీరిన వెంబడినే పెట్టకున్నఁ జిరాకుపుట్టును. ఇట్టివన్నియో నేర్చికొని పెద్దవారయిన పిమ్మటగాని, మీరిపుడేమి వంటచేయుదురే పసివారు!" లని మాయమ్మబోధించును. "మనకిన్ని విషయములం జెప్పువారెవ్వరున్నారు? మనయదృష్టవశమున నీ మెదొరకిన" అని వారిద్దఱు నానందించువారు.

పురాణం సూర్యనారాయణ తీర్థులు గారు

మందమందమరందారవిందబృంద-మందు దినములు గడపితి వయ్యో! తుదకు
కుటజకుసుమమ్ముపై వ్రాలఁ గోరెద వళి! యే మనుభవింత మని దానిపై మరలెదు?

తే. నలుపుగా నుండుటం జేసి బులుపు చూచి-దూరముననుండి యే న్గంచుఁ దోఁచె నపుర!
దగ్గఱకుఁ బోయి చూడ యథార్థ మయ్యె-నెన్న నేమిటి కది వట్టి దున్న సుమ్ము.

తే. కాకమాంస మ్మదేఁ శునకమ్ము ముట్టఁ-గొంచె మదియును తుదకుఁ జేకూఱదాయె;
కర్కశుం డయి విధి యుండఁ గోర్కెచెట్టు-కటకటా! యేమి చేసిన నెటు ఫలించు?

క. ఫలములయు దళమ్ములయును-విలాసమును తెలియఁదగు వివేకులు నీకుం
గల రైన నీమరందపు-విలాస మొక తేఁటియే వివేచించుఁ జుమీ!

క. మోదుగుపూ వనుభ్రాంతిని-మోదముమెయిఁ దేఁటి చిలుకముక్కునఁ జిక్కెఁ
గాదిలి నేరెడుపం డని-యాదృతిమెయి దానిఁ బట్ట నదియుఁ దలంచెన్.

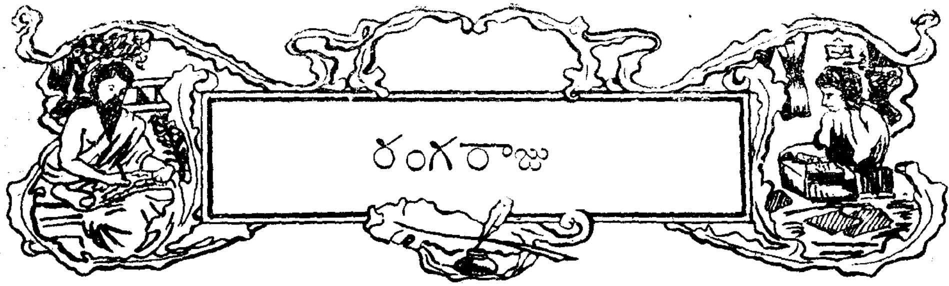
తే. గౌరి వై యొప్పు చంపకకలిక విడిచి-భృంగమా! నీవు పయిపయిరంగు చూచి
శాల్మలీపుష్పమున వ్రాలఁ దాల్మి నడఁచి-చీ! అఱచుచుందు నీ కింత సిగ్గు లేదె?

తే. ఎంత వాసన యుండిన నేమి వేగ-మొగిలిపూవునకుఁ దూరముగఁ దొలంగు
నీకు మధులవలాభమ్ము లేకపోఁగ-మొగమునిండను దానిదుమ్ము పడుఁ జుమ్ము.

గీ. వేలుపరిమళముల మఱపించుకల్ప-వృక్షసుమరాజుపై విహరించు నీకు
అడవిపూవుపయిని వ్రాల నాసవొడమె-నకట! తుమ్మెద, నీకర్మ వికృతిఁగంటి!

ఉ. పుట్టినదాదిగా నమరభూరుహపుష్పములందు నిష్టమై
నట్టులుగా నిరంతరవిహారము సల్పెదు తేఁటవేడ్కమై
నెట్టిన కొండపూవుపయినిం బడి యుండెదు దానితేనె నీ
కెట్టులు లభ్య మౌను మది నించుక యేనిఁ దలంప వయ్యయో!

రంగరాజు

దశిక సూర్యప్రకాశరావుగారు

౧

నా ముఖమండలము వాడియున్న దన్న నాభార్య సహింపలేదు. ఎప్పటివలె మధ్యాహ్నము మూడుగంటలకు నేను రుక్మిణీభవనమున విశ్రమించియుంటిని. రుక్మిణి (నాభార్య) కాళ్లగజ్జియలు మ్రోయించుచు, చేత నొకతాళవృంతమును బట్టికొని, తన వెనుక నొక పరిచారిక ఉపహారపుపళ్లెరము నొకచేత నుంచుకొని వేఱొకట వెండిచెంబుల నుదకముగొనిరా, నేనున్నచోటికి కలకలలాడుచువచ్చినది. నేను పర్యంకముపై మేల్కానియే పరుండి యుంటిని. కాని నావదనమండలము కృశించియున్నది. కళావిహీనమగు నాముఖమును రుక్మిణిచూచి సహింపలేదని తెచ్చికోలు వికాసముతో నుంటిని. రుక్మిణి నానిజస్థితి కనిపెట్టినది. తన మోము వాల్చినది. ఉపహారము నక్కడ బెట్టించి పరిచారికను వెడలిపో ననుజ్ఞ యిచ్చినది. పరిచారిక వెడలిపోయినది. రుక్మిణి నలరింపవలెనని, "రుక్మిణీ! నేను మిక్కిలి ఆకలి గొని యున్నాను. ఏవీ విందులు!" అంటిని. రుక్మిణి నవ్వినది. ఇందులకే కాబోలు నాముఖము డస్సియున్నదని తలచినది. కాని దుర్మార్గములగు తీవ్రాలోచనలచే నాముఖము కందినదన్న సంగతి దానికి తెలియదు. పట్టివెట్టిది. ఎట్లయినను నేను సంతోషముగానుండుటయే దానికి కావలసినది. దానిమనస్సు సందేహపూరితమయినది కాదు: లోపల నొకవేషము, పై నొకవేషము ధరించుచున్నానని దానికి తెలియదు. అది సరళమార్గమున సత్యమార్గము త్రొక్కుచున్నది: నేను కపటమార్గమున

"రుక్మిణీ!.........ఏవీ విందులు!"

మోసపుబాటను నడచుచున్నాను. నాకంటె రుక్మిణి సత్యసంధురాలని చెప్పక తప్పదు.

విందులు కుడుచుచుంటిని. రుక్మిణి నవ్వుచున్నది. లేని నగవు తెచ్చుకొని నేను చిఱునవ్వు నవ్వితిని. కలకలమని నవ్వుచునవ్వుచు, సిగ్గుపడి చటుక్కున నోటిలో చీర చెఱగును గ్రుక్కుకొని నవ్వు నాపుకొన్నది. పురుషుల యెదుట అంతచేటు నవ్వకూడదని దానికి స్మృతివచ్చినది. ఏమో సరసము లాడినది. వంటక మెట్లున్నదని నన్ను ప్రశ్నించినది. "ఎట్లున్నది; ఎట్లున్నది చెప్పరూ!" అని మారాము చేసినది. అన్యాలోచనలో సంపూర్ణముగ మునిగియుండుటచే రుచిభేదముగాని, పాకభేదముగాని నాకు తెలియుటలేదు. మామూలు వంటకములే కదా యని "చాలా బాగా ఉన్నవి" అంటిని. మావంటలక్క చాలా నేర్పరి యని నాకు తెలియును. ఆమె చేసిన వంటకములు దివ్యములని నాకు తెలియును అందుచే నెప్పటివలె రుచికరములుగా నున్నవని యంటిని. రుక్మిణి కడుపు చెక్కలగునట్లు నవ్వ నారంభించినది. ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసములు కూడ ఆడుటలేదు. ఈ విపరీతమే మంటిని.

రుక్మిణి నవ్వు ఆపుకొనుచు, "తమకొఱకు నేనే ఉపహారములను తయారుచేసితి"నన్నది. అప్పుడు మరల పాకములను రుచి చూచితిని. మధుపదార్థములలో లవణము చేర్చినది. కారపువస్తువులన్నియు లవణసముద్రములే! పాయసాన్నము లవణమయమే; క్షీరములు లవణములే. ఉదకములవణోదకమే. నేనునునవ్వితిని.

వెంటవెంటనే నూతనోపహారపుపళ్లెములు తెప్పించి నాయెదుటఁ బెట్టినది. "రుక్మిణీ! లవణసముద్రమును మోసికొనివచ్చితివేలనే?" యంటిని. "తమకొఱకు పళ్లెరములన్నియు సిద్ధము చేసియుంచగా నాచేతిలోని ఉప్పుబుట్ట ఆకస్మికముగా జాఱిపడుటచే ఆవంటకములన్నియు లవణమయము లయిపోయినవి. అది నేనుచేసిన వంట." అన్నది. నేను నవ్వితిని. నాపరధ్యానమును గుర్తించునేమోయని భయపడితిని. కాని రుక్మిణి సత్యకాలమునాటిది. పురుషులకు రుచిభేదములు తెలియవని, స్త్రీలే పాకమందు, తత్పరీక్షయందు నెఱజాణలని దాని నమ్మకము. ఎట్లయిన నేమి, నా రహస్యపుటాలోచనలు రుక్మిణి సరళాంతఃకరణమునకు గోచరింపలేదు. నన్ను గురించి రుక్మిణి కేమాత్రము సందేహమును లేదు. దానిని చూచినప్పుడు, దానిచెంతనున్నపుడు నాహృదయతరంగములు పవిత్రభాగీరథీజలతరంగములవలె సంతోషమున చిఱుగంతులిడుచుండును. ఎందువలన? రుక్మిణీ సరళస్వభావవీచికలే నా హృదయ తరంగముల నోలలాడించునవి. నా రుక్మిణినిచూచిన తత్క్షణము నా పాపపుటాలోచనలు పలాయనమగు చుండెడివి. నాదుర్మార్గచింతనలు దూరీకృతము లగుచుండెడివి. రుక్మిణి ఋజుమార్గతేజఃపుంజమే నా దురాలోచనా ధూమముల నెగురగొట్టి, నన్ను నిష్కల్మషునిగా, నిర్మలచిత్తునిగా, తేజస్వినిగా, ఆనందసముద్రునిగా నొనర్చుచుండెడిది. రుక్మిణి నాపాలిటికి తేజస్స్వరూపిణి. దాని ఋజుమార్గపరాయణతకు,

సత్యసంధతకు, నిర్మలచిత్తమునకును, నాదుస్స్వభావమునకు పోలిక వేసికొని సిగ్గుపడుచుండెడు వాడను. కాని నాస్వభావమందు మార్పుగలుగ గలదా? దుర్ఘటము, దుర్ఘటము. రుక్మిణి విసనకర్రతో నన్నుకొట్టి, "రాత్రి నా చేతివంట ఆరగింతురుగానిచూడు"డని పక్కున నవ్వి, కొంతసేపు అతివినయమున తాళవృంతముతో విసరి, పాయసమును త్రాగుటకు చేతి కందిచ్చి, మరల వచ్చెదనని వెడలిపోయెను.

రుక్మిణి నాచెంత నున్నంతవరకును నాకు నిర్మలభావవీచికలే ప్రసరించుచుండును. అది కాలు బయటపెట్టగానే నాదుష్టభావములు మానస సింహాసనము నధిష్ఠించును.

రుక్మిణి మరలవచ్చినది. కలకల నవ్వినది. ఆముఖమున స్వర్ణతేజస్సు మూర్తీభవించి నట్లు నాకుతోచినది. పెద్దగానవ్వుచు, "అన్న గారికుమారు నింకొకసారి యెత్తుకొందురుగాని లెండు." అన్నది. మరల నవ్వినది.

నాఒడలు కంపించినది. కాని పైకి ఏమాత్రమును నేను చలింపనట్లేయుంటిని. నోటి మాట "సంతోషమే"యంటిని. "నేను అక్కయ్యచేత పువ్వులుపెట్టి జడ వేయించుకోవలెను." అని చంటిపిల్లవలె గారాబపు పలుకుల నుచ్చరించినది. పోయిరావలసినదని సంజ్ఞ చేసితిని. రుక్మిణి వెడలిపోయినది. నేనును దానివెనుక రుక్మిణీ భవనము విడిచిపోతిని.

౨

నాప్రత్యేక మందిరమునకు బోతిని. నేను రుక్మిణివలె సరళభావము,ఋజుమార్గము అనుష్ఠింపగలనేమో యని యోచించితిని. అల భ్యము అలభ్యమనియు, అనవసరమనియు తోచినది. స్త్రీకిమాత్రమే సరళమార్గము తగునుగాని పురుషుల కెంతమాత్రము తగదనియు, అందులో క్షత్రియులగు నావంటి వారి కనుచితమనియు, పైగా రాజ్యకాంక్ష గలిగినవారికి బొత్తిగా తగదనియు నిర్ణయించితిని. రాజ్యస్థాపనకొఱకే కాదు: పురుషులు చేయు ప్రతిప్రయత్నము కొఱకును, అనేక మార్గములు త్రొక్కవలసియుండును. కార్య సాఫల్యముకొఱకు సాధనోపాయము లనేకములు వెదకవలసియున్నవి. కార్యసఫలత నొనరించుకొనుబాధ్యత పురుషులదిగాన వారి కొక్క మార్గముచాలదు. ఆకారణమున వారికి సరళమార్గము అననుకూలము. పురుషులు పెక్కుదారులు తొక్కకతప్పదు. అది స్వభావము. అందులో క్షత్రియధర్మము, దానిలో రాజనీతి మహోదారము లయినవి. మార్గము లసంఖ్యాకములు. సరళమార్గము రుక్మిణికే కాని నాకు తగదనియు, నేను త్రొక్కు మార్గములు వీరపురుషోచిత లక్షణములనియు నిశ్చయించితిని.

నా సోదరు డగు రామరాజు రాజ్యపాలన చేయుచుండెను. మేమిరువురమే సోదరులము, నేను చక్రవర్తి సోదరుడ నన్న బిరుదుతప్ప అన్యమయిన అధికార గౌరవప్రపత్తులేమియు నాకులేవు. రాజలాంఛనములు, మర్యాదలు, గౌరవములు, అధికారములు సమస్తమును రామరాజునే యాశ్రయించియున్నవి. ఆయన భార్య శాంతాదేవి.

రాజ్యములో రామరాజునకు పలుకుబడి తక్కువ. తల్లిగర్భమున అతడు జ్యేష్ఠుడై జన్మించిన సదుపాయమొకటి తక్క బాహుబలమునందేమి, రాజ్యము విస్తరించుటయందేమి, పరిపాలనమునందేమి, దక్షుడుకాడు. రామరాజుకంటె రంగరాజు సర్వవిధముల సమర్థుడగు చక్రవర్తి కాగలడని నేనా నోట నానోట కర్ణాకర్ణిగా వినుచుంటిని. దేశపుసరిహద్దుల శత్రురాజుల దండయాత్రల నరికట్టుటకు రామరాజునకు సమర్థతలేనిమాట తథ్యము. దేశములో అల్లరిమూకల పెనుకల్లోలము లడంచుట కంతకంటె శక్తిలేనిమాట నిశ్చయము. ప్రజల కాతనియందు విశ్వాసము లేదన్నమాట నిజము.

కాని ఈరంగరాజు (నేను) ఏమిచేయగలడు. నిత్యము గోపరాజు (నా మిత్రుడు) నాచెవివద్ద ఇల్లుకట్టుకొని వాపోవుచున్నాడు దేశకార్యములను జక్కపఱుపవలెనని. అట్లే నిశ్చయించితిని.

సరే, నా అన్నగారికి సర్వవిధముల తోడ్పడగలను. అల్లరిమూకల నణచివేయగలను. శత్రురాజుల పీచ మడంపగలను. దేశహితకార్యము లనేకములు ప్రవేశపెట్టగలను. నాకు చక్రవర్తిత్వము అవసరములేకయే అట్టి పనులు చేయగలను కాని నాకంతరాయము లనేకములు. ప్రధానమంత్రియగు లక్ష్మణుడు అట్లుకాదని, ఇట్లుచేయుమని నా కర్తడు పనులు నిర్ణయించుట, రామరాజు తలయూపుట నేను సహింపరాని విషయములు. అందుచే రాజ్యపాలనాసౌష్ఠవమున కావంతయేనియు నేను సాయపడు నవకాశము తప్పిపోయినది. రామరాజునకు నామాటయన్న తృణభావము. లక్ష్మణమంత్రిమాటయందు గౌరవభావము. ఇక రాచకార్యము లెక్కడ చక్కబడునో నాకు తోచలేదు.

అప్పటినుండియే నాకు సంకల్పము ఉదయించినది. ప్రజాభీష్టముకొఱకు, రాజ్యగౌరవముకొఱకు, దేశవిముక్తికొఱకు, భగవంతుని మెప్పించునిమిత్తము నేనిట్టిపనిచేయ నిశ్చయించితిని. రామరాజును సింహాసనమునుండి తొలగించి నేనేసింహాసన మధిష్ఠింపనిశ్చయించితిని. స్వాతంత్ర్యరహితుడగు రంగరాజు రామరాజు ప్రభుత్వమున నే మహాకార్య మొనరింపజాలడు. చాలాకాలము తర్కవితర్కములకు లోనయి, వాదోపవాదముల కొనసాగించి, చివరకీనిర్ణయము చేసితిని. నేను చక్రవర్తిని కాకతప్పదని నిశ్చయించితిని. ఇది నావజ్రసంకల్పము. దీనికి చలనము కలుగరాదు. ఇందు స్వార్థము రవంతేనియు లేదు. ఇట్టిది క్షత్రియలక్షణము. వీరపురుషోచిత కృత్యము. ఇందు తప్పేమియు లేదని నా అంతరాత్మ ఎలుగెత్తి చాటుచున్నది. సమర్థత కలిగియుండియు ఇట్టి పనికి పూనుకొనక ఉపేక్షించితినా, నాక్షత్రియజన్మ మంటకలిసిపోవునని నాకు తోచినది. ఈమహాకార్యమున కెట్టి ఆటంకములున్నను తొలగించుటకు సంసిద్ధుడను.

అప్పటికే రామరాజు సింహాసనారూఢుడుగడా! ఆయనకప్పటికి దాంపత్యయోగము కలుగలేదు. అప్పటిది నారహస్య ప్రయత్నము రామరాజును చాటుచాటుగా కత్తికి బలి

యిచ్చి సింహాసనారూఢు డను కావలెనను తలంపు అప్పటిది. దేశవిముక్తికొరకు సోద రుని ప్రాణము తృణీకరింపదగునని నాయంత రాత్మ బోధించినది. సంకల్పము కలిగినదికాని సోదరుని మరణమన్న నాగుండె లావులించి నవి. ఎట్టిరాజ్యములయినను విస్తరింపచేయ వచ్చునుగాని, ఏకగర్భోద్భవులను సంపా దించుట దుస్తరమను వేదాంతపుపోకడలు స్పృశించినవి. ఆప్రయత్నము విరమించితిని. ఆయనకు వివాహమయినది. శుష్కాలాప ములకంటె రాజ్యగౌరవము ప్రధానమని తో చినది. సోదరమరణమును కండ్లజూడవలెనని తలచుచుండగానే అతని కొొకకొడుకు జనిం చినాడు. నాకార్యము భారమయినది. నేనిప్పు డిరువురను కడతేర్పవలసి యున్నది. నా ఉపే క్షకు నేను పదిపది మారులు నిందించుకొొం టిని. ఇప్పుడేకదా నారుక్మిణి వచ్చి చెప్పిపోయి నది, "అన్నగారి కుమారు నింకొక్కని ఎత్తు కొనవలసియున్న"దని నావదినె శాంతాదేవి మరల గర్భవతి యయియుండనోపు. నాయు పేక్ష క్షమార్హమయినది కాదని తోచినది. నేనిప్పుడయినను కార్యమునకు బూనుకొన వలెను. ఈయుద్యమమున నాకు తోడ్పడున దొక్క గోపరాజు మాత్రమే.

ఈ ఆలోచనలలో మునిగి తేలుచుం టిని. గోపరాజు అక్కడ కేతెంచెను. రామ రాజు భార్య గర్భవతియని ఊదితిని. గోప రాజు నా ఉపేక్షకునాలుక కఱచుకొొనెను. ఒక జీవునితో సరిపోవు పని ఒకరికిద్దఱు, ఇద్దఱకు ముగ్గురను చేసితివని నిందించెను. నేను చాలా నొచ్చుకొొంటిని. నా అలసతయే రాజ్యవినాశమునకు కారణమని నేనూహించి తిని. ఎందఱయినను సరే, రంగరాజు చక్ర వర్తి కాబోవుమార్గమున ప్రతిబంధకులు అం దఱు హతులుకాక తప్పదని నిశ్చయించితిని.

ఈ యుద్యమమున నాకు గోపరాజు సం పూర్ణసహాయము కాగలడు. పునః పునః ఈ సంకల్పమునే నేను దృఢపఱచుకొొనుచుం టిని. రామరాజును కడతేర్ప నిశ్చయించితిని. అతని చిన్నకుమారునికూడ కత్తికి నొప్ప గించుటకు నిశ్చయించితిని. పుట్టబోవు శిశువు బాలికయయిన యెడల ప్రమాదము లేదు. పురుషశిశువే యయినచో ప్రమాదము సం భవించును. ప్రమాదమేమి? ఆశిశువు జీవకణ ములు నిలువజాలవు. ఇది నా దృఢప్రతిజ్ఞ.

ఈ ప్రయత్నమందు నే నహోరాత్ర ములు నాశక్తినంతయు ధారపోయుచుంటిని అనేకములగు మానసవికారములకు లోనయి తిని. చివరకు నాసంకల్పమే దృఢతమమయిన దనియు, అవశ్యాచరణీయమయిన దనియునిశ్చ యించితిని.

గోపరాజు నాచెవిలో రహస్యము నూది వెడలిపోయెను. నా ముఖవికాసచిహ్నాచే "సర్వోత్తమమని" తెలిపితిని.

3

రెండు దినములు గడచినవి. మాకోట యందు రోదనములు పెచ్చుపెఱిగినవి. శాం తాదేవి నిండుచూలాలు. రుక్మిణి ఆమెచెంత ఆమెబాలుని ఒడిలో బెట్టుకొని రోదనము

చేయుచుండెను. శాంతాదేవి స్మృతితప్పి క్రిం

ద పడిపోయెను. అశ్రుధారాసరితమగు నామె నెమ్మోము వెలవెలబాఱి కరుణరసము సోనలుగా ప్రవహింప జేయుచుండెను. నారుక్మిణి లేతమోముకంది కన్నీటిధారలచే మలినమయి దీనమయి చూపట్టుచున్నది. చుట్టును పరిచారికా సమూహము పెద్ద గొంతెత్తి "మహారాజా! రామప్రభూ! ఏమీా, ఈ కాలకర్మము!" అని వేవిధముల విలపింపసాగిరి.

శాంతాదేవి కెటులయినను స్మృతితెప్పింపవలెనని రుక్మిణి పరిచారికలచే శైత్యోపచారములు చేయించుచుండెను. పరిచారికలు వివర్ణవదనలై ఏమేమో పలవించుచుండిరి. "ఎన్నడును రామప్రభువు వేటనుంగతి మెఱుగడా? ఏనేమో కాలము పండి, ఘాతుకమృగము వాతపడవలసిన కర్మమున్నది గనుక, రామచక్రవర్తి కీదుర్మరణము ప్రాపించె"నని వారు చెప్పుకొనుచుండిరి.

రుక్మిణికూడ వేటకతమున నే రామరాజు చనిపోయెనని విశ్వసించినది. కాని రామరాజునుజంపిన ఘాతుకమృగము చిరకాలమునుండి పొంచిపొంచి, కోటలో వసించుచుండిగో చివర కీపనిచేసినదని దానికి తెలియదు.

రామరాజు మరణించినాడు. అరణ్యమున రామరాజు వేటకు బోయిననాడు గోపరాజు అడవిలో పొంచియుండి ఒక్క వ్రేటున కడతేర్చి ఘాతుకమృగముచే మడిసెనని వదంతి కలుగజేసినాడు. అది కథ.

ఒక్క నెల దినములయినది. ఈనెలదినములనుండియు నే నెట్టిదశయందున్నానో అది పరమేశ్వరునికి దక్క నన్యులకు దెలియనసాధ్యము. రామరాజువంటి ఉత్తమప్రభువు ఇక ఉండబోడని నాకు తోచినది. అతని నెమ్మది, అతని శాంతభాసము, అతని వికాసవదనము పెక్కుండ్రకు ఉల్లాసము కలిగించెడివని నాకుతోచినది.

శాంతాదేవి మహాయిల్లాలు. రామరాజు చన్న మఱుదినమునుండియు నా పడతి యెట్లు మంచముపట్టి మరణించుచున్నదో నే నూహింపలేను. పతివియోగము మహాదుర్భరమని గుర్తించితిని. చిలుకా గోరువంకలవలె నున్న మిథునము పాలిట నేనొక కాలసర్పమునై జనించితినని స్పష్టపడినది. ఎట్టి సాహసకార్యమయినను చేయగలనుగాని అన్యోన్యప్రేమితుల నెడబాపజాలనని స్పష్టపడినది. నారుక్మిణి నన్నెట్లు ప్రేమించుచు నాకొఱకై ప్రాణములు ధారపోయుటకు సంసిద్ధురాలయియున్నదో అట్లు తనపతియెడ శాంతాదేవియు కూడనని స్ఫురించినది. ప్రేమరజ్జువులచే బంధింపబడిన దంపతులను ఒక్కకత్తివ్రేటున ఎడ

బాపి, ఒకనిని శాశ్వత దూరీకృతునిగ జేసి, రెండవవారిని శాశ్వతమృతజీవిగా నొనరించిన నామహాపాపమునకు మిక్కిలి దుఃఖించితిని.

వెనుదిరిగి చూచితిని. మొదట నాకీ యాలోచన లెందులకు తోచలేదని ప్రశ్నించుకొంటిని. రామరాజును దుర్మరణముపాల్చేయుట కేవలము పరమార్థదాయకమని పైకి మాటలు చెప్పుకొంటినేకాని, యథార్థముగ స్వార్థమే అధిష్ఠానదేవతయై, నాఆలోచనలలో లీనమయి, ఆలోచనలకు ప్రాణభూతమయి, నాకన్నులకు పొరలు కప్పినది. ఆకారణమున అంతయు సవ్య మనుకొంటిని. స్వార్థమే అంత పని చేయించినదని ఇప్పుడు తెలిసికొంటిని. స్వార్థము నన్ను మోసగించిన దనుకొంటిని. తెలిసియు, తెలియకయు అకార్యమాచరించితి ననుట స్పష్టము.

౪

రుక్మిణీభవనమునకు నేను బోవుచుంటిని. పూర్వపుకళకాంతులు లేవు. రుక్మిణీమోమున చిరునవ్వు తొలకరించుట లేదు. మాకోట భాగము లన్నిటికిని వర్షర్తువు ప్రవేశించినది. ఆకాశ మెన్నడును స్వచ్ఛముగా నుండుట లేదు. ఎల్లప్పుడును వదనములు మేఘపరివృతములే, కళావిహీనములే, రోదనసంకలితములే. రుక్మిణీ వదనచంద్రుడు మేఘమండలములో నణగిపోయెను. ఇది నాకు దుర్భరముగా నుండెను.

శాంతాదేవి పూర్వము రుక్మిణితో గలసి మెలసి యాడుకొనుచుండుటచేత మా భవనములన్నియు సహస్రదీధితులతో వెలుగొందుచుండెడివి. ఆవికాసమును, ఆవిలాసమునుగని నేనానందించెడు వాడను. నేడో గృహాంగణములన్నియు పాడుపడి యున్నవి. ప్రతిభాగమునుండియు ప్రేతధూమము లెగురుచున్నట్లు గుర్తించితిని. ఈప్రేతాగ్నిని రగులు కొల్పిన దీరంగరాజే!

ఒకనాడు రుక్మిణీభవనమున నుండగా రుక్మిణి నాచెంతకు వచ్చినది. నన్నుచూచి నవ్వలేదు. నాతో చనవుమెఱపి మాట్లాడలేదు. ముగ్ధభావము వహించినది. రుక్మిణీపరాఙ్ముఖత్వము నాదుష్టత్వమునకు భగవంతుడు నన్ను శిక్షించుచున్నాడని తలచితిని. పరిచారిక ఒక్కతె పరుగెత్తుకొని వచ్చి, "అమ్మా! శాంతాదేవిగారి సంగతి చూడండి" అన్నది. రుక్మిణి ఆత్రముతో, నాతో బలుకకుండగనే, వెడలిపోయినది. దాని మొగము మాత్ర మీపలుకులనుచ్చరించియుండును: "శాంతాదేవి బ్రదుకు ఏమయితే మాత్ర మేమిలే" అని.

నాచక్రవర్తి పదవికి రాజబాట ఏర్పడినది. రాజమంటపమునకు బోతిని. నన్ను చూచిఅందఱును నాసోదరునిదుర్మరణమునకై నేనువగచుచున్నట్లు తలచి ఓదార్చుచుండిరి. జరిగినది జరుగగా నేను చక్రవర్తినయి పరిపాలన మొనరించుట కెంతయు తగినవాడనని కొనియాడిరి. ఓహో! వీరికి సత్యధ్వని వినబడలేదని సంతసించితిని. ప్రధానామాత్యుడగు లక్ష్మణమంత్రి లేచి, "అవును. రామ

రాజును ఘాతుకమృగము చంపినది. అది పెంపుడు మృగమే యయియుండవచ్చును. జరగినది జరగిపోయినదిగాని, రామప్రభువు పేరు

మీదుగా, ఆయన బిడ్డలను ఘాతుకమృగము వాత పడకుండ కాపాడవలెను." అని శూలములవంటి పలుకుల నుచ్చరించినాడు. నాకు ముచ్చెమటలు పట్టినవి. నేనింత ధైర్యవంతుడనే, ప్రతాపశాలినే, బక్కవానిమాటల తృణీకరింప లేకపోతినే యని దిగులొందితిని. లక్ష్మణసింగు ప్రశంసించిన దుష్టఘాతుకమృగము నేనే. నేనీసంగతి గుర్తించితిని: నేనెంతటి ప్రతాపశాలినయినను, మోసకృత్యమొనర్చి కప్పిపుచ్చుటచే నాప్రతాపము భగ్గున మండిపోయినది. బక్కమంత్రి యయినను, అతడు పల్కినది అమృతమయమగుటచే, దానికిప్రతీకారము కలుగక, నిరాటంకముగా, స్వేచ్ఛగా బయటికివచ్చి విజృంభింపకలిగినది.

నేను వట్టి అమాయకునివలె నాటకమాడి సభాస్థలి విడిచి వెడలిపోతిని. శాంతాదేవికి కవలపిల్లలు జనించినట్లు తెలిసినది. ఇద్దఱును మగశిశువులే!

౫

నాకు మఱింత ఆందోళన హెచ్చినది. నామార్గమున ముగ్గురు శిశువులున్నారు. లేనిచో లక్ష్మణమంత్రి వారిపేరుమీదుగా పరిపాలన జరపి, ద్వంద్వప్రభుత్వము నేర్పరచును, లేదా పిల్లలను వెనుక వేసికొని ప్రత్యర్థికక్షలను లేవదీయును. నేను చక్రవర్తినయితినా, పిల్లలు జీవింపరాదు. సర్వతంత్ర స్వతంత్రుడను కావలెనుగాని, అర్ధపరిపాలన వ్యర్థపరిపాలనతో సరి. నా ఉపేక్ష నన్నెంతటికి తెచ్చినదో యని వగచితిని.

గోపరాజు వచ్చినాడు; శిశువుల మారణోపాయమును నాకు బోధింపుచున్నాడు. లక్ష్మణమంత్రిపై నాకు మత్సరము రగుల్కొన్నది. అతడు కారణముగా రామరాజుశిశువులపైకూడ ఈర్ష్య జనించినది. రామరాజు పెద్దకుమారునకు మూడవసంవత్సరము. గోపరాజును, నేనును మాఆలోచనలతో కాలము గడపితిమి. ఓహో! జరగినది జరగిపోయినది; నేనెవరి కొఱకును విచారము పెట్టుకొనరాదని నిశ్చయించితిని. రుక్మిణి నన్ను పల్కరించలేదని మనోవ్యథను పొందుట స్త్రీగుణమని తోచినది. మనోవైకల్యము పొందకూడదని నిశ్చయించుకొంటిని. గోపరాజును మానూతన కార్యక్రమమునకు వినియోగించితిమి.

కోటలో మరలరోదనములుప్పతిల్లినవి. శాంతాదేవి మరణశయ్య నధివసించినదని తెలిసికొంటిని. ఆమెచెంతకు బోతిని. పరిచారికలు తమ తమ యుపచారములందు నిమగ్నులయి యుండిరి. ఒకప్రక్కన శాంతాదేవి, కవలగ్రుడ్లు వేఱొకశయ్యపై శయనించి యుండిరి. శాంతాదేవి మాటిమాటికిని రుక్మిణివైపుచూచి కన్నుల నీరునించుచున్నది. రుక్మిణి శాంత శయ్యప్రక్క కూరుచుండి, వాల్చిన వదనమెత్తకుండ నట్లే వివశయయి యున్నది.

శాంతాదేవినన్నుచూచి, కన్నుల నీరునించినది. రామరాజును చంపినది నేనే యని శాంతాదేవికికూడ తెలిసినది. సర్వజనులకును శ్రుతమయినది. అందువలననే రుక్మిణి, శాంతాదేవి దుర్భరవిచారసముద్రమున తానుకూడ మునిఁగి, నాతో విశేషప్రస్తావనకు రాకున్నయది.

శాంతాదేవి నన్నుచూచినది. అప్పుడు నాహృదయ మెట్లున్నదో తెలియునా? వజ్రతుల్య మొనర్చుకొంటిని! నాకార్యము నెరవేరవలెను; అప్పుడు నేనుండగి చూడవలెను. అట్టిస్థితిలో నున్నాను. “మహాప్రభూ! బిడ్డలు, రుక్మిణి, మీరు,” అన్నది. శాంత: తన బిడ్డల పోషించుభారము నాది, రుక్మిణిదియు నని చెప్పినది.

ఒక్కనిముసము నా మనోవజ్రమునకు భిన్నత్వము ప్రాపించినది. అయ్యో! రంగరాజు నాభర్తను కడతేర్చినాడు; తిరిగి నాశిశువులను ఆఘాతుకమృగమునకేయొప్పగింపతగునాయనియయినయోచింపక, నాకే యొప్పగింత చేసినది, శాంతాదేవి. ఎంత దయామయియో, ఎంతబుద్ధిమంతురాలో యని నాశ్చర్యమొంది, చకితుడ నయితిని.

వెంటనే నాకార్యసందేశము స్ఫురణకు వచ్చినది. మానసికపంజరము తిరిగి పాషాణసదృశమయినది. కాలుమబ్బులు గ్రమ్మినవి. కోటలోని దీపము లాఱిపోవుచున్నవి. అగ్నినుండి రక్తము స్రవించుచున్నది. కవలశిశువుల రుక్మిణియొడిలో పాఱవేసి, శాంతాదేవి తన భర్తృసదనమునకు లేచిపోయినది. కోటంతయు రోదనములతో నిండిపోయెను. నామనస్సు చలింపలేదు. నేను వజ్రతుల్యుడనుగానే యుంటిని. అక్కడనుండి లేచిపోతిని.

నా ఆలోచనాగారము ప్రవేశించితిని. గోపరాజు ప్రవేశించినాడు. కార్యముసఫలమయినదన్నాడు. రామరాజు జ్యేష్ఠకుమారునికి,

“మహాప్రభూ! బిడ్డలు రుక్మిణి మీరు” అన్నది శాంత.

మూడేండ్ల బాలునకు విషప్రయోగము చేసి వచ్చినాడనని తెలిపినాడు. నాకు పశ్చాత్తాపము కలుగలేదు. దుఃఖము కలుగలేదు. కాని నాకు ఒడలు తెలియుటలేదు. సేవకుడు నా యొద్దకుపరుగెత్తుకొనివచ్చి, "అయ్యో! రామ ప్రభువు పెద్దబిడ్డడు మరణించినా"డని ఆవురుమని ఏడ్చుచుచెప్పి వెడలిపోయెను.

ఏమా! ఈదుర్మరణములన్న ఆలోచనలను నామనస్సు దరికి రానిచ్చుటలేదు: అద్భుతమగు తపశ్శక్తిచేతనే నా మనస్సును చిక్కబట్టగలుగుచుంటిని. నాచూపు "రంగరాజు చక్రవర్తిత్వము" మీద నున్నది కాని దేనికిని విచారము కలుగుట లేదు. కోటంతయు పాడుపడుచున్నను సరే,నా కార్యసాధన తీగెలుప్రాకి, పుష్పించి, ఫలముల నందీయ సంసిద్ధమయినదని తృప్తినొందుచుంటిని.

నేను చక్రవర్తినయిన మఱునాడు రుక్మిణినాతో సరసము లాడకపోదు. అప్పుడు నాహృదయకుసుమము వికసించకపోదు. ఆనందమధువు తొలకక పోదు. అందుచే నీలోపల నేమి జరగినను, ఎవరుమరణించినను, నాకు విచారములేదు.

మరల గోపరాజును నూతనకార్యక్రమమునకు వినియోగించినాము.

ఏమిజరగునో యని యాత్రముతో నుంటిని. నాకు మనశ్చాంచల్యము కలుగలేదు. కాని నాకండ్లు అంధకారమును ప్రేమించుచున్నవి. నాగదిలో కూరుచుంటిని.

మరణశయ్యపైనున్న శాంతాదేవిదృశ్యము ప్రత్యక్షమయినది. నేడెందులకోకాని, శాంతాదేవిని చూచిన జాలి కలుగుచున్నది. భర్తను జంపిన ఘాతుకమృగముచేతికే బిడ్డల నొప్పగించుచున్నదే, నాయందు పుత్రవాత్సల్యము గల శాంతాదేవియెడ నే నెట్లువర్తించితిని? ఆమె భర్తను జంపితిని, ఆమె బిడ్డనిజంపితిని.గుడ్డనుజంపనుద్యమించుచుంటిని. శాంతాదేవి, నాతల్లి, నేను దుర్మార్గుడనని తెలిసియుండియు ఆమె నాయెడ వర్తించినవిధము, ఆమె నన్ను పుత్త్రుకుని భంగిచూచుచున్నదని తెలిసియుండియు ఆమెయెడ నేను ప్రవర్తించిన విధము తూచుకొంటిని. నేను చక్రవర్తినగుటకా యిట్లుచేయుచుంటిని? లక్ష్మణమంత్రి కొలువు చాలించుకొని ప్రతికక్షుల జేరినాడు. సామంతరాజు లందఱును కలసి, నాదుర్మార్గమును బ్రకటింపుచు తిరుగుబాటు చేయుచున్నారు. ప్రజలలో రంగరాజు ఘాతుకమృగమని స్పష్టపడినదని తెలిసికొంటిని."అయ్యో!" యని యార్చితిని. నామానసవీథిని శరవేగమున మేఘములుపరుగెత్తుకొని పోవుచుండెను. అందు నారుక్మిణివదనమండలము గాన్పించుటలేదు. నేను ఘాతుకమృగమయిన నాటనుండియు, నారుక్మిణి చల్లనిచూపులే నాకు కఱవయ్యెను. సమస్తమును గోల్పోతిని. కోటనుండి ప్రేతధూమదుర్గంధము బయలువెడలుచున్నది. "ఓయి గోపరాజూ! ఒక్కసారి నిలువవోయీ!"అనిపిచ్చివానివలె కేకవేసితిని. ఆమాట అతనికి వినబడలేదు.

౬

నాప్రాసాదము పైభాగమునుండి చూపు సారించితిని. అదిగో! అడుగు ప్రాసాదమున

నారుక్మిణి! పర్యంకముపై శయనించియున్నది. దానిప్రక్కన దీపములు సహస్రజ్యోతులై నాకు గోచరించుచున్నవి. రుక్మిణీహస్తములు అనేకములు చూపట్టుచున్నవి. రుక్మిణి పార్శ్వభాగమున తళతళమెఱయు చేబాకులు పదులు ప్రకాశించుచున్నవి. తనచేతి నొకదాని తలక్రింద జేర్చికొని, వేఱొకచేతిని కవలపిల్లలపై నునిచి, నిదురపోవుచున్నది.

నాకు ముచ్చెమటలు పట్టినవి. నాలుక తడబడుచున్నది. కన్నులు మిఱుమిట్లు గొనుచున్నవి. ఆప్రాసాదప్రాంగణమున క్రింద చదికిల బడితిని.

అదిగో! గోపరాజు నిద్రించుచున్న రుక్మిణీ శిశువులవైపు పొంచిపొంచి చూచుచున్నాడు. మాకోట గడియారము రాత్రి ఒంటిగంట యని ఒక్కగంట కొట్టినది. కోట కావలివాండ్రు నిదురించియున్నారు. చరాచరసృష్టి నిదురించు చున్నది. రంగరాజు ఘాతుకమ్మగ మొక్కటే శిశువుల మేతకొఱకు కనిపెట్టికొని యున్నది.

అదిగో, గోపరాజు పొంచిపొంచి శిశువులదగ్గర చేరుచున్నాడు. అతని చేతిలో విషద్రావకముపోసిన పాత్రయున్నది. "అయ్యో! గోపరాజు! ఆగవోయీ, ఆ ప్రయత్నము మానుకొంటి నోయీ!" అనబోతిని. ఈ మాటలు నా కంఠబిలమునుండి వెలువడలేదు. గోపరాజు శిశువుల నోళులలో విషము పోయుచున్నాడు. పైమాట లుచ్చరింపదలచి తీవ్రయత్నమును చేసితిని. ఊ, ఊ, ఊ యని పెద్దమూలుగు మూలిగితిని. నాకు జరగుచున్నది గోచరించుచున్నది గాని నానోటిమాటలు పూడిపోయినవి.

"అయ్యయ్యయ్యో!" యంటిని. నూతన దృశ్యము చూచితిని. కూరుచుండియే చేతులు పైకెత్తితిని. ఆశ్చర్యముతో నోరు తెఱచితిని. ఓ, ఓ, ఓ యని మూలుగుచుంటియే కాని నానోటనుండి మాటరాదాయెను.

గోపరాజు శిశువుల నోటిలో విషము పోసినతత్క్షణము రుక్మిణి రివ్వున లేచి, తన మొంబాకుతీసి కఱుక్కున నొక్కపోటుచే గోపరాజు వక్షమును చీల్చి నేలబడవైచినది.

ఆ యుత్తరక్షణముననే రుక్మిణి శిశువుల నోళ్లలో తన నోరుపెట్టుకొని శయనించినది.

'గోపరాజు శిశువుల నోళులలో విషము పోయుచున్నాడు'

నాకు స్మృతివచ్చినదా? ఏమో! ఒక దృశ్యము చూచితిని. రుక్మిణి దభాలున మంచముపైనుండి నేల గూలినది.

నేను పిచ్చివానివలె ప్రాసాద విటంకమునుండి క్రిందకుబరుగెత్తుకొనిపోవుచుంటిని పరిచారికలు పరిచారకులు గుమిగూడిరి. కోటకావలివాండ్రు గుంపులుగా జేరిరి. రామరాజుశిశువులు మృతులగుట తెలిసికొనిరి. రుక్మిణి శిశువులనోటి

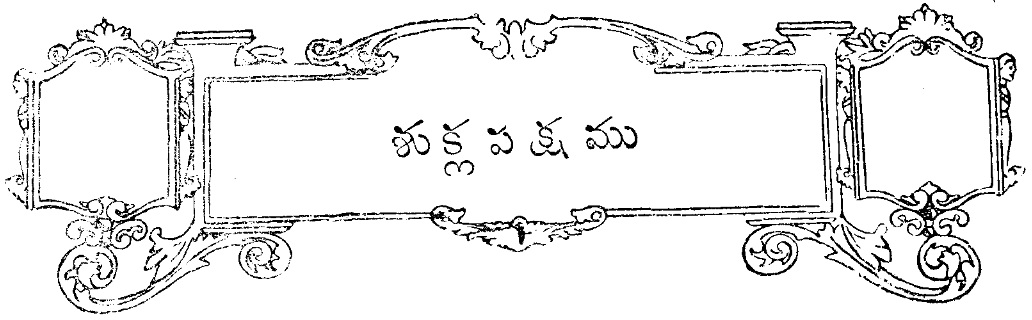

లోని విషముగ్రోలుటచే మొగము వెల్లినయి, ప్రాణవాయువు లెగిరిపోయి క్రిందపడిపోయినది.

ఇంతవరకును తెలియును. గోపరాజు రక్తసముద్రములో మునిగియే పోయినాడు. "నారుక్మిణీ!" యంటిని. చనిపోయిన గోపరాజు జేబులో నొకచీటిదొరకినది. అదిట్లున్నది: "ఈరాత్రియే రంగరాజునుగూడ పరిమార్చుము. రేపు గోపరాజు చక్రవర్తి కావలెను." అని గోపరాజు మిత్రుడు గోపరాజునకు వ్రాసిన లేఖ యది.

"ఛీ రా! కృతఘ్నా!" అంటిని. నన్నింతులకా ఈరక్తసముద్రములో ముంచితివంటిని. నాలోనుండి పశ్చాత్తప్తరుధిరము స్రవింపుచున్నది. శరీరము భగ్గున మండిపోవుచున్నది. నేనును శిశువులవదనములు చుంబించి చుంబించి, రుక్మిణి అమృతవదనము ముద్దుపెట్టుకొని, నారుక్మిణిచెంత బరుండి శాశ్వతనిద్ర చెందగోరితిని.

వస్త్రాపహరణము—వస్త్రదానము

విన్నకోట వెంకటరత్నశర్మ గారు

రాజ్యమా! సర్వముఁ గూడఁ బూజ్యమయ్యె
ద్రవ్యమా! వైరిహస్తగతమయిపోయెఁ
దమ్ములా! కట్టుబాట్లకుఁ దప్పినారు
పాండుసుతుని దుఃఖంబుఁ జెప్పం దరంబె?

పాండునరపాలపుత్త్ర, ఆఖండలాభ!
రాజ్యలక్ష్మి పోవుట విచారంబునూని
క్రుంగిపోవగానేల? అర్ధాంగలక్ష్మి
కలదు; తెగియించి యొడ్డఁగాఁదలఁచవేని!

అనుచు శకునియుఁ గైతవంబున వచింప
ముందువెన్కల నరయఁగాఁ బోక వనరి
కనలి రోషమ్ము కతనఁ జేయునదిలేక
ప్రాపుబోణిని నొడ్డి కోల్పోయె నపుడ
కడలిలో పొంగిపడెడు భంగములగముల
భంగి జీవితంబున నిట్లు పరగుచుండు
నొనరఁ జేకూరునపుడు ధీరోత్తముండు
నుబ్బఁగాఁబోడు క్రుంగియుండఁబోడు
ఒక్కొక్కరి కిట్లుగాఁ గల్గకుండునేని
అవగుణమ్ము గుణమ్ము లెట్లరయవచ్చు?
అనుభవజ్ఞాన మెట్లు గైకొనఁగవచ్చు?
దివ్యపథములనెట్లు సాధింపవచ్చు?

అపుడు దుశ్శాసనుండు క్రోధాత్ముఁ డగుచు
సాధ్వి పాంచాలి కేశపాశములు పట్టి
యీడ్చి సభలోనికిం దెచ్చె నెల్లవార
లౌను గాదనలేక అల్లాడుచుండ.

అంతతోఁబోక యాదుర్మదాంధుఁడా ర
జస్వలాకాంత మేనవస్త్రమ్ము లొలువ
నాపె కృష్ణ! లక్ష్మీమనోహర! యనాథ
నాథ! సర్వాత్మ! యెడనున్నాఁడవన్న!
సకలభువనసంతతుల బొజ్జను ధరించి
పెంచి రూపుమాయించు పవిత్రచరిత!
తరుణవ[illegible]నఁ గోరువారి చింతలను బాప
అడ్డువడు యశోదాపుత్త్ర! అడ్డుపడవె!

ఒకడు విలువిద్యలో మేటి ఒకఁడు గురుని
బాణధారాపరంపర బారినేసె
నొకరిఁ జేరఁగారాదు మృత్యువు భయాన
నొకఁడు పూజ్యుండు సర్వగుణోత్తరుండు.

కాల్పనా వీరి సామర్థ్యగరిమలెల్లఁ
గల్పనా వీరికీర్తి గంగాజలాన
నిల్పనా పరమపవిత్రనియతి; నకట!
యిందునొకరైన నన్ను నాలింపరారు.

దిక్కుగలవారికిని లేని దీనతతికిఁ
బాలురకుఁ బామరులకును భక్తులకును
యక్ష గంధర్వ నర ఖచరాదులకును
నీవకా శరణ్యము! నవనీరజాక్ష!

ధర్మపాశబద్ధులయి మత్పతులు గలరు
నీవుప్రోవవయేని గాంచెడిదెవండు?
తలఁపగాఁబోవు నీకిది ధర్మమగునె?
ఆఁడుదాని మొఱాలింపవా మహాత్మ!

అనుచు నొకకేలను దుకూలమును ధరించి
వంతఁ బెరకేలునెత్తె నభోంతరాళ
మునకుఁ దీరని పరిభవంబునఁ బోకాలి
కలుగదాయె నదేమొ శ్రీకరునికరుణ?

అపుడు వైకుంఠనగరమం దతిచతురతఁ
గమలజాతాయతాక్షి పాల్కడలి పట్టి
లీల నిజనాథునిఁ ద్యూతకేళిఁ దేల్చు
చుఁ ద్రుపదుపుత్త్రి మొఱ వినుచుఁ వచించె.

నాథ! సంతతానంద! అనాదిపురుష
ఓయవార్యచరిత్ర! కుయ్యో! యటంచు
ద్రుపదభూపాలతనయ కం దొవల నీరు
గార్చ నూరకున్నా రేమిగాఁ దలఁచి?

గిరినిఁ గేలన్ ధరించి రక్షింప లేదె?
తొలుత గోవ్రాతములను దుందుడుకుఁ దీర్చి
అలజలంబుల మకరిచే నలసియున్న
కరినిఁ గాపాడవే నాఁడు కరుణతోడఁ

దొలుత చే గాల నీకు లెందులకు నవల?
ఎందుల కుపేక్షఁ జేసెద వీసమయము?
జాలికలుగదె? ఆదీనురాలిపైని
భక్తవత్సలుండవుగావె? ప్రాణనాథ!
అనుడు శ్రీవిష్ణుఁడాపె కిట్లను: లతాంగి!

ఎవ్వఁడైన నెవ్వతెయైన నెన్నఁడైన
నన్యచింతలు వీడి నాయందు నచ్చ
మైన భక్తిని ప్రార్థించినట్టులైన
వీడుదునె వారలెవరైన వెఱ్ఱిదాన!

శ్లో. అనన్యా శ్చింతయంతో మాం
యేజనాః పర్యుపాసతే;
తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం
యోగక్షేమం వహామ్యహమ్."

తమప్రయోజకత్వముల నాధారముగఁ ద
లంచి పరిపూర్ణ విశ్వాస ముంచలేక
అస్మదీయ సాహాయ్యమ్మునం దనిశము
నరులు బలహీనులౌదు రోసరసిజాక్షి!

'అన్యథా శరణంనాస్తి' యని యెవండు
హృత్కమలమందు నన్ను ధ్యానింపుచుండు
నట్టి అభిమానరహితుఁడై యలరు వాని
నేన చేపట్టుదుగదా! నవేందువదన!

అనుచు వచియించులోపల నచట దుష్ట
శాసనులమేటి దుష్ట దుశ్శాసనుండు
పట్టుబలవంతమున వల్వఁ బట్టి యీడ్చె
నాయమ కరంబుఁజార్చి 'అయ్యో' యటంచు

కరయుగళముఁ మొగిడ్చి సుస్థిర మనంబు
గూర్చి శ్రీకృష్ణభగవానుఁగూర్చి కూర్చె
నేడపు న్నినాదము నాలకించె నావి
కర్ణుఁ డొక్కరుం డాసభఁ గనికరాన!

లచ్చితో నొక్కి ద్యూతసంగ్రామ భూమి
సర్వముఁ గోలుపోయి ఆసారసాక్షుఁ
డప్పటికి రోషతామ్రాక్షుఁడై మహోగ్రుఁ
డగుచు వినరెఁ బాచిక లక్షయమ్మటంచు
నెమ్మి నసుకంప నన్న వనీరజాక్షుఁ

డా ర్తజనరక్షణైక కళాకరుండు
నఖిలదుర్మార్గలోక సంహారచణుడు
వైరి లజ్జింప నక్షయవల్వ లిచ్చె.

వ. అంత భానుమతి మొదలైన కాంతలా వింత
వస్త్రమ్ములం దెప్పించి తమ శరీరమ్ములం
ధరించి సొంతయుడుపు లెల్ల నింట విడిచి.

అంత కాంతాసమూహమ్ము లంతులేని
గర్వముల రాజవీథులు గంతు లిడగ
బాండవులు ద్రోవదియు సభవారు గాంచు
నట్లు వారలందీర్చి సౌధాగ్ర భూమి
లీల చిరునవ్వు వెన్నెలల్ నిగుడ గప్పి
అలరు నొయ్యారముల హాళాహళి యొనర్చి
కుంతికోడలు సిగ్గున గుందునట్లు
నూపురధ్వని జేసి రింతులు తటాల్న!
ద్రౌపదీసతి హృదయంబు తల్లడిల్ల
జటుకునగ్గ గంతమెత్తి ఆచాయ జూచె
కృష్ణ చీరలు మాయమయ్యెను! వివస్త్ర
లైకనంబడిరా యింతు లద్భుతముగ
పట్టపుందేవి మొదలైన పద్మనేత్ర
లపుడు చెప్పరానట్టి సిగ్గంది గాత్ర
ముల నిజాంశుకంబులదాల్పe బోయి రాత్ర
మున మహాత్ములచర్య లద్భుతము ధాత్రి
నెట్టి అవమానమందైన నెట్టి సంక
టమ్ము లందైన నేసమయమ్ము లందు
నైన శ్రీకృష్ణభగవాను నాత్మలోన
నచ్చపుంబత్తి గొల్వ దాసరయ రాడె?

కనులు

కవికొండల వెంకటరావు గారు, బి. ఏ, బి. యల్.

౧

తల దాల్చుకొని వచ్చుచున్న దొక యెలనాగ
పొలముగట్టునె పచ్చకలిమికల యొకమోపు
బరువుగా గట్టుకొని, నిలువునా యెత్తుకొని;
అలపులోనే మెలపు గనబఱచుచు, తల.

౨

గడ్డిపోచలు నల్లముంగురుల, గలిసిపో
పడ్డపాటది నొసటి చెమ్మటల జాఱిపో
గఱికబరువుఱకుఱక దిగజాఱ దిగజాఱ
దానికనులో మినుకుమినుకుమని మెఱసిపో-తల.

౩

నడచునట్టిగట్టు అడుగు వెడలుపు—అంతె
నిడివిబెఱిగిన వరిని—నిరిడియున్నవి చేలు
ఈప్రక్క నాప్రక్క నెంతవఱ కరసినా—
మోపుదించుక తనదు మోముతుడుచుక మఱల
మోపునెత్తుకపోవముదిత కెడలే దెందు.
గఱిక బరువుఱకుఱక దిగజాఱ దిగజాఱ
దానికనులో మినుకుమినుకుమని మెఱసెగా
ఎత్తుచుండిన ఱెప్ప యిట్టె కనుబొమ ద్రిప్ప
దానికనుపాపలో తళుకుమని విరిసెగా, తల.

౪

తప్పుకొనవే పిల్ల దారియ్యమని చెప్పి
యెప్పరును నెవ్వార లేమిటని యడుగుదురు?
అడుగుతడవునె వారియడుగులల్కడు జాడ
నుడిలేక నడిలేక నును ఱెప్ప లల్లార్చి
దాని కనులప్పుడే తెలిసీ తెలిమలుపుగా
మన మొత్తిగిలినడువ-మన మొత్తిగిలినడువ, తల

నాగరత్నము

రాయసము
వెంకటశివుడు గారు, యం. ఏ., యల్. టి.

సముద్రయానము

మార్వాడీ వర్తకులతో మాటలాడుటకు పట్టణముపోయి ఒకవారమచటనే యుంటిని. ఈసమయమున ఒకనాఁడింటినుండి తంత్రివార్త వచ్చెను. నా కుమారుఁడు ఎవరికిని జెప్పక సీమ పోవునుద్దేశముతోఁ గొందఱు స్నేహితులతోఁ గూడి బొంబయి నడచెనఁట! చావఁగా మిగిలిన యీయొక కొడుకును జూచుకొని దినములు గడుపవలెనని యెంచు మాకెట్టి దురవస్థ వచ్చినది! ఇంటి కింతదూరముననున్న నేనేమి చేతును? నా యలజడికిఁ గారణము విని, మార్వాడీ మిత్రులు బొంబాయిలోఁ దమ బంధువగు మాణిక్చందుగారికిఁ దంత్రి నిప్పించిరి. వారి యాలోచన చొప్పున నింకొక పెద్ద మనుష్యునికి గూడ వార్తనంపి, మాయర్భకునిఁ బట్టుకొని మా గ్రామమునకుఁ బంపుఁడని వేఁడితిని.

స్వగ్రామమునకు మరలివచ్చుచుండఁగా దారిలో నామనస్సు పరిపరివిధములఁ బోయెను. ఉన్నత విద్యాభిలాషముచేత నేకదా యీపిల్లవాఁ డిట్టి పోకడలు పోవుచున్నాఁడు! మొట్టమొదటనే వీని కింగ్లీషుచదువు వలదని చెప్పితిని. వర్తకవ్యాపారములు చేసికొను మా వైశ్యులకీ మాయయింగ్లీషు విద్యలేల? కాని, మా యాఁడువాండ్రు నామాట పడనీయలేదు! ఈయర్భకుఁడు మృత్యువుకనులు గప్పి, ఆఁకుచాటుపిందెవలె నెటులో దినములు వెడలఁబుచ్చిన చాలునుగదాయని, బడిలో మిడుక నిచ్చితిని. అప్పటి యుపేక్షాఫలమే యిపు డనుభవించుచున్నాము! చెట్టయి వంగనిది, మ్రానై వంగునా? పాఠశాల లన్ననే నాకు తలనొప్పి! పిల్లకాయలు చదువుకంటె చండితనమే యచట నేర్చుకొందురు! ఐనను జరిగినదానికి వగచిన లాభమేమి?

నేనిల్లు చేరునప్పటికి సంగతు లెటులుండవలయునో యటులుండెను. ఇల్లు వాకిలులు మోకాలులోతున చెత్తచెదారములతో నుండెను. పశువులు కట్టురాళ్లనె పడియుండెను. నాభార్య స్వభావముగనే బలహీనురాలు. ఈయొక కొడుకును విదేశములపాలయ్యెనని యిపుడు మనోవ్యథతో మంచ మెక్కెను! తక్కినవారామె పరిచర్యలోనే మునుఁగుచుఁ దేలుచుండిరి. ఐనను వారుచెప్పెడి యోదార్పుపలుకు లామెకు నచ్చుచుండలేదు. పాలలోఁబడిన బల్లివలె మంచము నంటిపట్టుకొని నేనింటికి రావేగమె యామె గోలుగోలున నేడ్చెను! ఏమిచేయుటకును నాకుఁ దోఁపకుండెను. దుకాణముపని యంతయును మూలపడెను. గుమాస్తా, నౌకరులు కుఱ్ఱవానిని వెదకు ప్రయత్నముల నుండిరి. ఎట్టి గ్రహచారదినములు సంప్రాప్తమైనవి!!

ఇంతలో బొంబాయినుండి జవాబులు వచ్చెను. నాతంత్రివార్త చేరినపుడు మాణిక్చందు గ్రామాంతరము పోయియుండెను. వచ్చి కనుఁగొనఁగా క్రిందటి దినమే సీమ పొగయోడ వెడలిపోయెనని యాయనకుఁ దెలిసెను. రెండవ పెద్దమనుష్యునియొద్దనుండికూడ నిట్టివార్తయే వచ్చెను. ఆయన గుమాస్తానంపఁగా అపుడే పొగయోడ నెక్కుచుండిన మాపిల్లవాఁడు వానికగపడి వానిమాట లెక్కచేయలేదఁట! ఇఁక నేమి చేయుదుము?

సీమ చేరుట

పట్టణప్రయాణ మప్పటినుండియు నాదేహస్వాస్థ్యము తప్పియుండెను. పుత్రవియోగదుఃఖము ఎంత

యణఁచుకొన్నను లోలోననే బాధించుచు నాశరీరదుర్బలత కిపుడు ఊఁత యయ్యెను. విపత్తునకు విపత్తే విఱుగుడు! ఆదినములలో నాసంరక్షణ చేయుటయును, నాకు పథ్యపానములు జరుపుటయును, నాభార్య తనబాధనొకింత మఱచిపోయెను. ఇది యిటులుండగా మాయూరనె యావలివీథిని విదేశగమనము సలిపి వచ్చిన పిన్నవాఁ డొకఁడు గలఁడు. వాని నొకనాఁడు పిలిపించితిమి. ఇంగ్లాండు ప్రయాణపుసంగతులు కొన్ని వానివలనఁ దెలిసికొంటిమి. మాకవి యెఱిఁగించి యతఁడు "దీనికే మీరింత విచారించుచున్నారేమి? మీవాఁడు హాయిగా ఎదేశము చూచివచ్చును. సీమపోయిరాని యువకునిమొగముచూడఁ గూడదు! అక్కడకుఁ బోయినచో ఎన్నిసంగతులు తెలియును! ఎంతజ్ఞానము సంపాదింపవచ్చును! మీ వాఁడు ఏదో పెద్దపరీక్షనిచ్చి వెంటనే యింటికి వచ్చును." అని మాకు ధైర్యము చెప్పెను.

సుఖముగ గమ్యస్థానముచేరిన తంతివార్త కొన్ని దినములకు మావానియొద్దనుండి వచ్చెను. ఇఁకఁగొన్ని రోజులకు పెద్దజాబు వచ్చెను. తాను జూచిన చిత్రవిచిత్రములు సాగరత్నము వర్ణించి చెప్పెను. అది మరల మరల చదువుకొని నా భార్య సేదదేరెను. ఇపుడామె దుఃఖము నుండి దుఃఖకళంకము తొలఁగిపోయెను. తరువాతవారము వచ్చినయుత్తరమున పిల్లవాఁ డింకఁ గొన్ని విశేషములు తెలుపుచు సీమఁజేరిన పిదప తాను దీయించుకొనిన ఛాయాపటము నంపెను. అప్పటి నుండియు వారము వారము మాకు సరిగా వాని క్షేమసమాచారములు తెలియుచుండెను. వానికి మేమును క్రమముగ లేఖలు వ్రాయుచుంటిమి. ఇట్లు మేము ఇంటివిచారమును బయటి సమాచారములలోఁబడి మఱచి పోయితిమి!

పూర్వపు పెండ్లి సమాచారము

కలిగినమేరకుఁ దిని గుట్టుగ గాపురము చేయుచుండు మేమంత మావాని విదేశపు ఖర్చులకై విరివిగ సొమ్ము వెచ్చఁబెట్టితిమి. అసలు మావానిది ధననష్టజాతకము. అబ్బాయి భూమిమీఁద అడుగు పెట్టుటయె తడవుగ మాయిల్లు గుల్లయయ్యెను! వాని భోగములకు, రోగములకు, నగలకు, నామములకు చేసిన వ్యయములకు మితి లేదు. వాని యక్షరాభ్యాస సందర్భమున ఊర్లఁగల కులమువారి కందఱికిని బంతివేసి పేదలకు అన్నవస్త్ర దానములు చేసితిమి. ఆఱువందలకు ఱకు లానాఁడు కర్చు అయ్యెను. వాని పదియవయేఁడు చొరఁబడఁగానే, బంధువులతోఁడి పెట్లాటలకును జొరఁబడితిమి! మా కోమట్లలో మేనఱికము విధాయకమైన యాచారము. పిల్లనీయమని పలుకు మేనమామకును, చేసికొనను మను మేనల్లునికిని ఇఁక మూఁడినదే! ఇది కన్యకామ్మవారి ఖచితమైన శాసనము. నాభార్యకొక యన్నగలఁడు. అన్నకు చెల్లెలికి పచ్చగడ్డి వేసిన భగ్గుమనుచుండును. ఎన్నఁడును మాగుమ్మము త్రొక్కి చూడని మాబావమఱఁది ఒకపండుగ దినము ప్రొద్దుననే 'శివా' యనుచుమాయింటికి వేంచేసి, తనకొమరితకామాక్షిని మాపుత్రునికిఁ జేసికొమ్మనెను! వేకువనె యీ తగవుల మారితో డీకొనుట కిష్టము లేక తొందరపని యనిమిష పెట్టి దుకాణమున కట్టె పోయితిని. ఒక్కింతసేపటిలో ఇంటికి రమ్మనువార్త వచ్చెను. ఏమి మూఁడునో యని యింటిమొగము కాఁగా ఊరిలో సగముమంది మావీథినే కూడి యుండిరి! ఇంపజేజనులకు నయనోత్సవము చేయు నటకులెవరా యని విచారింపఁగా వివాదములు పడు భార్యయు, బావయు నాకుఁ బ్రత్యక్షమైరి! స్వభావము గనే కొంచెముగాని వారిగొంతుకలు, వాదమునకు పటుత్వమొసఁగుటకై విజృంభించియుండెను. పలుకు మరికూడ చొప్పునఁ గూఁతు నిచ్చెదనని యన్నతగవు. చిన్ననాఁడు నుండియుఁ దనమొగముచూడని యన్నసంబంధ మనకక్క్రతమని సోదరి సమాధానము. విహితులు ప్రేరేపించుచున్నను వాదములోఁ దలదూర్చుటకు నేనియ్యకొనలేదు. నలుగురికన్నులఁ బడఁగనే, ఏలయో బాల్యమునుండియు నాకనులు మసకలు గ్రమ్మును; కావున వివాదములంతసేపును పెరవారివలె సరుఁగుమీఁదనే చతికిలఁబడియుంటిని.

అనాఁ డెప్పటికి, ఏకతమ, తతగపు తెగనో నాకు జ్ఞప్తిలేదు. మూఁడుజాములకు పచ్చిపులుసు మెతుకులు సంజుచుంటి మనిమాత్రము నాకుజ్ఞాపకము! పచ్చగనున్న మాయొడ చూపోపమియె అన్నపెండ్లిబేరపు తగవులకుఁ గారణమని మాయాఁడువాండ్ర తలంపు. రచ్చకెక్కకుండ దీని కేల తానోడఁబడఁగూడదని మెల్లఁగ నేనంటిని. తన తనయుఁడు బ్రహ్మచారిగ నుండినను దనకు సమ్మతమే కాని సుకీరంకమేనును; చికిలికన్నులసారమ అరమముగఁ

గొనివచ్చు నీయొయ్యారికోడలు మమ్మాటికిని తనకు వల
దని యాయిల్లా లెలుఁగెత్తి విలపించెను! ఇంక నేమి చె
ప్పను?

ఆసాయంకాలము పప్పుబజారున పార్వతిగుడి
సావడిని గూడిన వైశ్యమహాజనసభలో మేనత్తకమును
నిరసించిన మాకుటుంబమునకు మున్నూరు రూపాయలు
కులముతప్పు విధింపఁబడెను!

సీమచదువు

నాగరత్న మిట్లు ఆజన్మమును ధనవ్యయమున శృం
గారణమగుచు వచ్చెను. ఇపుడాయన విదేశమున విద్య
వెలిఁగింపఁబోయెను. కావున మేమిఁక దివాల లెత్తవలసి
నదే! భోజనముల కనియు, పుస్తకముల కనియు పన్నె
చిన్నెల పరుసలను వాఁడు వ్యయముచేయసాగెను. రోజు
నకు నాలుగురూప్యము లాయన సువారమునకు సరిపో
వటు! వారము వారమును గదికి బాడుగ నీయవలయు
నటు! ఇట్టివిచిత్రము లెచటనైనఁ గలవా? ఎంత పంపి
నను వానికి సంతృప్తి లేదు. ఇంక కళ్లెము బిగించుట
మంచిదని నేఁ దలపోసి కొంతకాలము సొమ్ము పంప
లేదు. ఎటులో వాఁడు దినములు పుచ్చుచుండెనని నే
సంతోషించుచుండఁగా రహస్యముగఁ దల్లి సొమ్ము రవా
ణ చేయుచుండెనని తెలిసినది! సంచిలాభము చిల్లికూడఁ
దీయునని నేభీతిల్లి, కాఠిన్యము మాని పిల్లవానికి సొమ్ము
నంపుపని నామీఁదనే పెట్టుకొంటిని.

నాగరత్నము సీమచేరియిప్పటి కాఱునెలలైనది.
సెలవులలో దేశమునకు వచ్చెదనని వాఁడు వ్రాయఁగా
ప్రయాణపు కర్చులకు పైకమంపితిని. అతఁడు బయలు
దేర సిద్ధమైనను యుద్ధసమయమగుటచేత ప్రయాణికులు
పోఁగూడదని ప్రభుత్వమువారు ప్రచురించిరఁట! అందు
వలన మా కెంతో యాశాభంగము గలిగెను. దీనికిఁదోడు
జర్మనులు పట్టణములమీఁద బాంబులు వేయుచును, ఓడలు
ముంచుచును జననాశనము చేయుచుండిరని పత్రికలలోఁ
జదివి యలజడి పడితిమి. మనోవ్యథచే గృహిణి మరల
మంచమెక్కెను. అంతటఁ గడచిన యాఱుమాసములును
మాకు ఆరుయుగము లయ్యెను. ఎట్టకేలకు నాగరత్నము
బొంబాయిలో దిగెనని తంతివచ్చెను. ఒకటి రెండు
దినముల కాతఁ డింటికి వచ్చునని మేము సంతోషమున
మున్నందితిమి. ఏదో యుత్సవమునకు వలె అమితోత్సా
హమున వాని రాకకై పనులు చేసితిమి. వచ్చినపుడు
ఆనవాలు పట్టలేనట్టుగ వాఁడు కనఁబడెను. తొడిగిన
షరాయి, పెంచిన క్రాపుజుట్టు వానిసొగసును మరింత
పెంచెను. మాటలలోను, చేష్టలలోను వాఁడు పరదేశీయు
నివలెఁ గానవచ్చెను. కానవచ్చినతోడనే వాఁడు తల్లి
కౌఁగిటఁ జేరెను. గండముదాఁటిన కసుగాయనువలె అ
క్కునఁజేర్చి వానిని అమ్మ ముద్దాడెను, నేనును గన్నీరా
పుకొనలేకపోతిని. మాముద్దుబిడ్డను మరలఁ జూచుకొని
బ్రదుకు సార్థకమైన దనుకొంటిమి.

నాగరత్నమును జూచి పోవుటకు పెద్దపిన్నలు
మాయింటి కేతెంచిరి. మాసుతుఁడు సరసల్లాపములుసలిపి
వచ్చినవారి యభినందనములఁ బడసెను. లోకసామాన్య
మగు మార్గమునంబడి నేఁటికి ధన్యుల మైతిమని ముద
మందితిమి.

ఒకనాఁటిరాత్రి దుకాణము కట్టి కొంచెము
చీఁకటి పడినపిదప నే నింటిత్రోవఁ బట్టితిని. ఇద్దఱు
చిన్నవారలు నాముందు సంభాషించుచు నడచుచుండిరి.
వారు మాకుమారుని గురించియే మాటాడుకొనుట గ్ర
హించి ఎఱుఁగని వానివలె వారిప్రసంగము వింటిని:—

మొదటివాఁడు "డబ్బు తగులవేసి అబ్బాయి
తుదకు అబ్బాయిల్లు పట్టినాఁడు! ఇఁక నిదేకదా సౌభా
గ్యము!"

రెండవవాఁడు "ఇంకే భాగ్యము కావలయును?
నేఁడు చదువుచున్నాఁడు, రేపు సంపాదించి సంచులు
నింపుతాడు!"

మొదటి—"వాఁడి చదువు సన్నగిల్లినట్టున్నదిలే!"

రెండవ—"చదువేమీ పట్టుపడడము లేదా?"

మొదటి—"అయ్యగారి కిప్పటికి పట్టుపడిన వేమంటే,

బిస్కట్లు – మెక్కడము!
విస్కీలు – వేయడము!
సోడాల – చొక్కడము!
బీడీల – పీల్చడము!"

రెండవ—"నీమాటలు విని జ్ఞాపకము వచ్చినది. ఏమిట్రి,
సీమవెళ్లి నానాకూళ్లు గుడిచివచ్చిన ఘుణ్ణవాని నింటఁ

జేర్చుకొని మెదలుచున్నాఁడు, పెద్దసెట్టి! ఇట్టివర్ణసాంకర్యాలు కోమట్లు కండ్లుమూసికొని కాచుచుండవలసినదేనా?"

మొదటి—"దానిని గుఱించియేకదా యీరెండు రోజులును పప్పుబజారులో మనవారు చర్చచేస్తున్నారు! కొడుకును వెలివేసిన చాలునని కొందఱును, అంద ఱును ప్రాయశ్చిత్తము చేయించుకొని కులము తప్పు కట్టవలెనని కొందఱును అనుకొనుచున్నారు. పిల్లవానికి ప్రాయశ్చిత్తము చాలదనియే పేరిశాస్త్రిలు చెప్పుచున్నాఁడు. ఒకటి నిశ్చయము: ఈపర్యాయము పెద్దకోమటిపని గట్టిగ పట్టించెదరు!"

పరిస్థితు లిట్లు చల్లగ గ్రహించి నాముందుజాగ్రత నేఁ బడితిని. కన్యకామ్మవారియాలయములో మూఁడు నాళ్లు అభిషేకము చేయించితిని. పెద్దదక్షిణలిచ్చి బ్రాహ్మణసమారాధన జరిపించితిని. పేరిశాస్త్రిలకు కాశ్మీరశాలువయు, వైశ్యపత్రికకు పోషకవిరాళమును సమర్పించి మనోరథ సాఫల్యము నొందితిని.

తులసీరాముని దురవస్థ

ఇదివఱకు చదివినచదువు చాలనియు, దీనివలన మా వైశ్యకులమున కఖండకీర్తి యాపాదిల్లుననియు నే బోధపఱచితిని గాని నాగరత్నమునకు నామాట నచ్చలేదు! ఇంకనుజదివి పెద్దపరీక్ష నీయవలెనని వాని పట్టుదల. విద్యకు మితియేమి? చదువు జూదమువంటిది. ఆడినకొలఁదిని జూదమాడఁగోరుచుందురు; చదివినకొలఁదిని చదువవలెననియే యుండును.

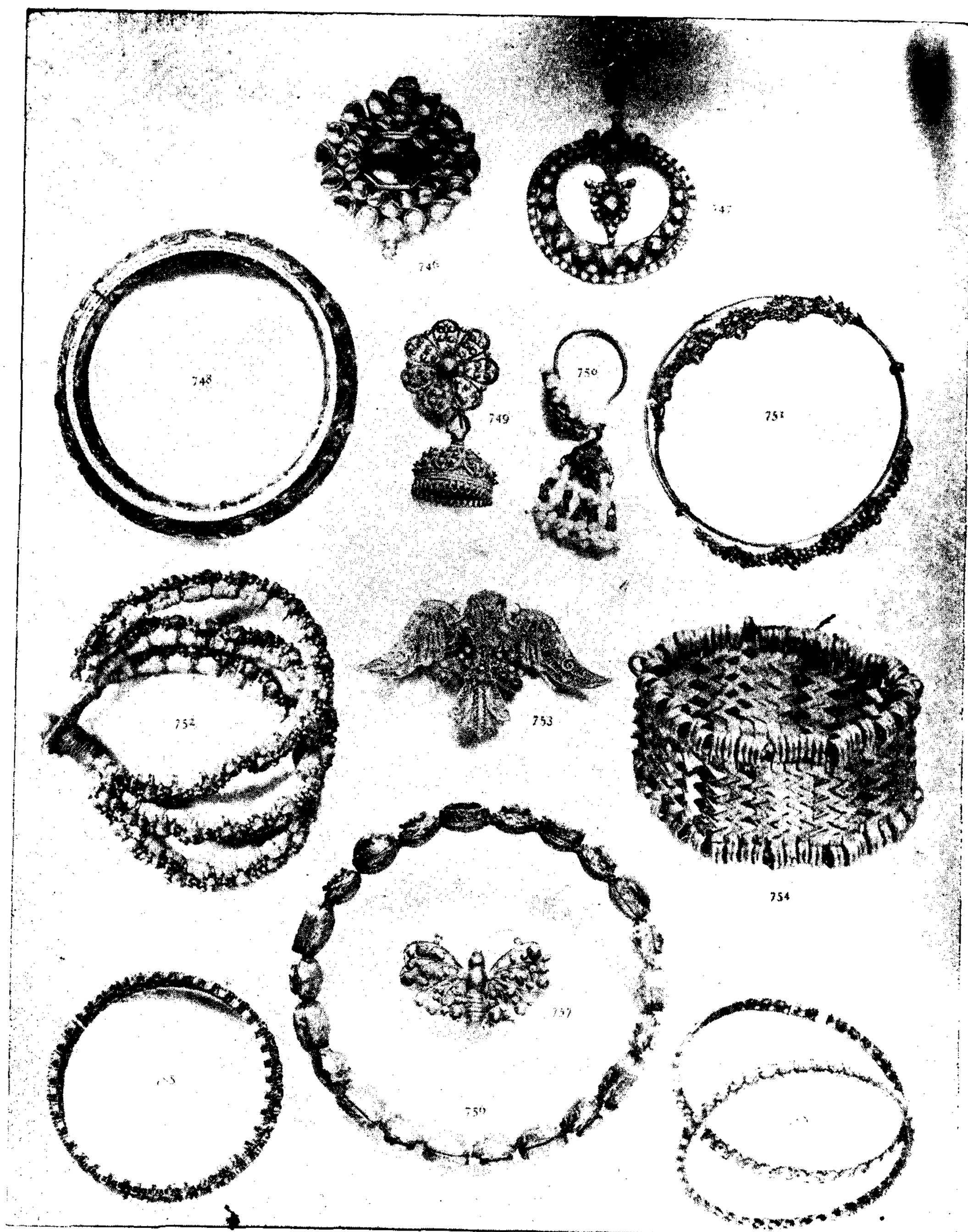
మఱల నాగరత్నము సీమపయనము చేసి యాఱు నెలలాయెను. క్షేమసమాచారములు సరిగఁ దెలియుచుండుటవలన బిడ్డనుగుఱించి యీసారి మేము బెంగపెట్టుకొనలేదు. వాని సీమప్రవాసదినములన్ని యిటులే జరఁగి పోవునని యెంచితినిగాని విధి దానికిఁ గొంత విఘాతము గలిపించెను. ప్రాంతపట్టణవాస్తవ్యుఁ డొకఁడు దేహస్వాస్థ్యము తప్పి యిటీవల యిల్లుచేరెనని తెలిసి వాని నుండి మావాని సమాచారములు వినఁగోరి యచటి కేగితిని. తులసీరాముని తలిదండ్రులు సామాన్యస్థితివంతులు. ఇంటఁ జెప్పకుండ మావానివలెనె కొంతకాలము క్రిందట విదేశమునకేగిన పుత్రుని విద్యాపోషణమునకై వారు పుస్తెయు, పూసయు నమ్మివైచిరి! ఐనను ఏనాఁటికిని వాని చదువు సాంతము గాలేదు. ఎన్నఁడును వీథిమొగము చూడని యాగృహస్థు లంత సుతునివిద్యకొఱకై యింటింటికినిపోయి తిరిపమెత్తిరి! ఎట్టకేల కిఁక నాఱునెలలలో పిల్లవాఁడు విద్యాపరిపూర్తియై యిలుచేరునని తెలిసి తమ కష్టములుగట్టెక్కెనని వారెగిరి గంతిడిరి. కాని యొక వారమువచ్చిన జాబున కుమారుని శరీరమున నలఁకువయని తెలిసి వారు తహతహపడిరి. మఱువారపు లేఖలో, బొత్తిగ దేహస్వాస్థ్యము చెడుటచేత దేశము వెడలి పొమ్మని వైద్యుఁడు చెప్పెననియు, తరువాత వారమున వెడలు పొగయోడలో బయలుదేఱుదుననియు పిన్నవాఁడు వ్రాసెను. బొంబాయిరేవుననే వానియసువులు వాయునని వారు భయమందిరి! ఎటులో ప్రయాసముతో వాని నిల్లు చేర్చిరి.

ఇపు డాతని నేనే చూడఁబోయితిని. ఆ బీద కుటుంబికులను జూచి మిగుల విచారపడితిని. పిల్లవాఁడు మంచమునఁబడి మూలుగుచుండెను. అతఁడు మిక్కిలి చిక్కియుండెను. కనులు దించుకొనిపోయి, మోము చూచుటకు సంతాపకరముగ నుండెను. తాను వచ్చునపుడు మావానిని జూచితిననియు, వానికి సేమమే యని యుఁజెప్పి, యంతకంటెఁ బలుకుట కతఁడు త్రాణలేక యుండెను.

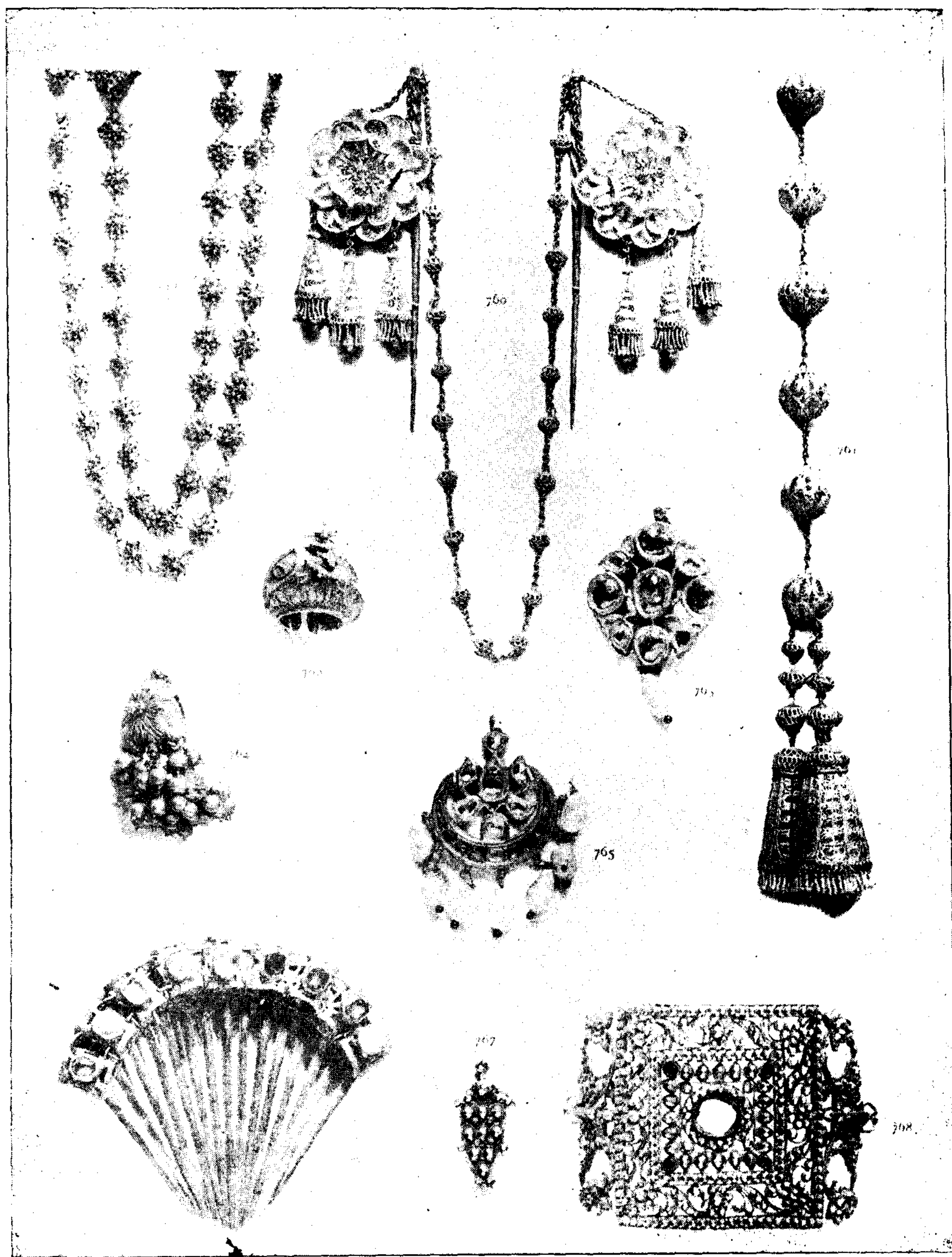
మఱల కొన్ని దినములకు నే వానిని చూడఁబోయినపుడు, వానిదేహమునఁ గొంత జవసేరెను. మొగము తేటపడెను. కన్నులు కాంతిమంతము లయ్యెను. మంచము వదలి వాఁడు మడతకురిచీలోఁ గూర్చుండెను. నేనిచ్చిన ద్రాక్షపండ్లగుత్తి నాఁడు వాడినతనహస్తమున నందుకొని, మందహాసమున నాకు వందనము లర్పించెను. తొలకరివానకు తెప్పిరిలు పూలమొలకవలె నుండు నాయువకుఁడు నాకుశలప్రశ్నములకు సమాధానము లిచ్చి, నగుమొగముతో నాయభినందనము లందుకొనెను.

ఇంగ్లండులోని హిందూయువకులు

తులసీరాము స్వతస్సిద్ధముగ బుద్ధివికాసము గలవాఁడు. చదువునందలి తెలివి తేటలెకాక, లోకపరిజ్ఞానమందు చతురతతో నొప్పెడివాఁడు! నే నడుగఁగా,

౫౭-వ చిత్రము

౬-వ చిత్రము

సీమలో హిందూవిద్యార్థులు మెలంగెడి రీతి నాకిట్లు వర్ణించిచెప్పెను:— "తలిదండ్రుల చాటునను, బంధుమిత్రులయండను దినములుపుచ్చు హిందూయువకునికి సీమప్రవాసము మొదటిదినములలో చెఱసాల జీవితమువలెఁ దోఁచును. ఎడతెఱిపిలేని జనసంకులమున వీనిక్షేమ మారయు పాప మెవ్వఁడును గట్టుకొనరు! ఎచటఁ జూచినను విసుఁగువిరామములేక, కనులకుఁ దెల్లని మానిసియాకారములె కాని, చామనిచాయ మేనులు మచ్చునకైనఁ గానరావు! ఒకవేళ నేవీథిచివరనో నల్లని యొకమోము గనపడినను, అతఁ డేపశ్చిమ ఇండియాదీవులవాఁడో, ఏయాఫ్రికాదేశీయుఁడో యగును! భారతీయుఁడైనను లాభమేమి? పంజాబీయుఁడు, అస్సామునివాసుఁడును గానవచ్చిన మనకేమి యొలుకును? శ్రవణసుఖముగా తెలుఁగుమాటాడి, మనకష్టసుఖము లారయువారలు సీమలో నెంతయరుదు! అచటికిఁబోయిన చాలకాలమువఱకును, మనబాలురు ఇంటిమీఁద బెంగపెట్టుకొని, లంకణము లున్నప్పటివలె శుష్కించి పోవుదురు!

"వారు చేయునది నిజముగ లంకణములే! మల్లెపూవువలె మిలమిలమను వరియన్నము, కమ్మఁగఁ గాచిన నేయియుఁ గలుపుకొని, తమకమున భుజించుదినము లెన్నటికిఁ గాంతుమా యని తెలుఁగుబాలు రచట పలవించుచుందురు! చప్పనికూరలు, చవిసారములులేని చారుపులుసులును జిహ్వను జంపివేయునట్లులుండును. ఏమాత్ర మేమరినను, మాంసపుముక్కలు, చేపతోలసులును గొంతుక కడ్డము పడుచుండును! మాంసభక్షకులకు సైతము ఇంగ్లీషువారికూరలు రుచిలేక బెండువలె నుండును. కావునఁ గొంతకాలమువఱకును అన్నము విడిచి, చిఱుదిండికై మన చిన్నవారలచట చెరలాడుచుందురు! పానీయముల సంగతి యిఁకఁ బ్రస్తావింపనక్కఱలేదు. మనము నేయిమజ్జిగలు వాడునట్టె వారు ద్రాక్షాదిరసాయనములఁ గ్రోలుచుందురు! తరతరములనుండి యివి యాదేశీయుల కనువు పడియున్నవి. వీనిసారస్యము గ్రహింపక, మనవారుకొందఱు మితిమీరి, పానీయములే పరమావధిగ భ్రమించి, యారోగ్యమును గోలుపోవుచున్నారు!

"తినుట కాహారమును, కట్టుటకు గుడ్డయును తగినట్టుగ దొరకక, మనబాలురు కొందఱచట అల్లాడుచున్నారు. చౌకబాడుగ యని తేమయూరు చీఁకటికొట్లలో నివసించి, పలువురు క్షయమొదలగు వ్యాధుల పాలఁబడుచున్నారు. తగినంత డబ్బులేక సీమలో నివసించుట వట్టిబుద్ధిహీనత! ఎంతసొమ్మైనను ఆదేశమునఁ జాలదు. కావుననే సీమపోయిన వారిలో కొంతమంది ప్రబలరోగపీడితులై నావలె నిలుచేరుచున్నారు!" పాప మాయువకుఁడు, ఆంగ్లేయదేశజీవితమును దెలుపుచు తన సంగతి జ్ఞప్తికివచ్చి, కంట నీరుపెట్టుకొనెను.

ఇంకొకపరి యాతఁడు నాతో మాటాడుచు, "డబ్బులేక కొందఱును, డబ్బు ఎక్కువయై కొందఱును, మన యువకు లాదేశమునఁ బాడగుచున్నారు!" అని నుడివెను. ఇది యెట్లులని నే నాశ్చర్యపడఁగా, ఆతఁ డిట్లు ప్రసంగించెను:— "ఆంగ్లేయదేశము అనుభవము చాలని హైందవయువకుల యంపశయ్య! నిషిద్ధాహారపానీయముల రుచిమరఁగి కొందఱును, రంగుదుస్తులు సింగారించుకొని, నెమలినడకలు నడచికొందఱును, స్త్రీలోలత్వమునఁ బడిలి కొందఱును, ఆదేశమున మనబాలురు మితిలేనివెతల నొందుచున్నారు! మనదేశాచారములకును, అచటివానికిని పోలికయె లేదు.

"ఆంగ్లేయదేశమున యువకులును యౌవనవతులును గలసిమెలసి యుండవచ్చును. జవ్వని సవయస్కునితో ప్రసంగించి, షికారుపోయి, వేడుకలు వీక్షింపవచ్చును. ఏదేశమందును మంచిచెడుగులు మిళితమైయుండును. స్వదేశాచారము తెలిసియున్న వారగుటచేత ఇంగ్లీషుయువతులు యుక్తాయుక్తములు గ్రహించి మెలఁగనేర్తురు. విదేశీయుల కిట్టి వివేకపరిజ్ఞానము లుండుట కష్టము. వారి స్వల్పలోకానుభవము గాని, వేలకొలఁది మైళ్లదూరమున నున్న పెద్దలభయముగాని, కామునిశోధనలబారినుండి వారలఁ గావనేరదు! నవమల్లికాశోభను హసించెడి విదేశసువాసినుల శరీరసౌకుమార్యముముందర, యువభారతీయుని నవనీతహృదయము సులభముగఁ గరఁగిపోవుననిన నేమియాశ్చర్యము! ఆంగ్లేయ సుందరుల మందహాసములు, వారల ప్రసన్నవదనములును, దేశాచారసంభవములనియు, నైసర్గిక స్వాతంత్ర్యతా చిహ్నములనియు భావింపక, అవియన్నియు తమహృదయాకర్షమె యవలంబనముగఁ జేకొనిన

వలపుచేడియల శృంగారచేష్టలని భ్రమించి, మన యువకులచట మోసపోవుచున్నారు!"

ప్రణయ పరిణయములు

నే నింటికి వచ్చినపుడు, ఏలయోకాని, తులసి రాముఁడు పేర్కొనిన సీమలోని 'ప్రణయ' సమాచారములు నామనసునకు మరలమరల ములుకులవలెఁ దగులుచుండెను! ఆంగ్లేయాంగనల ప్రేమపాశములఁబడి నాగరత్నము మానధనాదులను గోలుపోవుచుండుట లేదుగదా! చిన్ననాఁడె వానికి వివాహముచేసిన నిట్టి ప్రమాదములు ప్రాప్తించియే యుండవు! సీమ నుండి వాఁడు దేశము వచ్చినతరుణముననైన వాని వివాహవిషయము మా మనసుల కేలతట్టలేదు? దారిపోదుపనను, చెట్టుచెట్టునను, నాగరత్నమును తమవలలో వేయఁజూచు సీమ సుదతులవదనకమలములు నాకన్నులకుఁ గన్పట్టుచుండెను! ఈసమయమునఁ జిఱుతవానికి మేమేమి సాయముచేయఁగలము?

నే నిల్లుచేరునప్పటికి సీమటపాలు వచ్చియుండెను. నాగరత్నము నాకువ్రాసిన పెద్ద యుత్తరము చదువుచు నేనట్టె కూర్చుంటిని. అందలి సమాచారముల మీఁద మాత్రము నాబుద్ధియేమియు పోక, పంక్తిపంక్తినదుమును వ్రాయని వాని ప్రేమసమాచారము గోచరమగుచున్నటు లుండెను. అఱగంటసేపు చదివినను, అందలి సంగతి యొక్కటియు నాతల కెక్కలేదు. భార్య పండుకొని యుండిన గదిలోని కాయుత్తరము కొనిపోయితిని. ఆమెకుఁగూడ తనయుఁడు పెద్దకమ్మవ్రాసెను. లేఖ చదువుకొనుచు నామె నారాక గ్రహించి, ఏలయో కాని నా కన్నులఁబడకుండ దానిని పఱుపుక్రిందఁ బడవైచెను! పఱుపుమీఁద నాకొక చిత్తరువు గానిపించెను. అందొక తరుణి పూఁబొదరింటఁ గూర్చుండి మందహాసము చేయుచుండెను. ఇది యెక్కడిదని నే నడుగఁగా, నాలుకతడబడి యామెలంత నిరుత్తర యయ్యెను! అబ్బాయిపంపెనా యని యడుగఁగా, ఔనని తలద్రిప్పి, కాదని నోటనుచ్చరించెను! నాసందియములు హెచ్చినను ఆయబలను తొందరపఱచిన లాభములేదని గ్రహించి కూర్చుండుమనిచెప్పి నాకు పిల్లవాఁడువ్రాసిన జాబును సవిస్తరముగఁజదివి వినిపించితిని. ఈమూఁడు లేఖలలోని విషయములు నాకు బోధపడినవి కాని, యందేమియు విశేషములు గానిపింప లేదు. "నాకుఁగూడ నిటులె వాఁడువ్రాసె"నని యావనిత పలికి "ఇంకేవో యొకటిరెండు విశేషములు మాత్రము ఉన్నవి లెండి!" అని చెప్పి అవి యేవో పేర్కొన సందేహించెను.

"కమ్మకేమిగాని ఈబొమ్మ ఎవరిది, మహాలక్ష్మి?" అని నే నడిగితిని. "అదా! దానికీ, మనవానికీ ఏమీ సంబంధము లేదులెండి!" అని యాస్త్రీ తొట్రుపడుచుపలికెను. ఆమగువ మొగమునిండ చిఱుచెమటలు పట్టెను. విషయము మార్చివైచినఁగాని యలజడితగ్గి తిన్నని సమాధాన మీసుదతి యొసఁగదని నేనెంచి, "ఐతే, మహాలక్ష్మి! ఇంతసేపటివఱకు నీవు భోజన మేలచేయకుంటివి. తిరిగినడపచ్చును సుమీ!" యని యౌదార్యపుమాట లంటిని. "ఒక్కతెను గూర్చుండే అన్నము లోనికిపోదని, మీరు వచ్చినదాక వేచియుంటిని. కొంచెము పైత్యముగా కూడ నున్నది! ఇఁక భోజనముచేదాము!" అని పలికి యాయంగన భోజనప్రయత్నమునకై వంటయింటి లోనికిఁ బోయెను.

స్నానము చేయునంతసేపును కోపముతో నేను, "ఔను, పైత్యము నీకే కాదు, నీకడుపునపుట్టినవానికిని! ఒక్కకొడుకును తగుదునని పరదేశమంపి, అక్కడ వాని చేత ఆటలాడించుచున్నదే యీయాఁడుది!" అని నే మనసున ననుకొంటిని. ఇపుడు నాకంటఁబడిన యీచిత్తరువు అతగాని యేవిటకత్తెదో కదా !

భోజనసమయమందుసయితము నాకడుపుమంట చల్లారక, మౌనమూనియె యుంటిని. నన్ను మఱపింప నెంచి మహాలక్ష్మి,పుత్త్రికునిగుఱించి కొంత యప్రస్తుతపు ప్రశంస గావించెను. ఎట్టకేల కావన్నెలాఁడి, తనసుతుఁడు సీమలోని సత్కుటుంబముల వారలతో నేస్తము సలుపుచున్నాఁడనియును, సత్సాంగత్యమున శుభము లతనికి సమకూరఁ గలవనియును దెల్పెను! చిత్రములోని స్త్రీ యెవరని నే నడుగఁగా, అట్టి కుటుంబములలోని కన్యయే యని యాకలికి పలికెను! మితభాషిత్వమున నన్నెవరును మించఁజాలరు; ఆగ్రహపరవశత్వమున మాత్రము నానోటి కడ్డులేదు! అంత నే నిట్లంటిని: "మహాలక్ష్మి

నీకొడుకు గొంటుతనమును నీవిట్లు కప్పిపుచ్చరాదు! వానిని భ్రష్టునిచేసెదవు సుమీ!"

సతీపతుల కంత సుతునిగుఱించి వివాదము జరిగెను. ఏసీమకోమలి యురులనో దవిలి, కొమరుఁడు వంశము వన్నె వాపుచున్నాఁడని పెనిమిటి పలవరము! చాఁప చిరిఁగినను చదరంత యుండుననియును, నీతినియమమునఁ దనయుఁడు తండ్రికిఁ దీసిపోఁడనియును, సతి సమాధానము! ఆఁడుదానిరాకడ బాగుగ లేదని కోపించి, యన్నము దగ్గఱనుండి నేనంత లేచిపోయితిని. కొమరుని బాసిన దీనను దన నిటులు పతి గాసిపెట్టుచున్నాఁడని గృహిణి ఘోషించెను!

తులసీరామునికి ధూపమువేసిన మావానిసట్టు బయలు పఱుపనని యోజనచేసి, మఱునాఁడు ప్రొద్దుననే వానిని మరలఁ జూచితిని. మార్గమున సతి చండితనమును దలపోసినకొలఁదిని నామనసు దహించుకొని పోయెను! పెనిమిటి చిన్ననాఁటి చీఁకటితప్పులు త్రవ్వి, ప్రయత్నపూర్వకముగ నేల యీజాఁత వానిని వెలి కీడువలయును? తన తనయునివలె నతఁ డెన్నఁడును, అంటరాని విదేశాంగనల వెంటనంటి కాలము గడుపలేదు లే!

మరల తులసీరాము చెప్పినదానిని బట్టి, ఇటీవల మిత్రులు నాగరత్నమునుగుఱించి యనుమానపడిరఁట! ఐనను వానియౌదార్యవితరణములే వాని తలగాచెను. ఏది యెటులున్నను, నాగరత్నమునన సిపుడు వేరువ్యాపకములందు దిగుటచేత, స్నేహితులు వానినిగూర్చి వ్యసనపడిరఁట!

ఇంటినుండి రహస్యముగ నేఁగొనిపోయిన నిన్నటి ఛాయాపటము నంత జేబులోనుండి తీసిచూపఁగా తులసీరాము నవ్వి, "ఇఁక లోకవిదితమైన విషయమును నేగప్పిపుచ్చనేల? నాగరత్నము నన్నొకనాఁడు తీసికొనిపోయి తన యీప్రేయసిని జూపించెను. వారి వివాహాలగ్న మీపాటికి స్థిరమై యుండవచ్చును. త్వరిత కాలములో మీవాఁడు బారిష్టరై భార్యతో స్వదేశము రాఁగలఁడు. సుశీలయగు సుందరి కోడలైనందుకు నా యభినందనము లందుకొనుఁడు" అని పలికెను.

మాఱుమాటాడక, నే నింటికట్టె వచ్చితిని. సతితో దీనినిగుఱించి ప్రస్తావింపలేదు. మరల మావానికి నాచేతులతో సీమ కుత్తరము వ్రాయనైనలేదు. నీతి మరియాదలు నీటఁగలిపిన పుత్త్రికునితో నుత్తరప్రత్యుత్తరము లెట్లు నడుపుదును? ఎందునకైన మంచిదని తులసీరాముచే తుదికమ్మ వానికి వ్రాయించితిని. నాగరత్న మిపుడు బాగుగ నొకటిరెండుసంగతు లాలోచించుకొనవలయును. అతనికిఁకఁ గావలసినవారు హుణాజాణయా, ఆ జన్మమును అధికానురాగమునఁ బెనిచిన జననీజనకులా? కన్నతండ్రి కొలము వారిలో తలయెత్తి తిరుగవలెనని కొమరునికిఁ గోరికగలదేని అన్యదేశాంగన హస్తములనుండి యతనిని విడిపింప వేలకొలఁది ద్రవ్యమునువలసినచో నెచ్చించుటకు తండ్రి వెనుదీయఁడు!

న్యాయవాది నాగరత్నము

వ్యవహారము లింతముదిరినపిమ్మట నిఁక బాఁధపడునా? సీమ వివాహమునుగుఱించి తల్లియు తనయుఁడును మొదటినుండియు మనసు దిట్టపఱచుకొనిరని నా యనుమానము! దీనికేమిగాని నాకు గుట్టేమియుఁ దెలియనీయక, కొమరునికి నాధనము కొల్లగొట్టి పెట్టిన చతురను గుఱించియే నాయాశ్చర్యము.

కొన్నినెలలలోనే న్యాయవాదపట్టాచేకొని నాగరత్నము స్వదేశమునకు వచ్చెను. కొంతకాలమునుండి మాకుత్తరప్రత్యుత్తరములు లేవు. ఐనను తండ్రిని నేను బ్రదికి యుండఁగనే దిక్కులేనివానివలె నతఁడు పురమువెలుపలి రహదారి బంగాళాలోఁ బ్రవేశింపనేల? తెల్లదొరసానిని కూడఁ గొనివచ్చినందువలన నని యందురేమో! తెల్లదైనను, నల్లదైనను కులాంగనకాని కోమలి కులటయె యనిపించుకొనునుగదా! నాసూత్రమవలంబించినచో కులమువారివలన మావాని కేయొడిదుడుకులును వచ్చియుండవు. కాని నాసుతుఁడు సతినిబట్టి యూరేగుచు, పట్టమహిషినివలె నామెను బూజించుటవలననే, ఇప్పటికిని నేను వంచినతల నెత్తుకొనలేదు!

ఇఁక నాగరత్నము మొగము చూడనని నే నొట్టుపెట్టుకొంటిని. వాఁడు గ్రామముచేరిననాఁడు ఊరందఱు వానియొద్దకు రాకపోకలు సల్పినను, నేను దుకాణము కట్టివైచి ముసుఁగుపెట్టుకొని యింటనే పండుకొనియుంటిని. సాయంకాలమపుడు "నాయనా!" యను మాట వినఁబడి "ఎవ"రని నే ముసుఁగు తీసిచూడఁగా కుమా

రుఁడువచ్చి నన్ను గౌఁగిలించుకొనెను. వికసించిన నందివర్ధనపుష్పమువంటి వదనముతో నెలయు విదేశ వనిత యొకతె ముందునవచ్చి వచ్చియుఁ రాని ముద్దుపలుకులతో "వందన"మనిపలికి నాపాదములకుఁ బ్రణమిల్లెను. వినయలావణ్యము లానెలఁత మోముఁ దమ్మిని నెలకొనుచుండెను. లేవనెత్తి నేనా శుభాంగి నాశీర్వదించిన వెనుక, ఆకోమలి నాకోడలని యపుడే రంగస్థలము నలంకరించిన మహానటి యత్త పలికెను! ఇట్టి గుణవతి కోడలగుటవలన నేమి స్తేగి యని లోలోన నే ననుకొన్నను, స్వాభిమానమున మౌనముద్ర వహించియే యుంటిని!

ఇప్పటికి నాగరత్నము దేశముచేరి నాలుగైదేండ్లయినది. అతనివిూఁద నాకింకను గినుక పోలేదు. ఉద్యోగము పురుషలక్షణమని శాస్త్రవచనము. ఈపాటిపరీక్ష నిచ్చిన వారెందఱో దేశమున డిప్యూటికలెక్టరు పదవి నందియున్నారు. కాని, అబ్బాయికిమాత్రము స్వతంత్రతయం దిష్టమఁట! గోళ్లు గిల్లుకొనుచు, ఆరి కెదురుగ నింటఁ గూర్చుండియున్నాఁడు! ఆఁడు పిల్లయైనచో నూరకయుండెదా యని నే మనస్సు కొంతసమాధానపఱుచుకొనుచున్నను, విదేశవనిత భార్యయైన పాపమున పీడింపఁబడిన మాతోఁగలసి యుండఁగూడదుకదా! భార్యమాత్రము పరమసాధ్వి. మఱియొక యాంగ్లేయ మచ్చెకంటియైనచో, సంవత్సరమున కాఱునెలలు సీమయందును, ఆఱునెలలు ఉదకమండలమునను మకాముచేసి తనలంగాలకు, సెంట్లుసబ్బులకు పతి నీపాటికి తాకట్టుపెట్టియే యుండును! "రోజు"మాత్రము రోజాపువ్వువలెనే తన సౌమనస్యమును వీడక మెలఁగనేర్చిన మెలఁత! ఏల యిట్టి సాధ్వీమణి మనపుణ్యభూమినిగాక శ్వేతద్వీపమున నుద్భవించెనాయని నేనచ్చెరువొందుచుండును. మనుమరాండ్రిద్దఱును మాపోలికయే. మిన్నీని నేను మణియని పిలిచి, దానికి పద్యములు నేర్పుచున్నాను. లిజ్జీ మిగుల సొగసుకత్తె. దీనికి నేబెట్టిన ముద్దుపేరు లక్ష్మి. వీరిరువురిని విడిచి నే నొకగంటయైన నుండలేను! ఇటీవల నామనస్సున నొకసంకల్పము గలిగినది. మాకులమువా రిప్పుడు సంఘసంస్కరణమునం దాదరణము గలిగియున్నారు. ఐనను, శాస్త్రధిక్కారవర్ణసాంకర్యములు నాకసమ్మతములు! శాస్త్రానుగుణ్యముగ మా మనుమరాండ్రవారలకు ప్రాయశ్చిత్త మిప్పించి, వారిని వైశ్యకులమున జేర్పింపుఁడని శ్రీ శ్రద్ధానందస్వాములవారిని వేడితిని. ఆసమయమున నిచ్చు భూరిదక్షిణలకై సొమ్ము కూడఁబెట్టుచుంటిని. ఆమహామహుని యాకస్మికమరణమున నాయుద్దేశమున కంతరాయము గలిగినను, ముందైన నాసంకల్పము నెఱవేర్చి తీరెదను!

సూర్యోదయము

జ. జాషువకవి గారు

యమునిఁ బుట్టించి లోకము నేచు వీరుండు, పక్షికూతలు మెచ్చు పండితుండు
నీరదంబును చేయు గారడీపనివాఁడు, నీడకన్నియను బొందెడువిటుండు
కలువకన్నులుమూసి గాసింపఁగలదిట్ట, నిప్పుబట్టలు దాల్చు నీటుకాఁడు
మరణించి జన్మించు వరమున్నమొనగాఁడు, మింటఁ బాలించు మేటిరాజు
కాలుదించని గగనజాంఘాలికుండు, ప్రాణినుతులను గాచి కాపాడుబంటు
పొడుపుదెస పాలంతుకయంకమునకునెక్కె, వేగ దోగాడె నలప్రొద్దు పిల్లవాఁడు.

ఆంధ్రాయూనివర్సిటీ పట్టుదలలు

భమిడిపాటి కామేశ్వరరావు గారు

[5-3-27 తేదీని సర్. బి. యన్. శర్మగారి అధ్యక్షతకింద, రాజమండ్రి ఆర్ట్సు కాలేజీలో, పాతవిద్యార్థిసంఘము తరఫున, జరిగిన సాంవత్సరిక సమావేశ సందర్భములో, ఒక విద్యార్థి చదివిన వ్యాసము].

నవ్వించడం అంటే మొత్తంమీదతిట్టడం, ఏకడం, దెబ్బలు తియ్యడం అనే ఉద్దేశం ఉంటూనే ఉంటుంది. కాని, అది హృదయంలేని ఉద్దేశం. నవ్వించడం అంటే కొన్నిలోట్లు కనపరచడం అనికొంతమంది ఉద్దేశం కాని, అది వివక్షతలేని వెర్రిఉద్దేశం. నవ్వించడం అంటే ఒకర్నే బాధించడం అని కొందరి ఉద్దేశం కాని, అది సానుభూతీ సరసం లేని ఉద్దేశం. కొన్ని నిముషాల పాటు అందరూ, ఒకే విషయం, సరదాగా, ఆలోచించుకోవాలనే ఉద్దేశం తప్ప, ఇతరమేమీ నాహృదయంలో లేదు. ఆంధ్రులకందరికీ సామాన్యమైన విషయం "ఆంధ్రాయూనివర్సిటీ" గనుక ఆమాటలే నాలుగు అనుకుందాం. ఆసంస్థప్రశంసనీయం. దానికోసంచేసి చేస్తూన్న ప్రయత్నాలు గొప్పవి. ఇప్పుడు ముచ్చటించేది, ఏతద్విషయం మనుష్య యావన్మందీ కనపరచిన పట్టుదలలు మాత్రమే.

అంధ+ర=ఆంధ్ర, అనేపదం చిరకాలంనించి అమలులో ఉంది. ఆంధ్రపత్రిక, ఆంధ్రమహాజనసభ, ఆంధ్రమహాసభ, ఆంధ్రులచరిత్ర లాంటివీ—అన్నట్టు మన ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు లాంటివి ఆవిర్భవించి ఆందోళన చేసింతరవాత—ఇంకా చెప్పడానికి అలవిలేనన్ని ఇతర సంస్థలు: అభినవాంధ్రమహాదోషాల ప్రత్యేక సమిష్టి, ఆంధ్రమహా-ప్రతీవాళ్లూ-అద్వితీయసభ - మొదలైనవి ఆర్భాటం జరిపి ఆంధ్రులవ్యక్తీ ఆంధ్రుల తడాఖా కనపరిచిన తరవాత, ఇన్నాళ్లకి, ఆంధ్రాయూనివర్సిటీ (దీనికోసం ఆదినితపించినవారు కొంచెం ఎడంగా ఒత్తిగిల్లిన తరవాత) అవతారమెత్తింది. ముందుసూచనలు లేందే అవతారం అమాంతంగా రాదు. ఇది పుట్టవలసినంత అవసరం ఉందోలేదో చూడమని పైవారు మొదట ఓకమిటీని ఏర్పరచారు. "ఆ కమిటీలోకూడా బొత్తిగా నాన్-ఆంధ్రుల్ని వెయ్యాలి?" అని కొందరు ఆంధ్రులు పైకి కనపడనీకుండా "విడెన్ బ్రాకెట్సు"లో కోప్పడ్డారు. ఆ కమిటీలో పట్టి ఆంధ్రులేకాక, అనన్య మహిమదీయ ఐరోపీయ సోదరులుండబట్టే, వారంతాకలిసి, ఇది పుట్టితేగాని వీలులేదనీ దీన్ని ఆంధ్రదేశంలోనే పెట్టాలనీ, ఆంధ్రులకి ఆంధ్రభాషయందుండే అభిమానపులోతు కొలవడానికి గొలుసులేదనీ వగైరా విశేషాలు ఉదారస్వభావంతో నిష్పక్షపాతంగా తీర్మానించారు. ఆ కమిటీలోనే ఇతరులు లేకుండా అంతా కేవలాంధ్రులే అయి ఉంటే, ప్రతీవాడూ వేరేమంచివాడే అయినా, వేరే ప్రతివాడిహృదయంలోనూ ఎంత ఇష్టం ఉన్నా, ఏ ఇద్దరికీ భరించక, అప్పుడే శిఖపట్లగోత్రంలోకి దిగి, మొదటి తీర్మానం—"ఇది తక్షణంకావాలి కాని, ఈ ఆంధ్రాయూనివర్సిటీ ఆంధ్రజిల్లాలలోతప్పించి మరోచోట పెడితేగాని మావాళ్లు సాక్షించరు. మాసంగతీ, మామజాకా, మీరెవరు" అనిచేసి ఉండేవారు. ఆ అవాంతరం తప్పింది. పోనీ ఆ కమిటీవారే "ఇది తప్పనిసరిగా ఫలానా గ్రామంలో పెట్టాలి" అని తీర్మానించి, అదిపైవారితో చెప్పి ఓశాసనం చేయించి పారెయ్యవలసింది. ఎంచేతంటే, హెచ్చుతగ్గయితేబుర్ర ఊడిపోతుందే హారి బాబూ అనిపించే శాసనం ఒక్కటేమాత్రం విధి అనుకుని శిరసావహిస్తాడుగాని ఆంధ్రుడు, తక్కిన ధర్మాలూ వగైరాలు అరగానికి నిక్షేపాలే—అనగా జాంలేనయ్! అల్లాకాక; కమిటీవారు కొన్ని క్షేత్రాలు జాబితారాసి, వాటి ఔన్నత్యాలు బేరీజుచేసి, కొన్నిం

టిని తోసిరాజని, "తక్కిన క్షేత్రాలు ఇల్లా ఇల్లా ఉన్నాయి. మీ చిత్తం వచ్చినచోటు క్షేత్రం చేసుగోండి" కేంద్రంచేసుగోండి అన్నారు. "మీచిత్తం" అనిఆంధ్రులికే ఏదేనా వదిలిపెట్టిఊరుకున్నప్పుడు, ఆంధ్రుడికి తాత్కాలికావేశం బయలుదేరం దెప్పుడు! మొట్టుకి యూనివర్సిటీ ఇవ్వడంరూఢేఅన్నారు. యూనివర్సిటీఅనేసుక్కా ఇంగ్లీషుగాఇండియాకి వస్తా సిపాయ్ మ్యూటినీయేడే. కాని దాని భావం హిందూదేశానికి కొత్తగాదు. చాణక్యుడు తక్షశిలా విద్యాపీఠంలో చదివాట్ట, నాలందా విశ్వవిద్యాలయానికి ఇతరదేశాల్నించి చదువుకోడానికి జనం వచ్చారట్ట. అంటే, అవన్నీ అప్పట్లు; పోయినవి మళ్లీరావు. అందుకని 'విద్యాపీఠం', 'విశ్వవిద్యాలయం' అనేమాటలు మాని "యూనివర్సిటీ" అనే పదార్థం సరిగా పైకి పలికేటట్టు ఆనుక్కోవాడదాం ప్రస్తుతం (వెనకటివి పాతవాసన కొడుతున్నాయని ఇంగ్లీషాంధ్రులు తప్పట్టుగోకుండాను) 'విద్యాపీఠం' అనే మాటకి గౌరవం వచ్చిం తరవాత అదీ వాడదాం.

పెద్ద పెద్ద లిచ్చిన నిర్వచనాలలోకి దిగకుండా టూకీగా పదమూలం చూస్తే యూనివర్సిటీ అంటే ఒకటి కింద మారిపోవడం, అని. అనగా అనేకత్వం పోవడం. ఏదేనావేరే సాధించగల్రుగాని, ఆంధ్రులు నానాత్వం చంపుకోగల్రా అని, కొందరిసందేహం. ఎవడిమట్టుకు వాడు తను కలిసికట్టుగా ఉండడానికి సిద్ధమే తన అభ్యంతరం లేదంటాడు, కాని అక్షరాలాతను అన్న మాట జరక్కపోతే ప్రపంచానికి చాలా ఉన్నాయి పాట్లు అంటాడు. ఓసభలో కొంచెం అల్లరిజరిగి గోల అయింది. సైలెన్సుగా ఉండాలని అందరికీ ఉంది. ఉండి ప్రతీవాడూ సైలెన్స్ అంటే సైలెన్స్, సైలెన్స్ అంటే సైలెన్స్ అని మొదలెట్టి పెద్దగొడవచేసి, మొదటిగోలే నయం అనిపించారు. అల్లాంటప్పుడేనా మరి కలవడం? పోనీ ఇల్లా అందాం. ఆంధ్రులుయూనివర్సిటీ గనక నిర్వహిస్తే, మరి చెయ్యలేం దేమిటి? అయితే, కాలేజీఉంది కదా, కాలేజీకి యూనివర్సిటీకి తేడా ఏమిటి? అంటే "కాలేజీ అక్కడే ఉందాం అంటే యూనివర్సిటీ కొంచెం ముందుకి నడుద్దాం అంటుంది" అని. ఎవరికి, యూనివర్సిటీ కావలిసింది ? నేను, నాకు కావలసిన వాడు, ఒకటి, వగైరా వేళ్లువిడిచిన బంధువు, నాజ్ఞాతి, నా శాఖవాడు, బీరకాయ పీచు, బాదరాయణ సంబంధం, నా భాషవాడు, నామతంవాడు, నాగ్రామం, నాదేశం, నాఖండంవాడు—అనేమాట కుడా అణిచివేసుకున్నవాళ్లకే; 'అహం', 'మమ' గార్లకి యూనివర్సిటీ అనవసరం. అనగా జ్ఞానులు చెప్పిన రాతిమనిషి చెట్టు మనిషి, పశువుమనిషి, మనిషిమనిషి అవస్థలు దాటిన మనుష్యులకి కావాలి. లేకపోతే పారిస్ యూనివర్సిటీవారు ఒక ఆంధ్రుడి విద్య మెచ్చుగోడం వీలుపడి ఉంటుందా? నేనూ నన్నెరుగున్న కొందరూమాత్రమే బాగుపడాలి అనిపెట్టుగున్న యూనివర్సిటీలునిష్క్రమించాయి, బాగుపడ్డ వాడల్లా నావాడే అనుకున్నవి జీవించాయి అని చరిత్ర కేక లేస్తోంది. ఏమైతేం! అర్హత చూడవలసింది, ఆవరణలోకి దింపి మరీనూ. మన యూనివర్సిటీ ఇచ్చారు. ఇస్తే, ఏమైందీ, ఆంధ్రాయూనివర్సిటీ పుడుతూనే మూడు కాలేజీలున్న మూడు కేంద్రాల్లో నెలసింది—మూడుమూర్తులసారంపుముద్దయనగ—అన్నట్టు. ఒకటికాదు, మూడూ, కేంద్రాలు. వలయానికి ఒక కేంద్రం ఎరుగుదుం; పోనీ, కోలవలయానికి రెండుకేంద్రాలుకూడా ఎరుగుదుం; కాని మన యూనివర్సిటీ చాలా పెద్దలెక్కల్లో బొమ్మ గనక ముక్కేంద్ర భూయిష్ఠం అయింది. మరోహ పని: మూడు కేంద్రాలేమిటే అంటే, మనకి ముగ్గురు పెద్ద దేవుళ్లు, ముప్పైమూడుకోట్ల చిన్న దేవుళ్లూనూ. కొందరు, ముందు ఉత్తరోత్రా ఇవి వేరే యూనివర్సిటీలవుతాయన్నారు. అంటే ఈయూనివర్సిటీ పిల్లల్ని పెడుతుందని. మనలో ఇంకా ఓమూల పుడుతూన్న వాడికే అప్పుడే సంతానాపేక్ష. అదీగాక, డెబ్భై ఎనభై చదరపుమైళ్లకి ఒక్క కేంద్రం ఎల్లాకుదురుతుంది? పైగా, ఒకటి, ఒకడు అంటే ఆంధ్రుడికి కోపం. ప్రతీఆంధ్రుడూ దేవుడు ఒక్కడే అంటాడు గాని ఆయన పేరు విషయంలో మాత్రం ఏ ఇద్దరాంధ్రులూ సరిపుచ్చుగోరు. "ఫలానావిద్యలో మీ ఆంధ్రుల్లో గొప్పవాడెవడు ?" అని అన్యుడు ఆంధ్రుణ్ణి ప్రశ్నిస్తే, ఇతడు "కోటిమందని చెప్పచ్చు" అంటాడు. "ఏదీ, ఒక్కణ్ణి చెప్పండి చాలు," అంటే చూసిచూసి ఎవ్వర్నీ చెప్పలేడు. తీరా చెబితే తనమాటో, ప్రతీవాడికీ ప్రతీదీవచ్చుననేగా!—ఏది!—అందుకని చెప్పడు. చెప్ప

లేనని భస్తే అనడు. ఒకవేళ ఏదేనా పేరు చెప్పడానికి తనమనస్సు ఇష్టపడితే, ఆతక్కినవాళ్లు తన్ని తిట్టిపో స్తారు, ఎందుకొచ్చింది, అనుకుని ఊరుకుంటాడు. పోనీ అవతల అతనే "ఫలానా మీవాడు గొప్ప వాడంటారే?" అంటే, "ఆఁ, వాడి మొహంపోయ్, నాదగ్గర తీస్తే, వాడి కేంవచ్చు" అంటాడు. అందుకని 'శూన్యం' అనగా లేని దాని యందుండే మక్కువ ఆంధ్రుడికి 'ఒకటి' అనగా ఉన్నదానియందు లేదు. అనగా అతడు అనంతవాది. అవునా, అల్లాంటి స్థితిలో యూనివర్సిటీ కచేరీ ఎక్కడ అనివచ్చింది. కాలేజీలు జుట్టుకున్న వాళ్లే కచేరీలూ లగా యిస్తే కడంవాళ్ల నోట్లో కరక్కాయేనా, వాళ్లకి మాత్రం కడుపు మండదా? అందుకని ఈకాలేజీ ఊళ్లో నూవద్దు, ఆకాలేజీ ఊళ్లోనూవద్దు, అని కచేరీల విషయం తునితగూ చెప్పారు. తునితగూ అంటే 'తుని' లో పెట్ట మనికాదు, మధ్యస్తంగా అన్నమాట, మొదట తిరస్క రించిన చోటన్నమాట, అంటే మనం తిరస్కరిస్తూన్నవి మనసు కుదిరితే పనికొస్తాయన్నమాట. చక్రం తిప్ప డానికి అనేక విద్యలూ, రాజకీయం, సారస్వతం, లోక జ్ఞానం ఇవి గలవార్ని నామకరణం చేశారు. స్వయం వరాల్లోవచ్చేవారిని ముందు చూడాలి. ఎన్నికలు, విద్యా విషయం లేనిచోట్ల పని చేసినట్టు విద్యావిషయంలో చెయ్యలేవేమో అని కొందరికి భయం. ఆమట్టున యూని వర్సిటీ చలాయించే సభ తయారవడానికి ఎన్నికలు కానీ మన్నారు. అయిదేళ్ల బియ్యేలు కొందరుపైకి తేలారు, మునిగి పోతున్న వాళ్లని కావలసిన వాళ్లు వచ్చి అడ్డం పడి గట్టుకి లాగారు. అక్కణ్ణించి అనుకోకుండా అచ్చు ఉత్తరాలు ప్రతీ టపాలోనూ కురిశాయి అనేకమందికి! ఇల్లాంటి అంశంతో—

ప్రథమవోటు తమది పారవేయుదునాకు
తక్కినట్టివోటు తమరి మనసు
డోలుకట్టివత్తు డొక్క బద్దలు చేసి
పంపుడయ్యనన్న మాట లేల.

చెప్పుటకును సిగ్గు చెప్పకుంటే చిక్కు
చెప్పవలసి వచ్చి చెప్పుచుంటి
పట్టివాడికిచ్చి మట్టిచేయక వోటు
గట్టివాడనన్ను గట్టుకొనుడు.

ఆ ఎన్నికల మీద కొందర్నీ, పేరుగొప్ప చొప్పున కొందర్నీ కలుపుగుని సభఏర్పడడమేకాక అంత స్సభలుచూడా వెలిశాయి. కొందరు సామరులకి విద్యాధికులూ, ఉపన్యాసకులూ సభలోకి ఎక్కడం లోపల ఆట్టే ఇష్టం లేదుట. విద్యాక్షేమం కోసం మాసిగలుపడడం ఇతరులకి తెలిసినంత దిట్టంగా మేష్టర్లకి తెలియదని, పైగా, విద్యావిషయం ఏమీ తెలియకపోతేంగాక శాస నసభల్లో వాదించి చోరవచూపే కొందరికి మల్లే చోరవ చూపకుండా, వీరు, అనేక విషయాల్లో భయపడి బెదిరి దేవుడిచ్చిన తలకాయలు ఒక్క ఊగించి పారెయ్యడానికే ఉపయోగిస్తారేమో అనే దిగులు చొప్పునట. కాని, భ్రమా లంకారాలకెక్కడికి? సభావ్యవహారంలోకి రాక పూర్వం కొంచెం వెనక్కివెళ్లి రావాలి.

కాలేజీయేనా లేదాయిరి, కచేరీలేనా లేకపో డం ఘోరం అని అన్నతునితగూ చూశాం. కాని, దరిమె లాని, ఏమైంది? కచేరీలు ఇప్పుడు మరి ఉండనే ఉన్నా యికదా, కచేరీలున్నచోట కాలేజీలేకపోవడం శోచనీ యంకదా, నామర్దాకదా! అందుకని అక్కడే అన్నిం టికంటె గొప్పకాలేజీ పెట్టదా అనే అభిప్రాయం వచ్చింది వెళ్లింది. అసలే మూడల్లా నాలుగై యూనివ ర్సిటీ నాలుగు స్తంభాలాట ఆడు తోంది. ఎక్కడున్నా బలమంతాకలిసి ఒకటే. అసలు నాలుగు చోట్లు అవడం తోటే ప్రతీచోటా బలం తగ్గింది అన్నమాటేగా! అందులో, ఇతర మారాముళ్లు, ఎప్పటికప్పుడు:

"పల్లెటూళ్ల పట్టుదలలు" జ్ఞాపకంవస్తున్నాయి. ఒక పల్లెటూరి సభలో ప్రథమతాంబూలం ఇవ్వడం ఎవరికి అని ప్రశ్నవచ్చిందిట. శూన్యంగారి కివ్వాలని ఒకాయనా, కాదు పూర్ణంగారి కివ్వవలసి ఉంటుందని మరొకాయనా కుస్తీపట్టుకున్నారట.

మొదటివాడు—శూన్యంగారు గొప్పవాడు.

రెండోవాడు—పూర్ణంగారూ చాలాగొప్పవాడే

మొ—శూన్యంగారు వృద్ధు. పూర్ణంగాడేమిటి, చవటా!

రెం—పూర్ణంగారు అతివృద్ధు. శూన్యంగాడేమి టి, చచ్చా!

మొ—శూన్యంగారి తల నెరిసింది లెండి.

రెం—పూర్ణంగారి తలా నెరిసింది లెండివారి.

మొ—ఛీ, ఊరుకో! శూన్యంగారికి అంటేకంటూ తల నెరిసింది!

రెం—ఛీ, అల్లాయితే, పట్టూ! నెరిసిన తలవెంట్రుకల సంఖ్య స్థిరపరచడానికి ఓపంచాయితీ పెడదాం. —అని.

అల్లాంటి పట్టుదలలు చిన్న గ్రామాల్నించి పెద్ద గ్రామాలదాకాపాకినట్టు కనబడుతుంది. భాషమీద భక్తిపోయి గ్రామభక్తిలోపడితే ప్రజకేం క్షేమం, జాతికేం గౌరవం. త్యాగయ్య, 'రామభక్తి సామ్రాజ్యం' అంటే మనం 'గ్రామభక్తి సామ్రాజ్యం' అని పాడుకో వలసివస్తోంది. ఆంధ్రుల్లో సరిసమానులైన గొప్పవాళ్లు కొందరు ఇంగ్లీషున దెబ్బలాడుకున్నప్పుడు You how much? అంటే You how much? అనుకుంటారు—నీకెంతయనిన నీకెంతయనుచు—అన్నట్టు. కాని, పెద్ద గ్రామాలవారిప్పు డీయూనివర్సిటీకోసం నేనెంతంటే నేనెంతని దెబ్బలాడుకుంటున్నారు. అంతా ఒకందుకు ఒప్పుకున్నారు:—"యూనివర్సిటీ పెట్టేచోటు హుషారీగా మజాగా ఉండాలి, ఆకర్షించాలి, ఎప్పుడు లేచి పోదాంరా గురుడా! అని ఉండకూడదు"—అని. అయితే, అల్లాంటి ఊరు తమరి ఒక్కరిదే అని ప్రతీవాళ్లూ దెబ్బలాడేది. స్వంతానికి ఏదేనా కావలసొచ్చినపుడు, తర్కం దానంతట అదే చేతవుతుంది, తమరు మాట్లాడిందంతా తర్కమే అనిపిస్తుంది. ఈదెబ్బలాట బయలుదేరింతరవాత ఏఊరు ఎందుకు ప్రసిద్ధో అందరికీ విశదమైంది. అంటే యూనివర్సిటీరా గానే ఆంధ్రులకి కొంతవరకు హిస్టరీ జాగ్రఫీలు ముట్టాయి. ఏదో గొప్ప సందర్భంవస్తేగాని ఉన్న మహాత్మ్యాలు పైకిరావు—ఎలెక్షనులోగాని మానవుల చతురోపాయాలూ, వివిధప్రజ్ఞలూ వరసాగ్గా తెలియనట్టు! "మా ఊళ్లో అన్నం అరుగుతుంది, మాఊళ్లో యూనివర్సిటీ పెట్టాలి" అని ఒకరు. ఏఊళ్లో అరగదు, ఎవరికి? "మా ఊరవతల ఖాళీస్థలాలున్నాయి, అందుకని యూనివర్సిటీ మాఊళ్లోనేపెట్టాలి" అని ఒకరు. ఏ ఊరవతల ఖాళీగా ఉండదు? "మా ఊరు చల్లగా ఉంటుంది, కావలసినంత సేపు చదువుకోవచ్చు; మా ఊరు మంగలం, రోడ్లు అస్తమానమూ దుమ్మెత్తిపోస్తాయి; వాళ్ల ఊరు బొత్తిగాపెనం, 'మనుష్యులకి అస్తమనం వేపుడే; సరి, వాళ్ల ఊరు గాడిపొయ్యే, తొందరగు ఉడికిపోతుంది" అని ఒకరు. "మాఊళ్లో గోంగూర ఉంది" అని ఒకరు. "మా ఊళ్లో అదీ వంకాయలూకూడా తెల్లవారేసరికి ఎగిరి చక్కావస్తూంటాయి" అని ఒకరు. "మా ఊళ్లో పెదనారింజపండ్లు దొరుకుతాయి, ఇప్పు డవి ఫలరాజం" అని ఒకరు. "మా ఊరు పక్కని కొండఉంది" అని ఒకరూ, "మా ఊళ్లోనే కొండలున్నా"యని ఒకరూ, "పటపు, కొండమీదే మా ఊరుంది" అని ఒకరు. "మా ఊరు హాయిగా సముద్రతీరం, మా ఊళ్లోపెడితే ఏం ఉప్పెనవస్తుంది?" అని ఒకరు. "మా ఊరు కొంచెం వేడిగా 'సహారా' లాగఉంటేం, వంటచెరకు కొనుక్కోకుండానే పదార్థాలు ఉడుకుతాయి, లాభం కాదా?" అని ఒకరు. అయితే ఒకటి: అద్దికొచ్చిన పెద్దమనిషితో ఇంటాయన ఇంటికి ఉండే హంగులూ సౌకర్యాలూ చూపిస్తాడు, కాని ఖాళీచేసిన ఆయన్ని కలుసుకుంటే ఆయింటికే ఉండే ఇబ్బందులూ చిక్కులూ తేల్తాయి. "వాళ్ల ఊళ్లో ఇరకాటం, దోమలూ, కంపూనూ, మా ఊరు రైల్వే కేంద్రం, వచ్చేరైలూ పోయేరైలూనూ" అని ఒకరు. అంటే యూనివర్సిటీ అనేవస్తువుని ప్రతీ రైల్లోనూ కాస్తకాస్తే రవాణాచేసి దేశదేశాలా ఉప్పు అందేటట్టు చెయ్యొచ్చునని. "మాఊళ్లో వెనకవిద్యాపీఠం ఉండేదిట. ఇప్పటికీ పోనీ చిన్న పీట చెక్కయితేం ఉంది"అని ఒకరు. "ఎరుగుదుం లెండి, తెలుసు తెలుసు, దగ్గిర ఉండగానేసరిగాదు, మావూరికి కొద్దిదూరాన్ని ఒక విశ్వవిద్యాలయము ఉండేదిట. దానికేం: మాఊరికి పడమట 'కృష్ణవేణమ్మ'-పావని-ప్రవహిస్తోంది లెండి"."మా ఊళ్లోనూ ఇప్పుడున్నది కోటుమ్మం అయిపోయింది లేకపోతేనా:'ప్రవహించు (మా)వీటి పశ్చిమప్రాకారమొరసి గంగమ్మసాగరము కొమ్మ. అందుం లెండిమరి" "మాఊళ్లో ఆన కట్టుందిలెండి", "మాఊళ్లోనూ ఉందిలెండి." "మా ఊళ్లో వంతెన గట్టిదిలెండి, రైలు గబగబానేవెడుతుంది, మీకు మల్లేకాదు." "మాఊళ్లోదీ కొంచెం జంకిస్తేమి. ఇండియాలో రెండోదిలెండి పొడుగు విమ

యం." "మీ ఆనకట్ట వంతెనకి కింద లెండి, ఆగండి మరి." "మాకు లైబ్రరీ ఉం...పోనీలెండి ఆగండి." కొందరు కొందరు "అన్నీ బాగానే ఉన్నాయికాని, ఆఊరుమారం, ఫలానా ఊరు దాటించి యూనివర్సిటీ పెడితే మీకూమాకూచెల్లే, మమ్మల్ని ముట్టుగోకండి, డిళ్ల" అని గునుస్తున్నారు. 'దూరం' అంటే, దూరం ఎవరికి? ఊళ్లకి ఊళ్లు సకుటుంబ సపరివారంగా బయలుదేరతారా ఏమిటి చెప్మా ఆంధ్రులు, ఆంధ్రాయూనివర్సిటీ డిగ్రీలకి! ప్రపంచం మొత్తాన్నించి జనాన్నిలాక్కోవలసిన యూనివర్సిటీకి దూరమేమిటి? విద్యకి దూరం దగ్గిరా లేదు. ఎంచేతంటే, అది మనస్సుది, మనోవేగం అందరూ ఎరుగున్నదే! సంగతి చెబుతూ, "16 గంటలరైలుప్రయాణం పట్టే దూరం ఓమారమావిద్యకి" అని ఒక జ్ఞాని ఈమధ్యనే అన్నాడు. కొందరి ఊహ, యూనివర్సిటీ ఓపెద్ద పళ్లగంప అనీనీ, ఏఊళ్లో పెడతారో ఆఊళ్లోవాళ్లంతా ఎగడి చేతికందినంతముట్టుకు (నాగవల్లి పిడతలు లాక్కున్నట్టు) తలోటీ చపాయించేస్తారేమో, దూరాన్ని ఉన్న వాడి గతేమిటి? అనిగావును. ప్రస్తుతం ఆఊళ్లో ఉంటూన్న వాళ్లందర్నీ ఆబాల గోపాలంగా తాంబూలానికి పిల్చి తలో డిగ్రీ ఫలప్రదానం ఇవ్వరు. కాని, ఏమిటో ఊరికే భయం!! "వాళ్ల ఊళ్లో ఉంటే ఒక్కటేస్కూలు, వాళ్లెంజేసుగుంటారు, యూనివర్సిటే! పనసపండు తెచ్చి పళ్లెంలో పెడితే తిన్లేనిబ్రాహ్మడు దిక్కుదిక్కు చూశాట్ట. విద్యకి అర్హతఉండాలి, యోగంకుదరాలి. మాఊళ్లో పెద్ద సామాగ్రీ కాలేజీ ఉంది. ఇక్కడగనక యూనివర్సిటీ పెడితే, మహారాజాలాగ ఉంటుంది" అని ఒకరు. "మా ఊళ్లో వెనక మహారాజు కాదు రాజరాజే రాజ్యంచేశాడు" అని ఒకరు. మాఊరు పేరు చెబితే విజయంమాకే ఉండాలి" అని ఒకరు. "విజయమే మాఊరు" అనిఒకరు. "మాఊళ్లో పెట్టడానికి అనంతకోటి కారణాలున్నాయి" అని ఒకరు. "మహాప్రభో! వరహీనంవద్దు, వరవిక్రయం వద్దూ, సాంప్రదాయం చూసి మరీ ముడెట్టండి, నాయనా, వెయ్యేళ్లపంట. ఇదేం బొమ్మలనోం కాదు బేసిరోజు చూసుగుని వాల్లాడించి పారెయ్యడానికి!" అని కొందరు వృద్ధులు. ఇంతాచేసి, కేంద్రాలోచనకోసం మొదట తీసుకున్న ఏడెనిమిది ఊళ్లల్లోనూ కొన్నింటికి ఆంక్షు వెయ్యగా, తేలినమూడూ ఉన్నాయే, అవి కేవలం ఇదివరకు గవర్నమెంటు కాలేజీలున్న చోట్లే అయి ఊరుకోడం, ఓ గొప్ప రహస్యంలా కనబడుతుంది. కొందరు, ఫలానాచోట అది పెట్టితీరాలీ అని పట్టుపడుతూంటే, వేరేకొందరు అది ఫలానాచోట పెట్టకూడదూ అని పట్టుపడుతున్నారు—(వోట్లరోజుల్లో: "నా కొద్దులే వోటు, ఫలానావాడికిమాత్రం ఇవ్వనని చేతులో చెయ్యేయ్" అంటూ కొందరుజనం తిరిగినట్టు). ఒక కుర్రాడు కొంచెం ఏమన్నా నోట్లో వేసుగోబోతూంటే మరోకుర్రాడొచ్చి "నాక్కాస్సెట్టివ్! సరేలే! జ్ఞాపకం ఉంచుకో" అని అనేటంత కుర్రతనంగా వ్యాపారం మారడంవిని, ఒక ఇంగ్లీషువిరగని పెద్దమనిషి ఇల్లాఅన్నాడు: "ఆంధ్రుడికి బుర్రఉంది, అఖండత్వం ఉంది. అదికలిసి ఇదివరకు కనిపించలేదు. ఇప్పటిలో కనిపించేది ప్రత్యేక వ్యక్తులకృషే. కాని, మనవాళ్లకి కొంచెం ప్రథమావేశం కద్దు. అది సోడాకి మల్లే బుస్సుమని పొంగుతుంది. అది తాగడంవల్లే ఈబుడబుడ ఎక్కువైంది. ఆ ఆవేశంలో సంఘాలూ, సమాజాలూ, సభలూ ఏర్పడిపోతాయి. ఆ పిదప ఎవడిదారివాడిదే. పెద్ద కాన్ఫరెన్సుల్లోతప్పకుండా జరిగేవి మాంచిభోజనాలూ, కావలసినంతఖర్చూ, కొన్ని ఘాటైన తీర్మానాలూనూ. ఒకగొప్పపేరట సంఘం ఏర్పడేవరకూ పాకులాడడం, అక్కణ్ణించి మరి పీకులాడ్డమూను. తరవాత ఉండాలయ్యా, పట్టుదలా! అదిలేదు. మనఊళ్లోపెట్టారు చూడండి "పేపరుమిల్సు." పొగవెళ్లేగొట్టంమాత్రం బొబ్బర్లంకదాకా కనపడుతోంది—ధస్తే ఆడదు. ఏం డబ్బోచ్చేశానండి, షేర్లకి" అంటూ ఎంతో అంత ఇవయాడు. అల్లాగ్గా, నష్టానికి ఒప్పుగుంటేనేకాని గొప్పసంఘాలుపడవు. ముక్కలూ చెక్కలూ ఊడకూడితేగాని ఘనపదార్థాలు అతుక్కోవు. శుద్ధన్యాయం ఎక్కడా ఉండదు. భూమిమీద అన్నీ అంతరాలే. యూనివర్సిటీ పెట్టడం విషయం శుద్ధన్యాయం జరగాలంటే అసలు పెట్టకూడదు. పెట్టితీరాలీ అంటే నాలుగు పద్ధతులు చెప్పచ్చు: ఏకంగా చెప్పాలంటే (అనగా one dimensionలో)- ప్రతీవాడి హృదయంలోనూ యూనివర్సిటీకట్టాలి. చతురంగా చెప్పాలంటే (అనగా Two dimensionsలో)- ఆంధ్రదేశాన్ని విశ్వకర్మచేత వలయంగాకోయించి, జనంసరిగ్గాపట్టే ఓవలయంలో

ఆంధ్రులంతా నిలబడి, కేంద్రమందు యూనివర్సిటీని ఉంపించి, మాట్లాడకుండా చూస్తూ ఉండడం. ఘనంగా చెప్పాలంటే (అనగాThree dimensionsలో)-యూనివర్సిటీని మొదటే (తరవాత మరికార్యంలేదు) పూర్ణం ఉంచినట్లు లోపలఉంచి దానికిపైన చుట్టు బూరిలాగ ఆంధ్రదేశాన్ని తొడిగించడం. చత్వారిగా చెప్పాలంటే (అనగా Four dimensionsలో) "ఐన్‌స్టన్" గారికి రాసికనుక్కోవాలి, లేక చత్వారీగనక జోడెట్టుకున్నప్పుడుచెప్పాలి.

సరి, తక్కినకథలోకివత్తాం. యూనివర్సిటీ సభసమావేశం అయింది. స్వల్పాలు అయినతర్వాత 'వర్ణాక్యులరైజేషను, 'మీమాంసవచ్చింది.' అనగా మాతృభాషలో పాఠంచెప్పడమా మానడమా అనే మీమాంస. అంటేఆంధ్రుడితో ఆంధ్రుడు ఆంధ్రంలో మాట్లాడాలా వద్దా అనే మీమాంస. కాని ఈమీమాంస చర్చ తెలుగులోనే కానివ్వండి అనిపెట్టినతీర్మానం పోవడమే నిఖారుసైన ఆంధ్రత్వం. సిద్ధాంతం స్పష్టమే గనక ఇందులో అసలు మీమాంసలేదన్నారు, పూర్వమీమాంసవాళ్లు. కాని, ఇదిగొప్ప మీమాంసేను, ఇల్లాపారెయ్యండి అని ఉత్తర మీమాంసవాళ్లన్నారు, వేదాంతులుకి ప్రతీదీమీమాంసే గనకగావును. ఆంధ్రుడు ఆంధ్రంలో ఆలోచించి ఆంధ్రంలోమాట్లాడ్డం అసహజంకాదుగాని, ఇటీవల అభ్యాసమో దురభ్యాసమో అల్లాఅయింది. సరి,

పాపంబులు కర్జములని
యేపునజేయంగనవియునింపగు ధర్మ
వ్యాపారంబు లకార్యము
లై పరిణతి బొందనేని అట్టులు సెల్లన్.

అనగా! ఆంధ్రులమాతృభాష ఇల్లాంటి చర్చలో ఉండబోతూంటే ఓఢ్రం, కన్నడం, ఉర్దూ భాషలపిల్లలుంటే వాళ్లకికూడా పాపం వాళ్లమాతృభాషలో చెప్పద్దా, లేకపోతే బాగుంటుందా? బంతిలో బాలబిక్షంచెయ్యవచ్చునా? ఏడిచేదాని ముగుడువస్తే నాముగుడూవస్తాడని శాస్త్రంగదా, వాటి మాటేమిటి? అని అప్పుడేవచ్చింది. రాకరాక బ్రహ్మాండంమీద కేసొచ్చి డాక్టరు వెదుతూంటే, "అవతలవాడు విల్లురాశాడో లేదో, నీతోనే నూవస్తున్నా" అని ఓలాయరుకుడా డాక్టరు వెంటపడ్డాట్ట. ఆకీతిగా ఉందిది. అదీగాక, ప్రపంచంలోసగం ముప్పాతిక దెబ్బలాటలు ఆంధ్రభాష నెత్తిమీదే ఊరేగుతున్నాయి. అవి అల్లా ఉండగా, మాతృభాషలో చెప్పడాన్నిగురించి అఖండులైనవారు గొప్ప అభిప్రాయాలిచ్చారు.

మనం ఇల్లానే ఉంటాం తెలుగులో విద్యచెప్పగోకపోతే, అందుకని తెలుగు నిచ్చెనఎక్కి స్వర్గంకేసి వెడదాం రండి అని కొందరు. తెలుగుపట్టుకుంటే వేరే అడగక్కర్లేదు, చివరకి సన్యసించిపోవాలి. తెలుగునిచ్చెనకి మెట్లున్నాయిగాని కిందికున్నాయి. దిగితే నరకమే గనక, అథమం ఇల్లానేనా ఉందాం—అని ఒకరు. కొత్త పిండివంటగనక చోరవదాల్చిచెయ్యాలి, ఎప్పుడో ఓఅప్పుడు-అనిఒకరు. అంతామాతృభాషమంచిదన్నవాళ్లేగానిఅందులోపాఠాలుచెప్పిన ఇతరయూనివర్సిటీవాళ్లు లేరు, ముందస్తిగా మనమే ఎందుకు గోతులో దిగడం?-అని కొందరు. తెలుగుతో చెబితే నవ్వుతారు పిల్లలూపెద్దలూ కూడాను (బలువులేకపోవడంవల్ల); నాన్సెన్స్, తెలుగు తేలిక, కొంచెం గంభీరంగా ఉండాలంటే కాస్తతెలియని సంస్కృతమో, తెలియని ఇంగ్లీషో, భావకవిత్వమో ప్రయోగించాలిగాని, తెలుగైతే సంగతి అందరికీ తెలిసిపోయి గౌరవాలు దక్కవు-అని ఒకరి తనలో. మాతృభాషే మనకి దిక్కయ్యా, గ్రహించడం సులభం, సూక్ష్మం, 'రే'గారు, 'లార్డురోనాల్డుషే'గారు చెప్పారు-అనికొందరు. అయ్యా, మీకేకాదు, మాకూ ఉంది భాషాభిమానం ఓరికంటె ఎక్కువగా కాని, అందుచేతే, మనభాషని వాడకుండా పెట్టిలోపెట్టి, అది ప్రాణపదంగా నెత్తిమీద పెట్టుగోవాలి-అని మరికొందరు. వాడి చూడండయ్యా, ఆంధ్రులూ వాడకపోతే అది పెరక్కపోడం అటుంచి చచ్చిపోతుందయ్యా-అనేవారు ఒకరు. ఆఁ. తెలుగులో మాటలులేవు, పుస్తకాలులేవు; తెలుక్కి గౌరవంలేదు; రాజభాషకాదు, స్వంతభాషకాదు; మాస్వంతభాష ఇంగ్లీషే-అని ఒకరు. మన్నన ఇతరత్రా లేదు గనకే మీరేనా మన్నించి వాడండయ్యా-అని ఒకరు. దేశభాషలందు తెలుగు లెస్స-అని ఒకరు. దేశభాషలందు తెలుగు less అని మరిఒకరు. "నన్ను

తెలుగులో చెప్పమంటారు. నవీనశాస్త్రం నాసామ్మెగాని నోట్లో తెనుగుముక్క లేదు. తెలుగున్నవాడికి నవీనశాస్త్రం లేదు. రెండూ ఉన్నవాడు, ఓవేళ ఉంటే, వాడు అలకపానుపు దిగడు. నేను తెలుగువాణ్ణాయె; తెలుగు రాదనీ, నేర్చుగోవాలనీ అన్యుడికి మళ్లే పైకి ఎల్లా ఒప్పుగోడం ?"-అని కొందరి జీవాత్మలో భయం. ఇంట్లో గృహకృత్యానికీ గుడుగుడు గుంచం ఆడుకోడానికీగాని, లోకకృత్యానికి తెలుగేమిటి ?-అని కొందరు కూకలేశారు. ఆంధ్ర"రాష్ట్రం" ఇచ్చింతరవాత ఈ మాట గాని ఈలోపున ఆంధ్రాన్ని చెప్పడం, ఆనకట్టకి ఎగువున నంతెన కట్టుగుని అంతా దిబ్బవేసేట్టు చెయ్యడమే-అని కొంపరు. స్వతంత్రాలోచన ఎక్కువవుతుంది, తలకాయిలో పసళవాల్ని మొయ్యనక్కర్లేదయ్యా మాతృభాషైతేనూ-అని ఒకరు. మాతృభాష కేవలం మాతృస్థానం-అని కొంపరు. తల్లికి వసంతం కొట్టుడం వెనకణ్ణించీ ఉందిలేస్తురూ-అని అనబోయేవారు కొంపరు. ఆమాటకొస్తే, మనలో ప్రతీవాడిదీ తలోమతంగనక మతం సమానంగాక, భాషా సమానంగాక, ఈ ఆంధ్రజాతికి సమానలక్షణ ఏమిటి మరి, మాటల్తో కుస్తీపట్టుగోడమేనా ?-అని ఓ ఆయన. ఆంధ్రులకి కల్చర్ లేదు, అది ఇంగ్లీషు కాలవలో బాగా బుటగలు వేస్తేగాని అబ్బదు-అని ఒకరు. అన్ని శాస్త్రాలూ ఇంగ్లీషులో బోధిస్తాంటేనే మన ఇంగ్లీషు ఇల్లా ఉంది, తెలుగులో చెబితే దేశం అసలే తెలుగు మీరి పోతుందేమో-అని కొంపరు. 'ఇప్పుడు బియ్యేల్నే గణింపటంలేదు, అప్పుడు బియ్యేని —వీడు కేవలం వట్టి తెలుగు బియ్యేగోయ్-అని ఏడిపించుగు తింటారేమో'-అని కొంపరి భయం. పైగా ఉద్యోగాని కెళ్లినప్పుడు-"నువ్వు వట్టితెలుగు బియ్యేవి, తెలుగు బియ్యేకి లేవిడీ-అని దొరగారు కుక్కని ఇస్కూకొలిపితే పరిగెట్టాలి, తెలుగూ తనూను"-అని ఒకరు. బోలెడులక్షలు చిమ్ముతూన్న హైదరబాద్‌లోనే మాతృభాషీకరణం కటకటలాడుతోంది-అని ఒకాయన. మనవాళ్లు ఇక్కడ కొంపరు ఫేలవుతారు అనుకోండి, వాళ్లు మరో యూనివర్సిటీకి వెళ్లి ఎల్లా చదువుకోడం వాళ్ల[illegible]త ఇంగ్లీషు రానప్పుడు?-అని ఒకరు. ఇంగ్లీషు భాషలోని గ్రంథాల్లోంచి లక్ష నేర్చుగోవాలి-అని ఒకాయన. "ఆఁ. అది ఫ్రెంచి తర్జుమో, జర్మన్ తర్జుమో కనుక్కుని ఆభాషలే అంఖడులు వెళ్లి నేర్చుగువస్తే తీరిపోతుంది, మధ్య అనవసరంగా ఇంగ్లీషులో పండితుడైపోయి కూర్చోడం ఎందుకు?" -అని ఒకరు.

"పొట్టకూటికి నేర్చు విద్యలు-పుట్టకేట్లుకదల్చెనా"-అని కవి.

......"నిను సాకటికిక్ గొనిపోయి యల్లక
ర్ణాట కిరాటకీచకుల కమ్మ త్రిశుద్ధిగ నమ్మ భారతీ!"
అనే పోతన్న లుండకపోతారా-అని కొందరు.

ఇట్టి మోస్తరుగా యాక్లిష్టసమస్య హోరెత్తిపోతోంది. తరవాత 'గ్రంథప్రచురణ' అనేసమస్య. యూనివర్సిటీ తనగ్రంథాలు స్వయంగా అచ్చేసి దేశానికి ఆదర్శంగా ఇవ్వాలా, వద్దా? ఇస్తే, గొప్ప వాళ్లచేత రాయించాలా, గట్టివాళ్ల చేతా? లేకపోతే గొప్పవాళ్లనే ఎల్లానో అల్లా మాటలపోగు చెయ్యమందామా ? అదీ కాక, అచ్చువేసుకోగల తడి ఉండి ఇతరపనిలేని తెలివిగలవాణ్ణో రాయమందామా ఏకంగా? పోనీ చాలామందిని రాసి పంపమని, కొంపరివే స్వీకరించి తక్కిన అబ్బాయిల్ని రోడ్డుమ్మగోమంటేమీ ? మనం తీరా ఏదేనా పుస్తకం నియమిస్తే, మొన్నాడు దాని తాతలాంటిది వచ్చితీరితే ఏమిటి చెయ్యడం? భాషాంతరీకరణం అల్లాటప్పా పనికాదుగదా, ఎన్ని ఏళ్లు పడుతుందో! లిక్కికి లిక్కి అక్కడ పెడితే గ్రంథశవాలు తయారుకావా? ఉభయభాషానిపుణులు కావాలి. ఎవరు? ఒకగ్రంథం సామాన్యగ్రంథం అని మనకు తెలిసీకూడా అచ్చెయ్యడమేనా? లేకపోతే భాషలో ఉన్న మడ్డి కిందికివెళ్లి భాష తేరేవరకూ ఆగాలా?-అనే చర్చలోకూడా సభవా రున్నారు. "గ్రామాంతరోపన్యాసాలు" వగైరా బోలెడు ఇతర సమస్యలున్నాయి. మనం ఆగి, ఆంధ్రా యూనివర్సిటీ వచ్చింతరవాత జనం ఏమనుకుంటున్నారో చూసి, చివరికి వద్దాం.

ఇంగ్లీషు గంధంలేని ఆంధ్రులికి 'ఆంధ్రాయూనివర్సిటీ'వచ్చింది అంటే ఆంధ్రులకి ఏమొచ్చిందోకూడా తెలియడంలేదు. "ఇంకేం, మీపని బాగుంద్రి, ఓ మంచి ఉద్యోగం లాగచ్చు" అని అంధ్రంలో గట్టివాళ్లని వారి స్నేహితులు హెచ్చరించడం వింటున్నాం. ఆంధ్రశబ్దం ముందు తగిలించి ఉండడంవల్ల, ఇది, ఇంటింటికీ ప్రతీ

వాళ్లకి పెట్టేసారేమో అని కొందరు పామరులు. ఓ ఆయన, "ఏమండీ! మా నూతివగ్గర ఖాళీగా ఉంటుంది; పోనీ, ఆంధ్రాయూనివర్సిటీ అక్కడ పెట్టకూడదూ, నిక్షేపంలాగ చాపా అదీ వేస్తాను" అన్నాడు. "కుర్రాళ్లకి ఇంగ్లీషున చెప్పిన పాఠం ఇహ ఎక్కటం లేదు. సమాధానంలో అంశం తెలుగుని చెప్పమంటే, దంచేస్తున్నారు-" అంటారు కొందరు మేష్టర్లు. ఇంగ్లీషు స్పెల్లింగు చాలా తప్పులుగా ఉందంటే-'ఆంధ్రాయూనివర్సిటీ వచ్చిందండీ- ఇంగ్లీషుమీద అట్టే ఖాతరీ లేదు' అంటున్నారట కొందరు అనుభవశాలులైన విద్యార్థులు. "ఇంగ్లీషు మేష్టర్లకి ముట్టుతూన్న జీతాలు తెలుగు మేష్టర్లకీ, తెలుగు మేష్టర్లకి ముట్టే జీతంరాళ్లు ఇంగ్లీషు మేష్టర్లకీ ముట్టుతాయిట, ఇక్కణ్ణించి ఇహ"-అనుకుంటున్నారు కొందరు. ప్రతీ ఆంధ్రుడూ ఆంధ్రాయూనివర్సిటీ పుణ్యక్షేత్రానికి తీర్థం వెళ్లి ఓ కొబ్బరికాయ కొడితే నైవేద్యం పెట్టి తనకి సహాంచెక్కు ఇస్తారు, ఇవ్వకపోతే దెబ్బలాడి పుచ్చుగోవచ్చు అని కొందరు. అందరికీ ఉండే లాభంకంటె కొద్దిమందికి ఎక్కువలాభం ఉంటుంది దీనివల్ల అని నమ్మరు చాలామంది. కొందరి ఉద్దేశం—"మనవాడు వట్టి 'Stay-at-home, అనగా గుడిపాము. ఒక్క ఊరూ ఎరగడు. ఏమీ చూడందే అన్నీ చూసినవాడి బాబులా మాట్లాడతాడు Which is taller, North Pole or South Pole? అనే విషయం కూడా జోరుగా లెక్చరు దబాయించే గిరీశాలు బోలెడుమంది ఉన్నారు. అందుకని అసమం ఇండియాయేనా తిరిగిరాందే డిగ్రీ ఇవ్వరట, ఈయూనివర్సిటీలో!" అని. మనసు స్త్రీలుమాని యూనివర్సిటీ సాగేసంగతి చూసుగోకపోతే, ఈలోపుగా, ఆంధ్రుడు అనేవాడు లేకుండా గురుపరంపర తయారయితే అప్పుడు ఆంధ్రంలోనే నా పాఠాలు చెప్పడం, లేక మనకీ మనకీ ఎప్పుడూ కుదరదేమో గనక, అన్నీ అరవంలాంటి భాషలో చెబితేగాని వీలు లేదని వస్తుందా?-అని కొందరి సందేహం. ఈ వాదనలు జరుగుతూండగానే, ఆంధ్రజిల్లాల అంచుల మీది వాళ్లు ఆంధ్రనామా[illegible] ధరించేస్తారేమో అని కొందరు. ప్రతీయూనివర్సిటీలోనూ ఓ గ్రాంథిక భాష (అనగా కంటిది) లేందే లేదు. ఆంధ్రాయూనివర్సిటీలో అల్లాంటి పురాతన ప్రమాదాలుండవుట, నిమిషంలో డిగ్రీ అక్కడ పెట్టించవచ్చు, ఇంగ్లీషుకూడా ఉండదు గనక-అని కొందరు. ఇల్లాగ్గా ఇవి అంతులేవు.

'న్యూమన్' అంటేనే యూనివర్సిటీ అర్థం అయిందిగనక ఆమహాత్ముడి ఉద్దేశాల్తో విరమించుదాం:- "ఉపాధ్యాయుడు: అఖండమైన జ్ఞానం, పేరు, ప్రతిష్ఠ, సంభాషణలోనే కనపడే వర్చస్సు కలిగి ఉండాలి"—అని. యూనివర్సిటీవారు ఇల్లాంటివాళ్లని నిర్ణయించుగునేటప్పుడు అఖండులుకాని ఆంధ్రులూ, అఖండులైన నాన్-ఆంధ్రులూ ఉంటారు. అప్పుడు తగాదాలు ఉంటాయిగా, ఇప్పణ్ణించీ ఎందుకూ?—"ఇక, విద్యార్థి: విద్య దైవికం, కనక విద్యార్థికి భక్తి ఉండాలి; విద్య పవిత్రం, కనక విద్యార్థికి నైర్మల్యం ఉండాలి; విద్య శాంతిదాయకం, కనక విద్యార్థికి దయ ఉండాలి. ఇవి లేకపోతే, విద్యార్థి పైనదేవుడికి, మన్యతనకి, చుట్టూసంఘానికి ద్రోహి" అని. చదువు చెప్పడానికీ, ఖండాంతరాలకి పంపి చదివించడానికీ అర్హత ఉన్న విద్యార్థుల్ని రేపణ్ణించి ఏరాలి. అప్పుడు తగాదాలు ఉంటాయిగా, ఇప్పణ్ణించి ఎందుకూ?—"విద్య ముందు మొహమాటాలుకూడదు. డబ్బు, దర్జా, సత్తా ఇవన్నీ విద్య తరవాతే. విద్య ఉంటే డబ్బు లాక్కురాగల్దుగాని, డబ్బుండడం అనేది ఓ గొప్ప విద్యకాదు. యూనివర్సిటీ పెట్టి దక్షత చూసుగోవాలిగాని, దక్షత ఉందిగదా అని యూనివర్సిటీ పెట్టరు"—అని. యూనివర్సిటీ విద్యకోసం ఇచ్చిన ధనం ఎంజేస్తారో, ఎవడు తింటాడో అడక్కుండా కుడా సహృదయంతో ఇవ్వాలిగాని, తద్దసంకిందగాదు. ప్రతిఫలం స్వంతానికే కోరి మరిదేనికేనా దానం చెయ్యాలిగాని, యూనివర్సిటీకి కాదు. కాలేజీ అంటే మనకి అబ్బరంగా ఉందిగాని "లువైన్" అనే పట్నంలో మేష కొంప ప్రతీదీ కాలేజీయేట. మనజనం రెండుకోట్లు గనక ముందు చాలా కాలేజీలు పుట్టాలి కాబట్టి, గ్రామభక్తి తగ్గించి, ముందుకు నడవాలి. మొట్టమొదట, న్యూమనే చెప్పినట్టు, "కాలేజీలు యూనివర్సిటీ కిందికి రావాలి, కళ్లెం చేతికి రావాలి. లేకపోతే యూనివర్సిటీ అనేది నామమాత్రం, వట్టి మొహర్ భానీయేకాని వ్యక్తి కాదు, శక్తి కాదు." శాసనసభ్యుల్లో ఉందిట అంతా. వారు

పెళ్లి పెద్దలతో చెప్పి, సిఫారసుచేసి, యూనివర్సిటీకి కాలేజీల ఫలప్రదానమే కాక మరి ఇతర సంభావన కూడా ముట్టచెప్పించాలి. ఆ విషయంలో అందరూ పట్టుదల చూపడం కర్తవ్యం. క్రియమక్క,—"లోకానికి దీనియందు అనురక్తి, సానుభూతి, అనేకుల అప్రయత్న సమ్మేళన, విద్య అంటే అపారమైన తృష్ణ, విద్యని సాధించాలనే కసి—ఇవే యూనివర్సిటీ జీవం." దాన్ని నిలబెట్టడం పూచీ గవర్నమెంటువారి మీదకంటె ముందు ప్రతి ఆంధ్రుడిమీదా ఉంది. నమస్కారం.

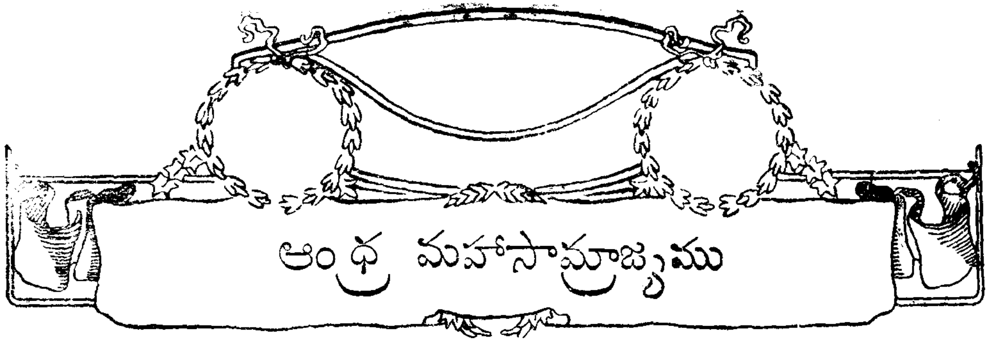
జిజ్ఞాస

వెలగపూడి దానయ్య చౌదరి గారు

సీ. అమృతంబు నునిచిన యబ్ధిగర్భమునందె యుత్కటంబగు విషం బునిచినావు
నిప్పుపుట్టెడుశక్తి నిలిపినజలమందె నిప్పునార్పెడుశక్తి నిల్పినావు
ఉసురుసల్పెడుగుణం బుంచిన విసమందె యుసురులకాఁగొనుగుణం బుంచినావు
సౌఖ్యాకరంబుగా సలిపిన ధనమందె కోరి కష్టమును కల్పించినావు
తీయనగు త్వక్కుఁగూర్చిన కాయయందె-చేదుగలిగిన బీజముల్ నేర్చినావు
ఇట్టినీచేతలం దర్థమేమొ తెలియ-దతుల చిత్రస్వభావ, దేవాదిదేవ!

సీ. దంతికి బహుళసంతానమిచ్చుట మాని చాలఁగాఁ బంది కొసంగినావు
కోయిలకెన్నఁ జిరాయువీయఁగమాని యెలమిఁ గాకంబున కిచ్చినావు
పనసపండునకు సొంపొనఁగూర్పఁగామాని ముసిఁడిఫలంబున కొసఁగినావు
గనుసుగడ్డకుఁదావిఁ గల్పించుటనుమాని చిఱుతుంగముస్తకుఁ జేర్చినావు.
ఈఁగికానికి ద్రవ్యంబు నీయమాని-కుమతియూ లోభిపందకుఁ గూర్చినావు
ఇట్టి నీచేతలం దర్థమేమొ యెఱుఁగ-నతులచిత్రస్వభావ, దేవాదిదేవ!

సీ. మత్స్యంబులకుమేఁత మడువునం దిమిడించి కొంగల నచటఁ దాకొల్పినావు
మృగచయంబులు వనిఁ దగఁజరింపఁగ జేసి మించుసింగములఁగాపుంచినావు
నిశలందుఁ గాకముల్ నిద్రించునటుసేసి ఘూకంబులను బురికొల్పినావు
ఉద్భిజ్జములు మహి నుద్భవింప నొనర్చి క్రిమితతినటఁ బ్రయోగించినావు
కడఁగిపనిలేని పనిగను బాడమఁ జేసి-యెఱుఁగనట్లు వినాశమేర్పఱచు చుందు
విట్టి నీచేతలందర్థమేమొ తెలియ-నతుల చిత్రస్వభావ, దేవాదిదేవ!

మల్లంపల్లి సోమశేఖర శర్మగారు

(వెనుకటి సంచిక తరువాయి)

ఆంధ్రులు: సాతవాహనులు

హిందూదేశమున అశోకచక్రవర్తి నాటి నుండి వేలువేలు రాజవంశములలోని రాజుల శాసనము లనేకములు కనిపించినవి. శాసనము లందు గానవచ్చిన యేరాజులునుగూడ దాము ఆంధ్రవంశమువార మని చెప్పుకొని యుండ లేదు. కాని శాసనములలో గనిపించు కొందఱు రాజులపేర్లు సరిగా ఆంధ్రవంశములోని రాజుల పేర్లే. ఆరాజులుతాము సాతవాహనుల మని చెప్పుకొనియున్నారు కాని ఆంధ్రులమనిమెచ్చ టను దెలుపుకొని యుండలేదు. అట్టిరాజులెవ్వ రనిన:

౧. సిముఖుడు
౨. కృష్ణుడు
3. సాతకర్ణి
౪. గౌతమీపుత్త్రసాతకర్ణి
౫. వాసిష్ఠీపుత్త్ర శ్రీపుళుమావి
౬. శ్రీ శివమాకసాతకర్ణి
౭. గౌతమీపుత్త్రయజ్ఞ శ్రీసాతకర్ణి
౮. వాసిష్ఠీపుత్త్ర శ్రీచ(?ం)డసాతకర్ణి
౯. పులుమావి

వీరు గాక వాసిష్ఠీ పుత్త్రి చతర పన(?చతుష్పర్ణ) సాతకర్ణి, శక్తి(శ్రీ), వేద(శ్రీ), సాతకర్ణి-వీరి శాసనములును గనబడినవి. ఈ పైతొమ్మండుగురు రాజులలో మొదటి యిరు వురు రాజులు వేయించిన దానశాసనములు కనబడవు: వారిపేరులు మాత్రము శిథిలము లైన విగ్రహముల క్రింద వ్రాయబడినవి. ఇందు వలన నావిగ్రహములు ప్రాయికముగ నాయి రువురురాజులవియై యుండునని చరిత్రకారుల యూహ. వారివిగ్రహములును వారితరువాతి యిద్దఱు రాజులశాసనములును బొంబాయి రాజధానిలోని నాసిక, నానాఘట్టము, కార్లే గుహలలో గానవచ్చినవి. మిగిలిన రాజుల శాసనములు కార్లే, కన్హేరిగుహ లలోబొంబాయిరాజధానిలోను, అమరావతి, చిన్న (కృష్ణాజిల్లా), కొడగోలు (తూర్పుగోదా వరిజిల్లా), మైకదోని (బళ్లారిజిల్లా) గ్రామము లలో నాంధ్ర దేశమునను కానవచ్చి నవి. చాలవఱకీశాసనములన్నియు పర్వత గుహలలోనివే: బౌద్ధభిక్షువులకు జేయబడిన దానములను దెలుపునవే. కొన్ని శాసనములు బౌద్ధభిక్షువుల కన్నవస్త్ర దానాదికములకై

చేయబడిన యేర్పాటులను దెలుపునవి; మఱి కొన్ని వర్షకాలమున బౌద్ధభిక్షువులు నివసించుటకై తొలిపింపబడిన గుహలు వారికి దానమొసంగబడినట్లు తెలుపునవి. ఈ శాసనములవలన దెలియవచ్చిన రాజులందఱును తమది సాతవాహనవంశ మనియే శాసనములలో జెప్పుకొనియున్నారు. ఇవియే సాతవాహనుల శాసనములు.

ఈ సాతవాహన నృపతుల నాణెములు కూడ గొన్ని దొరకినవి. ఆ నాణెముల మీద రాజుల పేర్లు కలవు. వాటినిబట్టి యవి గౌతమీపుత్త్ర సాతకర్ణి నుండి తరువాతి రాజులవే కాని యంతకు పూర్వపు రాజు లవి కావని తెలియ నగును. కేవలము పశ్చిమమున దొరకినవి ఒక్క గౌతమీపుత్త్ర సాతకర్ణినాణెములే. మిగిలిన రాజుల నాణెములు తూర్పున ఆంధ్ర దేశమునను, పశ్చిమమున మహారాష్ట్రమునను గూడ దొరకినవి. సాతవాహనుల నాణకప్రశస్తి యిది.

ఈ సాతవాహన వంశజుల శాసనములన్నియు క్రీస్తుశకమునకు పూర్వపువి కొన్ని, తరువాతివి కొన్నియని ఆశాసనములందలి లిపిననుసరించియు,నందలిభాషననుసరించియు శాసనపరిశోధకులు నిర్ణయముచేసియున్నారు. శాసనకాలమునులిపినిబట్టి దెలిసికొనుటకువీలున్నయట్లే భాషనుబట్టియు—పరిమిత శాసనములకుమాత్రమే - ఇంచుమించుగ నిర్ణయింపవచ్చును. అనగా, ఏ శాసనమునందు ప్రాకృతభాష కలదో ఆట్టివానికి మాత్రమే యీనిర్ణయము. ఇంతవఱకు హిందూదేశములో మొత్తముమీద గానవచ్చిన శాసనములన్నిటిని శోధించిచూడగా ప్రాకృతముతో నున్న శాసనములు క్రీస్తుశకము రమారమి మూడువందల సంవత్సరములకు పూర్వమే కాని తరువాత కానరావు. ఈనిర్ణయమింతవఱకు దొరకిన శాసనములనుబట్టియే చేయబడినది.

ప్రాకృతభాషలోని శాసనము లన్నియు 'బ్రాహ్మీ'లిపి,'ఖరోష్ట్రి'లిపిఅను రెండు లిపులలోవ్రాయబడినవి. 'ఖరోష్ట్ర'లిపికాష్గర్,గాంధారము,పెషావరు మొదలగుస్థలములపశ్చిమోత్తరపుపరగణాల ప్రాంతముల వాడుకలో నుండెను. దానిని కుడివైపునుండి యెడమవైపునకు వ్రాయుదురు. రెండవది యైన 'బ్రాహ్మీ' లిపి సేతువుమొదలు శీతాచలమువఱకు వ్యాపకములో నుండెను. హిందూదేశములోని దక్షిణోత్తరాపథముల లిపులకన్నిటికి నిదియే మాతృకయని తజ్ఞుల యభిప్రాయము.

ప్రాకృతభాషా శాసనములన్నియు క్రీస్తుశకము నాలుగవశతాబ్దికి పూర్వపువి గనుక 'బ్రాహ్మీ', 'ఖరోష్ట్ర' లిపులలోని శాసనములన్నియు క్రీస్తుశకము నాలుగవశతాబ్దికిపూర్వపువే. అందువలన నెచ్చటనైన 'బ్రాహ్మీ'లిపిలో శాసనము దొరకినదన్న అది ప్రాయికముగ ప్రాకృతభాషాశాసనమై యుండును; క్రీస్తుశకము మూడువందలకు బూర్వపుదై యుండును. ఇట్లని క్రీస్తుశకము మూడువందలకు పూర్వము సంస్కృతభాషా శాసనములు లేవని తలంపరాదు. అట్టివి యున్నవి కాని చాలయరుదు : ప్రాకృత భాషాశాసనములే హెచ్చుగాగలవు.

సాతవాహన వంశపురాజుల శాసనములన్నియు 'బ్రాహ్మీ'లిపిలో నున్నవి: అన్నియు ప్రాకృతమున నున్నవి. అందువలన భాషావేత్తలయొక్కయు, లిపి శాస్త్రవేత్తలయొక్కయు నభిప్రాయము ప్రకారము సాతవాహనుల శాసనములన్నియు క్రీస్తుశకము మూడువందలకు బూర్వపువే: అనగా శాసనములలోని లిపినిబట్టియు, భాషనుబట్టియు సాతవాహన వంశము క్రీస్తుశకము మూడువందలసంవత్సరములవరకుమాత్రమే యుండెనని నిర్ణయింపవలసియుండును.

అయితే ఆంధ్రవంశపు రాజులను గుఱించిన చర్చ సందర్భమున సాతవాహన వంశజులగుభూపాలురనుగుఱించినయీ ప్రస్తావనకుకారణము లేకపోలేదు. పురాణములవలన దెలియవచ్చు ఆంధ్రవంశపురాజుల పేర్లలో కొన్ని సరిగా శాసనములవలన దెలియవచ్చు సాతవాహనవంశజుల నామములే: ఆంధ్రవంశపురాజుల పేర్లలో గొన్ని సరిగా సాతవాహనవంశజుల పేర్లకు సరిపోవు చున్నవి: ఇట్లు ఆంధ్రవంశపు రాజుల పేర్లు సాతవాహన వంశజుల శాసనములలో నే కనబడుచున్నవి. ప్రత్యేకముగ తాము ఆంధ్రవంశజుల మని చెప్పుకొనిన రాజులశాసనములేవియు ఇంతవఱకు గాన రాలేదు. ఉభయవంశములలోను రాజులపేర్లు సరిగా సరిపోయిన కారణమున సాతవాహనవంశమును గుఱించియు, ఆవంశజుల శాసనములను గుఱించియు ఇచట గొంత ప్రస్తావింపవలసివచ్చినది.

సాతవాహనవంశజుల పేర్లును, ఆంధ్రరాజుల పేర్లును సరిగా ఒక్కటియగుటయే కాక ఇట్లు సరిగా సరిపోయిన యుభయవంశపురాజుల యనుక్రమముకూడ పురాణములలోని దానికిని, శాసనములలోని దానికిని సరిగా సరిపోవుచున్నది. ఎట్లన:

శాసనములను బట్టి సాతవాహన వంశపురాజులు

౧. సిముఖుడు
౨. కృష్ణుడు
౩. సాతకర్ణి
౪. గౌతమీ పుత్రసాతకర్ణి
౫. వాసిష్ఠీ పుత్రిశ్రీపుళుమావి
౬. శ్రీశివమాక సాతకర్ణి
౭. గౌతమీపుత్రియజ్ఞశ్రీసాతకర్ణి
౮. వాసిష్ఠీ పుత్రిశ్రీచడ సాతకర్ణి
౯. పులుమావి

పురాణములను బట్టి ఆంధ్రవంశపురాజులు

౧. శిశుకుడు
౨. కృష్ణుడు
౩. శాతకర్ణి
౨౩. గౌతమీపుత్త్రిడు
౨౪. పులోమావి
౨౫. శివ శ్రీపులోమావి
౨౭. యజ్ఞ శ్రీశాతకర్ణి
౨౯. చండ శ్రీశాతకర్ణి
౩౦. పులోమావి

ఈరీతిని కొంచెమించు మించుగ శాసనములవలన సాతవాహనరాజుల పేర్లన్నియు ఆంధ్రరాజుల పేర్లకు సరిపోవుచున్నవి; అనుక్రమమును సరిపోవుచున్నది. అయితే కొన్ని పేర్లలో కొంత వ్యత్యాసము కనిపించుచున్నది. శాసనముల ననుసరించి సాతవాహన వంశపురాజులలోని మొదటిపేరు సిముఖుడు:

ఆంధ్రవంశములోని మొదటిరాజుపేరు శిశుకుడు. ఈవ్యత్యాసమునకు చరిత్రకారులీరీతిని సమాధానమిచ్చిరి: "పురాణముల ననుసరించియైనను ఆంధ్రవంశములోని మొదటిపేరు సరిగా తెలియవచ్చుటలేదు. ఈమొదటి పేరును ఒక్కొక్కపురాణము ఒక్కొక్కరీతిని తెలుపుచున్నది. సాతవాహనవంశజుల మిగిలిన పేర్లన్నియు ఆంధ్రరాజులకు సరిగాసరిపోవుట వలన ఈమొదటిపేరుకూడ సరిపోవలసియుండును. శాసనములవలన ఈపేరు సిముఖుడని తెలియుటవలన ఇదియే సరియైన పేరుగ నంగీకరింపదగును." ఇట్లే యుభయవంశములలోని మిగిలినపేర్లన్నియు సరిపోవుచున్నవి కావున సాతవాహనులలోని ఆఱవరాజగు శ్రీశివమాకసాతకర్ణి ఆంధ్రరాజులలోని శివశ్రీపులోమావియు, వాసిష్ఠీపుత్ర చడసాతకర్ణి, చండశ్రీశాతకర్ణియు కాదగుననికొంద ఱూహించుచున్నారు.

పురాణములవలన దెలియవచ్చు ఆంధ్రవంశపురాజుల శాసనము లింతవఱకేవియు దొరకక పోవుటవలనను, పై నుడివిన యుభయవంశములలోని రాజులపేర్లును స్వల్పవ్యత్యాసముతో నొక్కటి యగుటవలనను, పేర్లు కలసినంతవఱకు పురాణవంశానుక్రమమును శాసనవంశానుక్రమమునుగూడ సరిగాసరిపోవుటవలనను, సాతవాహనవంశజులను మఱియే యితర పురాణోక్తవంశపు నృపాలురతోను ముడివెట్టి సమన్వయించుటకు వీలులేక పోవుట వలనను సాతవాహనవంశమే పురాణములు వర్ణించిన యాంధ్రవంశమనియు, సాతవాహనులే యాంధ్రులనియు చరిత్రకారులు నిర్ణయించిరి. సాతవాహనులు ఆంధ్రులనుటకు గల కారణము లివియే. ఈనిర్ణయము సరియైనదే యనివిశ్వసించుచో సాతవాహనవంశము క్రీస్తుశకము మూడువందలకు పూర్వమే యంతరించెను గావున ఆంధ్రవంశము క్రీస్తుశకము మూడువందలకు బూర్వమే అంతరించెనని చెప్పవలసియుండును.

వేఱువేఱువాదములు

పురాణములందు చెప్పబడిన ఆంధ్రులు సాతవాహనులే యని పై చారిత్రకనిర్ణయము కలదు. కావున ఆంధ్రులచరిత్రకొఱకు సాతవాహనవంశజుల శాసనములను బరిశీలించిన జాలును; కాని యిచ్చట గడ్డైన చిక్కొకటి కలదు ముందు దానినిగుఱించి యోజింపవలసియుండును. ఈసాతవాహనులను గుఱించియు, ఆంధ్రులను గుఱించియు వ్యతిరేకవాదములు చేయుచున్న చరిత్రకారులు కొందఱు కలరు. ఆవాదములను ముందు మనము తర్కించి యం దెంతవఱకుసత్యముకలదో యాలోచింపవలసి యుండును.

ఈవిధమైన వాదములకు ముందుగ పునాదివేసినవారు శ్రీమాన్ పి. టి. శ్రీనివాస అయ్యంగారు. వారు ౧౯౧3 వసంవత్సరములో 'ఇండియన్ ఆంటిక్వెరి' పత్రికలో 'ఆంధ్రులనుగుఱించిన కొన్ని పొరపాటు అభిప్రాయములు' అనుశీర్షికతో నొకవ్యాసమును బ్రకటించిరి. దాని యొక్క సారాంశమేమనగా:—

౧. ఆంధ్రులు వింధ్యప్రాంతపు తెగలలోని వారు.

౨. వారు మొదట పశ్చిమహిందూదేశమును పాలించిరి.

౩. వారు ప్రాకృతమును మాటాడిరికాని యిప్పటి యాంధ్రులవలె తెలుగు మాటాడి యుండలేదు.

౪. ఆంధ్రులరాజ్యము పశ్చిమమునుండి తూర్పు దిశకు కృష్ణా గోదావరి నదుల లోయభూముల గుండా వ్యాపించినది.

౫. పశ్చిమమున వారిరాజ్యాధికారము క్షీణించినపుడు ఆంధ్రమండలమునువారు వారిరాజ్యములోని పూర్వభాగములకు (అనగా నిప్పటి యాంధ్రదేశమునకు) వచ్చి, పల్లవులయొక్కయు, తూర్పుచాళుక్యులయొక్కయు పరిపాలనమున నాప్రదేశమునకు రూఢమై నిలిచిపోయెను.

౬. ఆంధ్రపదము మొదట జాతివాచకము. తరువాత అది పశ్చిమమున బరిపాలించిన యొక రాజ వంశమునకు బేరయ్యెను. అటుతరువాత అది క్రీస్తు శకము పదునొకండవశతాబ్దికి కొంతకాలమునకుబూర్వము ప్రాక్సముద్రతీరమున (అనగా నిప్పటి ఆంధ్రదేశమున) పరిణామము నొందిన యొక భాషకు పేరయ్యెను.

ఇది శ్రీనివాసఅయ్యంగారి వాదము. వీరు తేల్చిన విషయములనుబట్టి చూడగా వీరి యుద్దేశము ప్రకారము సాతవాహనులును, ఆంధ్రులును ఒక్కరేయని గోచరించును కాని అసలు ఆంధ్రులయొక్క ఆదిమనివాసము అందఱు అనుకొనునట్లు కృష్ణాగోదావరీనదుల మధ్యకాదని తేలుచున్నది. అంతేకాదు; వీరు తమవ్యాసమున మఱియొక్క విషయమును గూడ జెప్పియున్నారు. అదియేదన 'ఆంధ్ర రాజులును, ఆంధ్రజాతులును క్రీస్తుశకము మూడవశతాబ్దినుండి ఆనవాలైన లేకుండ అంతరించిపోయిరి' అని.

ఈ విధమున శ్రీనివాసఅయ్యంగారు చేసిన సిద్ధాంతమును బురస్కరించుకొని పండితులైన మఱికొందఱు చరిత్రకారులు ఆంధ్రులకును, సాతవాహనులకునుగల పరస్పర సంబంధమునుగుఱించి పరిశోధనలుచేసి చర్చింపదొడంగిరి. ఇట్టివారిలో ప్రముఖులు డాక్టరు వి. యస్. సుక్థంకరుగారు. వీరు 'అన్నల్స్ ఆఫ్ ది భండార్కర్ ఇన్స్టిట్యూట్' అను పత్రికకు ఒకవ్యాసము వ్రాసియున్నారు. 'సాతవాహనులు ఆంధ్రులుకారు: శాసనములవలన దెలియవచ్చు సాతవాహన వంశమునకును, పురాణములవలన దెలియవచ్చు ఆంధ్రరాజ వంశమునకును ఏమియు సంబంధము లేదు. సాతవాహనులను ఆంధ్రులనుటయు, వారి యాదిమనివాసము ఇప్పటి ఆంధ్రదేశమనుటయు పొరపాటు'-ఇది సుక్థంకరుగారి వాదముయొక్క సారాంశము. ఈవిషమైన వాదమును చారిత్రకరంగమున ప్రవేశపెట్టిన వారిలో వీరే మొదటివారు. అంతవఱకు సాతవాహనులు ఆంధ్రులుకారని సంశయించిన వారే లేరు. సుక్థంకరుగారు తమవాదమునకు బలముగ జెప్పుకారణము లివి:

౧. ఇంతవఱకు కనబడిన (రమారమి ఇరువది నాలుగువఱకు గల) సాతవాహన వంశజులనాటిశాసనములలో నేనిలోను వారికి ఆంధ్రులతో సంబంధముకలదని చెప్పుటకు తగినసూచన లేవియు గానరావు. ఆశాసనములలో వారు సాతవాహనులని మాత్రమే పేర్కొనబడియున్నారు.

౨. సాతవాహన వంశజులకు సమకాలీనములైన హాథిగుంఫా, గిర్నారు, తలగండ మొదలగు శాసనముల

వారిని సాతవాహనులనియే పేర్కొనుచున్నవి కాని యెప్పుడును, ఎక్కడను ఆంధ్రులని పేర్కొనుట లేదు.

3. ఖారవేలుడను కళింగాధిపతి తాను సాతకర్ణికి భయపడకుండ పశ్చిమమునకు గొప్పసైన్యమును బంపినట్లు చెప్పుచున్నాడు. సాతవాహనులు నిజముగా ఆంధ్రులేయై, ఆంధ్రులయాదిమనివాసము నేటి ఆంధ్రదేశమే యైయుండినచో ఖారవేలుడు తన సైన్యమును (ఇప్పటి ఆంధ్రదేశము కళింగమునకు దక్షిణమున నున్నది గనుక) దక్షిణమునకు బంపినట్లు చెప్పవలసియుండును.

౪. దాదాపుగ సాతవాహనుల శాసనములన్నియు (నాసికసమీపమున) పశ్చిమహిందూదేశములోనే దొరికినవి: కడపటి నలుగురు సాతవాహనభూపాలుర శాసనములు మాత్రమే ఆంధ్రదేశమున గనబడినవి.

౫. కొంచెమించుమించుగ వారి నాణెములన్నియు పశ్చిమహిందూదేశముననే దొరకినవి.

౬. వారి శాసనములన్నియు ప్రాకృతభాషలో నున్నవి. ద్రవిడభాషాకుటుంబమునకు సంబంధించిన భాషలో (అనగా ఆంధ్రభాషలో) వ్రాయబడిన శాసనము సాతవాహనుల దేదియు ఇంతవఱకు గానరాలేదు.

ఈపై కారణములనుబట్టి సుక్థంకరుగారు సాతవాహనులు ఆంధ్రులుకారనియు, వారికి వీరికి ఏవిధమైన సంబంధమును లేదనియు వాదించుచున్నారు. సాతవాహనులును, ఆంధ్రులును వేఱుగనుక వారిని ఆంధ్రులని పేర్కొనవలసిన యవసరము లేదని సుక్థంకరుగారి తీర్మానము. వీరి యభిప్రాయప్రకారము బళ్లారి మండలమే సాతవాహనుల యాదిమనివాసస్థలము. ఇట్లనుటకు వారు హీరహడగల్లి, మ్యాకదోని శాసనములను ప్రమాణముగ జూపుచున్నారు. అవి యేవన:

బళ్లారిమండములోని హీరహడగల్లిలో పల్లవవంశజుడగు శివస్కందవర్మయొక్క ప్రాకృతభాషలోనున్న తామ్రశాసనమొకటి దొరకినది. కాంచీపురపు పల్లవరాజయిన శివస్కందవర్మ తనకు పూర్వము పరిపాలించిన మహారాజగు బప్పస్వామి అదివఱకు బ్రాహ్మణులకుచేసిన సాతాహానిరత్థము (సాతవాహన రాష్ట్రము)లోని 'చిల్లరేకకొడుంక' గ్రామదానమును స్థిరపఱచి, ఆబ్రాహ్మణులకు అదనముగ మఱికొంత దానమునుచేసెను. ఈవిషయమును దెలుపునదియే హీరహడగల్లి తామ్రశాసనము: ఇందు సాతాహానిరత్థము పేర్కొనబడినది. 'చిల్లరేకకొడుంక' గ్రామ మెచ్చట నున్నదో తెలియరాలేదు. కాని యాతామ్రశాసనము బళ్లారిమండలమున దొరకుటవలన ఆ శాసనమున దెలుపబడిన గ్రామమును, రాష్ట్రమునుగూడ ఆమండలములోనివే యైయుండునని కొందఱు చరిత్రకారు లూహించెదరు.

బళ్లారిమండలమునందలి ఆదవాని తాలూకాలోని మ్యాకదోనిగ్రామమునకును చిన్నకడబూరు గ్రామమునకును నడుమ ఒకఱాతిబండమీద బ్రాహ్మీలిపిలో వ్రాయబడి ప్రాకృతభాషలోనున్న యొకపురాతన శాసనమొకటి కనబడినది. అది సాతవాహనరాజగు పులుమావియొక్క ఎనిమిదవ రాజ్యసంవత్సరము నాటిది. సాతవాహనిహారములోని వైపురక గ్రామవాసుడగు గృహపతి యొకడు చెఱువు త్రవ్వించెనని యాశాసనము తెలుపుచున్నది. వైపురకగ్రామ మెచ్చటనున్నదో, వైపురకనామ మిప్పటి యేగ్రామమునకు సరిపోవునో తెలియరాక పోయినప్పటికి ఆ శిలాశాసనము బళ్లారిమండలములోని దగుటవలన ఆశాసన

మున దెలుపబడిన సాతవాహనిహారము బళ్లారి మండలము (ఆదవాని తాలూకా) లోని దని యూహించుట సమంజసము కాకపోదు. సాతవాహనరాష్ట్రము, సాతవాహనిహారము— ఇవి రెండును బళ్లారిమండలములోనివే యని తేలుచున్నది. రాష్ట్రమువలెనే హారముకూడ ఒకదేశవిభాగమునకు పేరైన యట్లు పైశాసనములవలన దెలియగలదు: అయితే రాష్ట్రము పెద్దదేశవిభాగమనియు, హారమనునది రాష్ట్రముకంటె చిన్నవిభాగమనియు, ప్రాయికముగ నిది విషయము లేక నాడువంటివిభాగమై యుండుననియు నూహింపవచ్చును.

ఈపైశాసనముల యాధారమున సుక్థంకరుగారు సాతవాహనుల యాదిమనివాసము బళ్లారిమండలమై యుండుననియు, ఆయాతెగలనుబట్టి వారు నివసించిన ప్రదేశములకు పేరు వచ్చినట్లే సాతవాహనులనుబట్టి ఆప్రాంతము వారికి నివాసస్థలమగుటవలన దానికి సాతవాహనరాష్ట్రమని పేరు వచ్చియుండుననియు చెప్పెదరు; కాని ఆంధ్రరాజుల పేర్లును, సాతవాహనరాజుల పేర్లును ఒక్కటియగుట యెట్లు సంభవించినది అను సందేహమువారికి తట్టకపోలేదు. అందువలననే వారు దానిని సమన్వయించుటకై తుదకు సాతవాహనులు ఆంధ్రుల తెగకు సంబంధించినవారై యుండవచ్చుననియు, ఆంధ్రజాతిలోని యీసాతవాహనశాఖ(గోదావరీ కృష్ణానదీప్రాంతపు పల్లపుప్రదేశముల స్థిరనివాసము చేసికొన్న) అసలు ఆంధ్రసంఘమునుండి శిముఖుడు, శాతకర్ణి మొదలగువారికి పూర్వము చాలకాలము క్రితమే విడిపోయి పశ్చిమమున స్థిరనివాసము చేసికొనెననియు సమాధానము చేసికొనియున్నారు.

పైవారిరువురు పోయినత్రోవనే పోయి, టి. యన్. సుబ్రహ్మణ్యముగారుకూడ ఈవిషయమును 'సాతవాహనుల యాదిమనివాసస్థలము' అను నొకవ్యాసమున చర్చించియున్నారు. సాతవాహనులు ఆంధ్రులలో నొకశాఖవారనియు, శిముఖునకు సాతకర్ణికి చాలకాలము పూర్వమే ఆంధ్రులలోనుండి విడిపోయి పశ్చిమమునకు వెళ్లిరనియు, సాతవాహనుల యాదిమనివాసస్థలము బళ్లారిమండలమనియు సుక్థంకరుగారు తెలిపిన విషయములు సరియైనవి కావని వీరివాదము. వీరి కారణము లివి:

౧. సాతవాహనశాఖ ఆంధ్రులలో నుండి విడి అంతటి పూర్వకాలముననే పశ్చిమమునకు బోయిన ట్లూహించుట కాధారములులేవు. దండక యప్పుడు మహారణ్యముగ నుండెనే కాని జనుల నివాసమునకు దగినప్రదేశముగ నుండలేదు. అయరణ్యప్రదేశము పూర్తిగ మానవునికి దెలియ రానేలేదు: ఇట్లని మన కిప్పటి సంస్కృతగ్రంథములవలననే తెలియుచున్నది. ఇట్టి సందర్భములో క్రీస్తుపూర్వము అయిదవశతాబ్దిలో బళ్లారి మండలమునుండి యొక పాలకవంశము మహారాష్ట్రమునకువలస పోయెనని యూహించుట ఉచితము కాదు.

౨. బళ్లారిమండలమునకు సాతవాహనరాష్ట్రమను పేరు క్రీస్తుశకము మూడవశతా

బ్దినుండియే వచ్చినది. సాతవాహనులు పశ్చిమమున (మహారాష్ట్రమున) దమరాజ్యమును పోగొట్టుకొనిన పిదప పశ్చిమమునుండి తూర్పునకు వచ్చుచు దమత్రోవలోనుండిన దేశములను జయించిరి. అట్లు జయించిన బళ్లారిమండలమునకు, చోళులు మొదలగు వారివలెనే, తమపేర సాతవాహనరాష్ట్రమని పేరిడిరి. ఈ పేరు కడపటి సాతవాహనభూపాలుర నాటి నుండియే కలిగినది.

వారివర్ణనలవలన దెలిని సారాంశ మిది:

౧. సాతవాహనులకును ఆంధ్రులకును ఎట్టి సంబంధమును లేదు. వారువేఱు: వీరు వేఱు.

౨. సాతవాహనుల యాదినివాసస్థలము పశ్చిమహిందూదేశమే.

3. సాతవాహనులభాష ప్రాకృతము. తూర్పుదిశకు వచ్చునప్పుడు వారు భాషను దమతోకూడ దీసికొనివచ్చిరి. అందువలననే ఆంధ్రదేశమున గానవచ్చిన కడపటి సాతవాహనుల శాసనములును, వారి యనంతరమా ప్రాంతమును పాలించిన మొదటి పల్లవరాజుల శాసనములును ప్రాకృతమునవనే యున్నవి.

౪. గోదావరి నదిమీది ప్రతిష్ఠానమే (పైఠాణ్) శాలివాహ (శాతవాహ)ుని రాజధానియని జైనగాథలు నుడువుచున్నవి. టాలెమీయను యవనభూగోళశాస్త్రజ్ఞుడుకూడ పులోమాయి యొక్క రాజధాని పైఠాన్ (పైఠాన్) అనియే చెప్పుచున్నాడు. అందువలన కడుప్రాచీనకాలమునుండియు సాతవాహనుల రాజధాని ప్రతిష్ఠానమే.

ఇది సుబ్రహ్మణ్యము గారి వాదము యొక్క సారాంశము. ఈవిధమున ఆంధ్రులకును సాతవాహనులకును ఏమాత్రము సంబంధమే లేనియెడల సాతవాహన రాజుల పేర్లును, పురాణములందలి ఆంధ్రరాజులపేర్లు నొక్కటియగుట యెట్లు సంభవించినది అన్న సందేహము సుబ్రహ్మణ్యము గారికిని తట్టక పోలేదు. ఈసందేహము తట్టుటచేతనే కాబోలు, సుబ్రహ్మణ్యముగారు ఈరీతిని చెప్పియున్నారు:—

"సాతవాహనులు ఆంధ్రదేశమును క్రీస్తుశకము ౧౪౦ నుండి పాలించిరని యిదివఱకే సమాధాన మిచ్చియున్నాను. అప్పటికి మనకు దెలిసిన ఆంధ్రరాజు ఎవ్వరును లేరు. అందువలన ఆంధ్రులు శాతవాహనులకు సామంతులుగ నుండిరని తీర్మానింపవలసి వచ్చుచున్నది. క్రీస్తుశకము మూడవశతాబ్ది తరువాత పురాణములు వ్రాయబడినవని మనకు దెలియును. పురాణకారులకు శాతవాహనులను గుఱించి బాగుగ దెలియును. శాతవాహనులు అంధ్రులను పాలించిరి కనుక పురాణకర్తలు వారినే ఆంధ్రరాజులని పేర్కొనిరి."

ఈవిధమైన వాదములు ఇంకను గలవు కాని మనకిచట సంబంధించినంతవఱకు ఈపై నుడివినవియే ముఖ్యమైనవి. ఈపైరీతిని సాతవాహనులకు ఆంధ్రులకుగల సంబంధమును గుఱించి పండితులైనవారు అనేకులు తమకు గల యాధారములతో తమ బుద్ధికౌశల్యమును జూపి సత్యాన్వేషణమునకు గడంగి తమకు తోచినరీతిని తలయొక సిద్ధాంతమును జేయుచున్నారు. పరిశీలనదృష్టితో నీవిషయమును మథించినకొలది, అసలు సత్యస్వరూపము ఇంకను గోచరింపకున్నను, ఒక్కొక్కరి బుద్ధికుశలతనుబట్టి నిగూఢములైన విశేషములపూర్వమైనవి వెల్లడి యగుచున్నవి. సత్యమునందే దృష్టియుంచి చేయు పరిశోధనలవలన దేలిన నిర్ణయములు మన యభిప్రాయమున కెంత విరుద్ధములుగ నుండినను వానిని గౌరవించి యాదరింపవలసియే యుండును. అట్టి

వానిని గుఱించి యింకను సమాలోచనము చేసి సత్యస్వరూపమును-మనబుద్ధికి దోచిన ప్రకారము-గనుగొనుటకు అన్వేషణదీపమును వెలిగించియుంచుట యుక్తము. అందువలన నీ పైవాదములలోని సారాంశమును పరిశీలింతము. అదియేదన:

౧. 'సాతవాహనులు ఆంధ్రులేకాని ఆంధ్రుల యాదిమనివాసస్థల మిప్పటి ఆంధ్రదేశముకాదు. ఆంధ్రులు పశ్చిమమునుండి తూర్పు దిశకు వచ్చిరి.' అని శ్రీనివాస అయ్యంగారి వాదము.

౨. 'శాతవాహనులు అసలు ఆంధ్రజాతిలోని యొక శాఖవారు కాని వారు క్రీస్తుశకమునకు పెక్కువందల సంవత్సరములకు పూర్వమే ఆంధ్రులలో నుండి విడిపోయి పశ్చిమమునకు వెళ్లి యచ్చట పాలించిరి. వారికి బళ్లారి మండలమే ఆదిమనివాసస్థలము. (వారి భాష, వారి పరిపాలన, వారి నాణెములు, వారి శాసనములు ఆంధ్రదేశమునకు సంబంధించినవి కాకపోవుటవలన) ఆంధ్రులకు సాతవాహనులకు సంబంధమేమాత్రము లేదు.' అని సుక్థంకరుగారి వాదము.

3. 'సాతవాహనులు ఆంధ్రులలోనివారే కారు: వారికి వీరికి ఏమాత్రము సంబంధము లేదు. వారి ఆదిమనివాసము బళ్లారి మండలము కాదు: పశ్చిమహిందూదేశము (మహారాష్ట్రము). సాతవాహనులు ఆంధ్రులని మనమనుకొనుటకును, సాతవాహనరాజుల యొక్కయు, ఆంధ్రరాజుల యొక్కయు పేర్లు ఒక్కటి యగుటకును క్రీ. శ. మూడవశతాబ్దిలో రచియింపబడిన పురాణములే కారణము. అప్పటికి సాతవాహను లాంధ్రులను పాలించుచుండిరి కావున పురాణకర్తలు వారినే ఆంధ్రరాజు లనిరి అని సుబ్రహ్మణ్యముగారి వాదము.

సమన్వయసమాధానములు

ఈపై వాదములలో మనము గమనింపవలసిన విషయయొక్కటి కలదు. ఈవిధమైన వాదములు చేయువారి కందఱికి పురాణములలోని ఆంధ్రరాజులకును, శాసనములలోని సాతవాహనరాజులకును గలనామసామ్యము జవాబుచెప్పి తీరవలసిన ఒకవ్యాసఘట్టముగ పరిణమించినది. 'సాతవాహనులు ఆంధ్రులుకారు. వారికి వీరికి సంబంధములే'దని యెంతవాదించినను ఈనామసామ్యమునకుఏదియో యొకవిధమున సమాధానమీయక తప్పని సరియగుచున్నది. అందువలన ఆంధ్రులకును సాతవాహనులకును ఏదియో యొక విధమైన సంబంధము—అదిపురాణకర్తలు కల్పించిన సంబంధమైననేమి, మఱి యేయితర సంబంధమైననేమి—కలదనుటకుఉభయవంశములలోని రాజులపేర్లును ఒక్కటియగుటయే బలమైన ప్రమాణముగనున్నది.

శ్రీనివాస అయ్యంగారి వాదమునందు సాతవాహనులు ఆంధ్రులుకారని చెప్పు విషయమేదియు లేదు. సాతవాహనులు, ఆంధ్రులు ఒక్కరేయను అభిప్రాయమును ఆధారపఱుచుకొనియే వారు తమ వాదమును నిర్మించిరి. సుక్థంకరుగారి వాదము ప్రకారము

సాతవాహనులు వేఱు, ఆంధ్రులువేఱు అని పైకి కనబడుచున్నను వారు కూడ తుదకు సాతవాహనవంశము - ప్రధానాంధ్రసంఘము నుండి ఎప్పుడు విడిపోయినను- ఆమహాసంఘములోని యొక శాఖయేయని తేల్చియున్నారు. అందువలన పురాణములందు వర్ణింపబడిన యాంధ్రరాజవంశమును, శాసనములందు గానగు సాతవాహన వంశమును ఒక్కటియేయని యంగీకరింపదగును. ఒక్కటి కాదనుచో ఉభయవంశములలోని రాజులపేర్లు నొక్కటియగుట యెట్లు సంభవించెను అను విషయమునకు జవాబు చెప్పవలసియుండును. ఇక సుబ్రహ్మణ్యముగారి వాదము ప్రకారము మాత్రము ఆంధ్రులువేఱు, సాతవాహనులు వేఱు. వేఱని వాదించు వీరు నామసామ్యమునకు సమాధానమిచ్చియున్నారు. కాని యా సమాధానము అంగీకరింపదగునా? క్రీస్తుశకము మూడవశతాబ్దిలో రచియింపబడిన పురాణములే యీనామసామ్యమునకు కారణములనియు, అప్పుడు ఆంధ్రులకు సాతవాహనులే రాజులుగ నుండిరి గనుక వారినే పురాణకర్తలు అంధ్రరాజులని చెప్పిరనియు సుబ్రహ్మణ్యముగారు నుడువుచున్నారు:అనగా నామసామ్యమునకుసమాధానమిచ్చుటకై వారుపురాణములను బట్టుకొనిరి. పురాణములన్నియు సరిగా మూడవశతాబ్దిలో రచియింపబడినవనుటకు ఊయిగ్రుద్దినట్లు చెప్పదగిన ఆధారప్రమాణములేవియు లేవు. మొట్టమొదట ఒక్క పురాణమే యుండెననియు, అదికాలక్రమమున పెక్కు పురాణములక్రింద పరిణమించెననియు, అవియైనను కాలము గడచిన కొలది శ్లోకసంఖ్య పెరిగి వృద్ధిబొందుచువచ్చెననియు, పురాణములలోని వేఱువేఱు భాగములు వేఱువేఱు కాలములలో రచియింపబడి వానిలో జేర్పబడినవనియు పురాణపరిశోధకుల యభిప్రాయము. అందువలన మనము ఏయేభాగములు ఎప్పుడు రచియింపబడినవో, అసలు పురాణమూలగ్రంథమేదో ఈవిషయములను నిర్ధారణగ చెప్పలేము. అందు ప్రతి పురాణమునందలి భవిష్యకథనమును ఒక్కసారిగ ఒకే కాలమున రచియింపబడినది కాదనియు, అందలి ఆయాంరాజవంశములను గుఱించిన కథనము వేఱువేఱు కాలముల రచియింపబడి యందు చేర్పబడుచువచ్చెననియు ఎల్లరునంగీకరించియేయున్నారు. ఇట్లనుటకు పురాణములే సాక్ష్యమీయగలవు. ఈకారణములననుసరించి ఏయేపురాణములు ఎప్పుడు రచియింపబడినవో, అసలు పురాణము యొక్క ప్రాథమిక స్వరూపమేదో, ఏయేభాగములు ఏయే కాలముల పురాణములలో జేరుచువచ్చినవో ఈసంగతులను ఇదమిత్థమని నిర్ణయించుటకు దగిన యాధారము బలమైనదేదియు లేదు. అందువలన పురాణ రచనాకాలమును గుఱించి మనకు విస్పష్టముగ దెలియనప్పుడు, దానినే మనము గరిష్ఠప్రమాణముగ గైకొనుట యుక్తముకాదు. అయితే పురాణములు క్రీస్తుశకము మూడునాలుగుశతాబ్దులలో రచియింపబడినవను నొక సాధారణాభిప్రాయము పురాణ పరిశోధక మండలిలో వ్యాపించియుండకపోలేదు. కాని యది మనము గొప్ప

ప్రమాణముగ గ్రహించి దానిమీద మన వాదము నంతను ఆధారము చేసికొనదగినంత బలీయమైన హేతువుకాదు. ఒకవేళ పురాణములు క్రీస్తుశకము మూడవశతాబ్దిలోనే రచియింపబడినవని వాదమునకు అంగీకరింతము. అప్పుడు ఆంధ్రులను సాతవాహన రాజులు పరిపాలించుచుండిరి. దక్షిణాపథమున సాతవాహన ప్రభువుల కీర్తి దట్టముగ అలమికొనెను. వింధ్యపర్వతములకు దక్షిణమున ప్రప్రథమమున గొప్ప సామ్రాజ్యమును నిర్మించినవారు సాతవాహనులే. సాతవాహనులు బౌద్ధభిక్షువులు మొదలగువారికి చేసిన దానధర్మములు లోకవిఖ్యాతము లయ్యెను. దుష్టశిక్షణమును, శిష్టరక్షణమును, వర్ణాశ్రమధర్మ పరిరక్షణమునుజేసి సాతవాహనులు అజరామరమైన పేరు సంపాదించిరి. సాతవాహనరాజులపేరు ప్రజల జిహ్వాగ్రముల నాట్యము చేసెను. అట్టిది సాతవాహన భూమీశుల ప్రతిష్ఠ. ఆ కాలమున వారినెఱుగనివా రెవ్వరు? సాతవాహన భూపతుల ప్రతిష్ఠ విని చీనాదేశమునుండి రాయబారులుకూడ వారియాస్థానమునకు వచ్చి పోవుచుండిరి. అట్టి మహాసామ్రాజ్యమును, మహాకీర్తిని సంపాదించిన సాతవాహనులను గుఱించి క్రీస్తుశకము మూడవశతాబ్దిలోని పురాణకర్తలకు దెలియకుండు టెట్లు? ఈమహారాజులను వారెఱుగుదురు. ఈరాజవంశమును వారెఱుగుదురు. వారి ధర్మకార్యములను వారెఱుగుదురు. ఇన్ని యెఱిగిన సాతవాహన మహీపతులను—వారు ఆంధ్రులను పాలించు చుండిరి గనుక—పురాణకర్తలుఆంధ్ర రాజు లనిరనుట సమంజసముగగన్పట్టదు. సాతవాహనరాజులు తమ శాసనములలో తాము సాతవాహనుల మనిచెప్పుకొనిరి. వారి సమకాలీనులు వారిని సాతవాహనులని పేర్కొనిరి. సాతవాహన వంశమునకు సాతవాహననామమునకు గౌరవ ప్రతిష్ఠ లేర్పడినకాల మది. ఇట్టి సందర్భములలో వారు ఆంధ్రులను పరిపాలించు చుండిరి గనుక పురాణకర్తలు వారివంశమును మఱచి వారికీర్తిప్రతిష్ఠలనుమఱచి-పొరపాటుగ-వారిని ఆంధ్రరాజవంశజులని పురాణములలో వ్రాసిరి అనిచెప్పుటఅంతసంగతముగ కాన్పింపదు. బ్రిటీషువారిపుడు హైందవులను పాలించుచున్నారు కావున వారిని హైందవరాజవంశజులని పొరపాటుననైన నెవ్వరును చెప్పరు. అట్లు చెప్పెదరనుట సత్యదూరము. అందువలన ఉభయ వంశములందలి రాజుల పేర్లలోగల సామ్యము పురాణకర్తలు కల్పించినదని సుబ్రహ్మణ్యముగారు చెప్పువాదము సరియైనదిగ కన్పట్టదు. ఈనామసామ్యము ఎట్లు కలిగినదో మఱియొక రీతిని వివరించి చెప్పుటకు సాధ్యమగుటలేదు కావున ఆయుభయవంశజులును ఒక్కరేయని యంగీకరించుట సముచితము. ఆనామసామ్యమును మఱియొక రీతిని సమన్వయించి చెప్పుటకేదైన నవకాశమున్నచో నీయుభయవంశజులు నొక్కరే యన్న వాదమును వదలుకొనవచ్చును. అట్టి యవకాశము లేనంతవఱకు ఆంధ్రులు సాతవాహనులు ఒక్కరేయందము. అయితే ఆయుభయవంశజులును ఒక్కరే యనుటకు ఇదిబలిష్ఠమైన యాధారముకాకపోవచ్చును కాని-ఈనామసామ్యమెట్లుకలిగె నన్న

విషయమునకు సమాధానము చెప్పవలసియుం డుననియు, ఈవిషయమంత సులభముగను, నిర్లక్ష్యముగను త్రోసివేయదగినది కాదనియు, ఆంధ్రరాజుల చరిత్రమున నిదియొక వ్యాసఘట్టమనియు మాత్రము జ్ఞాపక ముంచుకొనవలసియుండును. ఆంధ్రులును సాతవాహనులును ఒక్కరేయనుటకీనామసామ్యముగాక మఱియేమైన నాధారము లున్నవేమో చూతము.

ఆంధ్రులును సాతవాహనులును ఒక్కరు కావచ్చునని పురాణములవలన తేల్చుకొనిన నిర్ణయమే సరియైనదగుచో ఆంధ్రులుండిన చోట్లనే సాతవాహనుల జాడలుకూడ కాన్పింపవలెను. ఆంధ్రులు అసలు కృష్ణాగోదావరీ నదుల మధ్యప్రదేశమున అనాదికాలమునుండియు నుండలేదనియు, వారు ఉత్తరమునుండి దక్షిణమునకు వచ్చిరనియు, ఇట్లు వచ్చుటలో వారు చాలకాలము తెలివాహానదీ ప్రాంతముల నివసించిరనియు ఇదివఱలో తీర్మానించియున్నాము. ఈతీర్మానము ప్రకారము ఇప్పటి ఆంధ్రదేశము ఆంధ్రులయొక్క కట్టకడపటిస్థిర నివాసస్థలముగ విదితమగును. తెలివాహానదీ ప్రాంతముల ఆంధ్రులు నివసించిరనుటకు ప్రమాణము లిదివఱకే చూపబడినవి. వాటినే కాక ఆప్రాంతములందలి గ్రామనామములను గూడ అందులకు ప్రమాణముగ జూపవచ్చును. ఈ విషయమును శ్రీయుతులు బుర్రా శేషగిరిరావు (యమ్. ఏ) గారు 'కళింగమందలి ఆంధ్రులు' అనువ్యాసమున సువ్యక్తముచేసియున్నారు. గంజాం, విశాఖపట్టణమండలములందలి పర్వతప్రాంతములలో(మాళియాలలో)ని గ్రామనామము లనేకములు ఆంధ్రపదాంచితములైనవి కలవు.

ఒంద్రసింగి	ఒంద్రామంతా
ఒంధారాకోట్	ఒంధ్రగుడ
ఒంతోరొపాదా	ఒంధరిఝోలో
ఒధాయ్‌గాం	ఒందోరొఘాంగ్
ఒంతోరొసింగి	ఒంధారి
ఒంతోరొకుడ్డ	ఒంధరాగోడో
ఒంతోరొబా	ఒందోరాసింగి
ఒంధరొగాం	ఒంద్రిగోడో
ఒంధరి గుమ్మ	అంధ్రడొబ్బి
ఒంధారిబొంధో	ఒంఢ్రిగుడ
ఒంధారులిమ్మ	ఒంద్రంగి
ఒండరిగుడా	అంత్రిగాం

ఈ పైపేరులన్నియు ఆంధ్రగ్రామములకు సంబంధించినవే. ఈపై పేర్లలో ఒంతరో, ఒంద్రి, ఒందోరో, ఒంధారి, ఒంధరి, అంత్రి- ఇవి యన్నియు ఆంధ్రపదముయొక్క వికృతరూపములు.ఒండ్రంగి,ఒండ్రిగుడ ఈ మొదలగునవి ఒంద్రంగి, ఒంద్రిగుడ అనువానికిరూపాంతరములుగ భావింపవచ్చును. ప్రాచీనాంధ్రమున 'ద', 'డ' గ కనబడిన యుదాహరణములు లేకపోలేదు. ఎట్లన: కొట్యదోన-కొట్యడోన; నాదెండ్ల-నాడెండ్ల; దామలూరు-డామలూరు: ఇత్యాదులు. ఈగ్రామనామములుకూడ ఆంధ్రులీప్రాంతముల చాలకాలము నివసించిరనుటకు తార్కాణములుగ నున్నవి. ఇట్లే ఆంధ్రులును సాతవాహనులు నొక్కరైనయెడల నీ ప్రాంతములలో సాతవాహనులపేరకూడ గ్రామములు కలవేమో పరిశీలింపవలసి యుండును. సాతవాహనవంశమునకు సాతాహనవంశమనియు, రాజులకు సాతరాజు లనియు, సాతవాహన

రాజులనియు, సాతకర్ణులనియు బేరు. దీనినిబట్టి 'సాత' అనుపదమును జాతివాచకముగ దీసి కొనినచో అపదముపేరిట నొప్పు గ్రామములు కొన్ని యా ప్రాంతముల చూపట్టుచున్నవి.

సాతోకుట్టిని	సాతోనోలా
సాతోపాండియా	సాతోకుటెని
సాతులి	సాతరా
సద(డ)వనపల్లె(సాతవాహనపల్లె)	సాడ
సడాం (డాం)	సతాపి

ఇవి యన్నియు సాతవాహను లచ్చట నివసించిరనుటకు ప్రమాణములుగ చెప్పదగి యున్నవి. బళ్లారిజిల్లా ఆదవాని తాలూకా లోని సాతనూరు, చిత్తూరుజిల్లా చంద్రగిరి తాలూకాలోని సాతంబాక్కం, గుంటూరు జిల్లా నర్సారావుపేటతాలూకాలోని సాతు లూరు, కృష్ణాజిల్లా బందరు తాలూకాలోని సాతులూరు- ఇవి యన్నియుగూడ నట్టివే.

ఇట్లు ఆంధ్రపదాంచితములైనగ్రామనామ ములు కానవచ్చుచోట సాతవాహన పదాం చితములైన యూరిపేరులు కనబడుట కూడ పురాణప్రమాణమును బలపఱిచి,ఆంధ్రులును సాతవాహనులును ఒక్కరేయను నిర్ణయము నకు సహకారి యగుచున్నది.

ఆంధ్రుల పూర్వపు వలసలలో సాతవా హనుల జాడలు కనబడినట్లే సాతవాహనులు పాలించినట్టియు, వారిశాసనములు కాన్పించు నట్టియు ప్రదేశములలో ఆంధ్రుల జాడలు కన బడుచున్నవి.

బ్రిటీషు మ్యూజియములోనున్న వీర సత్యాశ్రయదేవుని తామ్రశాసనములో దాన మీయబడిన గ్రామముయొక్క సరిహద్దులలో నొకటిగ 'అంధరాగిరి' (అంధ్రగిరి) అనుపర్వత మొకటి పేర్కొనబడినది. ఆశాసనమున నిది బెళ్వంకిగ్రామమునకు సమీపమున వాయవ్య మూలనున్నట్లు. తెలుపబడినది. ఈగ్రామము సాతవాహనులు పరిపాలించిన దక్షిణమహా రాష్ట్రదేశములోని 'మిరాజ్'సంస్థానమునకు రాజధానియైన 'మిరాజ్' నగరసమీపమున నున్నది. దాతయైన వీరసత్యాశ్రయుడు పశ్చిమ చాళుక్య విక్రమాదిత్యవంశజుడు. దక్షిణమహా రాష్ట్రముననుండిన పర్వతము ఆంధ్రనామాం చిత మెట్లయ్యెను? ఈపేరు తప్పక ఆంధ్రులను బట్టియే కలిగియుండవలెను. కాని పశ్చిమ చాళుక్యవంశజులకు పూర్వము పురాణములం దలి ఆంధ్రవంశపురాజులతో నామసామ్యము గల సాతవాహనవంశపురాజులు తక్క మఱి యే యితర ఆంధ్రవంశపురాజులును మహా రాష్ట్రమున నివసించినట్లు కాని పాలించినట్లు కాని తెలియరాదు. అట్లయినచో అంధరాగిరి (అంధ్రగిరి) అనుపేరు ఎట్లు వచ్చియుండును ? ఇట్లే బొంబాయి ప్రాంతమున 'ఆంధ్రలోయ' అనుపేర నొకలోయ కలదు. దీనికిట్టిపేరు ఎట్లు వచ్చియుండును ? సాతవాహనులు ఆంధ్రు లనియు, వారు మహారాష్ట్రమున పాలించి రనియు, నివసించిరనియు జెప్పిననే వీటికి తృప్తి కరమగు సమాధానము రాగలదు. ఇట్లే శాస నాధారమున సాతవాహనరాష్ట్ర మని యన బడదగిన బళ్లారిజిల్లా ఆదవానితాలూకాలో 'ఆంద్రహాళు'అను పేరబరగు ఆంధ్రనామాం చిత గ్రామముకలదు. ఈవిధమున ప్రాచీనాం

ధ్రుల వలసలలో సాతవాహనులకు సంబంధించిన యూరిపేరులును, 'సాతవాహనదేశము'న ఆంధ్రనామాంచితమైన పేరులును కనబడుచున్నవి. ఈకారణమునుబట్టియు, ఉభయవంశపు రాజుల నామసామ్యమును బట్టియు ఆంధ్రులును, సాతవాహనులును ఒక్కరేయని యూహింపదగును. ఈయూహ సరియైనది కావచ్చు ననుటకు మనకింకొక యాధారము కలదు.

బ్రహ్మాండపురాణమున భారతవర్షవర్ణనము కలదు. భారతవర్షమునందలి దక్షిణదేశమునను, ఉత్తరదేశమునను, మధ్యదేశమునను, తూర్పుదేశమునను ఉన్న జాతులన్నియు అందు దెలుపబడినవి. ఆంధ్రులు రెండుతావుల నుండినట్లు ఆపురాణములవలన దెలియుచున్నది: (౧) వారు కొంకణులు, కుంతలులు-వీరితో గలసి దక్షిణదేశముననుండినట్లు ఈ క్రింది శ్లోకములు చెప్పుచున్నవి:

పులిందా వింధ్య మౌలీయా వైదర్భాదండకైస్సహ
పౌరికామౌలికాశ్చైవ అశ్మకాభోగవర్ధనాః [రిషాః
కొంకణాః కం(?కుం)తలాశ్చాంధ్రాః పులిందాంగరమా
దాక్షిణాశ్చైవయే దేశా అపరాంస్తాన్నిబోధత.

కొంచెమించుమించుగ మహారాష్ట్రదేశ సముద్రతీరమంతయు కొంకణమనుపేర బరగుచున్నది. తూర్పుకనుమలకును సముద్రమునకును మధ్యనున్న సముద్రతీరస్థ ఆంధ్రదేశమువలెనే కొంకణము పడుమటి కనుమలకును, సముద్రమునకును నడుమ నున్నది. ఇందు బొంబాయి, ఠాణా, కొలాబా, రత్నగిరి మండలములు, ఉత్తరకనరాలోని సముద్రతీర ప్రదేశము, జంజీరా సావంతవాడి అను స్వదేశసంస్థానములు, గోవా-ఇవి యన్నియు గలవు.

దక్షిణమహారాష్ట్రదేశము కుంతలమని చెప్పదగును. అజంతాగుహలుకూడ కుంతలదేశములోనివే యని అజంతాలోని యొకశాసనమువలన దెలియుచున్నది. బొంబాయి రాజధానిలోని కర్ణాటభాషామండలము లన్నియు కుంతలములోనివి కాగలవు. దక్షిణహిందూదేశమున పూర్వము పరిపాలనము నెరపిన వాకాటకవంశజులు తాము కుంతలులమని చెప్పుకొనియున్నారు. వాకాటకరాజ్యము మధ్యపరగణాలలోని నాగపుర ప్రాంతమున రేకెత్తినది. అందువలన ఆ ప్రాంతమును గుంతలమే.

కొంకణ కుంతలదేశములు రెంటినిగూడ సాతవాహనులు పాలించియున్నారు. ఈవిషయము వారి శాసనములవలననే వ్యక్తపడుచున్నది. సాతవాహనులకును, కొంకణకుంతలులకును చాలసంబంధమున్నయట్లే ఆంధ్రులకును కుంతలులకునుగూడ దగ్గఱసంబంధము కలదనుటకు ప్రమాణములు కలవు.

పురాణోక్తమగు ఆంధ్రవంశపు రాజులలో ఒకనిపేరే కుంతలస్వాతికర్ణి. హాలుడను మఱియొకరాజు పురాణముల ననుసరించి ఆంధ్రవంశపురాజుగ దెలియవచ్చును. ఇతడు సాతవాహనరాజగునా కాదా యని తెలిసికొనుట కీతనిశాసనములేవియు గానరాలేదు. కాని ప్రాకృతవాఙ్మయమువలన నితడు సాతవాహనరాజని తెలియుచున్నది. హాలవిరచితమైన గాథాసప్తశతికి 'శాతవాహన సప్తశతి' యని నామాంతరము కలదు. ఈసప్తశతియందే శాలివాహనుని గుఱించి యొకగాథ (పద్యము) కలదు.

లీలావతి యను ప్రాకృత కావ్యమున నితడు సాలాహణుడనియు, సాలవాహణు డని యు పేర్కొనబడినట్లు శ్రీయుతులు మాన వల్లి రామకృష్ణకవిగారు తెలుపుచున్నారు. హాలునికి కుంతలుడను నామాంతరము కూడ నున్నట్లు హేమచంద్రుని దేశికోశము వలన నెఱుంగనగును. ఈకారణములవలన సాత వాహన రాజులకు కొంకణ కుంతలులకు, పురాణోక్తమైన ఆంధ్రవంశపురాజులకు కొం కణ కుంతలులకు సంబంధముండెనని స్పష్టపడు చున్నది.

(౨) పైనుడివిన పురాణముననే ఆంధ్రులు మఱియొకచోట పేర్కొనబడి యున్నారు:

ఝిల్లికాశ్చాహుకాశ్చైవ హూణాఃపర్వతస్థితాః
ఆంధ్రవాకాఃముద్గరకా అంతర్గిరి బహిర్గిరాః
తథాప్లవంగ మాలేయా మలదామల వర్తికాః
సముంతరాః ప్రావృషేయా భార్గవా గోపపార్థివాః
ప్రాగ్జ్యోతిషాశ్చ పుండ్రాశ్చ విదేహాస్తామ్రలిప్తకాః
మల్లా మగధగోనర్దాః ప్రాచ్యాంజనపదాః స్మృతాః.

ఈ పైశ్లోకములలో తూర్పుననున్న జన పదములలో నివసించు జాతులు పేర్కొనబడి నవి. అందు 'ఆంధ్రవాక' నామముచేత ఆం ధ్రులే యుద్దేశింపబడి రనునట్లయిన వారు ప్రాచ్యజనపదములలో నివసించుచుండిన వార నియు, అందు ముఖ్యముగ 'అంతర్గిరి', 'బహి ర్గిరుల'లోని వారనియు మనము నిశ్చయింప వచ్చును. అంతర్గిరి బహిర్గిరులు భారతము ననుసరించి దేశవిశేషములుగ గనబడుచు న్నవి. అవి ప్రత్యేకము దేశవిశేషములైనను కాకపోయినను పర్వతప్రాంతములనియు,తూర్పు దేశములందలివనియు మాత్రము నుడువుట క భ్యంతరముండదు. తెలివాహనదీప్రాంతము పర్వ తమయమనియు,నది పూర్వదేశమందలిదనియు మనకు దెలియును. అందువలన ప్రాచ్యజనపద ములందలి 'అంతర్గిరి', 'బహిర్గిరుల'లోని,'ఆంధ్ర వాకు' లనబడు ఆంధ్రులు తెలివాహనదీప్రాం తముల నున్నవారని యిదివఱలో మనము నిర్ణయించుకొనిన ఆంధ్రులై యుండవచ్చును.

మఱియొక్క విషయము: హాలుడు కథా నాయకుడుగా రచియింపబడిన లీలావతియను ప్రాకృతకావ్యమున ఆంధ్రదేశమునందలిన సప్తగో దావరీక్షేత్రమును, భీమేశ్వరాలయమును కథా కల్పనలో బొందింప బడియున్నవని శ్రీయు తులు మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారు చెప్పు చున్నారు. హాలుడు గౌతమీపుత్ర శాత కర్ణికి పూర్వుడు. 'గౌతమీపుత్రుని తరువాతి నుండి కాని సాతవాహనులు ఆంధ్రదేశము నకు వచ్చియుండలేదు,ఆంధ్రదేశమును పాలింప లేదు' అను వాదమున కొకవిధముగ ఈలీలా వతీ కావ్యము వ్యతిరేకప్రమాణమగునేమో! హాలుని యాస్థానకవియో మఱి యెవ్వరో ఆతనిని కథానాయకుని గావించిరచియించిన యీకావ్యముయొక్క కథాకల్పనమున ఆంధ్ర దేశస్థములైన సప్తగోదావరీక్షేత్ర భీమేశ్వరా లయాదికములు పొందింపబడియుండుటను బట్టి కథానాయకుడు ఆంధ్రవంశపురాజైనను కాక పోయినను, పరిపాలనము ద్వారముననో, మఱి యేవిధముననో ఆతనికిని ఆంధ్రదేశమునకును దగ్గఱ సంబంధముండినట్లు మాత్రము సూచిత మగుచున్నది.

అదియును గాక, పశ్చిమసముద్రతీరస్థమగు మలబారుమండలమున 'అండురాణ్'అని యొక తెగకలదు. ఈపేరబరగు తెగవారు కుమ్మరులు. అఱవమున ఆంధ్రులు 'ఆండార్' 'ఆండిరార్' అను పేరబరగుదురు. అందువలన మధ్యాక్షరమున స్వల్పవ్యత్యాసమున్నను'అండురాణ్' అనుతెగ 'ఆండిరాణ్' లేక ఆంధ్ర జాతిలోనిదే కాదగును. ఆంధ్రజాతిలోని కుమ్మరివృత్తి నవలంబించినవారు మహారాష్ట్రమునుండి పశ్చిమసముద్రతీరముననే మలబారు మండలమునకు వ్యాపించియుందురు.

మన్మిత్రులైన శ్రీయుతులు ఏ. రంగస్వామి సరస్వతి (బి. యే.)గారి 'ఆరిజిన్స్ ఆఫ్ ది సౌత్ ఇండియన్ డైనాస్టీస్' అను పుస్తకమువలన మఱికొన్ని విషయములు తెలియవచ్చుచున్నవి. వారు చెప్పుదాని ననుసరించి ఆండార్, ఆండిరార్ అను పదములు ప్రాచీన తమిళవాఙ్మయమున జూపట్టుచున్నవని తెలియుచున్నది. 'సంగం' గ్రంథములలో 'ఆయ్ ఆండిరాణ్' అను నొక నాయకుడు పేర్కొనబడెను. 'సంగ' మనునది 'సంఘు' శబ్దభవము. ప్రాచీనకాలమున తమిళదేశమున నిట్టి 'సంఘములు' (సంగములు) మూడుండెను. ఇవి సాహిత్యపరిషత్తులవంటివి. ఈ 'సంగము'నందలి సభ్యుల యామోదమును బడసిననే గ్రంథమునకు ప్రశస్తివచ్చుచుండెడిది. ఈ'సంగము' కాలపుగ్రంథములకు వాటి ప్రాచీనతనుబట్టి విశేష గౌరవప్రతిష్ఠలు కలవు. ఈ'సంగములు' వర్ధిల్లిన కాలమెప్పుడు అను విషయమున తమిళపండితులలోనే మతభేదములు కలవు. అయినను అవి క్రీస్తుశకము ఒకటిరెండు శతాబ్దులనాటివని పెక్కురు తమిళవాఙ్మయపరిశోధకులు వాదింతురు.

తిరునల్వేలి మండలములోని పొదియిల్ కొండ ప్రాంతమున 'ఆయ్ ఆండిరాణ్' పరిపాలనమునెరపెను. అతని రాజధాని 'ఆయ్కుడి'. అతని రాజ్యమున పెక్కుచలమలతో గూడిన 'కవిరమ్' అను నొక పర్వతపంక్తి కలదనియు, విశేషముగ ఏనుగులు కలవనియు,బహుమానమునకైనను ఏనుగులనే యొసంగువారనియు, ఆండిరాణ్ కొంగుదేశస్థులతో బోరాడి వారిని పశ్చిమసముద్రమువైపు తఱుమగొట్టెననియు, ఈతని దర్బారు వైభవమును పెక్కురు 'సంగపు' కాలపు గ్రంథకర్తలు పొగడుచు వర్ణించిరనియు, ఈతని యాస్థానకవులలో 'మోసియార్' అను నతడు ముఖ్యుడనియు తెలియుచున్నది.

ఈపైవిషయములు కూడ ఆంధ్రజాతిలోని యొకతెగవారు పశ్చిమసముద్రతీరముననే దక్షిణమునకువచ్చి తమిళదేశపు దక్షిణ మండలములలో వ్యాపించిరనుటకు నిదర్శనములు కాగలవు.

ఇంతవఱకు నిచ్చినప్రమాణముల నన్నిటిని తర్కించిచూడగా తేలిన సారాంశమును ఈక్రిందిరీతిని నిర్వచింపవచ్చును.

(౧) పురాణములవలన దెలియవచ్చిన ఆంధ్రవంశపురాజుల పేర్లును, శాసనములవలన దెలియవచ్చిన సాతవాహనవంశపు రాజుల పేర్లును ఒక్కటియే.

(౨) ప్రాచీనాంధ్రుల వలసలలో సాతవాహన వంశమువారి జాడలు కాన్పించుచున్నవి.

(3) సాతవాహనులు నివసించిరనునట్టియు, పాలించిరనునట్టియు మహారాష్ట్రమున ఆంధ్రులజాడలు కానవచ్చుచున్నవి.

(౪) సాతవాహనరాష్ట్రమని పేరొందిన ప్రదేశమున ఆంధ్రనామాంచితములైన గ్రామములు కనబడును.

(౫) ఆంధ్రులు పశ్చిమమునమహారాష్ట్రమునుండి సముద్రతీరముననే క్రమముగామలబారు,తిరువాన్కూరు మండలములనుండి వచ్చి తమిళదేశపు దక్షిణమండలములలో వ్యాపించిరనుటకు అవకాశము కలదు.

(౬) హాలుడు(పురాణములనుబట్టి)ఆంధ్రవంశపురాజనియు, ప్రాకృత వాఙ్మయమునుబట్టి సాతవాహనవంశపు రాజనియుకూడ తెలుచున్నది.

(౭) హాలుడు కథానాయకుడుగ రచియింపబడిన లీలావతియను ప్రాకృతకావ్యమున ఆంధ్రదేశస్థములగు సప్తగోదావరీక్షేత్ర, భీమేశ్వరాలయాదికములు ఇతివృత్తకల్పనమున గూర్పబడియున్నవి.

(౮) ఆంధ్రులు ప్రాచ్యజనపదములలో అంతర్గిరి బహిర్గిరులయందును, దక్షిణమున కొంకణకుంతలాదులతో (మహారాష్ట్రమున)ను నివసించిన జాతియని పురాణములు తెలుపుచున్నవి.

(౯) శాసనములవలన సాతవాహనులును, పురాణముల ననుసరించి ఆంధ్రులును కుంతలాదులతో ఎక్కువ సంబంధముగలవారని తెలియుచున్నది.

బలిష్ఠప్రమాణములైనను కాకపోయినను ఈపైనుడివిన హేతువుల ననుసరించియే ఆంధ్రులును, సాతవాహనులును ఒక్కరనియు, లేక మహాంధ్రజాతిలోని వేలువేలుశాఖలవారనియు, వారిలోని కొందఱు సముద్రతీరముననే యిప్పటి ఆంధ్రదేశమునకు వచ్చిరనియు, మఱికొందఱు పశ్చిమమున మహారాష్ట్రమునకుబోయిరనియు నూహింపదగును.

అయితే మనమిచ్చట మఱియొకవిషయమునుగూడగమనింపవలసియుండును. ప్రాచీనాంధ్రులు నివసించి రన్నవలస ప్రదేశములలో సాత (వాహన) పదాంచితములైన గ్రామనామములు కాన్పించుటచేత ఆంధ్రులును, సాతవాహనులును ఒక్కరేయని రుజువుచేయుటకు దానినొకకారణముగ గ్రహించినను ఇచ్చట నొక చిక్కుమాత్రము లేకపోలేదు. తెలివాహానదీ ప్రాంతముల గంజాం, విశాఖపట్టణ మండలములలోని మన్యప్రదేశమున ఆంధ్రపదమాదిని గలిగినట్టియు, సాతపదమాదిని గలిగినట్టియు గ్రామములున్నయట్లే 'తెలుగు'పదాంచితములైన గ్రామములును గానవచ్చుచున్నవి.

తెలగాం	తెలిధి
తెలోగాం	తెలిగాం
తొల్లంగో	తెలొంగొపాదరొ
తాలాపాదా	తెలుగాం
తాలోగాం	తెల్లిగుడ
తెలియాపల్లి	తెల్లాపుట్టు
తెనుగు (తెలుగు)	తెలగనలస

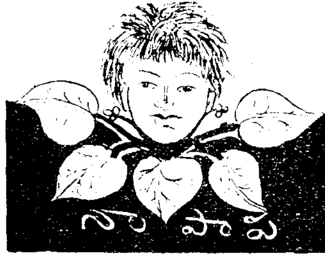
దీనిని బట్టి ఆయాగ్రామములు ఒకప్పుడు కడుప్రాచీనకాలమున ఆయాతెగలకు లేక శాఖలకు నివాసస్థలములుగ లేక వలసలుగ నుండుటవలన వారిపేరిట ఆగ్రామములకట్టినామములు కలిగినవని తలంపదగును. ఇందువలన ఆంధ్రులు, సాతవాహనులు, తెలుగులు ఒక్కరా యను సందియము కలుగక మానదు. అందఱును ఒక్కటే జాతివారు; ఒక్కరే యన్నయెడల తెలుగు సాతహవాన తెగలపేర్లతోగూడ ఎందువలన గ్రామములేర్పడనలసిన యవసరము సంభవించినది? అందఱును ఆంధ్రులేయైన యెడల ఒక్క ఆంధ్రపదాంచిత గ్రామనామములే యుండవలెను. వివిధశాఖల వలస లనునభిప్రాయమును కలుగజేయు ఇతరపదాంచితగ్రామము లెందువలన కలిగినవి?

దీని కొక్కటే సమాధానము కలదు. అసలు ఆంధ్రులును, సాతవాహనులును, తెలుగులును ఒకే జాతిలోని వేఱువేఱుశాఖలనియు, వీరందఱును కాలక్రమమున గలిసిపోయి గొప్ప ఆంధ్రజాతి యొకటేర్పడెననియు, ఆంధ్రులును, సాతవాహనులును, తెలుగులును భిన్నజాతుల వారుకాక ఒకే జాతిలోని అంతశ్శాఖలవారుమాత్రమేయనియు* సమన్వయించుకొనవలసియుండును. ఇంతకన్న వేఱుసమాధానము కుదురదు. ఎట్లయిన నేమి, పైవిషయముల నన్నిటినిబట్టియు ఆంధ్రులును, సాతవాహనులును ఒక్కరేయని చెప్పుటయే యుక్తము. ఆంధ్రులును సాతవాహనులును ఒక్కరనుటకు ఇంతకంటె ప్రమాణము లేవియు గానరావు.

సాతవాహనులును ఆంధ్రులును ఒక్కరు కారన్న వ్యతిరేకవాదమునకును, ఒక్కరేయను సమన్వయవాదమునకును గల యాధారములు వివరముగ నింతవఱకు దెలుపబడినవి. పరిశీలనాదక్షులైన పరిశోధకు లీవిషయమును గుఱించి యింకను పరిశోధించుట లెస్స.

ఈపైవిధమున ఆంధ్రులును, సాతవాహనులును ఒక్కరేయనియు, ఆంధ్రులలో కొందఱు తూర్పువైపుగ కృష్ణాగోదావరీనదీప్రాంతములకును మఱికొందఱు పశ్చిమముగ మహారాష్ట్రమునకు వ్యాపించిరనియు, పశ్చిమమునకు బోయిన ఆంధ్రులలోనుండియే ఆంధ్రరాజపాలక (సాతవాహన)వంశమేర్పడెననియు సమన్వయించి కావించిన నిర్ణయము అంగీకార్యమైనచో ఒక్క భాషావిషయమున దక్కమిగిలిన అన్నివిషయములలోను వ్యతిరేకవాదులకు సమాధాన మిచ్చిన ట్లగును.

* ఇంతవఱకు దొరకినప్రమాణములను బాగుగ పర్యాలోచించి, సమన్వయించిచూడ ఈ క్రిందిరీతిని కొన్ని యూహలుచేయ నవకాశముకలదు. (౧) ఆంధ్రులు తెలివాహనదీప్రాంతములకు రెండుతెగలుగవచ్చిరి. (౨) మొదటి తెగవారికంటె రెండవతెగవారు చాలకాలమునకుతరువాత వచ్చిరి. (౩) రెండవమారువచ్చినవారే 'ఆంధ్రు'లను పేరుతో వచ్చిరి. (౪) రెండవతెగవారికి పూర్వమేవచ్చి తెలి (లేక తెలివాహ) నదీప్రాంతముల కుదురుకొనినవారే 'తెలింగులు' లేక 'తెలుగు' లనబరగిరి. (౫) 'తెలి-కళింగ'మే లేక 'తెల్-కళింగ'మే త్రికళింగ మయ్యెను. (౬) 'సాతవాహను' డను,దేవత నారాధించినవారికి 'సాతవాహను' లనుపేరు కలిగెను. 'సాతవాహనులు' పశ్చిమమున బొంబాయిరాజధానిలోను, 'తెలుగులు' బస్తరురాజ్యముగుండ ఓరుగంటిప్రాంతమునను, 'ఆంధ్రులు' కృష్ణా గోదావరీ నదీ పల్లపుప్రదేశముల ప్రాక్సముద్రతీరమునను వ్యాపించిరి. వీటినిగుఱించి వేఱొకవ్యాసమున వివరముగ చర్చింపబడును.

(రావి పల్లి)

అడివి బాపిరాజు గారు, బి. ఏ.

కన్ను తెలవని కటికి చీకటి
మిన్ను తెలవక మేఘాలున్నాయ్
తిన్నగా వచ్చింది ఒసికే

చిన్న పాపమ్మా,
ఆ రాత్రి
దిక్కు లేకమ్మా.

చెదిరిపోయిన చింపిజుత్తూ
నుదురూపైనా నాట్యాలాడ
మెరసిపోయే నల్లపాపల
నవ్వు నవ్వేది
నాపాప
బెదిరిచూసేది

పాతముంతా చేతపట్టి
పావురాయి పాటపాడుతు
మురికిపేలిక మొలకిచుట్టి
ముష్టికెళ్ళేది,
ఊరిలోనే
కబళమడిగేదీ.

నీళ్ల రేవుకు వచ్చే తల్లుల
కాళ్ల కడ్డాలాడే పిల్లలు
కదలిసాగే నావెళ్ళతో
కళ్లుమూసీ దాగులింతల

ఆటలాడేదీ,
ఆబిడ్డలు చూస్తూ
గంతులేసేదీ.

రావికొమ్మల కథలూ వింటూ
రావితల్లితో సరాగం చేస్తూ
రావిగడ్డి కక్కిలిలాడుతూ
అలసిపోయేదీ,
నేలగుండెల
నిదురలూగేదీ.

అమృతాంజనము

అన్ని నొప్పులకు సంజీవివంటిది

అన్ని మందుల దుకాణములలోను దొరకును

చక్కని డబ్బీతో సహా సీసా 1-కి అణాలు 10 మాత్రమే

అభయ మిచ్చెదఁ గాక యమృతాంజనము మీకుఁ
బాఱఁదోలును పార్శ్వభారములను
మృదువైన యీమహామృత మెల్లనొప్పుల
కును వృశ్చికాదులు కుట్టునపుడు
తాండవమాడుచు తహతహ పడువారి
కిని దివ్యసంజీవియనగ నిదియె
జనులకుఁ గలియుగంబున జనించిన కల్ప
తరువుగాని యిది యితర మనంగ
నగునె? పెక్కుచోట్ల నన్ని యంగళులందు
విక్రయింపఁబడును వింత! సూక్ష్మ
మునను మోక్షమన నమూల్యమయ్యును మూల్య
మది యధికముగాదు పదియణాలు

తా. స. రావు.

అమృతాంజనం డిపో, మద్రాసు-బొంబాయి

త్వరపడుడు!! **ప్రభవ సంవత్సరాదిసంచిక** వెలువడినది!!

వెనుకటి సంచికలకంటె నెల్ల విషయముల నుత్కృష్టమైనది. సర్వాంగసుందరమై క్రొత్తతీరున నున్నది.

ఆంధ్రమహాజన మనుగ్రహించిన యమూల్యములగు వ్యాసరాజములతో ఒప్పియున్నది. విషయ విభజనము గావించి గ్లేజుకాగితములపై ముద్దులొలుకునట్లు ముద్రింపబడినది. మూడురంగుల చిత్రములున్నవి. గౌహతి జాతీయ సభకు సంబంధించిన చిత్రములు, ఇతరాంధ్రదేశ సంఘములయు, మహాజనులయు, వ్యాసకర్తలయు, చిత్రములును విచిత్రరీతిని వెలయుచున్నవి.

ఇందలి వ్యాసము లెల్లవిధముల నాంధ్రుల విజ్ఞానాభివృద్ధికి దోడుపడగలవు. క్రిందప్రకటితమైన విషయానుక్రమణిక యీసంచిక విలువను చాటగలదు. ఆంధ్రమహాశయు లెల్లరు నీసంచికను స్వీకరించి దీనివలన ప్రయోజనమును బడయవలయును.

ఆంధ్రపత్రిక దినపత్రిక సంవత్సరచందాదారులకు పోస్టేజితో సహా రు. 1-4-0 కు, వారపత్రిక చందాదారులకు పోస్టేజితో సహా రు. 1-8-0 కు, ఇతరులకు పోస్టేజితో సహా రు. 2-4-0 కు నీసంచిక లభింపగలదు. కొలది ప్రతులుమాత్రమే ముద్రితములైనవి. వలసినవారు త్వరగా మాకువ్రాసి తెప్పించుకొనవలయును.

పైవారలకు చందాదారులకు వి. పి. గా సంచికను పంపుకొనుచున్నాము. అక్కఱలేని చందాదారులు మాకు వెంటనే తెలుపగోరుచున్నాము. ఊరకుండి వి. పి. లను త్రిప్పిగొట్టి మాకు వ్యయప్రయాసల గలిగింపకుండవలెనని ప్రార్థించుచున్నాము.

విషయానుక్రమణిక

విషయానుక్రమణిక, చిత్రానుక్రమణిక, చిత్రవివరణము, పంచాంగము, ప్రస్తావన, సమాలోచనము—శ్రీ వేంకటపార్వతీశ్వరకవులు (ప)

౧. **రాజకీయము**—౪౧-వ భారతజాతీయ మహాసభ-గౌహతి, మైకవిలీయొక్క సిద్ధాంతములు—వి. బాపిరాజు గారు, విహారీవిహారము—జంధ్యాల శివన్న శాస్త్రిగారు (ప), చీనా స్వాతంత్ర్యసంరంభము—జయంతి వెంకటకిరీటిరావు గారు, అసహాయోద్యమ ప్రచారకుని యనుభవములు—ఇంద్రకంటి సుబ్రహ్మణ్యశర్మ గారు.

౨. **సారస్వతము**—కావ్యజీవము—యస్. శ్రీకంఠశాస్త్రిగారు, ఆశాతాండవము—పెనుమర్తి వెంకటరత్నముగారు (ప), ప్రభవ—పెమ్మరాజు లక్ష్మీపతిగారు (ప), కవి-ప్రకృతి కాంత—పా. విజయరాఘవరావు గారు (ప), ప్రభవసంవత్సరము—కావ్యకళానిధి పిసుపాటి చిదంబరశాస్త్రి గారు (ప), తెనుగుకైతల క్రొత్తతెన్నులు—ఆంధ్ర శేషగిరిరావుగారు, ద్రోణి నిర్వేదము—మండలేముల వేంకటశాస్త్రిగారు (ప), ఆంధ్రమునకు ఆది—విద్వాన్ గరిమెళ్ల సోమన్నగారు, సుదాముని పుష్పసేవ—బళ్లారి కృష్ణప్పగారు (ప), రేఫఱకారములు మైత్రింబొరయునా?—విద్వాన్ తాళ్లూరి రాఘవయ్య చౌదరిగారు, రాముడు-అతిమానుషము—పళ్లె పూర్ణప్రజ్ఞాచార్యులుగారు (ప)

3. **గ్రంథవిమర్శనము**—మేఘసందేశము—దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రి గారు, వేమన తారావళి—తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరిగారు (ప).

౪. **నాటకము**—ఉమాతపోవనము—విద్వాన్ కట్టి సాంబమూర్తి శాస్త్రిగారు, భరతమాత—ఉప్పులూరి వేంకటరామారావు గారు (ప).

౫. **కథ**—ఉగాదికానుకలు (౨)—సెట్టి లక్ష్మీనరసింహాము గారు, గుహునియుక్తి—వెలగపూడి దానయ్యచౌదరిగారు (ప), నరపతి—అడివి బాపిరాజుగారు, కైకపశ్చాత్తాపము—

పిసుపాటి నారాయణశాస్త్రి గారు (ప), నాగరం—సోమయాజుల వెంకటరామమూర్తి గారు, కామకవి—శతావధాని వేలూరి శివరామశాస్త్రి గారు, విబుధాలాపము—కల్లూరి వెంకట సుబ్రహ్మణ్యదీక్షితులు గారు (ప).

౬. చరిత్ర—దక్షిణాఫ్రికా సమస్య—సింగంపల్లి వెంకటాద్రి గారు, ముద్దరాలు—గున్నేపల్లి మృత్యుంజయకవి గారు (ప), అనపోతనాయకుడు—శ్రీ శేషాద్రిరమణ కవులు, సౌలభ్యము—వడ్లమూడి వెంకటరత్నముగారు (ప), ప్రాచీన హిందూగ్రామ పరిపాలనము—మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ గారు, వివేకోపాసన—అనంతపంతుల రామలింగస్వామి గారు(ప), సిద్ధపురుషులు శ్రీ బ్రహ్మానందతీర్థస్వామి—అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు (ప), ఔరంగజేబు పుత్రికా సంతానము—కానూరి వెంకటసుబ్బారావు గారు, విరహావస్థ—పొన్నలూరి సూర్యనారాయణశర్మ గారు (ప).

౭. నాటకకళ—కావ్యానందము-శోకరసము-నటులు—కోలచల వేంకటప్పాశర్మగారు వాయసప్రశంస—క్రొత్తపల్లి సూర్యారావు గారు (ప), నాటకౌచితి—జనమంచి శేషాద్రిశర్మ గారు, ఎవ్వరు ధన్యులు?—శ్రీమతి అయ్యదేవర బాలాత్రిపురసుందరమ్మ గారు (ప).

౮. జ్యోతిషము-ఖగోళవిజ్ఞానము—జ్యోతిశ్శాస్త్ర పూర్వచరిత్ర - రాశిచక్రము—గర్భాం అప్పారావు గారు, గోపికా పరితాపము—కొమరవోలు నాగభూషణరావుగారు (ప), పురాణస్థగ్రహణ కథాదర్పణము—కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రి గారు, అక్షరశారదాప్రశంస—తాపీ ధర్మారావుగారు (ప), సూర్యుడు—దర్భా యజ్ఞేశ్వరసోమయాజిగారు, సత్యనారాయణస్తుతి—వడ్డాది సుబ్బారాయుడు గారు (ప).

౯. వైద్యము—ఆయుర్వేదమునందలి చికిత్సాపద్ధతి—డాక్టరు వేటూరి శంకరశాస్త్రి గారు, కవికుమార—దుర్గమహంతి సోదరులు (ప).

౧౦. ప్రకీర్ణకము—వ్యాసులు—పెండ్యాల వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు, ముస్తాబు—పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్య గారు (ప), నవీనత—నడకుదుటి వీరరాజపంతులు గారు, జన్మభూమి—సన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రి గారు (ప), సాంఘిక వాసన—పారనంది జగన్నాథస్వామి గారు, ఈశ్వరప్రార్థన—మంగిపూడి వెంకటశర్మ గారు (ప), సౌభ్రాత్రము—జనమంచి సీతారామస్వామిగారు, శ్రీకస్తూరిదేవి విద్యాలయ తృతీయ వార్షికోత్సవము—రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారు (ప), దేవాలయప్రవేశము—వల్లూరి సూర్యనారాయణరావు గారు, శ్రీగాంధినామము—ఏనుగు తమ్మిరాజు గారు (ప), రుచులు, అభిరుచులు-బాలురందు వీనినెట్లువ్యక్తపఱచి పోషింపనగును—నరసింగు వీరరాఘవయ్యగారు, శివాజీ—కాఖూరి వెంకటరామారావు గారు (ప), పత్రికానిర్వహణము—కొడాలి శివరామకృష్ణారావు గారు, ఓరుగంటి పూర్వప్రశస్తి—దేవులపల్లి వేంకటాచలపతిరావు గారు, అక్షయసంవత్సర విశేషములు.

మేనేజరు, ఆంధ్రపత్రికాకార్యాలయము 7, తంబుశెట్టివీథి, మద్రాసు.

పిట్టకథలు

అనగనగా ఓపల్లెటూళ్లో వెంకయ్య అని ఒకా వుండేవాడు. అతనికి మంచి వసతుంది. పొలం, యిల్లు, కుక్క అన్నీ లక్షణంగా ఉన్నాయి. పొలం బాగాపంట కొచ్చింది. చూసుకుందాంఅనివచ్చి పొలంచూస్తేఆకుమడి ఎండిపోతోంది.

వ్యాసకర్త్రి

'ఇంకా తొలకరించలేదు-పైరెండిపోతోంది దేముడా'

అది చూచి దిగాలుపడి, 'ఇంకా తొలకరించలేదు-పైరెండిపోతోంది దేముడా' అని విచారిస్తో వర్షంకోసం ఇంద్రుడిని ప్రార్థించాడు.

దయవచ్చి ఇంద్రుడు తన తెల్లగుఱ్ఱం యెక్కి భక్తుడికి ప్రత్యక్షం అవుదామని వస్తూన్నాడు. దూరంగా ఉండడంచేత వెంకయ్యకి ఒక గుఱ్ఱమే కనిపించింది. వెంకయ్య ఉలికిపడి ఇదేమిరానాయనా వర్షంకావాలంటే ఉన్న నాలుగాకులైనా దక్కకుండా యీ గుఱ్ఱం మేసిపోడానికి వస్తోంది అనుకుని తన పెంపుడు వేటకుక్కని గుఱ్ఱంమీదకి ఉసికొలిపాడు.

'తన పెంపుడువేటకుక్కని గుఱ్ఱంమీదకిఉసికొలిపాడు.'

ఆగుఱ్ఱం ఎంత త్రిప్పినా తిరక్క భూలోకజంతువుయొక్క ధైర్యం చూసి భయపడి తిన్నగా మళ్లీ ఇంద్రలోకం చేరి మరిట్టే వెను దిరిగి చూసింది.

దర్శన మిచ్చే దేము డుంటేమాత్రం పూజారి వరం యివ్వద్దూ? కొంత సేపటికి తేరిపారిచూసి వెంకయ్య వెనక్కిమళ్లిన గుఱ్ఱపు

'చేయిజారినతరువాత...ఏడవడం మొదలుపెట్టాడు.'

రౌతు దేవేంద్రు డని గ్రహించి చేయిజారిన తరువాత చేసేదిలేక నెత్తి బాదుకుని ఏడవడం మొదలుపెట్టాడు.

[క మ ల.]

'ఆగుఱ్ఱం ఎంతత్రిప్పినాతిరక్క......మరిట్టే వెనుదిరిగిచూసింది.'

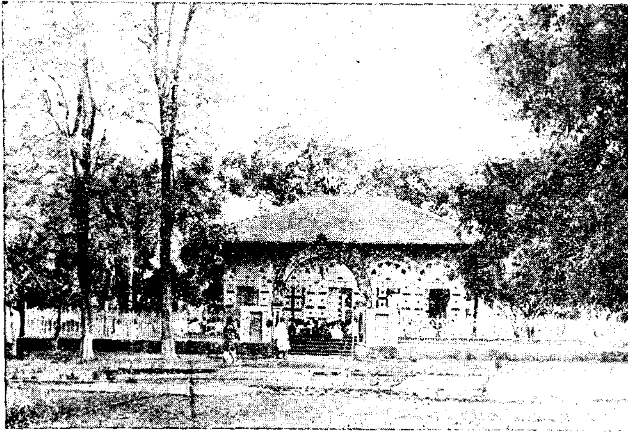

శాంతినికేతనము

గూడా కృష్ణమూర్తిగారు

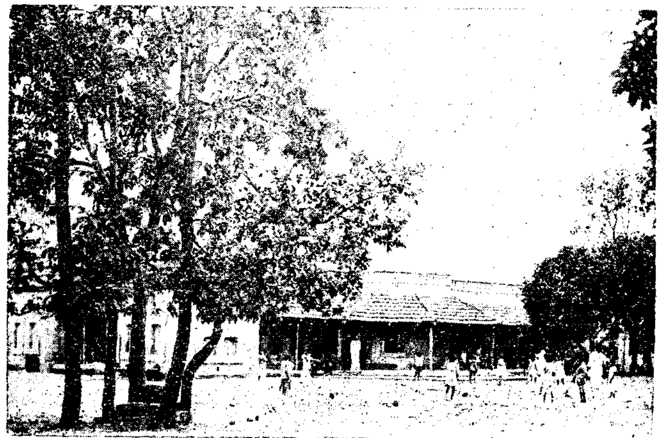
(వెనుకటి సంచిక తరువాయి)

బాలురు, యువకులు, పెద్దవిద్యార్థులు వేర్వేరు సంఘముల స్థాపింతురు. అందనేకవిషయములు చర్చింతురు. స్వకల్పితములగు కథలు, కీర్తనలు, నాటకములు అప్పుడప్పుడు బాలురందరు ఒక్క నాటకమును ప్రదర్శింతురు. అందు వారు నిర్భీతిగ భావప్రకటన చేయగలరు. వీరుగాక బాలికలు ప్రత్యేకముగ బాలురులేని నాటకమును ప్రదర్శింతురు. బాలురుగూడ అప్పుడప్పుడు ఇటువంటివాటిలో పాల్గొనుటగలదు. ఇచ్చటి చిన్నబాలురందరు తామే పనివాని యవసరము లేక రేమియొక గృహమును నిర్మించిరి. అందు ప్రవేశింపని చేతపని చూపినవారే లేరి. అప్పుడప్పుడు విద్యార్థులచే, ముఖ్యముగ బాలురచే, వస్తుప్రదర్శనములు జరిపింపబడుచుండును. అందు అన్నియు బాలురచే స్వయముగ జేయబడిన వస్తువులే ప్రదర్శింపబడును. ఈ బాలురెప్పుడును సామాన్యవిద్యార్థులవలె భయముచెందక, పాఠశాలయన్న పెద్దపులివలె చూడక, యెప్పుడును చిన్నవాండ్లై ఉల్లాసముగా కాలము

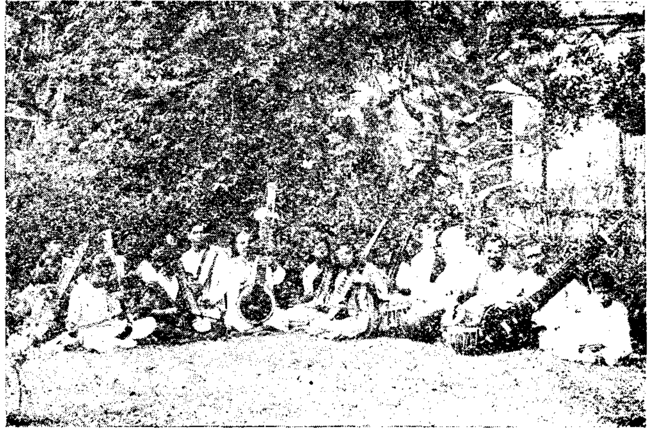
గాజుతో చేయబడిన ప్రార్థనామందిరము—శాంతినికేతనము

గడిపి వారలు తమబుద్ధిచాకచక్యమును జూపింతురు. ఒకవిషయము జరిగిన తోడనే ఆవిషయముపై చర్చజరుగుచుండును. ఇందు బాలురకు శ్రద్ధ యెక్కువ. ఈ వేర్వేరుసంఘములనుండి లిఖితపత్రికలు వెలువడుచుండును. కాలేజీతరగతు లందు మాత్రమే ఆంగ్లము ప్రయోగింపబడును; ఇతరతరగతులలో అంతటను వంగాలీయే. ఇచ్చట ద్రవిడులందరొకసంఘముగ జేరి ఒక 'ద్రవిడ'యనుపత్రికను నడుపుచున్నారు. అది ఆంగ్లమందును, మరియితర ద్రవిడభాషలలోను లిఖితపూర్వకముగ వెలువడుచున్నది. ఇందు బాలు రత్యుత్సాహము చూపింతురు.

శిశువిభాగ బాలురయాటలు, నివాసగృహము—శాంతినికేతనము

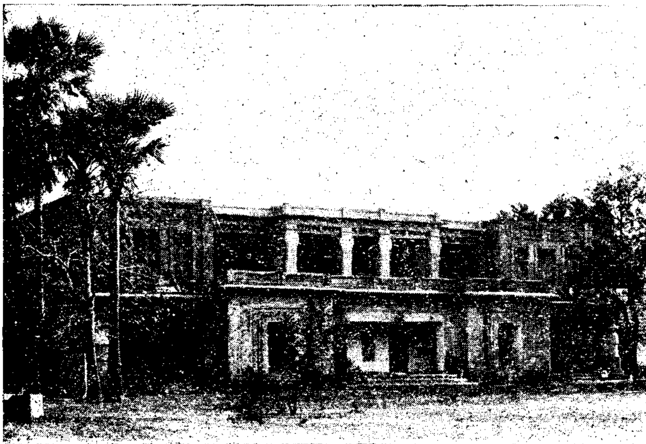
గడపుచుందురు. వర్షాకాలమున బాలురు, పిన్నలు, పెద్దలుగూడ వర్షమన్న భయపడక యెంతపెద్దగ, అనగ కుంభవృష్టిగ, వర్షించిన అంత యెక్కువగ ఆనందము చెందుచు అందరును బయటకువచ్చి, వర్ష జలమున జలకమాడి, ఆశ్రమము మెత్తన నుండుటచే ఆశ్రమమునుండి పోవు జల ప్రవాహముల నీదులాడుచు చాలదూర మువఱకును పోవుచుందురు.

సంగీతపు తరగతి-శాంతినికేతనము

ఇచ్చట ఆటలన్నను దేహపరిశ్రమయన్నను ఎక్కువశ్రద్ధ. వీరు ముఖ్యముగ చెడుగుడు, గూటిబిళ్ల, కాల్బంతి, హాకీ, టెన్నిసు, క్రికెటు మొదలగు ఆటలనాడుచుందురు. ప్రతి యాటలోను బలమైన జట్టు లున్నవి. ఈ వేర్వేరు ఆటలు యువకులకేకాక బాలురకుకూడ చాలబాగుగ ఆడుటకు అవకాశములు కల్పింపబడినవి. ఉదయమునను సాయంకాలమునను బాలురు యువకులు గూడ చక్కగ వ్యాయామము చేసికొని, కాల్యకృత్యముల నిర్వర్తించు కొందురు. ఇచ్చటనుండు విద్యార్థులు చాలవరకు బాగుగ దండకట్టినవారే. అప్పుడప్పుడు ఆటలప్రదర్శనములు జరుగుచుండును. అందు ఎవరిచాకచక్యము జూపుటకు వారు ప్రయత్నింతురు. బాలురు యువకులు గూడ బాగుగ చడీ, బాణా త్రిప్పగల్గి బాగుగ సాముచేయుదురు. వీరల కట్టి ప్రదర్శనములుగాని సభలుగాని జరిగినచో వారు ఆసనములను ఎంతో చక్కగ నలంకరింతురు. ఈ బాలురుండెడు గృహములకు 'సత్యకుటీర్', 'ముహిరకుటీర్', 'సింగభవన్' అని వేర్వేరు నామములుండును. వీరితో నొక యుపాధ్యాయుడు కూడ కలిసియుండును. ఈ వేర్వేరు కుటీరములందు వీరు వేర్వేరుఅధికారవర్గము నేర్పాటు చేసికొని, ఆజట్టునాయకుడు చెప్పినరీతిని పోవుచు-దుష్టశిక్షణ, శిష్టపరిపాలన చేయుచుందురు కాని యెట్టిహానిగాని నిరంకుశత్వముగాని ప్రబలదు.

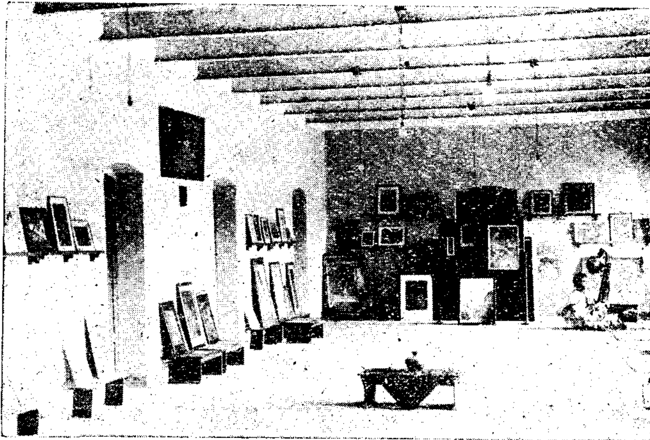
బాలురు బాలికలు కూడ బాగుగ గానముచేయ శక్తులై యుందురు. సాధారణముగ ప్రతి పున్నమకు గానసభలు జరుగుచుండును. అప్పుడు చాలమంది బాలికలు తమ ప్రావీణ్యము జూపుచు వీణ, ఫిడేలు మొదలగునవి వాయింతురు. కొందరు గాత్రమున పాడుదురు. ప్రతిదినము సాయంకాలము భోజనమైన యనంతరము వైతాళికసభ జరుగును. అప్పుడు ఒకరోజున బాలికలు, ఒకరోజున బాలురు చక్కనిదొక గానము ఆశ్రమమంతయుతిరిగి పాడుచుందురు. అప్పుడంత లేతకంఠములు పాడుచున్నప్పు డెంతయు మనోహరముగను, శ్రావ్యముగను నుండును. ఇదిగాక యుదయమున ప్రార్థనలు జరుగునప్పుడుగూడ

పుస్తక భాండాగారము-కళాభవనము-శాంతినికేతనము

చాలమంది బాలురు అతి శ్రావ్యముగ పాడుచుందురు. అన్నియు ఠాకూరుగారి పాటలే.

ఇచ్చట విద్యార్థులకు బాగుగ శిక్షణము నిచ్చెదరు. భోజనమునకుగాని, స్నానమునకుగాని, ఫలహారము

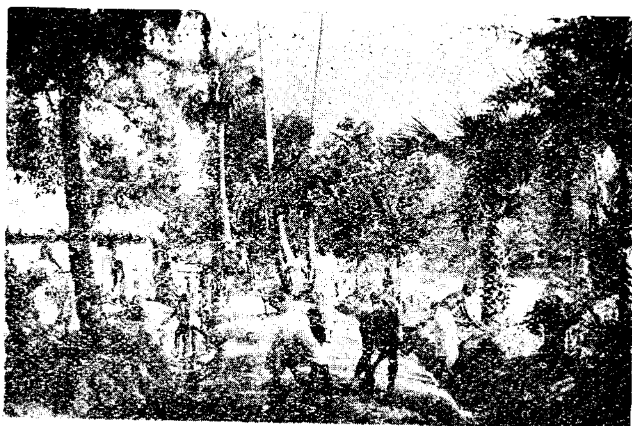
చిత్రలేఖనము—శాంతినికేతనము

నకుగాని అందరు నొక్కసారి బారుదీర్చి పోయెదరు. ఇట్లే ప్రతిబుధవారము ప్రార్థనామందిరమునకు గూడ పోవుచుందురు. వేర్వేరువిషయములు, కార్యములు నిర్వర్తించుటకు వేర్వేరురీతులు గంట ప్రయోగింపబడును. ఇయ్యది క్రొత్తవారికి చాలవింతగ నుండును గాని ప్రతిబాలునకు బాగుగ ఆగంటలగుర్తు తెలియును. ఇట్టికాల నిర్ణయముచొప్పున గంటలిచ్చుటకుగూడ విద్యార్థియే యొకడుండును. అతని కధకారులు ఒకగడియారము నిత్తురు. దానినిబట్టి యాతడు ఒకయీల నూదును. ఆయీల వినినప్పుడెల్ల ఆకాలమునకు తగినగంటనే బాలుడు ప్రయోగించుచుండును. విద్యార్థులు ప్రాతఃకాలము నాల్గు గంటలకే లేచి, కాల్యకృత్యముల నిర్వర్తించుకొని, స్నానమాచరించి, ఫలహారము చేసిన తరువాత ప్రార్థనకు వచ్చెదరు. స్నానానంతరము బాలురకు ప్రత్యేకముగ ఉపాసనయని పదిహేనునిముషముల కాలము దైవప్రార్థనకు నియమింపబడినది. ఇట్టి ఉపాసన సాయంకాలముగూడ ఆటలయనంతరము జరుగును. ఉపాసనానంతరమును అందరు నొకచో వలయాకారముగ నిలువబడి ఒకశ్లోకమును (వేదమునుండి)చదివి వారిపనులకు పోవుదురు. ఉదయమున శ్లోకానంతరము అల్పాహారము దీసికొని ప్రార్థనకు వత్తురు. అప్పుడు విశ్వభారతియంతయు ఆప్రార్థనకు వత్తురు. అందరు బహిరంగస్థలమున నిలిచియుండగా గొందరుబాలు రొకకీర్తనను పాడుదురు. అది ముగియగనే క్లాసులలోనికి పోవుదురు. తరువాత పదకొండుగంటలకు భుజించి, కొంచెముసేపు విశ్రమించి, పఠింతురు. మరల మధ్యాహ్నము తరగతులకు జని, సాయంకాలము ఆటలకు జని, ఉపాసనచేసికొని, భుజించి, వైతాళికనయనంతరము కొంచెము పఠించి, నిదురించి, మరల నాల్గుగంటలకు లేచి, యథారీతిని తమ దినచర్య నడుపుచుందురు. పైని పేర్కొనబడిన పను లన్నిటికి వేర్వేరురీతులుగ గంట ప్రయోగింపబడును. ఇందులకు వేరే ఒక బంట్రోతు లేడు, విద్యార్థులే చేయుదురు. చివరకు ఆశ్రమమూడ్చుకొనుటకు గూడ గంట నిచ్చుచుందురు. ఆశ్రమ

వ్యవసాయము—శాంతినికేతనము

మంతయు విద్యుద్దీప కాంతులచే ప్రజ్వరిల్లు చుండును.

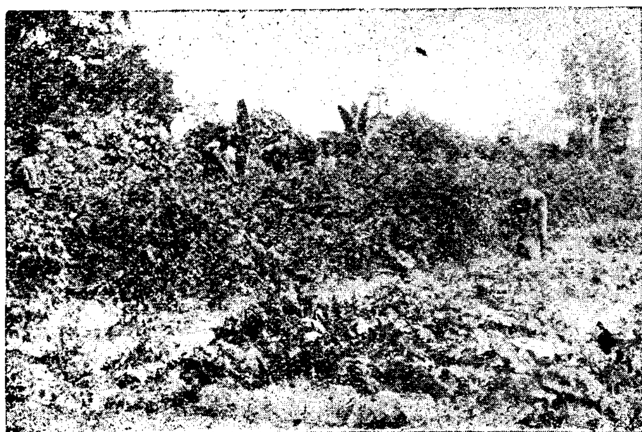

కాయకష్టము—శాంతినికేతనము

రాత్రి పదిగంటలకు దీపము లారి పోవును. అందరును నిదురింతురు. కాని కొలదిదినములలోను, పక్కని వెన్నెలరోజులలోను బాలురు ఆశ్రమమును దాటిపోవుచుందురు. అప్పుడు రాత్రి బాగుగ నొకయుపాధ్యాయుని తోబోయి, ప్రకృతిసౌందర్యమును భవించి మరలుచుందురు. సెలవులలో పెద్దవిద్యార్థులు, విద్యార్థినులుగూడ చుట్టుప్రక్కలనున్న తమ యాప్తుల లోనికిగాని, గ్రామములకుగాని జట్టులుగాబోయి, శిబిరముల నచ్చట నిర్మించుకొని, రెండు మూడుదినము లుండి తిరిగివత్తురు. ఇదియే యిచ్చటి విద్యార్థుల జీవనము. ఇందు రవీంద్రుడు చెప్పుచెప్పుడు స్వయముగపాల్గొనును. బాలికలు, సంగీతము నేర్చికొనువిద్యార్థులు సాయంకాలము రవీంద్రుడే బోధించు ప్రత్యేక గాన తరగతికి బోవుదురు. అప్పుడప్పుడు తననూతనకీర్తనలు గూడ వారికి జెప్పుచుండును. ఈయాశ్రమమున ముఖ్యముగ, చదువుసంస్కారములుండినను, జీవితమే ముఖ్యమైనది. అదియే యుత్తమవిద్య. విద్యార్థికి తగినశిక్షణము నిచ్చి మానసాభివృద్ధికి, మేధాభివృద్ధికిని సాయపడుటయే యుత్తమవిద్య.

గానము—చిత్రకళ:—

గానమునకు ప్రత్యేకమగుశాఖ యున్నది. రవీంద్రుడు సాయంకాలము ప్రత్యేకముగ బాలికలకు నేర్పుచుండునని యీవరకే చెప్పియుంటిమి. రవీంద్రుడు తన పాటలనన్నిటిని ఆయన అన్నగారిమనుమడగు దినేంద్రనాథ ఠాకూరుగారికి బోధించును. ఆయన రవీంద్రుని పాటలన్నియు చక్కగ పాడగలడు. ఇప్పటికి రవీంద్రుడు ఇంచుమించుగ 6,000 కీర్తనలు చేసియుండునని చెప్పవచ్చును. వీటి నన్నిటిని స్వరరాగములతోకూడ దినేంద్రుడెరుగును. ఈయనే యీ గానశాఖకు అధ్యక్షుడు. వీరుగాక మరియిద్దరు గాయకులు కలరు. అందొకరు గాత్రమును, మరియొకరు వీణ, సితారు, యస్రాజ్, చితార్, తబలా మొదలగు వానిని నేర్పుచుందురు. వీరుగాక ఐరోపాగాయకులొకరు గలరు. ఆయన బాగుగ శ్రమించి, జర్మను, ఇటాలియను, ఆంగ్ల గానములయందు ప్రావీణ్యమున్నవారు. ఇచ్చట మనగానము నభ్యసించుచుందురు. గానమునకుగూడ నొకయుత్తమస్థాన మీయబడినది. అప్పుడప్పుడు పిఠాపురమున నివసించు శ్రీ సంగమేశ్వరశాస్త్రిగారు తమ యద్భుతవీణాకౌశలము నిచ్చట జూపి పాడి, వీరల నానందసముద్రమున ముంచుచుందురు.

వ్యవసాయము—శాంతినికేతనము

అనంతరము చిత్రకళ. ఈశాఖ కధ్యక్షులు చిత్రకళానిపుణులగు నంద

లాలుబోసుగారు. వీరు జగద్విఖ్యాతిపురుషులు, చాల సత్తములు. వీరియొద్ద విద్యనభ్యసించినవారు చాల చోట్ల పనిచేయుచున్నారు. ఈయన చిత్రకళ ప్రాచ్య పద్ధతి ననుసరించును. ఈ సందర్భమున ఒక

బట్టలనేత-శాంతినికేతనము

విషయము చెప్పకతీరదు: రవీంద్రుడు చైనాదేశమున కేగినప్పుడు చైనాదేశపు రాజు ఒక బుద్ధునిచిత్రమును బహూకరించెను. అయ్యది రంగులతో వ్రాయబడినది కాదు: నాల్గువందల సంవత్సరములక్రిందట పలురంగుల దారములతో నేయబడినది. కాని యది చూచినవారు అది నాల్గువందల సంవత్సరముల పని కాని, నేయబడిన పని

అద్దకము-శాంతినికేతనము

కాని చెప్పిన నమ్మెదరు. నిన్న మొన్న వ్రాయబడిన చిత్రమని తలంతురు. అదిగాక జపానువారిగంటయొకటి గలదు. అది మ్రోగించిన ఆనాదము అరగంటువరకు వినిపించుచునే యుండును. రవీంద్రుడు తాను పరగతుల దీసికొనినప్పుడు ఈ గంటనే స్వయముగ మ్రోగించుచుండును. ఇది యొకగంగా శేషమువలె నున్నది. ఇచ్చటి భవనము లన్నియుగూడ మామూలుగ ప్రస్తుతము పెద్దపెద్దపట్టణములలో నున్న భవనములవలె గాక, ప్రత్యేకముగ నాలోచించి చక్కని ప్రాచ్యచిత్రకారుల కాధిక్యమొసంగి, ప్రాచ్యపద్ధతుల ననుసరించి నిర్మింపబడినవి. ఈ చిత్రకళాభాగమునే కళాభవన మందురు.

తరగతులు-వానివిభజన:—

విశ్వభారతియందలియు మూడు భాగములు. అందు (1) విద్యాభవన్ (Research Department), (2) శిక్షాభవన్ (College), (3) కళాభవన్ (Art)-ముఖ్యములు. ఇవిగాక యిందుననే పాఠభవన్ (School) కలదు. కళాభవనమునుగూర్చి యీవరకే చెప్పియుంటిమి.. విద్యాభవనమున చదువవలయునన్న నెచ్చటనైనను బి.ఏ.ప్యాసుచేసినను, బి. ఏ. చదువకపోయినను బాగుగ సంస్కృతమును కొలదిగ నర్థముచేసికొనుటకు చాలినంత ఆంగ్లమును నేర్చియున్న విద్యార్థి యభ్యసించుటకు అవకాశము ఉన్నది. ఈ శాఖయందు పాళీ, సంస్కృతము, టిబెటన్, చైనాభాష మొదలగుభాషల చెప్పుదురు. అదిగాక వైదికమతము (Vedic Religion), బౌద్ధమత తత్త్వము (Buddhist Philosophy), భారతీయుల ప్రాచీనవిజ్ఞాన సారస్వతమును (Indology) గూర్చి చెప్పుదురు. ఇవియే యీశాఖయొక్క ముఖ్యాంగములు. ఎవరి యిచ్ఛవచ్చినట్లు వారావిషయముల దీసికొని పఠింపవచ్చును. ఇవిగాక ఫ్రెంచి, జర్మను, అవెస్తా (Avesta) మొదలగు భాషలు నేర్చుకొనవచ్చును.

ఇచ్చటనే శబ్దశాస్త్రప్రవీణులు, అందు
నను ద్రవిడభాషాశబ్దశాస్త్ర ప్రవీణులు
అగు డాక్టరు కాలిన్సుగా రున్నారు.
ఈపైవేర్వేరుభాషల నేర్పుటకు ఆయా
దేశజు లున్నారు. ఈశాఖ కధ్యక్షులు
పాళీ, ప్రాకృత, గీర్వాణపండితు లగు
శ్రీ విధుశేఖర భట్టాచార్యులుగారు.
వీరినే రవీంద్రుని తరువాత నెల్లరు
నెక్కువ గౌరవింతురని చెప్పవలయును.

అనంతరము శిక్షాభవన్ కలదు.
ఇందు ఇంటరుమీడియటు, బి. ఏ. తర
గతులు గలవు. ప్రత్యేకముగ విశ్వభా
రతి తరగతులు గలవు. ఇవిగాక యిచ్ఛ
గించు విద్యార్థులను కలకత్తా విశ్వవిద్యా
లయమునకు తయారుచేసి పంపుచుం

అంగులను ఉచితానైప్యము-శాంతినికేతనము

దురు. కాని విశ్వభారతి శిక్షాభవనమునకు తనప్రత్యేక
విభాగశిక్షణ గలదు. అందు తీర్ణులైనవారికి "ఉపాధి"
యనుబిరుదము నొసంగుదురు. అయ్యది ప్రథమమున ఈసం
వత్సరమే జరిగినది. ప్రతి డిసెంబరు ఆఖరువారమునను,
మహర్షి బ్రహ్మసమాజమున ప్రవేశించిన దినమునను,
అనంతరము శాంతినికేతనము స్థాపించిన దినమునను చాల
గొప్పయుత్సవము జరుగును. అదియే అన్నియుత్సవముల
కన్న నుత్తమమైనది. అప్పుడే యీసంవత్సరము తొలి
జట్టువిద్యార్థులకు "ఉపాధి" బిరుదునిచ్చిరి. ఈ యుత్స
వము మనవైపున జరుగు దేవుని రథో
త్సవము వలె జరుగును. చక్కని ప్రద
ర్శనము లుండును. ప్రతివత్సరము ఆ
చుట్టుపట్లనుండు జనుల కందఱకు
(కొన్నిలక్షలకు) ఈ యుత్సవము
విద్యాయోగముగ పరిణమించి, చాల
ప్రోత్సాహ మిచ్చుచున్నది. అనంత
రము పఠాభవనము గలదు. ఇందు
శిశుతరగతి మొదలు పదియవ తరగతి
వరకు శిక్షణ నిత్తురు. అంతయు బెం
గాలీభాషలోనే జరుగును. పఠాభవ
నమునకుమాత్రము జనవరినుండి డిసెం
బరువరకు విద్యావత్సరము. శిక్షాభవన
మున ఆంగ్లము, వేదాంతము, చరిత్ర-
యీ మూడువిషయములే చెప్పెదరు.
పఠాభవనమున స్కూలుపిల్లలకు తగిన
విషయములన్నిటిని బోధింతురు. ఇంకను వివరములుగోరు
వారువిద్యాలయవిద్యావిషయప్రణాళికను·Prospectus
వ్రాసి తెలిసికొనగోరెదము. సామాన్యముగ ప్రతి
విద్యార్థియు ముప్పదియైదురూప్యములు చెల్లింప
వలెను. పఠాభవనపు విద్యార్థుల ఖర్చంతయు అధికా
రులచేతనే వెచ్చింపబడును.

విద్యాలయమునకు జేరి, హైందవభాషలలోను,
ఆంగ్ల, ఫ్రెంచి, జర్మను, ఇటాలియను, గ్రీకు, చైనా,
టిబెటను భాషలలోను నానావిషయములమీఁదను

"సంతాలు"లకు విద్యాగారము-శాంతినికేతనము

చక్కని పుస్తకభాండాగారమున్నది. అన్ని హైందవభాషలలోను ఇంచుమించుగ మూడువేలు లిఖితతాళపత్రపుస్తకము లున్నవి. ప్రపంచమందలి నానాభాగములనుండి యించుమించుగ ముఖ్యములగు పత్రికలు వచ్చుచుండును.

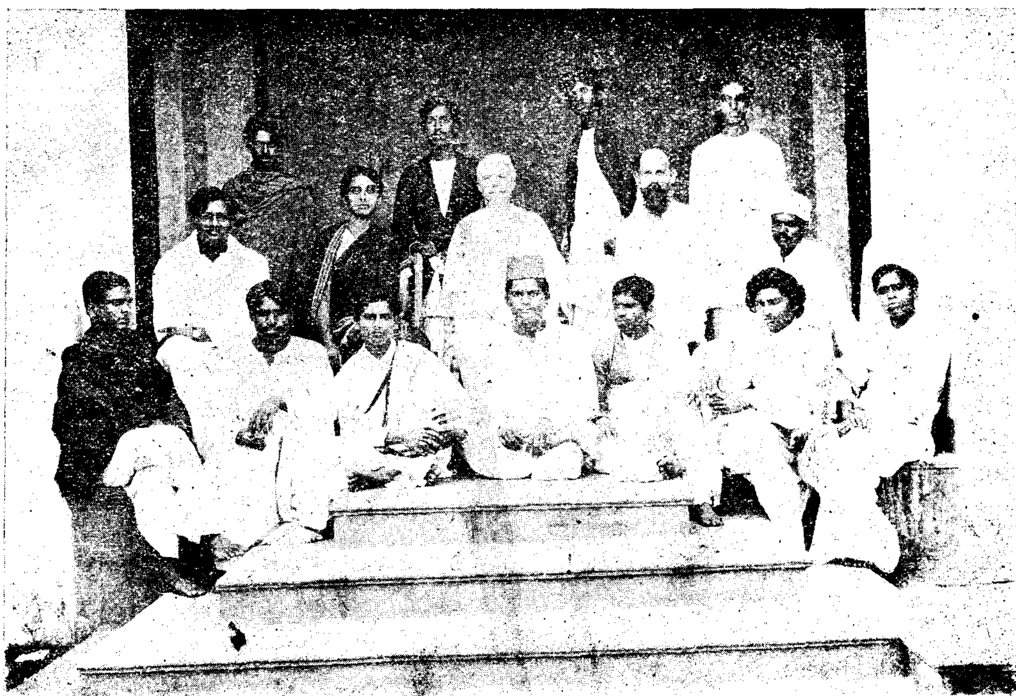
శాంతినికేతనమునకు జేరి తపాలు, తంతి, ఆఫీసులు గలవు. కాన నెవరైన ఇంకను ఈవిషయమునుగూర్చి తెలుసుకొనవలెనన్న నిచ్చట ద్రవిడసమితి కార్యదర్శికి వ్రాసిన తెలియగలదు. అనంతరము విద్యావిషయక వివరములను (on prospectus) ఆశ్రమకార్యదర్శికి వ్రాయవచ్చును. ఎప్పుడెవరు వ్రాసినను "శాంతినికేతనము, P.O. బెంగాల్" అనిన త్వరలో చేరగలదు.

విశ్వభారతి ఆంధ్ర విద్యార్థులలో నొకరు—శాంతినికేతనము

శ్రీనికేతనము:—

ఈభాగముకూడ విశ్వభారతి శాఖయే. ఇచ్చట చేతిపనుల నభివృద్ధిచేసిరి. అదిగాక ప్రత్యేకము మూడు వందల యెకరముల నేలయున్నది. అందు వ్యవసాయశాఖ

విశ్వభారతిలోని ద్రవిడులు-శాంతినికేతనము

గలదు. అదిగాక బట్టలనేత, అద్దకము, కోళ్లను పెంచుట, పొదిగించుట (Poultry), తోలుపని(Tannery) మొదలగుపను లిచ్చట నభివృద్ధి పొందుచున్నవి. ఈప్రదేశమే పూర్వము తూర్పుఇండియాసంఘమువా రున్న స్థలము; ఇప్పుడు శిథిలమందిరము లున్నవి. ముఖ్యముగ నిచ్చట గ్రామపునర్నిర్మాణమునుగూర్చి శ్రద్ధవహింతురు. చుట్టుపట్లనుండు గ్రామములలో రాత్రి పాఠశాలలు స్థాపించి యుచితవిద్య నొసంగుదురు. అచ్చటగూడ నొక ఆసుపత్రి యున్నది. అందు గ్రుడ్డివారికి ఇతరరోగులకు అందరికి ధనముక్కరలేకయే మందు నిత్తురు. ఇచ్చట సాగుబడికి ఒక పెద్దచెరు వున్నది. అప్పుడప్పుడు శాంతినికేతనమునుండి విద్యార్థులు పోయి యీదులాడి, పందెముల నెగ్గుచుందురు. ఈవిషయములగూర్చి పూర్తిగ తెలిసికొనవలసినవారు అచ్చటికార్యదర్శికి "శ్రీనికేతనము, P. O. Surul బెంగాలు" అని వ్రాసిన జాబు చేరును. ఈస్థలములు రెండును రవీంద్రుని యాధిపత్యముక్రిందనే దినదినాభివృద్ధి చెందుచున్నవి.

నా అభీష్టము

అమరవాది హనుమచ్ఛాస్త్రి గారు, బి. ఏ.

ఏనునీవలెనే కంఠమెత్తి రాగ
మాలపింప నశక్తుఁడ నగుదు గాక
నీమనోజ్ఞవసంత గానామృతమును
గ్రోలి ధన్యుఁడ నగుటకుఁ గూడఁ దగన ?

నీవలెనె నేనుగూడ స్వేచ్ఛావిహార
లోలుఁడను గాన నీ గూటిలోన నుంత
తావు నొసఁగుము నాకు; నీతో వసింపఁ
గోరి మనమున నువ్విళు లూరుచుంటి.

నీవలెనె నేను గూడ నీమావిగున్న
చిగురుటాకుల తిండి భుజింపఁగలన ?
యనుచు సందేహమేమొ ! చూతాంకుర
కమ్రసంగీతి కా నీకుఁగాక గర్ణ [ములు
శూల నిస్వనయుతుఁడ నాకేల చెపుమ !

నీకుబలె నాకుగూడ విసీలమసృణ
దేహమేది యటంచు వాదింతు వేమొ ?
పూజనీయున కే కాకపూజ నేయు
వానికంద మదేటి కోపరభృతంబ !

నాకు నీవలె రెక్కలు లేకయున్న
మానె, నీవేగుచోటికే నేనుగూడ
వచ్చి చేరుదు గద నొక్క పరుగులోన
నాపయిని నీకు నింతటి కోపమేల ?...

అయినఁబో నాదు తుదిపల్కు నైనవినుమ
లోకమోహనమా నీకుహూ కుహూలను
దనివిఁదీరంగ వినుచు ని న్ననవరతముఁ
గాంచి తృప్తినిఁ జెందు భాగ్యంబె చాలు
ఎలమి నదియైన లభియింప నిమ్ము పికమ !

బంగాళా దేశమునకు చెందిన

ప్రాచీనభారతీయాభరణములు

1-వ చిత్రము.:—నెం. 687–688. ఈ మూడును తలగుడ్డలను సులభముగా కట్టువీడకుండ తీయుటకై దంతముతో చేసిన సాధనములు. ఉదయపురమహారాణావారు వీనిని 1882 వ-సంవత్సరమునజరిగిన జయపురప్రదర్శనమునకెరువుగానిచ్చిరి. బంగాళమునందు—ముఖ్యముగా మూర్షిదాబాదునందును, ఆప్రాంతములందును—చిన్నచిన్నదంతపుబొమ్మలు మొదలయినసామగ్రితోపాటు వీనిని ఎక్కువగాచేయుదురు. ఉదయపురమునను ద్యోగిగానున్న జయపురపుశిల్పి వీనినిచేసినట్లు చెప్పుదురు. ఇపు డివిజయపురపు వస్తుప్రదర్శన శాలయందున్నవి.690–692. ఈమూడును వెండ్రుకలయందు గ్రుచ్చుదంతపుసూదులు. వీని తలలయందు సుందరమైన శిల్పములకలవు. ఇవి బర్మాదేశమునందలి మాండలేపురమునకు చెందినవి, ఇవియు జయపురవస్తుప్రదర్శనశాలయం దున్నవి.

2-వ చిత్రము:—720. పెద్దనీలమణిచెక్కిన బంగారపుటుంగరము. 721. మరకతమణిచెక్కిన బంగారపుటుంగరము. ఎఱుపురంగుపూతగలదు. 722. మకమకలాడు కెంపుపొదివిన బంగారుపూతగల ఉంగరము. 723. పక్షివలె ఇంద్రనీలపుమణిచెక్కిన బంగారపుటుంగరము. కన్నులుముక్కు, కెంపులతో చెక్కబడినవి. 724. బంగారుతీగెతోచేసినఉంగరము. పైన ఆడ్డనువలెనున్న బంగారపుదిమ్మగలదు. 725. స్వర్ణహారము. మూడు పేటలుగలది, తక్కువజాతి కెంపులు, ముత్యములు, పచ్చలు, నీలమణులు కలిపి కూర్పబడినది. నడుమ పెద్దనీలమణి పదకమువలె నున్నది. 726. బంగారుదండసరము. గులాబిపువ్వులవలె పచ్చలు, వజ్రములు చెక్కబడినవి. 727. కంఠహారము. ముత్యములు, కెంపులు, పచ్చలు బంగారుతీగతో గుత్తులుగాగట్టబడినవి. నడుమ మాయ కెంపులు, వజ్రములుచెక్కిన చంద్రవంకగలదు. పై రెండువైపుల కుచ్చుదిమ్మలు ముత్యములతోకట్టబడినవి. 728. హస్తాభరణము. బంగారుపై వజ్రపుపలచలు ఆకులవలె చెక్కబడినవి. 729. వెండితో చేసిన మూడుపేటల వజ్రహారము, మోపున పెద్దరాయి చెక్కబడియున్నది.

3-వ చిత్రము—730.వజ్రములుచెక్కిన బంగారపు కర్ణాభరణము. గులాబీపూవువలె అర్ధగోళాకారముననుండును. పెద్దకెంపొకటి—చుట్టును పచ్చలుకూర్చిన ముత్యములుకట్టినది.—దానినుండిఁ వ్రేలాడుచున్నది.731.బ్రూచి; వెండితీగతో అల్లినది. నాల్గుఆకులు; నడుమపూవు. రేకులనడుమ గుండ్రని మెరుగుపూసలున్నవి. 732 వజ్రములు చెక్కిన చెవిపోగు. అర్ధచంద్రాకృతినున్నది. చేపవలెనుండు పతకమొకటి, ముత్యమువకుపూసలుకూర్చి కట్టిన కుచ్చులు వ్రేలుచున్నవి. 733. కంఠహారము, అయిదుముత్తెపుసరులు వజ్రములు, కెంపులుపొదిగి ముక్కోణము వలెనున్న బంగారుమోపులకు చేర్చబడినవి, మోపులకు, వజ్రములు, కెంపులు, పచ్చలు చెక్కబడి యొకదానికొకటి తగిలించిన బంగారు చంద్రవంకలు కూర్పబడియున్నవి, క్రింది చంద్రవంకలో రత్నములు చెక్కిన బంగారుచేపయున్నది. చంద్రవంకల అంచులు తళతళ మెరయునట్లు మెఱుగుపెట్టబడి యున్నవి. కెంపులు వజ్రములు తాపి ముత్యములు కట్టబడిన చిన్నపతకములు క్రింది చంద్రవంకకు జతచేయబడియున్నవి. 734—హారము.ఇందును అయిదుముత్తెపుపేరు లున్నవి. మోపులు లేవు. రెండు బంగారుచంద్రవంకలు, చేప ఉన్నవి. వజ్రములు కెంపులు చెక్కబడినవి. వానినుండి కెంపులు,పచ్చలు, వజ్రములు, ముత్యములు వ్రేలుచున్నవి. 735. ఇది 733 వంటిదే. కెంపులు, వజ్రములు, పచ్చలుచెక్కిన బంగారు చంద్రవంక లొకదానికొకటి చేరి ౫ ముత్తెపుసరులకు మోపులయందు కూర్పబడినవి. వానికి వజ్రములు, కెంపులుచెక్కిన పతకములు ఆరు కలవు.

4-వ చిత్రము:—741. కాలిఅందె - సీమవెండిది. 742. హారము వజ్రములతోకట్టినది. రెండువైపుల ముత్యములు వరుసగకూర్పబడినవి. నడుమ కెంపులతో కట్టినపతకము గలదు. 743. బంగారుమొలనూలు; మూడుపేటలుగలది. పలుకలు తేరిన బంగారుగుండ్లు బంగారుతీగతో కట్టబడినవి. నడుమ తీగపనిచేసిన బిళ్లకొక్కటి యున్నది. 744. హారము; నాలుగుముత్తెపుసరులు. తక్కువ

జాతికెంపులు ఆసరులనడుమ కూర్చబడినవి. నడుమ పెద్ద పచ్చ, చుట్టువజ్రములుపొదివిన బంగారుపదకము దానికి జతచేయబడినది. ఆపతకముల కొకముత్యము కట్టబడినది. 745 కంఠహారము: 24 ముత్యములు, 24 సముద్రపుపచ్చలు, రెండు పెద్దకెంపులు కలిపికూర్చబడినది. బంగారపుతీగ, కాకిబంగారపుకుచ్చులు కాన్పించుటలేదు.

5-వ చిత్రము:—746 బంగారు పాపటపతకము; నడుమ పెద్దమాయ కెంపు,చుట్టుపలచలు(వజ్రములు-పలుచనివి) పొదుగబడినవి. 747. చెవిపోగు. అర్ధచంద్రాకృతిగలిగి పైభాగముతో చేరియున్నది. పలుకలుతీరినబంగారుగుండ్లతోచేసినది. 748. చేతికడియము. నీలిరంగుగలది; బంగారమున వజ్రములు చెక్కబడినవి. లోవలయమునకు రంగీయబడినది. 749. చెవిపోగు బంగారపుది. బంగారుతీగపనితోచేసిన రోజాపూవువలెనున్న పైబిళ్లకుగిన్నెవంటిదివేఱొకబిళ్ల వ్రేలుచున్నది. విరళముగనున్న పోగరపని చేయబడినది. 750. చెవిపోగు, బంగారమున వజ్రములుచెక్కిన పతకముకలది.నీలపురంగుపూసలు,ముత్యములు కట్టబడినవి. 751.కంకణము-బంగారపుకడ్డితోచేసినది. చిత్రచిత్రముగ చెక్కబడిన పూవులవంటిబిళ్లలు సన్నతీగతోకట్టబడినవి. 752. కంకణము. నీలపురంగుగల మూడు వరుసలుగకూర్చినబంగరుగుండ్లుగలది. 753. బ్రూచి. వెండిరేకుపై తీగపనితో పక్షివలె చేయబడినది. అంచులు-చికిలిపనిగలిగి మెరుగుపెట్టబడినవి. 754. కంకణము-వెండిది. రెండువైపుల సంగరములుగలిగి వంకీలవలెనున్న కడ్డీలు దారమున కూర్చిచేయబడినది. 755. వజ్రములుచెక్కిన వెండిచేతిగాజులు. 756. కాలికడియము. పలుకలుతీరిన వజ్రముచెక్కిన ౧౧ బంగారుపూవులు, రత్నముపొదిగిన ౧౧ బంగారుగుండ్లు, ఒకటిమార్చి యొకటిగకూర్చబడినవి. 757. బ్రూచి. సీతాకోక చిలుకవలె బంగారుతీగతోను, పలుకలుతీరినగుండ్లతోను చేయబడినది. 758. సంగిలికడియములు; పలుకలుతీరిన బంగారుగుండ్లు బంగారుతీగెతో కట్టబడినవి.

6-వ చిత్రము:—759. కంఠహారములోనిభాగము నాలుగు సరములుగలది. పూలవలె పోగరపనిచేసిన బంగారుబోలుకాయలు తీగలోకట్టబడినవి. 760. తలపిన్నులు. వెండివి. $4\frac{3}{8}$ అం. పొడవు గలవి. ఒక్కొక్కదానికొక్కొకవెండిచెక్కడపు పనిగలపూవు గొలుసుతో కూర్చబడినది. ఒక్కొకపూవునకు మూడువెండికుచ్చులు గలవు. రెండుపిన్నులును తీగలతో నల్లినకాయలుగల $14\frac{5}{8}$ అం. పొడవుగల గొలుసుతో కూర్చబడినవి. 761. మొలనూలు(భాగము)-వెండిది. తీగపనిగలగుండ్లు గొలుసుతోకట్టబడినవి. కొనయందు రెండుకుచ్చులున్నవి. 762. బంగారపుకాలిచుట్టు.763.పాపటబొట్టు.వజ్రములు, కెంపులు వెండిలోపొదిగిచేయబడినది. క్రింద కొనయందు పచ్చకూర్చిన ముత్తెపుపూవుగలది. 764. కర్ణభూషణము. బంగారపురేకుపై తీగపనిగల పూవుకు బంగారుగజ్జెలకుచ్చు కట్టబడినవి. 765. అర్ధచంద్రాకృతినున్న బంగారుపాపటబొట్టు, వజ్రములు, కెంపులు, ఒకపచ్చచెక్కబడినవి. 8 ముత్తెములు కట్టబడినవి. 765. దువ్వెన-వెండిది. ౯ రత్నములు బంగారున పొదువబడినవి. 767. నుత్స్యాకారముగల భూషణము-బంగారుతీగపనిగలది. 768.దండసరమునందలి నడిమిబిళ్ల. బంగారపుతీగపనిగలది. రత్నములవలె గాన్పించుచున్న పలుకలుతీర్చిన బంగారుగుండ్లు కూర్చబడినవి.

7-వ చిత్రము:—769. తలపిన్నులు వెండితీగపనిగలవి. గోళాకారముగనున్న పిన్నులతలలు జరీదారముతో కూర్చబడినవి. ఒక్కొకపిన్ను తలమీదను రెండుతీగపనిగలకాయలు. దారమున నొకటి వ్రేలాడుచున్నవి. 770.తలపిన్నులు-వెండివి. రెండువరుసలపూసలపై తీగపని పూవులుగల తలలుగలవి. తలలనుండి రెండుగుండ్లు వ్రేలుచున్నవి. రెండుపిన్నులును గుండ్లగొలుసుతో కూర్చబడినది. 771. చేతిగుండ్లు వెండివి. తీగపనిపూలుగల తొమ్మిదిగుండ్లతో కట్టబడినవి. మూడుగుండ్లు పైయట్టివే వ్రేలాడుచున్నవి. 772. తొమ్మసొమ్ము. వెండిది-తీగెపనిగలది. విల్లువలెనున్నది. ఆకులు, పూవులు వరుసగా పైనచెక్కబడియున్నవి. రెండువైపులను చిన్నపదకములు వ్రేలాడుచున్నవి. 773. కాలికడియము-సీమవెండిది.

8 వ చిత్రము:—774. కంఠహారము. 7 ముత్తెపుపేరు లో దానిక్రింద నింకొకటి వ్రేలుచుండును. ప్రతిపేరునకును వజ్రములు, పచ్చలుచెక్కిన పతకములున్నవి. 775.బాహుపురి. పలచలుచెక్కిన బంగారురోజాపూవులతో కూర్చబడినది. 776. హస్తాభరణము. పలచలుచెక్కిన బంగారు ఆకులతో కూర్చబడినది. 777. హస్తాభరణము సీమవెండిది. 778. కంఠాభరణము వెండితీగపనిగల ఆకులు,గుండ్లు,పూసలుచేర్చి కూర్చబడినది.779. బంగారురెట్టకడియము. తీగపని చెక్కినగుండ్లు పలకలుతీర్చియున్నవి.

పుష్పమాల

ముత్తింటి నరసింహమూర్తిగారు, బి. ఏ.,

ఘ్రాణము శక్తినే మఱచె కంటికి సుందరవస్తుదర్శన
ధ్యానము దప్పె, డెందము సుఖావహమై కనుపట్టకుండె, నీ
ప్రాణము లెంతో భారముగ భావన జేసెడు నాకరంబునన్
నీ నవకోమలాంగములు నీరులుకారెడుసుమ్ము పుష్పమా!

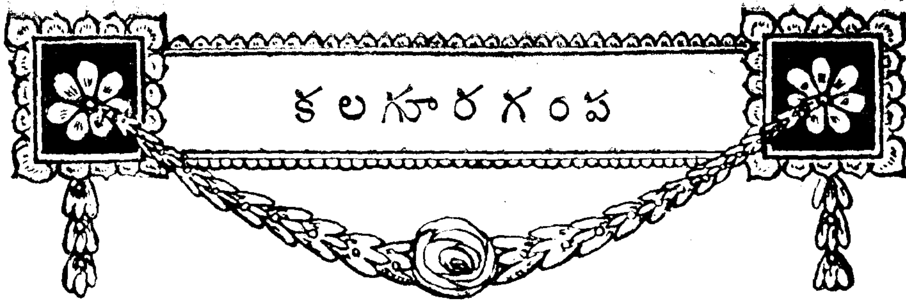
నీరము పారు తావులను నీటుగ బ్రాకు లతాచయంబులన్
జేరికతో వసంతు డిడు చిన్నరి ముద్దులకున్ జనించి యీ
మారుని కాయుధంబవయి మానిత యౌవన మోహనాంగి శృం
గార మలంకరింప తలకట్టుల తాండవమాడు పుష్పమా!

మిసమిసలాడు యౌవనము మేలగుచూపులు కౌగలింతకున్
రసికత నేర్పు ముద్దు జవరాండ్ర స్మితాదరసిక్తభావముల్
గుసగుస ప్రాణనాథు చెవి కూర్చుచు లోకములో శుభంబులన్
బొసగగ జేయు పుష్పమ, సుభూషణవైభవ మేల వీడెదే.

దాంపత్య సౌఖ్యంబుఁ దలపోసి కన్యలు పరమేశు శిరముపై భక్తి నిడుఁగా
పతి సంతసిల్లగా బంగారుజడలపై కొసరుచు పడతులు కూర్చుకొనుఁగా
తనపేరుగా నీవు స్తనముల నలరార దండల సరసుడు తరుణికిడుఁగా
తమితోడ గూడెడి దంపతుల్ సుఖియింప మెత్తనిపాన్పుపై నొత్తు పడుఁగా
భక్తి, వలపు, తలపు, సుఖ భావములన-లేని నన్ను శుష్క-హృదయ దీను నేమి
కోరిచేరితె, తరుణుల జేరికొన్న-పావనంబగు నీదగు జీవనమ్ము!!

వలపుల గ్రుమ్మరించు నిడుశ్వాసల స్నానము లాడనేర్చు త్వత్
కలితమనోహరాంగ మవగాహన సేయగ నూర్చుగాదు మత్
సలలిత మోహనాంగి నొగి జంపిన క్రూరపు బ్రేతధూమమే
వలపులులేని గాడ్పుబడి వాడకు, మాడకు వెఱ్ఱిపుష్పమా!

కనులను విప్పి నావయిపు కమ్మగ జూచుచు వెఱ్ఱినవ్వులన్
వనరుగ ద్రిప్పె నీవు శుభవార్తలఁ దెల్పగ నేగుదెంచితో
వెనుకటి సంగతుల్ మనసు పీకగ జ్ఞప్తికి జేర్ప జేరితో
కనికర ముంచి నన్నిటుల కాతరపెట్టకు వెఱ్ఱిపుష్పమా!

ఆంధ్రభాషయందలి వింతయక్షరము

శ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులుగారు యీమాసముననే వెలువడిన ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రిక, సం. ౧౫, సంచిక ౪ లో ఈ వింతయక్షరము(ఱ)ను గూర్చి కీ. శే. కొమర్రాజు లక్ష్మణరావు పంతులుగారు వెనుక కావించిన సిద్ధాంతమును బలపరుచుచు నిట్లు వ్రాసిరి:

ఈ యక్షరము ప్రథమమున యుద్ధమల్లునిశాసనములోకనిపట్టఁబడినది. ఆశాసనములో అఱి(ఱ్షి)సిన, అఱిపుట, ఱస్సి యనుపదములందున్నది. తరువాత జరిగినపరిశీలనములలో మఱికొన్ని శాసనములలోఁ గూడ—అనఁగా మాలపాడు శిలాశాసనములలో చోఱ, ఏఱవేలశబ్దములందును, ద్వితీయచాళుక్యభీముని మచిలీపట్టణపు శాసనమునందు మేఱంబాశబ్దమందును, పండరంగుని యద్దంకిశాసనములో గొఱలిచి శబ్దమందును ప్రొద్దుటూరి రామేశ్వరమందలి పుణ్యకొమారరాజు శాసనములలో చోఱశబ్దమందును, అరకటవేములశాసనములో ఱచ్చ (దీనిఱచ్చువాండు పంచమహాపాతకసంయుక్తుడగు) అను పదమందును కనఁబడినవి.

*　　*　　*　　*　　*

పూర్వోదాహృతశాసనములన్నియు, యుద్ధమల్లునిశాసనముకంటెఁ బూర్వము పుట్టినవే. అన్నిశాసనములందును అక్షర మొక్కపోలికగానే యున్నది. ఈయుపపత్తుల నన్నింటినిబట్టి చూడఁగా ఱకారము పూర్వకాలమందు తెలుఁగుభాషయందుండి కొంతకాలమున కుచ్చారణముతోఁ గూడ సంకరింపఁగా నంతటినుండియు డకారము దానికి బదులుగా నుపయోగింపఁబడుచున్నట్లు కనుపట్టుచున్నది.

క్త్వార్థకారసంధి

'వజ్రాయుధము' (౧౮-౨౭)ఫిబ్రవరి నెలసంచికయందు శ్రీవిక్రమదేవ వర్మగారు 'క్త్వార్థకారసంధి'ని గూర్చి వ్రాయుచు నుడివిన యీ క్రిందివాక్యముల నీకాలపు ఆంగ్లమానసపుత్రులగు నాంధ్రగద్యపద్యరచయితల కుపకరింపగలవు.

క్త్వార్థకారమునకు ఇకారలుగాని, వాని రూపాంతరములగు ఎఏలుగాని పరములయి యున్నప్పుడు సంధి గూర్చినచో, వినుటకు వెగటుగనుండదు. తక్కినయచ్చులతో సంధిగూర్చినచో, వెగటుగవినంబడును. ఇట్లు నిశ్చయించియే కొంద ఱిట్టిసంధులనుగూర్పఁగా నామర్మమెఱుంగని మఱికొందఱు పెఱయచ్చులతో సైతమాసంధినిగూర్చిరి. ఎట్లయినను గొప్పకవు లాసంధిని గూర్చుట సత్యము. కనుక బుద్ధిమంతులు వానిని సవరింప యత్నించుటకంటె నవి మహాకవి ప్రయోగములని వానిని విడిచి తామట్టి సంధులను గూర్పకుండుటయే లెస్స.

సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు

[మఱియు నీపత్రికయందే 'సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు'ను విమర్శించుచు నీ క్రింది సూచనలు కావింపబడినవి.

ఒకానొకపదమునకు ద్రావిడకర్ణాటాదిపదము లుదాహరించుటయు, దానివలననిదిపుట్టినది, దీనివలన నది

పుట్టినదియని వివరించుటయు గ్రంథవిస్తరమగుటయేకాక తల్లాభమును స్వల్పమే. కన్నడము, కుయి, తమిళము, తులు, హిందూస్థాని, లోనగు భాషారూపము లిచ్చుట యుక్తమైనను మనకుఁ దెలియని కుయితుల్వాదిభాషల నెత్తికొనుట నిరుపయోగము. అట్టివియు నూటికొండు రెం డుండునేమో?

* * *

ఇంతియకాక యిదినిఘంటువు కాని వ్యాకరణముకాదు. కావున నిఘంటు కార్యములే యిందుఁ జూపట్టవలయును. వ్యాకరణకార్యములు చూపట్టుట సమంజసముగా నొప్పదు. "ఏకక్రియాద్వ్యర్థకరీ" అనునట్లు వ్యాకరణకార్యముగూడ నీనిఘంటువుచేయు చున్నదందురా! ఇది సంపూర్ణముకాదు. వ్యాకరణము కంఠస్థము చేయదగినది. ఇది చూడఁదగినది. వ్యాకరణమెఱుంగని వారికీనిఘంటువు సంపూర్ణశబ్దసాధుత్వముం గలిగింపఁజాలదు. అపుడిట్లు వ్రాయుట గ్రంథబాహుళ్యమునకే యేర్పడును.

మఱియు నీనిఘంటు రచనమును గూర్చియే ౧౯౨౭ వ సం. మార్చి ౧౨ వ తేది కృష్ణాపత్రికయందు ప్రకటించిన శ్రీరావుసాహేబు గిడుగు రామమూర్తిపంతులుగారి యుపన్యాసమునుండి:—

ఇంగ్లీషులో......ఒక పదమునకు అర్థము చెప్పవలసి వచ్చినప్పుడు ఆపదము ఏయే శతాబ్దాలలో ఏయే కవులు ఏ అర్థముతో వాడినారో, ప్రస్తుతము ఆ పదమునకు వ్యవహారములో ఏ అర్థమున్నదో నిర్ణయించి సప్రమాణముగా వాటిని వ్రాసినారు. భాషా పరిణామము తెలుసుకొనుటకు ఆపద్ధతి చాలా మంచిది. శబ్దరత్నాకరములో ఈ నియమము పాటించలేదు.

* * *

పదములకు అర్థము లెట్లు మారుతవో తెలియవలెనంటే నన్నయ్య మొదలు ఆధునిక కవులవరకూ గ్రంథములలోనుండి ప్రయోగములు తీసి అర్థము ఎట్లు మారుతూ వచ్చిందో చూపించవలెను.

* * *

సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు ప్రాచీనాంధ్రనిఘంటువుగా ఉండి భాషాపండితులకు ఉపకరించవచ్చునని చెప్పినాను. కాని ఆప్రయోజనము కూడా దీనివల్ల కలగదని తోస్తుంది. ఎందువల్లనంటే గ్రాంథికభాషకు గ్రంథములలో పాఠములు సప్రమాణముగా ఉండవలెను. ఇంతవరకు ప్రకటించిన అచ్చుపుస్తకములు అందుకు ప్రమాణము కావు. ఆంధ్రమహాభారతమునకైనను యింతవరకు పాఠములు నిర్ణయముచేసి ముద్రించిన పుస్తకం లేదు. పాఠములు నిర్ణయించకుండా ప్రయోగములు గ్రంథములనుండి స్వీకరించినట్లయితే ఆగ్రంథములకు సరియైన పాఠములు వచ్చినప్పుడు నిఘంటువు వ్యర్థమైపోతుంది.

* * *

శబ్దరత్నాకరములో నుండి ప్రయోగాలు తీసి యీ నిఘంటువులో వేస్తున్నారు. ఇందువల్ల అనేక దోషములు సంభవించుచున్నవి. శబ్దరత్నాకరములోని కొన్ని చోట్ల గ్రంథనామములు పొరపాటుగా పడ్డవి. కొన్నిచోట్ల ఆశ్వాసాలు పొరపాటు. శబ్దరత్నాకరములోని పాఠములు మూల గ్రంథములతో సరిచూచి పద్యసంఖ్య చేర్చి వాడుకుంటే బాగుంటుంది. శబ్దరత్నాకరములో కొన్ని శబ్దములకు అర్థములు తప్పు. "బాడుదల" అనేపదమునకు అవమానమనే అర్థ మందులోకలదు. అది తప్పు. సంస్కృతములో జీవగ్రాహము, అనే పదముకు తెలుగులో బాడుదల వుపయోగింప బడ్డది. ఇది "మనుదల" వంటిదే.

* * *

నిఘంటువులో ఇచ్చిన నిర్వచనాల వల్ల ఆపదముల అర్థము స్పష్టము కావడము లేదు. "అంకిణి" అనగా మల్లబంధవిశేష మనిన్నీ, "అంజి" అనగా బాలక్రీడావిశేషమనిన్నీ, ఈరీతిగా వృక్షవిశేషము, జంతువిశేషము అనిన్నీ వ్రాసినారు. వీటికి విమర్శించి అర్థము వ్రాస్తే బాగుండేది. శబ్దరత్నాకరములో "తిమి" అనగా నూరుయోజనములచేప అనిన్నీ, "తిమింగిలము" అనగా తిమిని మ్రింగెడు చేప అనిన్నీ వ్రాయబడియున్నది. ఇంగ్లీషు నిఘంటువులలో ఇటువంటి నిర్వచనము లుండవు. ఒక బాలక్రీడ నిర్వచనము చేసినట్లయితే ఆనిర్వచనమును బట్టి

ఆ ఆట ఆడుకొనుటకు వీలుగానుండవలెను. తిమింగిల మనగా చేప అను అభిప్రాయమును జంతుశాస్త్రజ్ఞు లంగీకరింపరు. అది ఒక స్తన్యపానజీవి.

* * *

నిఘంటువులో వేమనశతకమునుండిన్ని, శాసనముల నుండిన్ని కొన్ని శబ్దములు తీసుకొన్నారు. అట్లే యితరశతకములనుండి యితర శాసనములనుండి అన్ని శబ్దములు తీసుకొంటే బాగుంటుంది.

* * *

ఈ నిఘంటువు వ్యావహారిక భాష కుపకరించునదికాదు. కాబట్టి దీని ప్రయోజనము పరిమితము- ప్రాచీనాంధ్రభాషా స్వరూపమును తెలిసికొనుటకైనను ఇది పనికిరాదు. పూర్వకాలములో కావ్యములకు నిఘంటువులకు టీకలు వ్రాసినవారు. తెలుగర్థములు వ్యావహారికభాషలోనే వ్రాసినారు. ప్రాచీనాంగ్ల నిఘంటువులోని మాటలకు అర్థాలు ఇప్పటి వ్యావహారికాంగ్ల భాషలోనే వ్రాస్తారు. మనదేశములో పూర్వమందున్ను, ఇప్పుడు ప్రతి దేశములోనున్ను ఇదే సంప్రదాయము. కాని సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువులోని పదములకు ప్రాచీనాంధ్రభాషలోనే అర్థములు వ్రాయుటకుపూనుకొన్నారు. ఇది సరియైన మార్గముకాదు.

* * * *

నిజాంరాష్ట్రములోని క్రొత్తశాసనములు

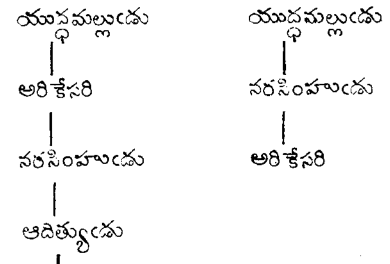
శ్రీకృష్ణదేవరాయాంధ్రభాషానిలయము (దక్షిణహైదరాబాదు) వారు ప్రకటించిన రజతోత్సవసంచికయందు ప్రకటించిన 'నిజాంరాష్ట్రములోని చారిత్రకపరిశోధన' అనువ్యాసమున శ్రీసిరుగూరి హనుమంతరావు గారు (యం.ఏ., యల్.టి.) 'ఆంధ్రపరిశోధకసంఘము' వారు సంపాదించి ౧౩౦ శాసనములలో ముఖ్యములైన కొన్ని శాసనములను గూర్చి యిట్లు వివరించుచున్నారు:

* * * * *

సంఖ్య ౫ శా. శకము ౧౩౧౯ వ వత్సరము తేదీ కలది; విజయనగరరాజు, రెండహరిహరుఁడు పానుగల్లు కోటను ముట్టడించిన విషయమున్నది. ఇంకొకటి (సంఖ్య ౪) చాల దీర్ఘముగను, బాగుగ నున్నది. మహబూబునగరము జిల్లా, నాగర్కర్నూలు తాలూకా, వడ్డమాని గ్రామములో దొరకింది. దీని తేదీ శా. శకము ౧౧౬౭. అందులో మొదటవర్ణోత్పత్తిని గురించి కలదు, కాకతీయులు నాల్గవ వర్ణమువారని కలదు; గణపతియొక్క వంశావళినిచ్చి, కుప్పాంబాపతి యగు గండయయను సేనాని యొకఁడు దేవాలయముకట్టినట్లు చెప్పఁబడియున్నది. అతనితండ్రి బోచుఁడు; తల్లి బోచాంబిక; అతనిది మల్యాలవంశము.

* * * * *

చాళుక్యవంశమును గురించిచెప్పి యీక్రిందివంశావళి నిచ్చెను.

పంపాభారతములోనున్న వంశావళితో నిది సరిపడుటలేదు. * * * *

సంఖ్య. ౧౪. శా. శకము, ౧౯౦౨ వ సంవత్సరమునాఁటిది. కాకతీయరాజైన ప్రోలునిగురించినది. ఇంకొకటి (సంఖ్య ౨౧) మైలాంబ మహాదేవుని కూఁతురనియు, గణపతికి సోదరియనియుఁజెప్పి, యామె భర్తయగు రుద్రుని వంశావళి నిచ్చుచున్నది. సంఖ్య. ౩౧. మిక్కిలి దీర్ఘమైనది. కొండపర్తిలో దొరకినది. మల్యాల సేనాపతుల వంశావళి నిచ్చినది; దీనిని సంఖ్య ౪ తోఁ బోల్చవలెను. సర్కారువారు ప్రచురించిన పాలంపేట శాసనములలోఁ జేర్కొనఁబడిన రేచెర్లవంశమునుగురించి యిందులో మూఁడు గలవు. (సంఖ్య ౬౨, ౬౪, ౬౦). కాని, వంశావళిలోఁ క్రొత్తపేర్లు చెప్పబడినవి.

* * * *

౩౪ వ శాసనము (౧౪౩౯ శా. శ.) విజయనగరప్రభువు కృష్ణదేవరాయలనాఁటి దానమును గురించి చెప్పుచున్నది. * * *

వీని ప్రతులు శ్రీకృష్ణదేవరాయాంధ్రభాషానిలయమున నున్నవట. వీని ప్రకటనము చరిత్ర కుపకరింపగలదు.

ఆంధ్రత్వము

ఆంధ్రభారతి (సంపుటము ౧, సంచిక ౧౨) యందు సంపాదకీయ విమర్శనలలో 'ఆంధ్రత్వము, అను శీర్షిక క్రింద నిట్లుకలదు:

ఆంధ్రులయొక్క లోపములనుగురించి, గొప్పనుగురించి వాద ప్రతివాదములు బయల్వెడలుచున్నవి. లోపాలోపములను వెతకుట కిది తరుణముకాదు. కొన్ని రాజకీయతరంగములు ఆంధ్రోద్యమమును వెనుకకు త్రోసివైచెననుట నిర్వివాదాంశము. అయినప్పటికిని మహామహుల వార్షికోత్సవముల జరిపి యీసంవత్సరములలో నాయామహామహులు తలపెట్టిన యుద్యమములను స్మరించి వాటికి దోహదములొసంగ ప్రయత్నములనుజూడ ఆశ పునర్జీవితమగుచున్నది. హైదరాబాదులో కృష్ణరాయభాషానిలయముయొక్క రజతోత్సవము కావ్యకంఠ గణపతిశాస్త్రిగారి అధ్యక్షతక్రింద అతివైభవముతో జరిగినది. ఆంధ్రదేశమునందలి యాంధ్రులు మాంద్యము వహించినను నిజాంరాష్ట్రాంధ్రులు భాషావిషయిక ఉద్యమమునకు దలపెట్టుట ప్రశంసనీయము. వీరిని బాధించివేధించు ఏరాజకీయోద్యమము లేకపోవుటవలననే, నిజమైన ఆంధ్రత్వస్వరూప మచట మూర్తీభవించుచున్నది. ఇపుడిపుడు చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహంగారి షష్ఠిపూర్తిఉత్సవమును జరుప గట్టిప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. ఇంకను మహామహు లనేకులుగలరు. దివాకర్ల తిరుపతిశాస్త్రిగారాంధ్రభాషకుచేసిన సేవకు దేశీయులు వారినామమును చిరస్మరణీయముగ చేయవలసియున్నది. ఇట్టితరుణములో నాంధ్రపరిషత్సభకును, ఆంధ్రమహాసభకును సరియైనజీవము లేకుండుట విచారకరము. శ్రీఉయ్యూరి జమీందారుగారి ప్రోత్సాహముతో ఆంధ్రమహాసభ చరిత్రలో నూతనశకము ప్రారంభమైనదనవచ్చును. కాని, ఆంధ్రపరిషత్సభ యేడాదికొకపర్యాయము సమావేశమై కేవల ముపన్యాసములు మొదలగు తద్దినపు మంత్రములతో ముగియుచున్నది. ధనలోపము, దేశీయులదృష్టి అన్యథాలగ్నమైయుండుట, యివియే యీదురవస్థకు గారణములు. జాతీయవిద్యాలయములకుగూడ యిట్టి దుర్గతియే సంభవించినది. ధనము తక్కువ, బాలురు యెక్కువలేదు. క్రమమైన విద్యావిధానములేదు. విద్యాలయములనన్నిటిని కేంద్రీకరింపజేయు జాతీయ విద్యాపీఠము లేనేలేదు. జాతీయ విద్యాపీఠమొకటి యవసరమని వేరుగచెప్పనక్కరలేదు. విమర్శకులు తమతమ విమర్శనాచాతుర్యమును గట్టిపెట్టి, నిర్మాణ కార్యములను జరిగినచో ప్రయోజన మింతింతయని చెప్పనక్కరలేదు.

టెంకణాదిత్యు (నన్నెచోడ)నికాలము

'ఆంధ్ర హిస్టారికల్ రిసర్చి సొసయిటీ జర్నలు' జనవరి సంచికయందు శ్రీ వెంపరాల సుబ్రహ్మణ్యముగారు (యమ్. ఏ., యల్. టి.) కుమారసంభవమును రచియించిన నన్నెచోడనికాలమును గూర్చి ఇదివరకు పెక్కురాంధ్రచారిత్రజ్ఞులు తెలుగు పత్రికలందు చర్చించి చర్చించిచేసిన సిద్ధాంతములకు ఆధారములగు కారణములను గైకొని విమర్శింపక వానిని త్రోసిపుచ్చి, (టెంకణ) ఆదిత్యుడను పేరును నన్నెచోడని అసలు పేరుగా తీసికొని అతనికాలము క్రీ. శ. ౮౮౦ మొదలు ౯౦౦ వరకని యొక క్రొత్తసిద్ధాంతమును చేసినారు. అట్లు కావించుటకు వీరికి గల యాధారముల నిట్లు చెప్పినారు:

"ఏబదిరెండవపద్యమున గ్రంథకర్త తాను సూర్యవంశపురాజని చెప్పుకొన్నాడు. మఱియు నందు భూమధ్యమున నఖాతమును త్రవ్విన సగరపుత్రులను, స్వర్గము నుండి గంగనుదెచ్చి సముద్రమును నింపిన భగీరథుని, రామేశ్వరమునుండి లంకకు వారిధికట్టిన రామచంద్రుని, క్రీస్తుశక ప్రారంభమున ప్రఖ్యాతిని జెందియుండిన కరికాలచోళుడను చోళరాజును స్మరించినాడు. తాను పరాక్రమమున వైవారితో సమానుడ నన్నాడు. ఏబది మూడవ పద్యమున ఇప్పటి నెల్లూరు మండలమగు పాకనాడు ౨౧,౦౦౦ కు ప్రభువగు చోడబల్లికిని, హైహయ వంశసంజాతయగు శ్రీసతికిని బుత్త్రుడననియు, ఏబది నాల్గవ పద్యమున తనరాజధాని ఉరయూరనియు, తాను టెంకణాదిత్యుడనియు చెప్పికొన్నాడు.

డాక్టర్ యస్. కృష్ణస్వామి అయ్యంగారి దక్షిణ హిందూదేశ చరిత్రము ననుసరించి చోళరాజులలో ఆదిత్యులను పేరిటివారిద్దరు మాత్రమే కలరని స్పష్టమగుచున్నది. అందు మొదటి యాతడగు నాదిత్యుడు క్రీ.శ. ౮౮౦ యందు చోళరాజ్యమును స్థాపించినవాడు. రెండవయాతడగు రాజాదిత్యుడు రాష్ట్రకూటులచే రణమున నిహతుడైనవాడు. శ్రీ. రామకృష్ణకవిగారు కుమారసంభవకర్త రెండవయాతడే యనుచున్నారు. ఇదిపొరపాటు. ఇతని తండ్రి పరాంతకుడుగాని చోడబల్లి కాడు. మఱియు నీసిద్ధాంతము కవిరాజధాని ఉరయూరగుటను, తండ్రి పాకనాటి ప్రభువగుటను సమన్వయముచేసి వివరింప జాలదు. గ్రంథమున కరికాలచోడని పేరు మాత్రమే చెప్పి యితరుల నెవ్వరిని పేరెత్తక పోవుటయే కరికాల చోళనికి, గ్రంథకర్తకు నడుమ గొప్పరాజు లెవ్వరును లేరని తెలుపుచున్నది. నూతనచోళరాజ్య సంస్థాపకుడుగాని, క్రీ. శ. ౯౮౫ మొదలు ౧౦౧౪ వఱకు చోళ రాజ్యమును పాలించిన రాజరాజుగాని, కరికాలచోళనికిని గ్రంథకర్తకును నడుమగలకాలమున నుండియుండినచో వారిలో నొక్కరినైన గ్రంథకర్త తన గ్రంథమున తప్పక పేర్కొనియుండును. కరికాలచోళునికి తరువాత కొన్ని తరములకు ప్రాచీనచోళరాజ్య మంతరించి యాస్థానము పల్లవరాజ్య మాక్రమించుకొనెను. క్రీ. శ. ౧౫౦ నుండియే కృష్ణాకావేరీనదుల నడుమనున్న దక్షిణహిందూదేశమున శివస్కంధవర్మయను పల్లవరాజు ప్రబలుడై యుండెను. రాష్ట్రకూటుల దండయాత్రలచేతను, తమలో బుట్టిన అంతఃకలహములచేతను పల్లవులు క్షీణదశయందుండ పాకనాటి ప్రభువయిన చోడబల్లికి కుమారుడగు గ్రంథకర్త, ఆదిత్యుడు, పల్లవులలో కడపటివాడగు అపరాజితునిపై దండువెడలి యాతనినోడించి, రాజ్యభ్రష్టుని చేసి, ప్రాచీన చోళరాజధానియగు ఉరయూరునందు చోళరాజ్యమును మరల స్థాపించెను. ఈచరిత్రాంశమును బట్టి తెంకణాదిత్యపదము జయించిన యాతనికి పేరుకాని బిరుదముకానేరదు. ఐతిహ్యము, లక్షణగ్రంథములు నన్నెచోడని కుమారసంభవమునకు తెంకణాదిత్యుని కుమారసంభవమని చెప్పుచున్నవి. ఆశ్వాసాంతగద్యములందు పేర్కొన్న 'చోడదేవ' పదమువలెనే 'తెంకణాదిత్య' పదమును నన్నెచోడని మరియొక నామముగ గ్రహింపవలెను.

గ్రంథకర్త ఉరయూరు తనరాజధానియని చెప్పికొన్నాడు. కరికాలచోళుని కాలమున చోళరాజుల రాజధాని ఉరయూరు. కాని పరాంతకుని వంశీయుల పరిపాలనమున తంజావూరు రాజధానిగ నుండినట్లు తెలియుచున్నది. కావున గ్రంథకర్త, తంజావూరు రాజధాని కాకపూర్వము, రాజ్యమును పాలించియుండవలెను. బహుశః పరాంతకుని రాజ్యపరిపాలనము తుదికాలమున రాజధాని యురయూరునుండి తంజావూరికి మారియుండును. కాబట్టి గ్రంథకర్త పరాంతకునికి పూర్వుడుగా నుండవలెను.

క్రీ. శ. ౮౮౦ వ సంవత్సరమున కాశ్మీరరాజగు జయాపీడుని ఆస్థానసంస్కృత కవీశ్వరుడగు ఉద్భటుని కుమారసంభవమున బేర్కొనుటచేత నీగ్రంథరచనా కాలము క్రీ. శ. ౮౮౦ కి పూర్వమునకు బోజాలదు. ఆదిత్యుడు క్రీ. శ. ౮౮౦ మొదలు ౯౦౦ వరకు పరిపాలించియుండుటచే గ్రంథరచనాకాలము ఆనడుమ నయియుండును.

అంతఃపురకాంతల ఆనందమయజీవితము.

[ముగ్గురు సవతులగల యువతి]

మార్చిఆరవ తేది టైమ్సు ఆఫ్ యిండియా పత్రికనుండి:

నా ఆంగ్లసోదరీమణులకు:—

నన్ను, నాజీవితమునుగూర్చి మీరెంతయు వంతనొందుచున్నారు. కాని నేనుమాత్రము మీకన్న నెక్కువగ గాకున్నను మీతో సమానముగ సౌఖ్యమును, సంతృప్తిని గలిగియున్నదాననని నొక్కిచెప్పుచున్నాను.

ప్రాచ్యదేశములయందంతటను మగవాండ్రకును మగువలు పెక్కురుందురను దురభిప్రాయమును మీమనస్సులనుండి తొలగించుకొనుడు. అట్టిపద్ధతి నొకచో మామత మంగీకరించినను ఆచార మంగీకరింపదు. కేవలము సంపన్నులకుమాత్రమే యది పొసగును. స్త్రీలను భరించుట లోకమునందంతటను మిగులవ్యయకరము. మాదే

దేశమునతక్కువజాతులలోతప్ప,పాశ్చాత్యదేశములయందువలె పతి జీవితుడైయుండ సతి తనబ్రతుకునకయి పనిచేయు టతినీచముగ తలతురు. కావున నొక్కతెకన్న నెక్కువమంది భార్యలను భరింపజాలనివాడు పెక్కుర నేనాడును బడయగోరడు.

మీరేల నన్ను నదృష్టహీనురాలినిగా దలచెదరు? నన్నుగూర్చి మీరు విచారింతురని విన్న నాకు మీయెడ నాగ్రహము గలుగుచున్నది. ఇంతయేల? స్త్రీహృదయమునకు బ్రియమైనదేది? సుఖకరమైనగృహము, ప్రశాంతమైనజీవితము, అందమైనవస్త్రములు, విలువగలనగలు, పతిప్రేమ, సంతానము, ఇవి. నా కిన్నియు గలవు. నేను 'పతిప్రేమ' యన్న మీలోగొందరు నన్నుబరిహసింప దొరకొందురు. 'ఏకకాలమున నలుగురుస్త్రీల నొక డెట్లు ప్రేమింపగల'డని మఱికొందరు వాదింతురు. అందులకు నాసమాధానము గనుడు: 'పెక్కురుబిడ్డలున్న నందఱిని మీరు సమముగ ప్రేమించుచుందురు. వారిలో నొక్కని కేదేనిచిక్కో, రోగమో సంభవించినయెడల మీప్రేమ యంతయు నాయొక్కనివంక కే తిరుగుచుండును కదా! అట్లే నాపతియు. ఆతనిహృదయము కడువిశాలమైనది. అందు నాల్గుగదు లున్నవి. అందొకదానిని దెరచినచో దక్కినవి తమంత దాము మూసికొనును. దాని కించుక యలవాటు పడిన నదిచాల తేలికయైనపని.

పోనిండు; మీరు మీపతిప్రేమను విశ్వసింతురా! మీపతులు మీవలపులకే చిక్కియుందురని తలతురా? వారు చేష్టలయందు గాకున్నను, భావమునందు మీయెడ బలుమారు ఏవజెందియుండలేదా? వలపుకత్తెల వలలఁదగిలి యొక్కొకపుడు వారు మీతోడి పొత్తునకుసైతము మిగుల విచారపడుచుండుటలేదా!

ఇక అంతఃపుర విషయమును వినుడు: అచ్చట అసూయకు అవకాశములేని మంచిఏర్పాటుగలదు.అచ్చట ఎందునను కొఱతయుండదు. ప్రత్యేకము గృహము, పరివారము, వ్యయమునకు ధనము, మానలువురకు సమానముగ నొసగబడును. నెలయం దొక్కొక్కవార మొక్కొక్కరికడ మాపతియుండును. నాజీవితకాలమంతయు నావంతువారమును నేను గొప్పపండుగుగ భావించుచుందును. మీరట్లు కాదు. కొంతకాలమునకు మీరు పతులయెడ విసుగు జెందుదురు. నాకు విసుగుచెల పొడచూపకుండగనే ఆపండుగురోజులు గడచిపోవును. అదిమొదలు మూడువారములవఱకు మరల నట్టిపండుగ దివసములకొఱకుగంపెడాసతో నెదురుచూచుచుందును.

నావంతుదినములలో నొకనాటికార్యక్రమమును గాంచుడు. నాపరివారముదయమునుండి తమతమ కార్యములయందు నిమగ్నమైయుండును. నాప్రియునకుహితములగు వంటకములను నేనేకావింతును. నేను ఆనాడు బాగుగ సింగారించుకొందును. నాగృహము నంతయు నాకాంతుని స్వాంతమును రంజింపజేయునట్టులలంకరింతును. ప్రేమోత్సాహములతో నేను కావించుసత్కారమాతనికి నాయెడగల మక్కువను పెంపొందజేయును. మేమొండొరులను గాఢముగప్రేమించు ప్రియులము. అతడు నాదొర; నాజోడు; నాప్రేమసర్వస్వము. మీయనురాగము మూన్నాళ్లముచ్చట. అదియునేనాటిమాటయో. మాయనురాగ మట్టిదికాదు. అది జీవితపరమావధికము.

ఆతడు నాకడలేనిదినములలో నొకనాటికార్యక్రమమును జూడుడు. నాకును నాసిబ్బందికిని విశ్రాంతిదినమది. అప్పుడు కార్యక్రమము ప్రశాంతముగ, మెల్లగ జరుగుచుండును. నేనుప్రొద్దెక్కి నిద్రనుండి మేల్కాంతును; రాత్రి పెందలకడనే నిద్రింతును. పగలంతయు దుస్తులను, తయారుచేయుచు, నాప్రియు డెల్లప్పుడు నన్ను నాసవతులకన్న నెక్కువమక్కువతో మన్నింప గోరుచుండుదానను గాన వారి వంతుదినములలోని విశేషములనుగూర్చి నా పరివారముతో ముచ్చటించుచు గడుపుచుందును.

'నీకసూయ జనియింపదా' యని కొందఱందురు. సవతులపట్ల అసూయ స్త్రీలకు సహజమేకాని నేనెల్లదినముల సుఖము ననుభవించుచుందును గాన నాయం దసూయకుతావులేదు. "ఇట్టిజీవితమువలన నేమి ప్రయోజన" మని మఱికొందరందురు. 'పురుషుడు సర్వాధికారి. ప్రపంచమున సర్వమును నాతనిసౌఖ్యానందముల కొఱకేయైనది. స్త్రీలాతని సర్వవిధముల సంతృప్తుడగునట్టు లారాధింపవలెను. పురుషునిజీవితమును మధురతరముగ జేయజాలని స్త్రీయొక్క జీవితముకేవలము వ్యర్థము' అనునీభావములు నాకుగ్గుతోబోసినవి. ఇట్టిది నావిశ్వా

సము; నాయానందము. నేనీనిశ్వాసానందములతో సంతృప్తిని జెందియున్నాను.

“దైవంమానుషరూపేణ”

‘ప్రబుద్ధ భారతపత్రిక’యందు సంపాదకులు ఇట్లువ్రాసిరి.

* * * * *

౧౮౮౪-వ సంవత్సరప్రారంభమున శ్రీరామకృష్ణపరమహంసగారొకప్పుడు సమాధినిష్ఠనున్నసమయమున తటాలున క్రిందబడిపోయిరి. అందువలన వారిచేయి విరిగిపోయెను. మరల నాచేయి చక్కనగుటకు కొంతకాలమయ్యెను. ఇం దొకయాధ్యాత్మిక రహస్యముగలదు. తరువాత నొకఏడాదికి పరమహంసగారు దానిని తనప్రియశిష్యుల కిట్లు వివరించిరి. “మీకొక రహస్యమును చెప్పుచున్నాను. పూర్ణనరేంద్రాదులను నేనేల యంతగా ప్రేమించుచుందునో ఎఱుగుదురా? ఒకపుడు నాకు జగన్నాథస్వామి స్వప్నమున సాక్షాత్కరించిరి. నేనువారిని కౌగిలింపబోయి క్రిందబడి చేయి విరుగగొట్టుకొంటిని. నేను మనుజుడనుగ జన్మించుటచేత మనుజులనే దైవముగ భావించి ప్రేమింపవలయునను తత్త్వమపుడు నాకు స్ఫురించెను.” తరువాత కొంతకాలమునకు మరలవారు “నా యాధ్యాత్మికదృష్టి మారుచుండుటను నే నిపుడు గాంచుచున్నాను. చాలకాలముక్రిందటనే వైష్ణవచరణగారు మానవులయందు దైవికబుద్ధిగలిగియుండుటయే యుత్తమాధ్యాత్మికజ్ఞానమని చెప్పియున్నారు. ఆపరమేశ్వరుడే యిట్లు మానవరూపమున సంచరించుచున్నాడని నేనిపుడు తెలిసికొంటిని” అని చెప్పిరి.

హిందువులు నిక్కముగ మతధర్మముల ననుష్ఠించుచున్నారా?

[‘ది విడోస్ కాజ్’అనుపత్రిక యిట్లు వ్రాయుచున్నది.]

ప్రాచీనాచారములను, వానిమంచిచెడ్డలను బరిశీలింపక యనుసరించుటచే హిందువులు నిక్కముగ మతధర్మానుష్ఠానపరులగుదురా? వారి మతమేమి? సంఘసంరక్షణమే వారిమతము. హిందువులు తమయొక్కయాచారమునుబరిశీలించిఅది యెంతవఱకు సంఘసంరక్షణమునకుపకరించునో తెలిసికొని,యాచరించుచున్నారా? ఆవశ్యకమైన యాచారములను సంస్కరించి, సంఘక్షేమమునకు భంగకరములై, యనావశ్యకములయిన యాచారములను ద్రోసిపుచ్చి, సంఘమును చక్కగ దిద్దుకొన జూచుచున్నారా? లక్ష్యమిదియేయైనచో హిందూసంఘము సజీవమై మార్గదర్శకము కాగలదు.

వేదములందలి మతధర్మనిర్వచనము ననుసరించి హిందువులు ధర్మహీను లనవలసి వచ్చుచున్నది. దీనివలన వీరెంతమాత్రమును సంస్కారులు కాకున్నారు. సంఘరక్షణమున కుపకరింపని మతమును మతమనుటొప్పునా? అది మతముకాదు. జాతియొక్క సంఘసత్త్వములనుక్షీణింపజేయునట్టిమతము మంటగలియుగాక!

బలాత్కారముగ వైధవ్యమును విధించునాచారము సంఘమును సంరక్షించుచున్నదా! అది సంఘమునకు లాభకరమా? వెనుక నెప్పుడో ఆయాచార మొప్పియుండవచ్చునుకాని ఇప్పు డది యపాయకరమైనది. అట్టి యాచారమును హిందువు లింకనుపట్టుకొని ప్రాకులాడవలయునా! అంతమాత్రమున వారు నిక్కముగ మతావలంబకుల గుదురా?

కాకతీయులు-క్షత్త్రియులు

సుజాతపత్రిక జనవరి సంచికయందలి ‘వడ్డమాను శాసనము’నుండి ‘కాకతీయులు-శూద్రులు’అను శీర్షికక్రింద ప్రకటించినభాగ మఱియు మాఘమాసభారతియం దుద్ధృతమైనది. అందలి శ్లోకములు సంశయగ్రస్తములుగ నున్నవనియు, దిమ్మలతోగూడ శాసనముయొక్క మూలమును ప్రకటించిన బాగుండుననియు నందే సూచింపబడినది. ౧౯౨౭ వ సం. మార్చి ౩౦ వ తేది నాడు వెలువడిన ‘ఆంధ్రరాష్ట్రము’ అనువార

పత్రికయందు శ్రీవత్సవాయి వెంకటనీలాద్రిరాజుగారు 'కాకతీయులు - క్షత్త్రియులు' అనుపేర ప్రకటించిన వ్యాసమునందు భారతియందుద్ధృతమైన భాగమును గూర్చి యిట్లు వ్రాయుచున్నారు:

ఇది మల్యాలగుండ యగుండనాథుని భార్యకుప్పాంబ వ్రాయించిన శాసనమని శ్రీయుత చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారిదివరకే వ్రాసియున్నారు. ఇందు వీరభద్రరావుగారు పాడిన పాట సంఘపరంపరగా పాడుట తప్ప నీయాంధ్రపరిశోధక సంఘమువారు క్రొత్తగా జేసిన పరిశోధన మేమియులేదు. చదువరులకు బోధపడుటకై పైశ్లోకములయర్థము సంగ్రహముగ పొందుపఱుచుచున్నాము. బ్రహ్మ తనముఖబాహూరుపాదములనుండి నాలుగువర్ణములను సృజించెననియు అందు ద్విజులు తమ తమ ధర్మము ననువర్తించియున్నారనియు, వారి తరువాత చతుర్థకులము ప్రకాశించుచున్నదనియు, అట్టిచతుర్థకులము వారు కాకతికులాబ్ధిచంద్రుడగు ప్రోలరాజు ప్రభుత్వము క్రింద పౌరుషప్రతాపములు నెరపి వన్నెకెక్కిరనియు-శాసనమునుండి యసంపూర్తిగ నుదహరించిన పైశ్లోకముల తాత్పర్యము. ఇంతకంటె నీశ్లోకములకు వేరర్థము లేదు. కాకతీయ పరిపాలనకాలమున వ్రాయబడిన శాసనములు వందలకొలది పరిశోధకుల కుపలబ్ధములయి యుండగా అసమగ్రమైన యీశాసనము చాల ముఖ్యమైనదని వ్రాయుటలో పరిశోధక సంఘమువారి సంకుచిత భావము సువ్యక్తమగుచున్నది. ఇంతముఖ్యమైనదనుకొన్న శాసనమునందుకూడ నీపరిశోధక సంఘమువారి వాదమున కుపకరించు నర్థముగాన రాదు. ఈవైఖరి యంతయుచూడగా నీయాంధ్రపరిశోధకసంఘమువారు శ్రీయుత చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారి దుడుకుతనపువ్రాతల ననుసరించి ప్రమాదమునకు లోనైరని తోచుచున్నది. పరిశోధకులగువారు తమకు దొరికినంత వరకు శాసనములనుగాని, గ్రంథములనుగాని, ప్రత్యక్షప్రమాణములనుగాని చక్కగ పరిశీలించి లోకమునకు యథార్థమును వ్యక్తీకరింప పాటుపడవలెను. ఇంతియకాని దుడుకుదనపు వ్రాతలనువ్రాసి పాఠకుల నంధకారబంధురంబగు త్రోవలో తికమకలాడింపరాదు గాన ఆంధ్రపరిశోధకసంఘమువారు కాకతీయుల గూర్చి యింకను జాగరూకులయి పరిశోధన జరిపెదరుగాక!

వివాదగ్రస్తములైన యిట్టి విషయములయందు సందేహమునకు దావులేకుండ జేయుట వ్యాసరచయితలకు విధియని మఱియొకసారి చెప్పకతప్పదు.

టైపురైటింగు యంత్రముతో చిత్రించిన చిత్రములు.

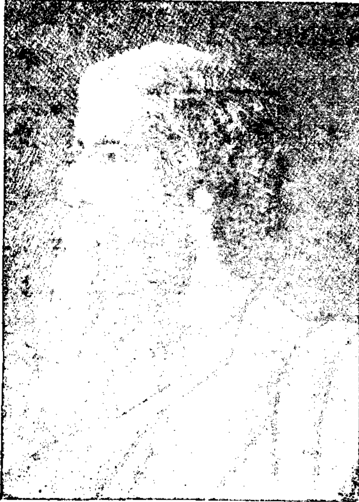
విజయనగరము మునిసిపలు హైస్కూలులో వ్యాపారవిద్యాబోధకులు (Commercial Instructor) శ్రీయుత యం. వి. సుబ్బరావుగారు టైపురైటింగు యంత్రసహాయమున శ్రీయుత రవీంద్రనాథ టాగూరుగారియొక్కయు, కీ. శే. బాలగంగాధర తిలకుగారియొక్కయు చిత్రములను చిత్రించినారు. మఱియు నీనడుమ గోపన్నప్రభుసంపతుల చిత్రములను చిత్రించిరట. వీరి

కీ. శే. బాలగంగాధర తిలకుగారు.

చిత్రములు ఇంగ్లాండునందు ప్రసిద్ధికెక్కినవట. ౨౯-౩-౧౯౨౭ నాటి 'కమెర్షియల్ ఎడుకేషనల్' పత్రిక వీరిని మిగులపొగడినది. వీరు ఇటీవల శ్రీ గోక్లేగారి చిత్ర

మును వర్ణములతో చిత్రించిరట. ఇట్లాగ్రగ్రులు ప్రతిభావంతులై ఖండాంతరములయందు సైత ముపేరుగాంచుచుండు టాంధ్రదేశమున క త్యంతసంతోషప్రదాయకము (ఇందలి రెండు చిత్రములు ఫిబ్రవరి (౧౯౨౭) మాడరన్ రివ్యూపత్రికనుండి గై కొనబడినవి).

శ్రీ రవీంద్రనాథటాగూరుగారు.

కీ. శే. ఏ. వి. వరదాచార్యులుగారు, రామవర్మపాత్రము

శ్రీ. కీ. శే. ఏ. వి. వరదాచార్యులుగారు

[కర్ణాటకరంగభూమి సంపుటము ౨. సంచిక ౨.]

"శ్రీవరదాచార్యులుగారు కర్నాటకమండలము వారు. వీరు నాటకప్రపంచమున నత్యున్నతస్థానమును బడసినవారు. నాటకములను కొన్నిటిని కర్నాటకమున రచియించియు, ఉత్తమపాత్రములను ధరించి, భావానురూపముగ నభినయించియు విఖ్యాతినిగాంచినారు. ఈనటకశిఖామణినామము నాటకలోకమునకు జిరస్మరణీయము. శ్రీ ఆచార్యులవారి స్మారకచిహ్నముగా బెంగుళూరు ఆమెచూరు నాటకసంఘమువారు ఆచార్యులుగారు ధరించిన రామవర్మ (Romeo) పాత్రముయొక్క భావచిత్రము ను వ్రాయించి గుబ్బినాటకమందిరమున స్థాపింపజేసినారు. దానియొక్క ప్రతికృతియే యిటనున్న చిత్రము.

పాల్‌వాన్ హిండెన్‌బర్గు

ఈజర్మనుయోధుని సంపూర్ణనామము 'పాల్ లడ్విగ్ హ్యాన్స్ అండ్ వాన్ హిండెన్‌బర్గు.' పోలండులోని పోజను అనుపట్టణమున నొక ప్రభుత్వ ఉద్యోగికి ౧౮౪౭ వ సంవత్సరము అక్టోబరు నెల రెండవ తేదినాడీతడు జనియించెను. పదొకొండేండ్ల ప్రాయమునుండి యీతడు సైనికశిక్షను బడసెను. ఇంత చిన్నతనముననే చక్కని శిక్షనుపొందుటచే నీతనియందు దృఢసంకల్పము, చిత్తస్థైర్యము, శాంతము, కార్యదీక్ష బాగుగ నెలకొనినవి. చిన్ననాడప్పుడప్పుడీత డనారోగ్యము గలిగియుండుటచే శరీరవికాసమువలె నీతనికి బుద్ధివికాసము కలుగదయ్యెను. కాని కార్యదీక్షాపరుడయి తాపట్టిన దెల్ల బంగారమగుచుండుటచే క్రమముగ నాతనిబుద్ధివికాసమును కెంద నాతడు కడుమేధావియని ప్రఖ్యాతిని గాంచెను.

పదునెనిమిదేండ్లవయస్సున డ్యాంజిగ్ కాల్బలమున జేరి ౧౮౬౬ సంవత్సరమున నొక సైనికోద్యోగి యయ్యెను. తరువాత నచిరకాలమున రణరంగమును బ్రవేశించెను. 'కోనిగ్రాజ్'యుద్ధమున ఆస్ట్రియాయందు మందుకొట్లను తగులబెట్టించెను. ౧౮౭౦-౭౧ వ సంవత్సరమున జరిగిన యొకయుద్ధమున నొక పటాలమున కధిపతియై విజయమును గాంచి పెద్ద సైన్యమునకు నాయకుడయ్యెను.

పాల్ వాన్ హిండెన్‌బర్గ

తరువాత మూడుసంవత్సరములకు హిండెన్‌బర్గ (౧౮౭౭-వ సంవత్సరమున) బెర్లినులోని సైనికవిద్యాశాలయందు ప్రవేశించి అప్పటుపనిచేయుచుండి క్రమక్రమముగ 'జనరల్ స్టాఫ్' అను సైనికశిక్షాకార్యాలయమున పెక్కు గొప్పయుద్యోగములు చేసెను. పదపడి ౧౮౮౫ వ సంవత్సరమున 'బెర్లిన్ స్టాఫ్' కాలేజీలో నుపాధ్యాయపదమును బడసెను. సైనికశిక్షణమునందును, వివిధ వ్యూహారచనమునందును నిపుణుడైన 'కౌంటు ష్లీఫెన్'గారికి శిష్యుడై 'జనరల్ స్టాఫ్'నందు సహోపాధ్యాయుడయ్యెను. ప్రష్యను యుద్ధకార్యాలయము (వార్ ఆఫీసు)న నితడు పెక్కేండ్లు కావించిన పరిశ్రమచే నీతని ప్రతిభ పెంపొందెను. తదనంతరము ఓల్డెన్‌బర్గ పదాతి పటాలమునకు సం. ౧౮౯౩ మొదలు ౧౮౯౬ వరకు కమేండరుగానుండెను. పిమ్మట నాలుగేండ్లు కొన్ని పటాలములకును, తరువాత మూడేండ్లు 'కార్ల్స్‌రూ'సేనలలో నొక భాగమునకును ప్రధాననాయకుడుగా నుండెను. ౧౯౦౩ వ సంవత్సరమున 'మ్యాగ్డిబర్గ' యుద్ధ సైన్యమున నొక భాగమునకు ప్రధాననాయకుడయ్యెను. ఎడతెగని కార్యదక్షతతో ధైర్యసాహసములతో యోగ్యముగ జీవితము గడిపి అరువదియేండ్లప్రాయమున నీతడుద్యోగము చాలుకొని, 'హానోవరు'లో ఏకాంతముగ నుండెను.

తరువాత ప్రపంచమహాయుద్ధమున తూర్పుదేశము నాక్రమించుకొనివచ్చుచున్న రష్యను సేనల నెదుర్కొనుటకై ౧౯౧౪వ సం. అగష్టు ౨౨వ తేదినాడు ఒక జర్మను సేనాభాగమున కితడు ప్రధాన నాయకత్వమును వహించెను. టానెన్‌బర్గ యుద్ధమున అసంఖ్యాకులగు రష్యనులనోడించి విజయమును గాంచెను. 'మసూరియన్ లేక్స్' యుద్ధమున నీతనిసేనను చీకాకుపరచి తరిమివైచెను. తూర్పు ప్రష్యా యుద్ధమున నలువైపుల చుట్టుముట్టి వచ్చుచున్న శత్రుసేనలను నేర్పుతో తప్పుకొనుచు తుదకు జయమునుగాంచెను. తరువాత నీతడు

తూర్పుదేశమునందలి జర్మను సేనలకన్నిటికి ప్రధాన సేనాపతి అయ్యెను.

౧౯౧౫ వ సం. ఫిబ్రవరి ౧౫ వ తేదిని 'అప్పర్ బోబరు' వద్ద రష్యను సేనల ఉత్తరపక్షముపై దాడి చేసి యందొక భాగము నీతఁడు ధ్వంసముచేసెను. 'కోవ్నో' పట్టణమును ముట్టడించి ఆగస్టు ౧౮ వ తేదినాఁడు దానిని తనవశము చేసికొనెను. అంత యుద్ధము మిగుల నపాయకరమయిన స్థితియందుండె 'రీగా' జలసంధిమొదలు 'గలీషియా' వరకుగల భాగమంతయు నీతని యాధిపత్యము క్రిందచేర్పబడెను. అప్పటివిషమపరిస్థితుల నతఁడు చక్కబరిచెను.

తరువాత జాతీయమోహనుఁడయి హిండెన్‌బర్గు 'జనరల్ స్టాఫ్'కు ప్రధానాధికారిగా నియమితుఁడయి రుమానియాపై యుద్ధమునకు బోయెను. తుదకు ౧౯౧౬ వ సంవత్సరము హేమంతకాలమున రుమానియా రాజ్యము వచ్చెను.

ఫ్రెంచివారిని, బ్రిటీషువారిని జయించు నుద్దేశముతో తొలుత నతఁడు ఫ్లాండర్సువద్ద బ్రిటిషువారి నెదుర్కొనెను. అప్పుడే ఫ్రెంచిసేనలను కూడ ఎదుర్కొనవలసివచ్చెను. ఇందుకు కొంతకాలహరణమగుటచే శత్రువులకు మంచి అవకాశము లభించెను. ఇందువలన నతని ప్రయత్నము విఫలమయినది. సైనికపరిస్థితులను బట్టి ఆ సంవత్సరము ఆగష్టు ౮ వ తేదినాఁ డపజయముతో ఈయుద్ధమంతమొందినను ఈతఁడు యుక్తితో నెట్లయినను బ్రిటీషువారి రణకౌశల్యమును కుంటుపరిచి జర్మనీవారి పరువు ప్రతిష్ఠల కుచితమైన యోచింబడికను పుట్టించుకొనవలచెను. కాని బల్గేరియా పరాజయము కారణముగ సేనలకు కొంతవిశ్రాంతి నిచ్చుటకై యుద్ధమునాపుటావశ్యకమని ఆతఁడు నిశ్చయించెను. బ్రిటిషువారు విజయగర్వితులై యుద్ధమును గొంతకాల మాపుట కనుమతినిచ్చి తమ సర్వాధికతను ప్రకటించిరి. ఈసమయముననే టర్కీ ఆస్ట్రియాలు జర్మనీనుండి విడిపోయినవి. జర్మనువారి కంతె స్వయంసహాయముపై నాధారపడవలసివచ్చెను. హిండెన్‌బర్గు అపుడు తుదిప్రయత్నముగా ప్రజలను తమ పరాక్రమమును వినియోగింప బురికొల్పెను. దీనిని మాక్సు మంత్రివర్గము మాన్పజాలకయ్యెను. అంత జర్మని ఎట్టి షరత్తులు లేకయే శత్రువులకు స్వాధీనమయ్యెను.

ఇట్లు పెక్కు యుద్ధములయందు జయమునుగాంచి ప్రఖ్యాతిజెందిన యీజాతీయనాయకుని ౧౯౨౫ వ సంవత్సరము ఏప్రిల్ నెల ౨౬ వ తేదినాఁడు జర్మను ప్రజలు 'రీచ్ సభకు' ప్రెసిడెంటుగా నెన్నుకొనిరి.

ఇతఁడు ఆదర్శపురుషుఁడగు జర్మను వీరుఁడు; ధైర్యశాలి, కష్టసమయములయందయినను వెనుకకు తగ్గనిచిత్తస్థైర్యము గలవాఁడు. ఇతఁడు మానవజీవితమునకు ఆవశ్యకములగు ఎల్లవిషయములయందును మంచి ప్రవేశము గలవాఁడు.

శ్రీ వెంగరె మాధవరావు గారు
కర్ణాటకమండల బాలశిల్పి

[జయకర్ణాటక అను కన్నడపత్రిక అయిదవసంపుటము, అయిదవసంచికనుండి.]

వీరు వెంగరె రామారావుగారి మూఁడవకొమరులు. వీరి వయస్సు ఇప్పుడు ౧౮ సంవత్సరములు. వీరు పదు

నాలుగేండ్లప్రాయమువఱకు మైసూరు సంస్థానమున నొక్క మారుమూలనున్న గ్రామమున బాల్యమునుగడిపిరి. వీరు కర్ణాటక (మాతృ) భాషయందు తగినజ్ఞానమునుసంపాదించుకొనిరి. అయిదవతరగతివఱకు ఇంగ్లీషుభాషనుచదివిరి. వీరికి సామాన్యవిద్యయందునకంటె శిల్పాది కళలయందు చిన్ననాటనుండి ఎక్కువ అభిరుచియుండెడిది. పాశ్చాత్య కళాపత్రికల పరిచయమువలన కళాకౌశల్యాభివృద్ధి కావించుకొనిరి. ౨, 3 ఏండ్లనుండి వీరు ప్రతిమలను రచియిం

శిల్పిసోదరి అర్ధప్రతిమ

ఈశిల్పి 3½గంటలకాలమున నిర్మించిన శివాజీ అర్ధప్రతిమ

శిల్పియొక్క సోదరునిఅర్ధప్రతిమ

శిల్పిరచియించిన మరియొక అర్ధప్రతిమ

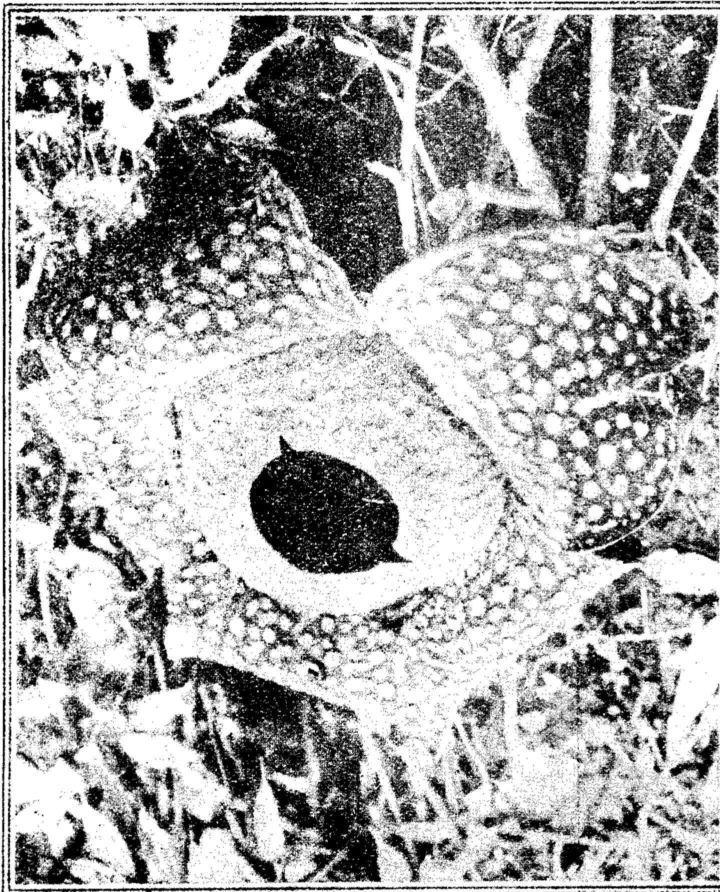
చుచున్నారు. వానినుండి కొన్ని ప్రతిమల చిత్రములు మచ్చున కిచ్చుట ముద్రితములైనవి. ౧౪, ౧౬ ఏండ్ల భారతీయబాలుడు డిట్టి యప్రతిమము లగు ప్రతిమలను నిర్మించుట పరమానందదాయకము. ఈ ప్రతిమలయందు జీవకళ యుట్టిపడుచున్నది. మైసూరు ప్రభుత్వమువారీ బాలుని యద్భుత కళాకౌశల్యమును పెంపొందింప పూనుకొందురుగాక!

ప్రస్తుత వీరరాఘవరావుగారు బొంబాయియందు శిల్పకళాభివృద్ధి కావించుకొనుచున్నారు. ఇంతేకాక వీరు ప్రాచీనశిల్పచిత్రకళానిలయములను, బాదామి, వెహాళి, హంపి, హళెబీడు, జేలూరు, అజంతా మొదలగు స్థలములకు బోయి అచ్చటి వివిధప్రాచీనకళావైఖరులను గుర్తించుటావశ్యకము !!

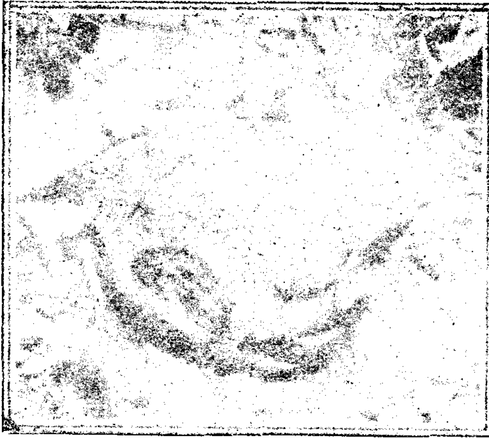
ప్రకృతి పరమాద్భుతములు

[౧౯-౩-౧౯౨౭ స్వయరుపత్రికనుండి]

(౧) ప్రపంచమునందలి యెల్ల పుష్పములకన్న పెద్దదగు పుష్పమొకటి 'రఫ్లీసియా' అను పేరుగలది- సుమాత్రా ద్వీపముయొక్క- అడవులలో నున్నది. పెద్ద ప్రొద్దు తిరుగుడు పువ్వు దానికంటె చాలా చిన్నది. ఆ పువ్వు సంపూర్ణముగ వికసించినపుడు మూడు అడుగుల వెడలుపు గలిగియుండును. దాని తీగ చెట్లవేరులలోని పదార్థము నాహారముగా గొనుచు చెట్లకు పెనవుకొని వానినుండి వేరుచేయ సాధ్యముగాకుండును. దాని రేకులు ఇటుకరంగు గలిగి యుండును. వానిపై తెల్ల చుక్కలుండును. పూవు నడుమనున్న దిమ్మ, కేసరములు పసుపు, నీలిరంగులుగలిగి యుండును. దీని మొగ్గ దట్టమైన గోధుమవన్నె కలిగియుండును.

సంపూర్ణముగ వికసించిన 'రెఫ్లీసియా' పుష్పము

'రెఫ్లీ సిగా' మొగ్గ.

(౨) 'అరిస్టాలోషియా' అను చిన్న మొక్క. ఇది మాంసభక్షకము. పైనవ్రాలిన ఈగలు మొదలయిన చిన్న పురుగులను చిక్కించుకొని మ్రింగివేసి జీవించుచుండును.

[౧౯-3-౧౯౨౭ స్ఫియరుపత్రికనుండి]

తక్షశిలానగరము

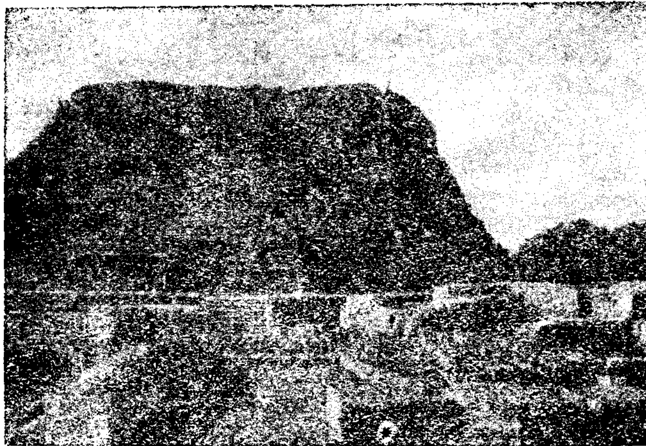
ఇటీవల త్రవ్వితీయబడుచున్న అశోకచక్రవర్తి ప్రాచీనరాజధాని

ఇది క్రీ. పూ. ౨౭౧ న సంవత్సరమున, బౌద్ధమతము నంగీకరించి రాజ్యమున స్థాపించిన అశోకచక్రవర్తికి రాజధాని. కాలగతిచే నది భూగర్భమున లీనమై నామమాత్రావశిష్టమైయుండెను. ఈనాడు త్రవ్వబడుటచే దానివైభవము మరల వెలువడుచున్నది. ప్రాచీన నాగరికత, శిల్పము మొదలయినవానిని దెల్పు నమూల్యవస్తుసంపద బయలుపడినది. ఇప్పటికి సిర్కాప్, మోరాయోస్తూపము, జూలియను అనుమూడు ప్రదేశములు మాత్రము త్రవ్వబడినవి. ఆపట్టణమున నింకను త్రవ్వ

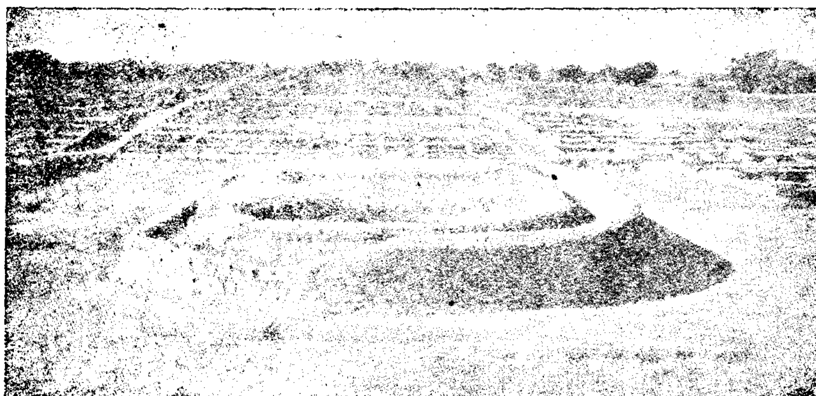

౧. నిర్వాణముద్రనున్న గౌతమునిగ్రహము. ముఖమున శాంతరస ముట్టిపడుచున్నది.

వలసిన భాగములు
చాల గలవు. అశో
కుడుమతపరివర్తను
డగుటచే నా పట్ట
ణమునగుళ్లయందు
ను సమాధులయం
దును గూడ బుద్ధ
విగ్రహములే ము
ఖ్యాలంకారములు
గనున్నవి. చిత్రము
(౧)గౌతమవిగ్రహ
ము. అయ్యది 5
అడుగులు పొడవు
ను, మోకాళ్లవద్ద
3 అడుగుల వెడలు
పును గలిగి చెక్క-

౨. దిబ్బవలెనున్న ప్రాచీనదేవాలయము కొండనుమలచిన సోపానమార్గము గలది. ఇది మోహెంజొదారో స్తూపమునగలదు.

బడినవి. చిత్రము
(౫) ఇది గ్రీకువిగ్ర
హము. ఇది అపా
ర పరాక్రమశాలి
యైవిశాలమైనమహా
సామ్రాజ్యము ను
స్థాపించినఅలెగ్జాం
డరు చక్రవర్తిసా
హస చిహ్నము.

3. తక్షశిలానగరమునందలి సిర్కాప్ అను ముఖ్యభాగము. సమీపమున పెద్దనూయియు దూరమున నిండ్లగోడలును కాన్పించుచున్నవి.

చెదరక యున్నది.
మూర్తీభవించిన
నిర్వాణమో యను
నట్లు ప్రశాంతమైన
ముఖవైఖరితో నా
విగ్రహ మొప్పి
యున్నది. చిత్రము
(౪) శిల్ప రంజిత
మగుసమాధి. అందు
వరుసలుదీరి కూర్చు
న్న పరిచారకజన
ముతో గూడిన
బుద్ధ విగ్రహములు,
జంతువులు చెక్క-

౪. రాజులు ఆత్మదైవములు రక్షించుచుండ సమాధులయం దంతిమనిద్రాముద్రయందున్నారు. ఈ సమాధులు ప్రాచ్యశిల్పచిత్రరంజితములై యొప్పియున్నవి.

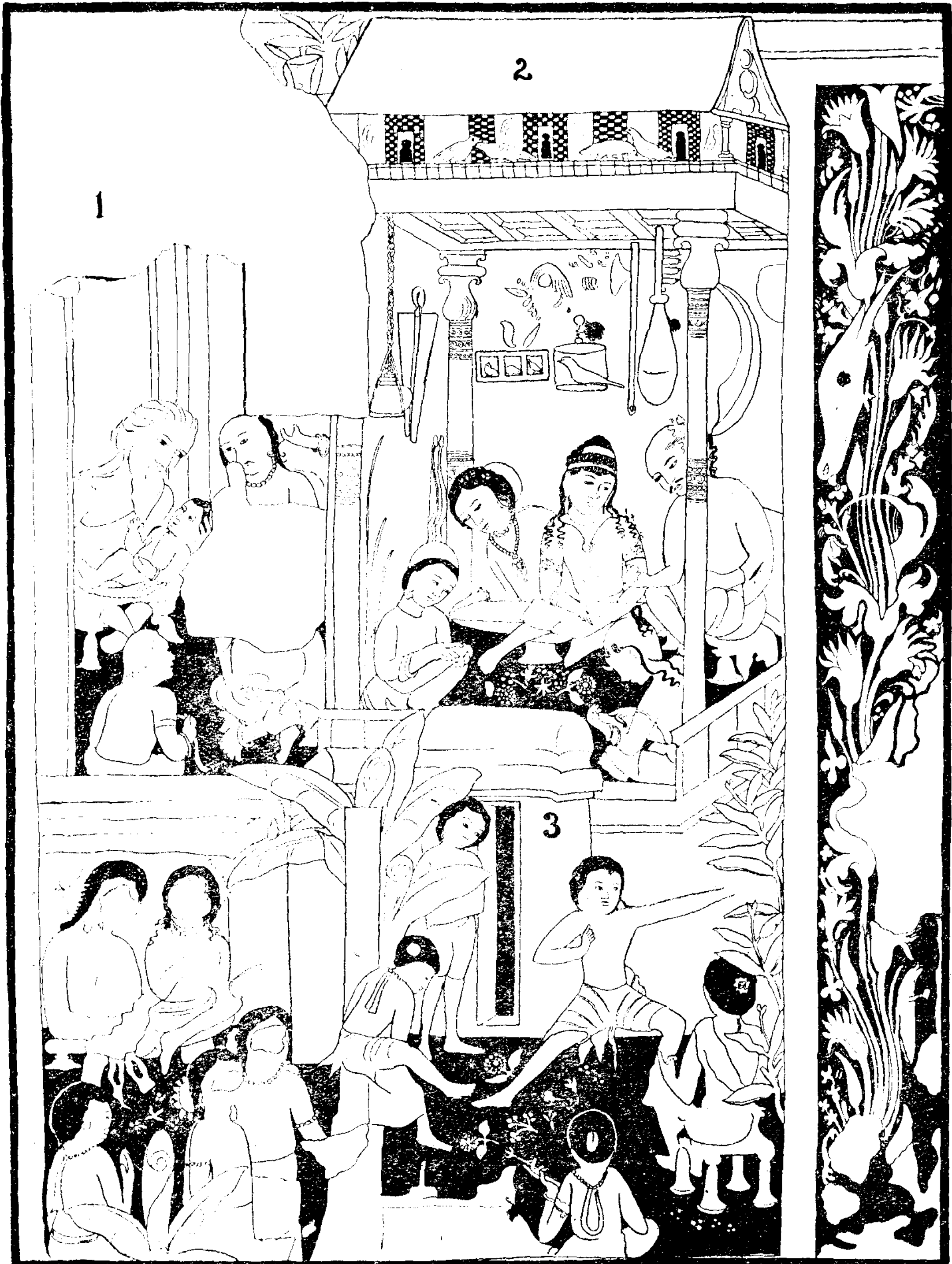

౮. ఐరోపీయ ప్రథమ దండయాత్రా చిహ్నము: అలెగ్జాండరు చక్రవర్తి నాటి యొక గ్రీకు విగ్రహము.
[౧౯౨౭ మార్చి ౧౨ వ తేది స్ఫియరు పత్రికనుండి]

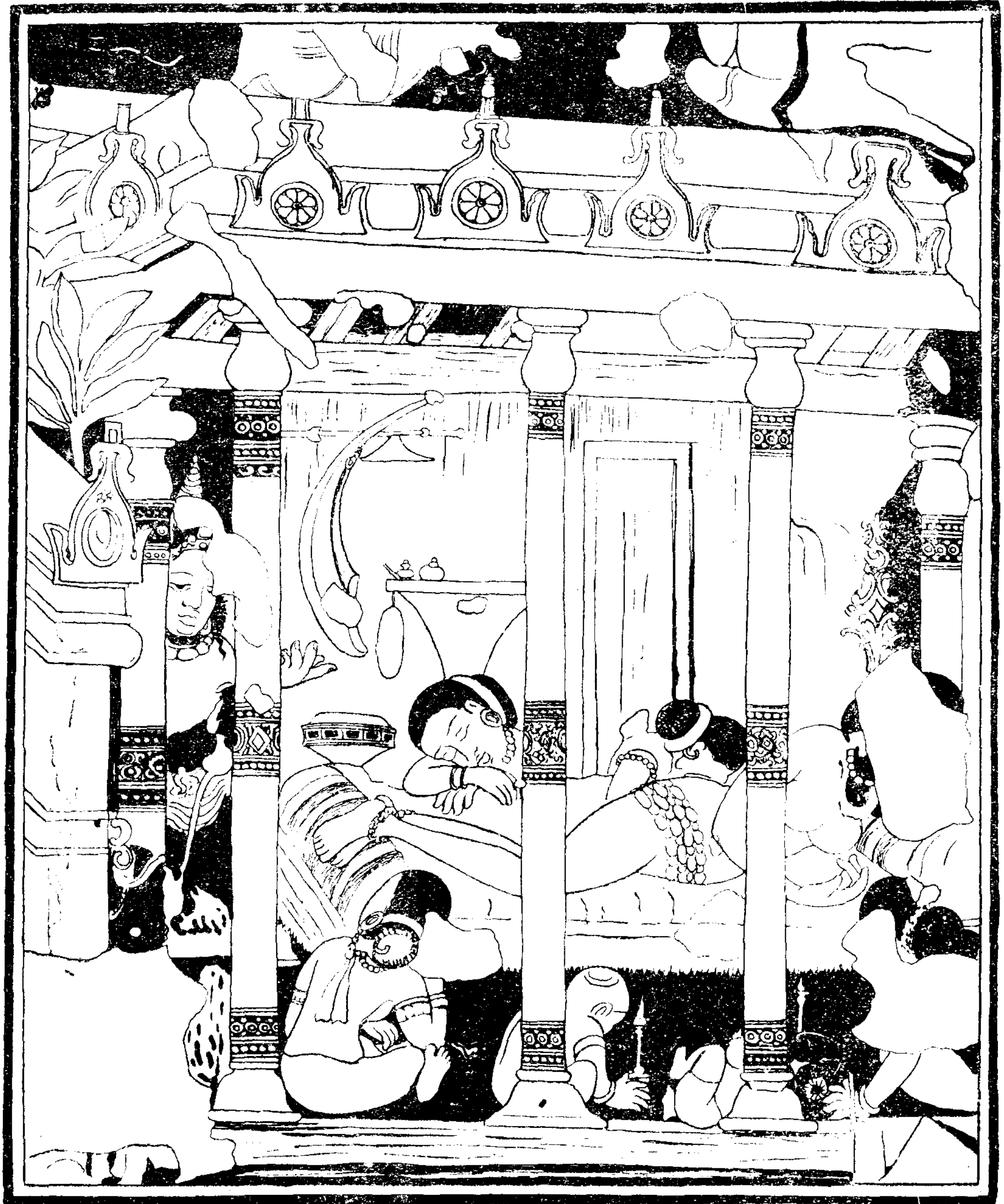
అజంతా చిత్రములు

చిత్రము ౧. (1) గౌతముని బాల్యము. ఈ చిత్రము ౧౬ వ గుహాలయమున నున్నది. హిమవత్ప్రాంత నివాసియగు అసితుడను ఋషి దివ్యదృష్టిచే శుద్ధోదనునకు బోధిసత్వ (గౌతమ) జననమయ్యె నని తెలిసికొని, నరదత్తుడను తన మేనల్లునితో కూడ కపిలవస్తునగరమునకువచ్చి, రాజుచే సత్కృతుడై, శిశువును దెప్పించి తనచేత నుంచుకొని, ఆ బాలుని దివ్యలక్షణములనుగాంచి యాశ్చర్య గౌరవములను జూపుచున్నాడు. శుద్ధోదనుడు, మాయాదేవియు ఎదుట నున్నారు. ఈరెండుచిత్రములును చెడిపోయినవి. (2) గౌతముడు మఱియిద్దఱు కలిసి గురువునొద్ద విద్య నభ్యసించుచున్నారు. గానవిద్యాపరికరములు, అస్త్రశస్త్రాదులు నటకలవు. గూండ్లయందును, పంజరములయందును పావురములు గలవు. (3) గౌతముడు అస్త్రవిద్య నభ్యసించుచున్నాడు.

చిత్రము ౨. సిద్ధార్థుని త్యాగము: యశోధరాసతి శయనగృహమున గాఢనిద్ర నున్నది. చెలికత్తెలు, వారి బాలురు చుట్టును నిద్రించుచున్నారు. స్త్రీలు వివస్త్రలుగానున్నారను భ్రాంతి గలుగునట్లు సన్నని వలిపములను గప్పుకొనియున్నారు. కస్తూరీ తైలాంజనాద్యలంకరణ వస్తుసముదాయము, గానవిద్యాపరికరములు, శస్త్రములు నిందు గాన్పించుచున్నవి. సిద్ధార్థునిపుత్రుడగు రాహులుడీచిత్రమున గానరాడు. చెడినచోట నుండునేమో? ఎడమప్రక్కను సిద్ధార్థుడు భార్యాపుత్రులను త్యజించి పోవ నడుముకట్టి లేచి నిలువబడియున్నాడు.

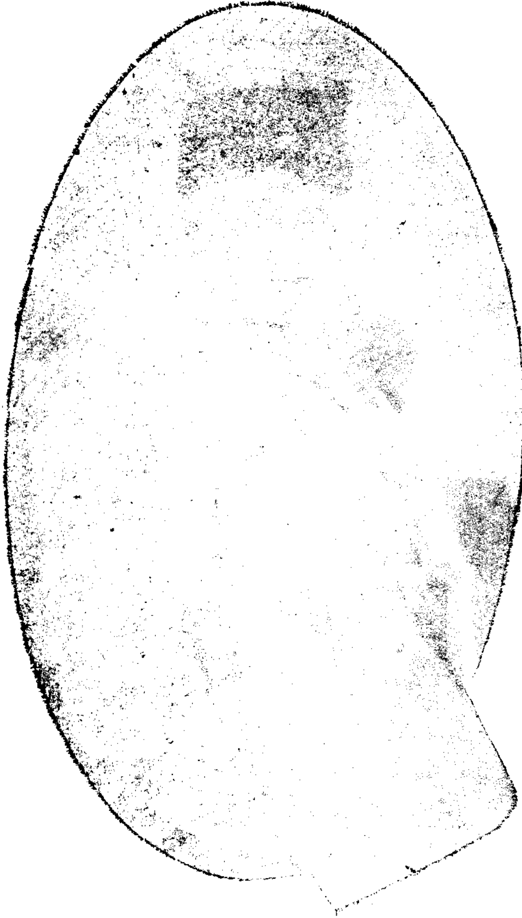

చిత్రము ౧.

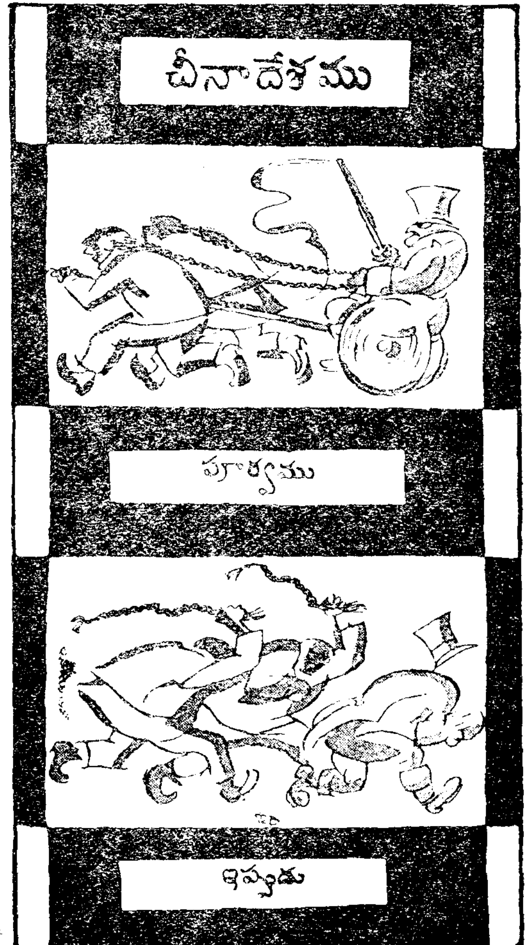
చిత్రము ౨.

చీనాబాలుడు

ఈ ప్రింపుసేనలో మరిదియు నుద్యోగ మిచ్చినది. చీనా దేశమున చిన్నవాడును పెద్ద యుద్యోగమునకు అర్హుడగు. ఈ బాలుడు తన యుద్యోగచిహ్నమగు కత్తిని చేబూని యత్యుత్సాహములో నవ్వుచున్నాడు.

[స్ఫియరుపత్రిక ౧౯-3-౧౯౨౭ నుండి]

[రివ్యూ ఆఫ్ రివ్యూస్, మార్చి-ఏప్రిల్ సంచిక]

శృంగార రాధామాధవ సంవాదము

శృంగార గ్రంథమాల మొదటికుసుమము. గ్రంథకర్త: వెలిదిండ్ల వెంకటపతికవి. ప్రకాశకులు: జి.యస్. శాస్త్రి అండుకో, తపాలుపెట్టె ౧౧౦, మద్రాసు. ఫెదర్వెయిటుకాగితము. క్రౌనుసైజు. అచ్చు, బైండు, అందముగానున్నవి. వెల రు. ౧-౦-౦.

ఈగ్రంథము దక్షిణదేశమున నుత్పన్నమయిన ప్రాచీన శృంగారాంధ్రప్రబంధము. కవి రాధామాధవుల శృంగారలీలలను వస్తువుగాఁగొని రసవత్తరమైన మూడాశ్వాసముల యీప్రబంధమును రచియించినాడు. గ్రంథరచనావిధానమునుగూర్చి పీఠికయందు సంపాదకులు

"ఈకృతిలో రాధాకృష్ణులశృంగారలీలలు, సాటిలేని చాతుర్యముతో వర్ణితము లయినవి. రాధామాధవుల ప్రథమానురాగము, రాధావిరహము, శుకసందేశము, రాధామాధవుల సంవాదము, సవతులసంభాషణములు నిందు నెఱజాణతనపు నేర్పుతో నిర్వహింపఁబడినవి. ఈకవిరసనాంచలమున నాంధ్రవాణి యత్యుల్లాసముతో నృత్యమాడినది; పరిమళముగల పలుకుగుత్తులను బద్యరూపమున విరఁజల్లినది. శృంగారకృతికి సంగతములుగాని క్లిష్టపదములు, ప్రౌఢార్థములు నిందుఁ గానరావు. కవి రాధోక్తులను జెప్పునప్పు డాఁడుదిగా మారినాఁడు. అన్యాసక్తు లయినవల్లభులపై నక్కసుగొను కటారికత్తెల తుటారములనీకవి పుడికిపుచ్చుకొని యీగ్రంథమునఁ బొసఁగించినాఁడు. గ్రంథము పయికిఁబయికిఁ బోనుపోను రసోద్రేకము గల్గించునదిగా నున్నది. ముద్దుపళని రాధికాస్వాంతనరచన కిది మేలుబంతి." అని వ్రాక్రుచ్చియున్నారు. అది సత్యమన్న నతిశయోక్తికాదు.

గ్రంథకర్త: క్రీ. శ. ౧౭౦౦ ప్రాంతమువాడు. ఈరచనమున పండితుల యంగీకారమును గాంచజాలని ప్రయోగములు గలవు. అవియే యీరచనమున కందమును గూర్చుచున్నవి. వానిజోలికి పోవమికి ప్రకాశకులయెడ సరసులు కృతజ్ఞులగుదురు.

మచ్చునకు ముచ్చటలు గూర్చు పద్యములు.

రాధవాక్యము :

ఉ. దోసము కృష్ణ కృష్ణ! నిను
  దూఱిన; నానొసలందు ధాత మున్
వ్రాసినవ్రాఁతఁ గాదనుచు
  వ్రాయఁగ నీతరమౌనె? నీవు దా
వేసట లేక యేరికని
  వేడుకచేసెదు పైనిపైని నా
సాసల మాకు మేమె పయి
  నాడిన? నిన్నన నేర మున్నదే?

చ. ఎడనెడఁ జూడు మంటివో, ప
  యింబయి నెమ్మది నిల్పుమంటివో,
గడెగడె కోరుమంటివో, న
  గం బనుమంటివో, వేగు మంటివో
బడలు మటంటివో, యరుచి
  పొల్పడుమంటివో, యొగ్గు సిగ్గులే
కడలుమటంటివో, పొరలు
  మంటివో, మూర్ఛ మునుంగు మంటివో?

కృష్ణునివాక్యము :

క. చిలుకలకొలికికిఁ గలికికి
నలుకట, పలుకదట, చలములట నీవైనన్,
గులుకువగఁగులుకుకపురపుఁ
బలుకులొలుకపలపుఁజిలుకఁబలుకవె చిలుకా!

* * *

అజ్ఞానతిమిర భాస్కరదుర్ణయ నిర్మూలనము

గ్రంథకర్త: శ్రీమాన్ మాడభూషి సింహాద్రప్పలాచార్యులు గారు, కానుకొల్లు, గుడివాడతాలూకా కృష్ణాజిల్లా. డిమ్మిసైజు ౪౦౦ పేజీలు. వెల రు ౩-౦-౦.

జి. యస్. బి. సరస్వతీ స్వాములవారు స్త్రీశూద్రాదులకు వేదాధ్యయన వైదిక ధర్మానుష్ఠానములు తగుననియు, ఉపనయనాది సంస్కారములు గలవనియు సిద్ధాంతముచేసి, 'అజ్ఞానతిమిరభాస్కర' మను పేర రచియించినగ్రంథమున కిది ఖండనగ్రంథము. వేదశాస్త్రాదుల యందుండి తమఖండనమునకు వలసినప్రమాణముల నిందు జేర్చియున్నారు.

పత్రికా పరిచయము

విద్యార్థి: సంపుటము ౧, సంచిక ౧.

ఇది మూడునెలల కొకమారు వెలువడుచుండును. సంపాదకుడు: శ్రీ. వావిలాల గోపాలకృష్ణయ్యగారు, బాలకవితాకుటీరము, సత్తెనపల్లి. చందా సంవత్సరమునకు రు. ౧-౦-౦. ఇందు శ్రీ కొమాండూరు కృష్ణమాచార్యులు, మిన్నికంటి గురునాథ శర్మ, శతావధాని రత్నాకరం అనంతాచార్యులు మొదలయినవారు రచియించిన రసవత్పద్యఖండకావ్యములు, ఒండురెండుకథలు, మఱికొన్ని యితరవ్యాసములు గలవు.

ఆంధ్రదేశమున నిప్పుడిప్పుడు క్రొత్తపత్రికలు తలుచు ప్రారంభమగుచుండుట సారస్వతాభివృద్ధిని సూచించుచున్నది. ఇక పత్రికయొక్క చిరంజీవిత్వమునకు, అభివృద్ధికి గావలసినవి ఉత్తమవ్యాసప్రకటనము, ఆంధ్రప్రపంచాభిమానము. వీనిని బడయగలిగిన పత్రిక స్వాభిప్రాయానురూపముగ వెలయగలదు.

* * *

రజతోత్సవసంచిక

శ్రీకృష్ణదేవరాయాంధ్రభాషానిలయము,
రెసిడెన్సిబజారు, హైదరాబాదు
క్రౌను 8 పేజీల (భారతి) సైజు, పేజీలు—చిత్రములు కలిసి ౧౫౦. వెల రు. ౨-౦-౦.

శ్రీ కృష్ణదేవరాయాంధ్రభాషానిలయ మనుపేర వెలయుచున్న యీగ్రంథాలయము ప్లవసంవత్సర శ్రావణ బహుళ తదియ ఆదివారము (౧-౯. ౧౯౦౧) నాడు హైదరాబాదున స్థాపితమైనది. నిజామురాష్ట్రాంధ్ర ప్రముఖుల నిరంతరకృషిచే నీనిలయము దినదినాభివృద్ధి జెంది, రాష్ట్రమున విజ్ఞానవ్యాప్తికి దోహదము; నీనాటికి (౧౯౨౬ సం.) రజతోత్సవభాగ్యమును గాంచినది. నిజామురాష్ట్రపుగ్రంథాలయములలోనిది మొట్టమొదటిది. ఈరజతోత్సవము కావ్యకంఠ గణపతిశాస్త్రిగారి అధ్యక్షతక్రింద నతివైభవముతో జరిగెనది. ఈగ్రంథాలయ రజతోత్సవ(౨౫ఏండ్లు నిండునపుడు చేయునుత్సవము)సమయమున 'రజతోత్సవసంచిక' యనుపేర నీగ్రంథాలయాధిపతు లీసంచికను ప్రకటించినారు. ఇంచుమించుగ నిజామురాష్ట్రాంధ్రపండితమహాశయులు రచియించిన గద్యపద్యవ్యాసము లిందుప్రకటితములైనవి. 'ఆంధ్రభోజ' బిరుదాంకితుడగు శ్రీకృష్ణరాయలను, వారికాలపు వాఙ్మయ, చారిత్రకవిషయములను సంబంధించినవ్యాసములు, నిజాంరాష్ట్రాంధ్రవాఙ్మయ చారిత్రకవిషయములకు సంబంధించిన వ్యాసములు, ఇతర గద్యపద్యవ్యాసములు గలవు. వానియందుచరిత్రకుసంబంధించినవ్యాసము లధికముగ నున్నవి. అష్టదిగ్గజముల ప్రతిభ, శ్రీ కృష్ణదేవరాయల విజయయాత్ర, నిజామురాష్ట్రాంధ్రకవులు, నిజామురాష్ట్రములోని చారిత్రక పరిశోధనము, నిజామురాష్ట్రము

లోని ఆంధ్రసంస్థానముల చరిత్ర, నిజామురాష్ట్రములోని చారిత్రక ప్రదేశములు (ఆంధ్రేతరప్రాంతము), ఓరుగల్లు-ఒంటిమిట్ట-ఏకశిల, అను నీ వ్యాసములు పేర్కొనదగినవి. భాషానిలయ చరిత్రము, నిజామురాష్ట్రాంధ్ర సంస్కృతకవులయు, తత్కృతగ్రంథములయు, నిజాము రాష్ట్రములో కొన్నిగ్రంథాలయములయు (వివరముగ) పట్టికలు గలవు.

మఱియు నిందు నిజాంప్రభువుయొక్కయు, ఇతర నిజాంరాష్ట్రాంధ్రప్రముఖులయొక్కయు, ఓరుగల్లు, హనుమకొండ, పాలంపేట, కైలాసగుహ-(ఎల్లోరా), హంపిమొదలయిన స్థలములయందలి ప్రాచీనశిల్పముల యొక్కయు చిత్రములును, కృష్ణదేవరాయాస్థానకవుల (అష్టదిగ్గజముల) కల్పితచిత్రములును, ఇతరచిత్రములును పెక్కుగలవు.

ఈ గ్రంథాలయము రజతోత్సవమును జరిగించి యిట్టిసంచికను ప్రకటించుటెంతయు సమంజసముగనున్నది. ఇది వాఙ్మయాభివృద్ధికిని, గ్రంథాలయోద్యమాభివృద్ధికిని తోడ్పడగలదు. ఈ సంచికవలన నిజామురాష్ట్రాంధ్రుల ప్రతిభ వెల్లడియగుచున్నది. (మన) ఆంధ్రదేశపు గ్రంథాలయములును ఈ గ్రంథాలయపుపద్ధతి ననుసరించినచో దేశమునకును, వాఙ్మయమునకును అమూల్యమగు సేవనుగావించిన వగును.

ఈ గ్రంథాలయ మాత్మదేశమునకు చిరకాలము నిట్టి యమూల్యమగు సేవను గావించుచు, ఎల్లవిషయముల విజ్ఞానాభివృద్ధికి తోడ్పడుచుండుగాక!

* * *

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక

సంపుటము ౧౫, సం. ౪.

ఇందలి ముఖ్యవ్యాసములు :

“ఆంధ్రభాషయందలివింత యక్కరము”—శ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులుగారు. ఇందు అకారడకారముల స్వరూపోచ్చారణములకంటె విలక్షణమైన స్వరూపోచ్చారణము గలిగియుండిన‘ట’ అను అక్షరముయొక్కయునికినిగూర్చి చర్చింపబడినది.

“ద్రావిడభాషాతత్త్వవిమర్శనము”-శ్రీ కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు, యం. ఏ—ఇందు విభక్తినిరూపణమున ద్రావిడభాష లొండొంటికి గల సంబంధమును గూర్చి విపులముగ జర్చించినారు.

కాళిందీ కన్యాపరిణయ మను సహోబలపతివిరచిత ప్రాచీన ప్రబంధైకదేశము.

* * * * *

వజ్రాయుధము. సంపుటము ౨, సంచికలు ౨, 3.

మూడవ సంచికయందు (కూచిమంచి తిమ్మకవి కృత) సర్వలక్షణసారసంగ్రహము-సందేహములు, కులములవిచారణ, ఆంధ్రభాషానుశాసనఖండనము అను వ్యాసములు ముఖ్యములు.

* * * * *

పుష్పమాల-సంపుటము ౧, సంచిక 3.

‘ఇందు వింధ్యాద్రిలోని రావణుని లంక’ అను వ్యాసము చారిత్రకపరిశోధకులు పరికింపదగినది.

* * *

ఆంధ్రభారతి-సంపుటము ౧, సంచిక ౧౨.

* * * *

కళ-సంపుటము 3, సంచిక ౧.

ఇందు ‘కవిత్వప్రయోజనము’, ‘ప్రహ్లాద - విషాద నాటకము’ అను వ్యాసములు ముఖ్యములైనవి.

* * * *

ఆంధ్రరాష్ట్రప్రారంభవిద్య, సంపుటము ౧౬, సంచిక 3.

* * * *

ఇంద్రావతి, సంపుటము ౧, సంచిక ౧౦

(సంపాదకుడు: శ్రీవనం శంకరశర్మ, పత్తికొండ).

* * * *

దేశబంధు, సంపుటము ౧, సంచిక ౯.

* * * *

ఆంధ్రభాషావిలాసిని, సంపు. ౬, సం. ౪-౫.

ఇందు త్రిపురారిసుబ్రహ్మణ్యకవి విరచిత మగు శ్రీ సీతాపరిణయమను ప్రబంధమును, రఘునాథభూపాల

విరచితమగు 'నలచరిత్ర' ద్విపదకావ్యమును (అముద్రితములు) ప్రకటితము లైనవి.

* * * *

స్వధర్మప్రకాశిని, సంపుటము ౩, సంచిక ౧౨.

ఇందు యామునాల శేషాచలకవి ప్రణీత వసిష్ఠ జనకసంవాదమును ప్రాచీనవేదాంతప్రబంధముయొక్క అంత్యభాగము గలదు.

* * * *

సుజాత, సంపుటము ౧, సంచిక ౩.

ఇందలి 'భాగ్యనగరప్రాంతపూర్వవిభజన' మను వ్యాసము నిజాము రాష్ట్ర చరిత్రపరిశోధకుల కుపకరింపగలదు.

* * * *

ఆంధ్ర హిస్టారికల్ రీసర్చి సొసయిటి జర్నల్-(ఇంగ్లీషు), సంపుటము ౧, సంచిక ౩.

ఇందు 'తాపసవత్స' రాజమను సంస్కృతనాటకమును గూర్చియు, తత్కర్తృనిర్ణయమును గూర్చియు శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణకవి (యం.ఏ.) గారు విపులముగ విమర్శించివ్రాసినవ్యాసము గలదు. ఈనాటకము క్రీ. శ. ౮౦౦ పూర్వము రచియింపబడి ౧౨౦౦ వఱకువ్యాప్తిలోనుండి తరువాత విస్మృతమై నలువది యేండ్లకు పూర్వము పంజాబులో మరల లభించెనట. కర్త: అనంగహర్ష నామాంతరముగల మాతృరాజనియు, ఇతడు నరేంద్రవర్ధనుని కొడుకనియు, కాశ్మీరదేశాధీశుడగు జయాపీడుని యాస్థానమునుండిన దామోదరగుప్తుడు కుట్టనీమతమునందును, ఆనందవర్ధనుడు ధ్వన్యాలోకమునందును తొలుదొల్త నీనాటకమును బేర్కొనియున్నారనియు కలదు.

భవభూతి ఉంబేకుడు ఒక్కరేనని నిర్ధారణ చేయుచు శ్రీ యస్. కే. రామనాథశాస్త్రిగారొక వ్యాసమును వ్రాసియున్నారు.

మఱియుకొన్ని చరిత్రమున కుపకరించు వ్యాసములుకలవు.

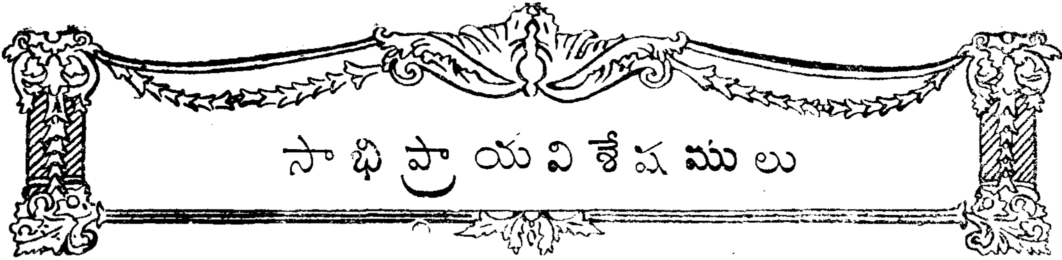
పిచ్చుకా! యేల నీకిట్టి వెడఁగుఁదనము?

శ్రీ రామ్ వీరబ్రహ్మము గారు

ఆహారహంబు నీవిట్టులీర్ష్యాభిఘాత
చిత్తమునఁ గోపఘూర్ణితస్థితి వహించి
జ్ఞాతిమాత్సర్యమేఁర నజ్ఞానివగుచు
నద్దమునఁ దోఁచుఁ బ్రతిబింబ మరసి యద్ది
స్వీయరూపంబటంచు యోచింపలేక
పోడుచుచుండెదు నీముక్కు పుటము లదర
పిచ్చుకా! యేల నీకిట్టి వెడఁగుఁ దనము?

అద్ది నీయైహికధనంబు నపహరించు
నని తలంచితొ? లేక నీయనుఁగు జెలువ
చెలువ మీక్షించి మోహింపఁ గలదఁటంచుఁ
దలఁచితో? కాకయున్న మేతయును నీళ్లు
మాని ద్వంద్వయుద్ధమునకుఁ బూనుచుందె!
పిచ్చుకా! యేల నీకిట్టి వెడఁగుఁ దనము?

నీవె యదియాట నద్దియే నీవయగుట
నీవు నిలిచి పోరాడుచో నిలుచునదియు
నీవు లేకున్ననదియుఁ గన్పింపఁబోదు
సమరమున కీవు కాల్దువ్వ జంకవేని
అదియు నినుఁబోలె వెనుదీయ దటులె నీవు
మించుప్రేమచే దాని నీక్షించెదేని
అదియు నీక్షించు నిన్ను మహాదరమునఁ
గాన శుష్కమాత్సర్యంబు మాని, చిత్త
శుద్ధి జేకొని నెమ్మిమైఁ జూడకున్న
సిలుఁగులం బడుచుందువో చిన్నిపిట్ట!
పిచ్చుకా! యేల నీకిట్టి వెడఁగుఁ దనము?

సాభిప్రాయ విశేషములు

ప్రభవ సంవత్సరము చాంద్రమానమునందు నవపరివృత్తి కారంభవత్సరము. ఆంధ్రమహారాష్ట్ర కర్ణాటకులకు సంవత్సరాది పర్వదినము. షష్ఠివత్సర పరివృత్తియందు గలిగెడి 21,600 చాంద్రసంభ్రమణములు నవోదయమును విశదము చేయుచున్నవి. చాంద్రమాన పరివృత్తియె షష్టిపూర్తికి ప్రమాణముగ నున్నది. అరువదేండ్లు జీవయాత్రను సార్థకము చేసిన మానవులు ధన్యులు. అరువదేండ్లు జీవించినమనుజులు షష్టి పూర్తిపండుగను జేసి యానందించుట సహజము. ఒక పరివృత్తి యందు గలిగెడి 21,600 సంభ్రమణములు ప్రాణాయామరహస్యమును విశదము చేయుచున్నవి. మానవులు ప్రతిదినమునను విడిచెడి 21,600 హంసలు సోమపరివృత్తికిని, ప్రాణపరివృత్తికిని గలసంబంధమును దెలుపుచున్నవి. జీవయాత్రయందు సుఖదుఃఖము లాత్మోద్ధరణమునకు సమానసాధనంబులుగ నున్నను సుఖము ప్రీతికరముగ నున్నది. నవసంవత్సరారంభమునందు వసంతోదయము నూతనాశాలతలను పల్లవింపజేయు చున్నది. మానవ జీవిత మాశాబద్ధము. సకలకష్టములును సుఖానుభవాశా పోషణమువలన సహ్యము లగుచున్నవి. కర్మఫలము పరిపక్వమైనపుడు క్షణకాలమునందు జ్ఞానోదయము గలిగి బ్రహ్మానందము గలుగగలదు. ఆశాపిశాచము దుర్ణయములకు గారణం బగుచున్నను సదాశ పరమార్థమునకు సాధనంబుగ నున్నది. ఉగాదిని మానవహృదయ మాశాప్రేరితమై భావిభాగ్య శ్రవణమునం దానందమును పొందుచున్నది. నింబకుసుమభక్షణము, దేవతారాధనము, మృష్టాన్నభోజనము, నూతనవస్త్రధారణము, పంచాంగ శ్రవణము జీవితపరమార్థమునకు చిహ్నములై జీవయాత్రారహస్యమును సంవత్సరాదిని స్ఫురింపజేయుచున్నవి. మానవులుసంవత్సరాదిని పూనెడి సత్సంకల్పములు సంవత్సరమునం దంతటను కార్యోత్సాహమునుదాల్చుచు జీవయాత్రను సార్థకము చేయుటకు వినియోగపడుచున్నవి. (శ్రీ) కృష్ణపరమాత్ముడు కురుక్షేత్రమునందు పార్థునకుజేసిన ధర్మోపదేశమును మానవులు గ్రహించి వ్యవసాయపరాయణులై ప్రభవ సంవత్సరమునందు కామితార్థములను బడయుదురు గాత!

శ్లో. వ్యవసాయాత్మికా బుద్ధి రేకేహ కురునందన! [నామ్.
బహుశాఖా హ్యనంతాశ్చ బుద్ధయోఽవ్యవసాయి

* * * *

గాంధి మహాత్ముడు

గాంధి మహాత్ముని యస్వస్థత భయమునకు గారణము గాకపోయినను పరమవిచారమును గలుగజేయు చున్నది. దేశమునం దంతటను అస్వస్థత సమాచారము మారుమ్రోగినది. స్వస్థత సమాచారమును

వినుటకు ప్రజ లాతురులై యున్నారు. వర్తమాన సందిగ్ధావస్థయందు దేశమోక్షము గాంధిమహాత్మునిమీద నాధారపడి యున్నది. సహాయనిరాకరణోద్యమము బ్రిటీషుప్రభుత్వము నూగింపగల విధమును దేశ వ్యవహారములు విశదము చేసినవి. గాంధినామ స్మరణము స్వారాజ్యమునకు సాధనముగ నెంచబడుచున్నది. గాంధిమహాత్మునిమీదగల భక్తి విశ్వాసములు ప్రజల కితర నాయకులమీద లేవు. భేదాభిప్రాయములతో నన్యోన్యము డీకొనుచున్న నాయకులకును, పక్షములకును మహాత్ముడు పాశబంధముగ నున్నాడు. ఒక సంవత్సరమునందు స్వారాజ్యము రాకపోయినను ప్రజలకు గాంధిమహాత్మునియందు గల విశ్వాసమునకు భంగము గలుగలేదని వర్తమానసంవత్సరమునందు మహాత్ముని సంచారవిజయములు తెలుపుచున్నవి. ప్రజలన్నిప్రాంతములందును గాంధిసంకీర్తనమును జేయుచు ఖద్దరునిధికి కానుకలను సమర్పించుచున్నారు. కర్ణాటకతమిళ దేశములందలి ప్రజలు గాంధిమహాత్మునకు స్వాగతంబు నొసంగుటకు పరమోత్సాహమును జూపుచున్నారు. ఆంధ్రప్రజలును గాంధిమహాత్మునకుస్వాగతసత్కారముల నొసంగుట కాతుర పడుచున్నారు. మహాత్ముని దర్శనము వారి యస్వస్థస్థితియందు ప్రజలందరకు సాధ్యము గాకపోయినను సత్సంకల్పారాధనము సకల జనులకును సాధ్యము.

మహాత్ముడు తదేకనిష్ఠతో దేశదాస్య విమోచనమునకు పాటుపడుచున్నవిధమును వారి నిత్యజీవయాత్ర విశదము చేయుచున్నది. మహాత్మునకు దేశ సౌభాగ్యము, ప్రజాహితము గోచరంబగునటులు తనయారోగ్యము, తన ప్రతిష్ఠ గోచరము గాదు. మహాత్మునిమీద భక్తి విశ్వాసములు గలవారందరును మహాత్ముని వలె నిరంతరము ప్రజా సౌభాగ్యమునకు పాటుపడుటవలన మహాత్ముని దర్శించినఫలమును బడయగలరు. ఏకలవ్యుడు మట్టి ద్రోణాచార్యులను గొలిచి పొందిన మహత్త్వము మహాత్ముని ప్రజలు పూజించి కృతార్థులు గాగల విధమును విశదము చేయుచున్నది. అస్వస్థతవలనను మహాత్ముడు ప్రస్తుతము చెన్నపురికి రాజాలకపోయినను ప్రజలును, నాయకులును వారి వారి ధర్మములను నిర్వహించి ఏకలవ్యునివలె గురుదక్షిణను సమర్పించుటకు సంసిద్ధులై దర్శనాభిలాషను సార్థకము చేయుదురు గాత! అనుదినమునను బ్రాహ్మ ముహూర్తమునను లేచి రాత్రివరకును మానవసేవకై జీవితమును వినియోగించుచున్న గాంధిమహాత్ముడాయు రారోగ్యములను గలిగియుండుటకు భారతీయులు భగవంతుని ప్రార్థింతురు గాక! ముందు వేసవియందు సయితము సంచారము చేయుటకు గాంధిగారు వెనుదీయ రని స్పష్టముగ దెలిసియున్నది. దాక్షిణాత్యనాయకులు గాంధిమహాత్ముని దక్షిణదేశసంచారమును వేసవికాలమునందాపి వారియారోగ్యాభివృద్ధికి విశ్రాంతిని గల్పింతు రని నమ్ముచున్నాము.

* * * *

భారతరాజ్యాంగములు

భారతీయరాజ్యాంగస్థితివిషాదమును గలుగజేయుచున్నది. హిందూమహమ్మదీయ విభేదములు వర్ధిలుచున్నవి. మహమ్మదీయులు చీటికి మాటికి దండపాణులై బీభత్సమును గలుగజేయుచున్నారు. సింధుదేశమునందలి లార్కానాయందు మహమ్మదీయయువతిని హిందూమతమునందు జేర్చినందులకు మహమ్మదీయులు దోపిడులను, దురంతములను చేసినవిధమును వార్తలు తెలుపుచున్నవి. బోగ్రాయందు మహమ్మదీయులు నిర్నిమిత్తముగ మార్వాడి వర్తకులను చావమోది దోపిడిని జేసిరి. దేశమునందంతటను ఏ మిషమీదనో ఇట్టి దుండగములు జరుగుచున్నపుడు హిందూ మహమ్మదీయ సంయోగము సాధ్యముగాదు. మహమ్మదీయనాయకులు సంయోగమునకుగాను హిందువులను నిర్బంధించి లాభములను బడయగోరుటయును శాంతిస్థాపనమునకు ప్రయోజనము గాదు. సింధుదేశమును ప్రత్యేకరాష్ట్రమునుగ జేయుటవలన గలిగెడిఫలమును లార్కానా దోపిడులు సూచించుచున్నవి. హిందూమహమ్మదీయసంయోగ ముభయసంఘములకు దేశకల్యాణమును, మానవధర్మమును లక్ష్యమునం దుంచుకొనుటవలన గలుగునుగాని స్వసంఘప్రయోజనములను లక్ష్యమునందుంచుకొనుటవలన గలుగజాలదు. మహమ్మదీయులు మతాభిమానమునందును రాజ్యాంగప్రయోజనములందును దేశలక్ష్యమును విసర్జించి మహమ్మదీయలక్ష్యమును సమర్థింపగోరుట సంయోగసాహచర్యములకు ప్రయోజనకరము గాదు. చిరకాలము నుండియును వైరాగ్యమునకలవాటుపడిన హిందూసంఘము దేశసౌభాగ్యమునకు సామదానోపాయముల నవలంబించుటకు సిద్ధపడినను నీయేర్పాటు స్థిరమైనప్రయోజనములను సమకూర్పజాలదు. హిందూ మహమ్మదీయ సంఘములు రెండును భారతదేశ సంతానములనియును, దేశప్రయోజనములు రెండు సంఘముల ప్రయోజనములకు లాభదాయకము లనియును, స్వసంఘప్రయోజనముల కాంక్షించుటవలనను రెండుసంఘముల ప్రయోజనములును నిర్మూలము లగుననియును గ్రహింపనంతవరకును సంయోగము మాటలయందు గనుపడుచున్నను కార్యములందు నిరర్థకముగ నుండగలదు. హిందూమహమ్మదీయ విభేదములు ఇర్విన్ప్రభువువంటి ధర్మాత్ములకు పరమవిచారమును గలిగించినను, సామాన్యనిరంకుశాధికారులకు నిరంకుశవర్గపోషణమునకనుకూలించుచు విచారమును గలుగజేయజాలదు. బర్కెన్హెడుప్రభువు పార్లమెంటునందు జేసినప్రసంగ మీవిషయమును సమర్థించుచున్నది. జాతిమతకులభేదములు పరస్పరద్వేషములకు మూలకారణం బగుచున్న దేశమునందు జాతీయసంయోగసాధనము దుర్గ్రాహ్యముగ నున్నది. స్వరాజ్యస్థాపనమునకు విభేదములాటంకములు గాకపోయినను నిరంకుశవర్గమునకు సంస్కరణములవిస్తారమునకు సాకుగ గనపడుచున్నది. గాంధిమహాత్ముడు నిర్ణయించిన నిర్మాణవిధానమే ఏయుగమునకైనను స్వరాజ్యస్థాపనమునకు సాధనము కాని శాసనస

భలు సాధనములుగావని శాసనసభల వ్యవహారములు, బర్కెనుహెడు ప్రభువుచేసిన యాక్షేపణలు వెల్లడిచేయుచున్నవి.

* * * *

సామ్రాజ్య శాసనసభ

మూడుమాసములనుండియును పాటుపడుచున్న సామ్రాజ్యశాసనసభాసమావేశమంతము నొందినది. సభావ్యవహారము లంతర్భేదములతో నిండి నిరర్థకము లైనవి. పక్షభేదములు, మతభేదములు, నాయక భేదములు రాజ్యాంగములదౌర్బల్యమును నిరంకుశవర్గబలమును విశదము చేసినవి. స్వతంత్రపక్షము, జాతీయపక్షము, కాంగ్రెసుపక్షము భిన్నమార్గముల నవలంబించుచు నిరంకుశవర్గమునకు బలము నొసంగి రక్షించినవి. నిరంకుశవర్గమునకు సామ్రాజ్యసభ స్వతంత్రరంగముగనున్న విధమును సభావ్యవహారములు విశదము చేసినవి. ప్రభుత్వనిర్ణయములన్నియును సఫలము లైనవి. రూపాయమారకపు నిర్ణయశాసనము, ఉక్కు సంరక్షణ శాసనము స్వతంత్ర పక్ష సహాయమున ప్రభుత్వపుపట్టు నెగ్గినది. సైన్యవ్యయమును, కార్యనిర్వాహకసభ్యులవ్యయమును రాజప్రతినిధి ధ్రువపరిచెను. ఉప్పుపన్నును రాజ్యసభ పునరుద్ధరించినది. శాసనసభ రెండవసారి యామోదించినది. మోంటుఫర్డుసంస్కరణములు సామ్రాజ్యసభ కేవిధమైన స్వాతంత్ర్యమును గలుగజేయనివిధము తెల్లమైనది. సామ్రాజ్యశాసనసభకు సైన్య వ్యయమును, కార్యనిర్వాహకసభ్యులవ్యయమును నిరోధించుట కధికారము లేదు. ప్రజాప్రతినిధు లధికసంఖ్యాకులుసభయందున్నను ప్రజాప్రతినిధులందుగల విభేదములు ప్రభుత్వ విజయమునకు దోడ్పడగలవు. ప్రజాప్రతినిధు లేకగ్రీవముగ ప్రతిఘటించినను గవర్నరు జనరలునకు సమర్థనాధికారము గలదు. గవర్నరు జనరలు సమర్థనాధికారమును వినియోగింపక పోయినను నిరంకుశవర్గపోషణమునకు రాజ్యసభ సిద్ధముగ నున్నది. ఈవిషయమును గతించిన సామ్రాజ్యశాసనసభా వ్యవహారములు విస్పష్టము చేసినవి. దుర్భేద్యమైన నిరంకుశవర్గబలమును భేదించుటకు ప్రజాప్రతినిధులకు సంకల్పముగాని, సామర్థ్యము గాని, సంయోగముగాని కనుపడకున్నది.

శ్రీనివాసయ్యంగారి మార్గము పండిత మోతీలాలు నెహ్రూగారికి సరిపడదు. లాలాజిగారిపద్ధతి మదనమోహనమాలవ్యగారికి గిట్టదు. ప్రకాశంగారి భావములు రంగయ్యరుకు పనికిరావు. నాయకునివోటు ఒకపక్షమునను, ప్రచోదకునివోటు వేరొకపక్షమునను గనుపడుచున్నది. కాంగ్రెసుపక్షమునందలి భేదముల నితరపక్షములభేదములు బలపరచు చున్నవి. జిన్నాగారు వేయుచున్న యెత్తులు చిత్తవిక్షేపమును గలుగజేయుచున్నవి. సామ్రాజ్యసభయందు వ్యక్తమైన ధర్మవిధ్వంసనము మాలవ్యగారి రాజీనామాకు గారణంబైనది. మహానుభావుడు మాలవ్యాగారు సహచరసభ్యుల ప్రార్థనల నాలకించి రాజీనామాను మానుకొనినను సామ్రాజ్యసభయందలి దుస్థితికి భంగము గలుగక యథాప్రకారముగ నున్నది. నాయకు లందరును **మూడుమాసము**

లు కష్టపడి పనిచేసి అలసి సొలసి స్వస్థలము లను జేరిరి. శ్రీనివాసయ్యంగారు ప్రకటించిన కార్యవిధానము నాయకుల కార్యపరత్వమున కు నిదర్శనముగ నున్నది. 1. హిందూమహమ్మదీయసంయోగము; 2. కాంగ్రెసున కను బంధముగ రయితు సంఘముల స్థాపనము; 3. పరిపాలనవిధానమును నిర్ణయించి ఆచరించుటకు కన్వెన్షను పార్లమెంటు స్థాపనము; 4. అనుభవమునుబట్టి గౌహాతి తీర్మానమును మార్చుట; 5. జాతీయారాధనమునకై జాతీయప్రతిజ్ఞను చేసెడి యువజన సేవాసంఘముల నిర్మాణము శ్రీనివాసయ్యంగారు సూచించిన కార్యవిధానముగ నున్నది.

ఈపనులనే చేయుటకు కాంగ్రెసుసంఘములు, కన్వెన్షను, హిందూయువజనసంఘము, భారత సేవాసంఘము, స్వరాజ్యాశ్రమములు, తంతుకారసంఘము మొదలైన సంస్థాపనలు గలవు. ఉన్నసంఘములు చేయలేనిపనిని క్రొత్తసంఘము లెటులుచేయగలవో తెలియకున్నది. అభిప్రాయములందు నాయకుల ప్రతిష్ఠకుగల ప్రకాశము కార్యవిధానమునందు గనుపడకున్నది. నాయకులందరును స్వీయాభిప్రాయములను వెనుకబెట్టి దేశపరిస్థితులను గ్రహించి కలిసిపనిచేయుట సంకల్పసిద్ధికి సాధనముగాని సిద్ధాంతములనిర్వచనముకార్యసిద్ధికి సాధనముగాదని ఇప్పుడైనను గ్రహించుట వివేకము.

*   *   *   *

చెన్నరాష్ట్ర శాసనసభ

సామ్రాజ్యశాసనసభ ప్రదర్శించిన దృశ్యమునే చెన్నరాష్ట్రశాసనసభయును వేరొక రూపమున ప్రదర్శించినది. స్వాతంత్ర్యపక్ష మంత్రివర్గము స్థిరాసనము లేక వ్రేలాడుచున్నది. పానుగల్లు రాజాగారును,వారియనుచరులును స్వతంత్రపక్ష మంత్రివర్గమును పడద్రోయుటకు చతుర్విధోపాయములను వినియోగించి విఫలమనోరథులైరి. మద్యపాననిషేధవ్యాజమున మద్యాదాయము నంతయును తగ్గించుటకు కాంగ్రెసుసభ్యుల సహాకారమును జస్టిసుపక్షముకోరి వారిచాతుర్యమును వ్యక్తము చేసినది. మంత్రులవేతనములను కోయుటకు జస్టిసుపక్షముపన్నినతంత్రమునకు-కాంగ్రెసుపక్షము తటస్థభావమునువహించినది. చెన్నపురివైద్యాశ్రమనిర్మాణమునందును, నితరవిషయములందునుజస్టిసుపక్షముమంత్రివర్గమునకు పదచ్యుతి గలుగజేయుటకు జేసినప్రయత్నములు విఫలములైనవి. దేశమునందంతటను గోతిదగ్గర నక్కలవలెను వేచియున్న జస్టిసుపక్షానుచరులకు నిరాశ గలిగినది. కాంగ్రెసుపక్షమవలంబించిన తటస్థభావము జస్టిసుపక్షమునందును, కాంగ్రెసు పక్షమునందును కోపావేశములను గలుగజేసినది. శాసనసభయందు పానుగల్లురాజాగారు, మునిస్వామి నాయుడుగారు చేసినయాక్షేపణలును, జస్టిసు పత్రికచేసిన వ్యాఖ్యానములును మంత్రివర్గనిర్గమనమునందు జస్టిసుపక్షమునకుగల పట్టుదలను విశదము చేయుచున్నవి. పాపము ద్వంద్వప్రభుత్వసంహారమునందు జస్టిసు పక్షమునకుగల యుత్సాహము ప్రజలకు దుర్గ్రాహ్యముగ నున్నది. ఆరేండ్లు ద్వంద్వప్రభుత్వ

మును పోషించుచు కాంగ్రెసుపక్షమును నిర్బంధములపాలుచేసిన జస్టిసుపక్షము మంత్రిపదవులు పోయినతోడనె ద్వంద్వప్రభుత్వమును నిరసించుట ధర్మాత్ములకు విశ్వాస జనకము గాదు. స్వామి వేంకటాచలము శ్రేష్ఠిగారికి మంత్రిపదవులను స్వీకరించుటవిషయమై పానుగల్లురాజాగారుచేసిన సూచనలు వారి తంత్రకౌశల్యమును విశదము చే యు చు న్న వి. జస్టిసుపక్షము చేయుచున్న యాక్షేపణమునే కాంగ్రెసుసంఘములును శాసనసభ యందలి కాంగ్రెసుసభ్యుల మీాద చే యు చు న్న వి. రెండుపక్షముల యాక్షేపణలును గౌహాతి తీర్మానముమీాద నాధారపడియున్నను సంకల్పము మాత్రము భిన్నముగనున్నది. జస్టిసుపక్షము స్వప్రయోజనములకును, కాంగ్రెసుపక్షము దేశప్రయోజనములకును ప్రయత్నములు చేయుచున్నవి. ధర్మవిరుద్ధములైన భావములకు కార్యరంగమునందు సంయోగసాహచర్యములు సాధ్యమైనను ఫలముమాత్రము విషమయముగ నుండును. కాంగ్రెసుసంఘములు ప్రతిపాదించెడి దోషారోపణము ధర్మయుక్తమైనను దురారాధ్యముగ నున్నది. మంత్రివర్గమును పడద్రోయుటకు జస్టిసుపక్ష సహాయము గావలసియున్నది. కాంగ్రెసుపక్షమునందును నేకాభిప్రాయములేదు. స్వతంత్రపక్షమంత్రివర్గమును వెడలించిన తరువాత కర్తవ్యము గహనముగ నున్నది. స్వతంత్రపక్షనిర్గమ నానంతరము ద్వంద్వప్రభుత్వము రెట్టింపుబలముతో జస్టిసుపక్షరూపమున నుతిరిగి ప్రత్యక్ష మగుననుభయము కాంగ్రెసు సభ్యులను బాధించుచున్నది. శాసనసభాప్రవేశము నియోజకవర్గము నందును, ప్రతినిధు లందును సహాయనిరాకరణధర్మమును శిథిలముచేసినది. నిరంకుశవర్గము, జస్టిసువర్గము కలిసిపెట్టిన బాధల ననుభవించిన ప్రజలు జస్టిసుపక్షారోహణమును నిరసించుచున్నారు. కాంగ్రెసుపక్షము సంయోగబలములేక భిన్నమార్గముల నవలంబించుచున్నది. "ఎవరికి వారే యమునాతీరే" యనునటులు కాంగ్రెసుసభ్యులు నాయకుని నాయకత్వమును నిర్లక్ష్యము చేయుచు కాంగ్రెసుబలమును ధ్వంసము చేయుచున్నారు. కాంగ్రెసుసభ్యులు కొందరు వారి కర్తవ్యమును నిర్ణయించుటకు కాంగ్రెసు స్థాయిసంఘసమావేశమును జేయగోరిరి. కాంగ్రెసు అధ్యక్షులు శ్రీనివాసయ్యంగారును గౌహాతికాంగ్రెసు నిర్ణయమును పునర్విమర్శనము చేయగోరుచున్నారు. పునర్విమర్శనఫల మిదమిత్థమని నిర్ణయించుట సాధ్యముకాకపోయినను రాష్ట్రములకు మంత్రివర్గవిషయమున స్వాతంత్ర్యమును నొసంగుట సమంజసముగనుండును. జస్టిసుపక్షతంత్రములు మంత్రివర్గసంహారమునకు ప్రతిబంధకములుగ నున్నను కాంగ్రెసుపక్షముమాత్రము మంత్రిపదవులను స్వీకరింపకుండుట ధర్మముగనుండగలదు. చెన్నరాష్ట్రశాసనసభయందు కాంగ్రెసుపక్షము రాగల సమావేశమునందైనను నేకాభిప్రాయముతో మెలగి కాంగ్రెసుప్రతిష్ఠను గాపాడుటవివేకము. దేశమునందు పర్వ్యాప్తంబగుచున్న యంతఃకలహములు సామ్రాజ్యాహంకారభరితుండైన బర్కెనుహెడు ప్రభువునకు భారతీ

యులను వేధించుట కంకుశముగ నేర్పడినవి.

* * * *

బర్కెనుహెడుప్రభువు

బర్కెనుహెడుప్రభువు నావహించిన దురహంకార దురభిమానము లపారముగనున్నవి. మార్చి 30-వ తేదిని ప్రభువులసభయందు బర్కెనుహెడుప్రభువుచేసిన ప్రసంగము దురభిమానపూరితమై యహంకారాంధత్వమును విశదముచేయుచున్నది. వంగదేశ నిర్బంధితుల విషయమై తెలిపినభావములు కాఠిన్యమునకు నిదర్శనములుగాని వివేకమునకు నిదర్శనములుగావు. భారతప్రభుత్వ నిర్ణయములనుసమర్థించుట వారిధర్మముగాని న్యాయమును జేయుట వారిధర్మముగాదుగదా! దోషమును స్థాపింపక ప్రజలను నిర్బంధముల పాలుచేయుట యన్యాయమని మంత్రిబర్కెను హెడుప్రభువు గ్రహింపజాలకపోయినను న్యాయవాది బర్కెనుహెడుప్రభువు గ్రహింపవలయును గదా! సంస్కరణ విచారణసంఘమును 1929 వ సంవత్సరము లోపల నియమింపవలసిన యవసరమును బర్కెనుహెడుప్రభువంగీకరించుచున్నాడు. కాని 1927 లో నియమించుట కన్నను 1929 లోనే నియమించుట వారి యభిమతమై యుండును. మార్నింగు పోస్టు పత్రిక ఈయూహా నామోదించినను లండను టైమ్సు, మాన్చెస్టరుగార్డియను పత్రికలు వెంటనే నియమించుట యవస్యమని ప్రకటించినవి. ఇండియా ప్రభుత్వదేవతలు ఇర్వినుప్రభువు సంప్రీతులు గా నంతవరకును గడువును మార్చుట కిష్టములేదని బర్కెనుహెడుప్రభువు వ్యక్తముచేసెను. యథోచితసహాకారపక్షము పూనిన సహాకారమునకు మంత్రి హర్షించుచు కాంగ్రెసుపక్షము చూపిన ప్రతిఘటనమునకు బర్కెనుహెడుప్రభువు దేశమును దండింపదలపెట్టుచున్నాడు. పార్లమెంటునకు ప్రజలక్షేమముపట్లగల సానుభూతికి వీరి నిర్దాక్షిణ్య ప్రసంగము నిదర్శనముగ నున్నది. విచారణసంఘనియామకము భారతీయులవశమునందు గలదనువిషయ మా బాలగోపాలము తెలిసియున్నది. అంతఃకలహములతో నిండియున్న దేశస్థితిని గ్రహించియే బర్కెనుహెడుప్రభు విట్టివితండవాదమును జేయుటకు సాహసించిరి. కాలమెప్పుడును నొక్కరీతి నుండదని చీనాదేశ వ్యవహారములనుబట్టియైనను బర్కెనుహెడ్డు ప్రభువు గ్రహింపజాలకుండుట దురదృష్టము. హిందూమహమ్మదీయవిభేదములునుబర్కెను హెడుప్రభువున కాక్షేపణకారణము లగుట యందు విచిత్రము లేదు. స్కీనుకమిటీ నిర్ణయములవిషయమై బర్కెనుహెడుప్రభువు తెలిపిన భావములు భారతప్రభుత్వముయొక్క నిస్సహాయస్థితిని విశదము చేయుచున్నవి.

* * * *

స్కీనుకమిటి నిర్ణయములు

స్వరాజ్యమునకు స్వదేశరక్షణ సామర్థ్యము లక్షణమని నిరంకుశవర్గము విసుగు విరామములేక చాటుచున్నది. స్వదేశరక్షణ సామర్థ్యము భరతఖండమునకు గలదని 33 కోట్ల ప్రజలు ప్రకృతి సిద్ధమైనస్థితి తెలుపుచున్నవి. ఐరోపా మహాసంగ్రామసమయము

నందు భారతయోధులు బ్రిటీషు సామ్రాజ్య సంరక్షణమునకు వినియోగపడిరి. ఇపుడు చీనాదండయాత్రకు వినియోగపడుచున్నారు. పదునాలుగేండ్ల యందు సైన్య వ్యయము రెట్టింపుపెరిగినది. సైన్యవ్యయమునుభరించుట భరతవర్షమునకు విధియును, సైన్యోపయోగమును, వ్యయమును నిర్ణయించుట బ్రిటీషు సామ్రాజ్యరక్షణసంఘధర్మమును నైయున్నది. బర్కెను హెడుప్రభు వీసిద్ధాంతమునే సమర్థించు చున్నాడు. స్కీనుకమిటి సైనికుల శిక్షణమునకు సాండర్‌స్టును 1933 నందు స్థాపించవలయు ననియు, 1952-వ సంవత్సరమునకు సగముకుంది సైనికోద్యోగులు భారతీయులు గావలయునన్నియు నిర్ణయించినది, ఇంగ్లాండుసాండర్‌స్టునందు హైందవులను, ఇండియాసాండర్‌స్టునందు ఆంగ్లేయులను జేర్చుకొనవలయునని నిర్ణయించినది. ఇంతవరకును అతులునందున్న ఎనిమిదిపటాలముల విధానమును రద్దుచేయుటకు నిర్దేశించినది. నిర్ణయములు నివేదికయందు కొంతఆశాజనకముగ నున్నను ఆచరణమునందు నిరాశను గలుగజేయుట సహజము. సైనికవిధాననిర్ణయములను జేయుటకు బ్రిటిషుసామ్రాజ్యసంరక్షణసంఘమునకు మాత్ర మధికారము గలదనియును భారత ప్రభుత్వమునకును స్కీనుకమిటికిని అధికారము లేదనియును బర్కెను హెడు ప్రభువు విశదముచేసి భారతదేశపరాధీనస్థితిని. సువ్యక్తము చేసెను. భరతవర్షము మొదటను బ్రిటీషుసామ్రాజ్యప్రయోజనములకును, తదనంతరము భరతవర్ష ప్రయోజనములకును నేర్పడినదని చాటుమాటు లేక బర్కెను హెడుప్రభువు తెలిపి భారతీయులకు జ్ఞానోపదేశమును జేసి వారికి కర్తవ్యమును వ్యక్తము చేసెను. సంస్కరణ విచారణసంఘము 1927నం దేర్పడినను బ్రిటీషుప్రయోజనముల రక్షణమునకువలె హిందూదేశ ప్రయోజనములకు వినియోగపడదని బర్కెను హెడు ప్రభువుచేసిన ప్రసంగము విశదముచేసినది. స్వరాజ్యము భారతీయుల స్వయంసహాయమువలనను రాగలదుగాని బ్రిటీషుపార్లమెంటు శాసనమువలన రాజాలదని సిద్ధాంతములు, వ్యవహారములువిశదముచేయుచున్నవి. పరాధీనస్థితియందు మైమరచి నిద్రించుచున్న భారతీయులకు మేలుకొలుపు గలుగుటకు దైవసహాయముశరణ్యముగనున్నదిగాని మానవ ప్రయత్నములు శరణ్యముగ గనుపడవు.

* * * *

ఆంధ్ర రాష్ట్రము

రామదాసుపంతులుగారు రాజ్యసభయందు ప్రతిపాదించిన ఆంధ్ర రాష్ట్రతీర్మానము వీగిపోయినను చెన్నరాష్ట్ర శాసనసభయందు పిల్లలమర్రి ఆంజనేయులుగారు ప్రతిపాదించిన ఆంధ్ర రాష్ట్రనిర్మాణ తీర్మానము నెగ్గినది. పానుగల్లు రాజాగారు విశాఖపట్టణమునందు రాష్ట్రనిర్మాణము నామోదించిరి; అన్నపూర్ణయ్యగారితో రాష్ట్రనిర్మాణమున కనుకూలాభిప్రాయమును వ్యక్తముచేసిరి; శాసనసభయందు ఆంధ్ర రాష్ట్రతీర్మానమునకు వ్యతిరేకముగ వోటునిచ్చి పానుగల్లు రాజాగారు సహజమైన తంత్రశీలతను తెల్లము చేసిరి. జస్టిసుపక్ష

నాయకు డవలంబించుచున్న తంత్రముజస్టిసు పక్షప్రతిపత్తిని పాడుచేయుచున్నదని పక్షావలంబను లెపుడైనను గ్రహించుట ధర్మముగ నున్నది. ఆంధ్ర రాష్ట్ర తీర్మాన మాంధ్రుల కర్తవ్యము నుపదేశించు చున్నది. రాగల సంస్కరణ విచారణయందు భరతఖండము నందు సాంఘాతికరాజ్యాంగమును స్థాపన చేయుటయందు గల సాధకబాధకములు పరిశీలింపబడుననిక్రీ రార్, ఫ్రెడరికు హ్వైటు, కోటుమనుగారులు తెలిపిన భావములు విశదముచేయుచున్నవి. సర్దారుఇక్బలుఆలీషాగారి భావమునే విశదము చేయుచున్నారు. ప్రబలమైన కేంద్ర ప్రభుత్వము స్వపరిపాలనము గల భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రములు సంయోగసంబంధమును గలిగియుండుట భారత రాజ్యాంగలక్ష్యమని దేశస్థితి, రాజ్యాంగ విధానములు విస్పష్టముచేయుచున్నవి. ఆంధ్రనాయకులు భారత ప్రభుత్వాయత్తమైన భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రనిర్మాణమును సార్థకముచేసి దేశక్షేమమునకు దోడ్పడుట ధర్మముగ నున్నది.

ఆంధ్రోద్యమ మారంభమునం దవలంబించిన సర్వతోముఖమైన యాంధ్రత్వవికాసమున కాంధ్రనాయకులుపాటుపడవలసిన శుభసమయ మాసన్నమైనది. సహాయనిరాకరణోద్యమము ప్రజానాయకుల లక్ష్యమును రాజ్యాంగరంగమునందు మాత్రమే లగ్నము చేసినది. స్వరాజ్యకవచము దేహసంరక్షణమునకు సాధనంబైనను ఆత్మరక్షణములేని దేహసంరక్షణ మాంధ్రాభ్యుదయమునకు నిరర్థకముగ నుండగలదు. సర్వతోముఖమైన యాంధ్రాభ్యుదయమునకు సాహిత్యకళావికాసము, పరిశ్రమలవికాసము, మతధర్మాభ్యుదయము గావలసిన విధమును ఆంధ్రత్వవికాసము విశదము చేయుచున్నది. ప్రజానాయకులు వారి లక్ష్యమును తాత్కాలికమైన రాజ్యాంగ వ్యవస్థలయందుమాత్రమే లగ్నము చేయక నిత్యమైన సాహిత్యకళాంగములందు నయితము లగ్నముచేయుట ప్రయోజనకరముగ నున్నది.

సాహిత్యోపాసకులు సాహిత్యారాధనము జేయుచున్నవిధమును సాహిత్య రచనలు విశదముచేయుచున్నవి. ఆంధ్రపత్రికానిర్వాహకులు ప్రచురించిన ప్రభవ సంవత్సరాదిసంచికయును శ్రీకృష్ణదేవరాయాంధ్రభాషానిలయ నిర్వాహకులు ప్రచురించిన రజతోత్సవసంచికయును ఆంధ్రసాహిత్య కళారచనలయందు నవ భావోదయమును విశదము చేయుచున్నవి. ప్రభవ సంచికయందలి శ్రీ వేంకట పార్వతీశ్వరకవి విరచితమైన సమాలోచనము, దాని నలంకరించిన చిత్రాంచలము, అడివి బాపిరాజుగారు రచియించిన నరపతి అందలిచిత్రములు, శతావధాని శివరామశాస్త్రిగారి కామకవి, శర్మగారి సరస్వతీదేవి మొదలగు రచనలు సాహిత్యకళావికాసమునకు నిదర్శనములుగ నున్నవి. హైదరాబాదునందు ప్రచురింపబడిన రజతోత్సవసంచికయందలి సిరుగూరి హనుమంతరావుగారి చారిత్రకపరిశోధనము, గాడేపల్లి సూర్యప్రకాశరావుగారి కృష్ణదేవరాయల విద్వత్సభ మొదలగు రచనలు నిజామురాజ్య

మునం దాంధ్రాభ్యుదయము జరుగుచున్న విధమును విశదముచేయుచున్నవి. తేకుమళ్ల రామచంద్రరావుగారి కుమారార్పణ మాంధ్రప్రచారిణీగ్రంథమాలయందు ౪౪ వ కుసుమమైవెలయుచు నవలలప్రచురణమునందు స్వాతంత్ర్య వికాసమును విశదముచేయుచున్నది. తొంగర్చేటి భాస్కరశాస్త్రిగారి ఆయుర్దాయయోగము, సింగంశ్రేష్ఠి నంబెరుమాళ్లుశ్రేష్ఠిగారి నాడీజ్ఞానబోధిని, శ్రీ సచ్చిదానందయోగీశ్వరుని జీవబ్రహ్మైక్యరాజయోగసారామృతము, నారాయణరావుగారి జగద్గురు దర్శనము మొదలగు ప్రచురణములు శాస్త్రవేదాంత విషయములం దాంధ్రలోకమునందు ప్రవర్ధమానంబగుచున్న వికాసమును విశదముచేయుచున్నవి. ఆంధ్రోద్యమసిద్ధికి రాజ్యాంగములందును, సాహిత్యకళారచనలయందును, పరిశ్రమలయందును, సంపదలయందును, విద్యావ్యాపనమునందును, మతాచారములందును అపారమైన వికాసముగావలసినవిధమును వర్తమానపరిస్థితులువిశదముచేయుచున్నవి. ఆంధ్రోద్యమాదర్శములను సార్థకముచేయుటకు ప్రభవసంవత్సరమునందు ప్రజానాయకులు పాటుపడి భగవదనుగ్రహమును బడయుదురుగాత!

Edited and Published by K. NAGESWARA RAO, at the Andhra Patrika Press, No. 7, Thumbu Chetty Street, G.T., Madras